TONE SELIŠKAR
PRIETENII

PRIETENI!

TONE SELIŠKAR

PRIETENII

Traducere de
ILEANA VESCU

EDITURA
MILITARĂ –
1974

Coperta : GH.
MARINESCU

ToHe cenHuittap fIpyroBM
ripocBeTa Beorpa«, 1965

CUVINT ÎNAINTE

Romanul pentru tineret „Prietenii" s-a născut şi a crescut filă cu filă în scurtele răgazuri dintre două lupte, în timpul popasurilor după marşuri îndelungate şi istovitoare. Manuscrisul, care a cutreierat împreună cu autorul o bună parte a patriei cotropite de jasciştii italieni şi germani, a fost gata pentru tipar chiar în ziua victoriei asupra duşmanului, întocmai ca un jurnal de bord, care a consemnat evenimentele zilnice dintr-o lungă şi primejdioasă călătorie, în care oamenii, cuprinşi în vîrtejul cumplitului uragan, luptă cu curaj şi abnegaţie să ajungă la ţărm.

Autorul a consemnat în cartea sa fapte şi oameni care au existat în realitate, pe care i-a cunoscut şi alături de care a străbătut drumul neasemuit de greu şi înălţător al luptei pentru apărarea libertăţii. De aceea, „Prietenii" este un document cu atît mai autentic, cu cît pana autorului nu a mai intervenit

ulterior pentru a netezi asperităţile de care acesta era conştient, din dorinţa de a oferi generaţiilor viitoare însemnările unui partizan despre partizani, făcute „la faţa locului". Dar

firescul şi autenticul nu constau numai în aceea că Pavlek, Sonja şi Crt sînt personaje reale, care au trăit şi au acţionat aşa cum ni-i prezintă autorul, ci mai ales în faptul că mii de tineri asemenea lui Pavlek, Sonja şi Crt au existat, au luptat şi s-au jertfit întocmai ca eroii acestui roman. Tocmai această calitate a lucrării i-a asigurat succesul, romanul devenind, la scurtă vreme după apariţie, foarte cunoscut şi îndrăgit de tineret.

În anul 1947 „Prietenii" a fost distins cu premiul „Presern", acordat de Uniunea Scriitorilor Sloveni, iar în anul 1958 a obţinut premiul „Tinerilor critici" din Belgrad, pentru aea mai îndrăgită carte de tineret.

În anul 1961 a apărut a doua ediţie în limba slovenă, după ce, între timp, fusese tradusă în sîrbo-croată şi cehă.

Tinerii cititori din ţara noastră vor avea prilejul să cunoască un nou episod al luptei de eliberare naţională din Slovenia, descris de scriitorul partizan sloven Tone Seliskar.

„Închin din nou această carte tineretului nostru, fiind ferm convins că va fi un urmaş demn al neînfricaţilor partizani, care, prin vitejie, abnegaţie şi moarte, au pus temelia patriei noi, socialiste" – scrie Tone Seliskar în „Cuvînt înainte la cea de-a doua ediţie în limba slovenă a romanului".

TRADUCĂTORUL

1

SE ADUNĂ NORI ÎNTUNECAT!

Pavlek e de baştină din Kal, o mică localitate de munte. Cit priveşti cu ochii vezi numai păduri, cîmpii, luminişuri, pante şi din nou păduri, sate, biserici mici, indicatoare de drumuri, cărări, torente, mori de apă şi joagăre. Este foarte frumos acest ţinut, dar mai ales cînd soarele străluceşte sau imediat după ploaie, cînd brîul multicolor al curcubeului se întinde deasupra Kumului pînă hăt, departe, la Sava şi Zidani Most. Kumul se arată privirii din toate părţile. Vîrful său gol străpunge cerul deasupra tuturor celorlalte creste şi pare un străjer care păzeşte munţii şi despre care se spune că stăpîneşte vremea. Deasupra lui se

adună norii, acolo se formează ploile şi zăpada, deasupra crestelor lui se ciocnesc vînturile de pretutindeni.

Locuinţa lui Pavlek nu este nici casă, nici colibă. Temelia este zidită, dar toate celelalte, în afara acoperişului de ţigle de un roşu aprins, sînt din lemn. Pe cele două creste ale acoperişului se umflă în pene doi cocoşi din lut. Grajdul mai are încă acoperiş de paie, căci toţi de pe aici, mai ales în ultimul timp, o duc greu cu banii. În faţa casei îşi întinde ramurile un păr uriaş. După casă, după grajd şi după întreaga gospodărie se vede că badea Blaz este un bun gospodar. Cocina de stejar şi-a făcut-o aproape singur, iar iarna trecută şi-a înjghebat şi un mic şopron. În jurul casei şi hambarului totul este orînduit cu grijă şi n-ai să zăreşti nicăieri vreo unealtă aruncată şi nici dezordine sau paraginã. Pomii bătrîni din jurul casei au iost tăiaţi, iar cîţiva pruni tineri, altoiţi. Ţinea sub şopron cîteva ţigle pentru a-şi înnoi casa cînd va face rost de ceva bani. Blaz îşi iubea nespus mica lui gospodărie. Se îngrijea de toate cu însufleţire şi tragere de inimă, iar cînd se apuca de o treabă nu se lăsa pînă ce nu-i dădea de capăt. Era un om liniştit, modest, numai că se mînia cînd vedea şi simţea că munca lui este prea puţin preţuită şi că mîinile lui trudesc mult mai mult decît sînt plătite.

„Să-l ia dracu de stat ! mormăia cîteodată. Avem de toate, pîine albă şi carne, cărbuni şi lemne, vite şi pomi fructiferi şi mii de lucruri bune, iar omul nostru, lîngă pogace şi boi graşi, suferă şi merge la muncă gol şi desculţ !"

Pavlek nu putea înţelege încă toate aceste lucruri, dar nici nu-şi bătea capul. Păştea două vaci jos în vale, împreună cu ceilalţi ciobani, căuta alune, conuri de pin, smeură, speria coţofenele şi broaştele din pădurea care începea chiar din spatele casei lui, strîngea miere de albine sălbatice, făcea focul şi cocea cartofi şi porumb. Cel mai mult însă iubea pădurea. În pădure creşteau fagi şi ienuperi, carpeni şi arţari, castani şi cleani. În pădure trăiau căprioare, vulpi, veveriţe, melci, iepuri, bursuci şi multe, multe păsări. Cîteodată se rătăceau prin desişurile ei chiar şi mistreţii. Cînd şi cînd, la ivirea zorilor, căprioarele coborau pînă aproape de casă, iar în timpul iernii veneau pînă la şopron, de unde, printre scîndurile acestuia, smulgeau fîn.

Printre hăţişuri vîjîia un torent repezit. Lui Pavlek îi plăcea grozav să prindă cu mîna păstrăvi de sub pietre sau să scoată

vreun rac ascuns sub cîte o rădăcină. Toamna culegea ciuperci ; mama le usca şi apoi le vindea băcanului, pentru ca acesta să le mai şteargă cîte ceva din datoriile însemnate în registrul său. Pavlek ştia deja că el este mîna dreaptă a tatei ; mîna boii la arat. ajuta la cosit, secerat şi cules, mergea cu taică-său în pădure după lemne şi dădea o mînă de ajutor chiar şi vecinilor. Aceştia se revanşau faţă de tatăl lui Pavlek, împrumutîndu-i cîte un cal sau cîte un bou pentru munci mai grele.

1

În primăvara aceasta însă, la sfîrşitul lui martie 1941, cînd Pavlek intrase în al treisprezecelea an, într-o zi mohorîtă şi ploioasă, intră în casă jandarmul. Afară ploua, zăpada se topise, iar micuţa stăncuţă domesticită ciocănea în geam şi privea curioasă la vrăbiuţele care se zbenguiau în băltoacele făcute de ploaia ce se scurgea de pe acoperiş. Stăncuţa se temea grozav de apă. Pentru ea nu exista pedeapsă mai mare ca atunci cînd Pavlek o stropea cu apă. De aceea acum, în timp ce privea cum vrăbiuţele se împroaşcă cu apă pe tot corpul cu ajutorul aripioarelor, stăncuţei nu-i intra deloc în cap de ce o fac. În timpul acesta Pavlek răsfoia mersul trenurilor, pe care taică-său îl tăiase din ziar, şi citea cu glas tare numele gărilor de la Ljubljana pînă la Zidani Most şi, mai departe, pînă la Maribor şi Zagreb. Mintea îi lucra într-una, gîndea neîncetat la toate fenomenele care i se descopereau de dimineaţă pînă la căderea întunericului.

În momentul cînd jandarmul intră în casă mama spărgea nuci pentru cozonacii de Paşti, iar Pavlek împreună cu Maricka, surioara lui mai mică, pregăteau rămurele tinere de salcie pentru a le duce de Florii la biserică. Tata era în grajd, la vite' Mrkulja nu vroia să mănînce şi era îngrijorat. Cînd intră jandarmul îşi dădură seama că s-a întîmplat ceva şi mama exclamă înspăimîntată :

— Pentru Dumnezeu, nu cumva e vorba de vreo nenorocire ?

Îi aduse apoi repede un ulcior cu rachiu vechi de pere şi citeva din cele mai frumoase mere care mai rămăseseră încă în beci. Il îmbia pe jandarm şi în acelaşi timp se gîndea cu încordare la ce s-ar fi putut petrece.

— Nu vă deranjaţi ! zise jandarmul cu amabilitate, aşa încît mamei i se luă parcă o piatră de pe

inimă. De sete, mi-e sete şi vă mulţumesc pentru rachiu. Nu s-a întîmplat nici o nenorocire, am adus numai ordin de concentrare pentru Blaz. Mîine trebuie să fie la Celje !

— Nu cumva o să fie război ? întrebă mama cuprinsă de spaimă.

— Se prea poate... Trebuie să fim pregătiţi ! răspunse jandarmul serios, dîndu-şi importanţă.

Atunci toată casa a fost cuprinsă de amărăciune şi suspine. Şi chiar acum s-au găsit, primăvara, cînd la sat este cel mai mult de lucru ! Dar ordinul e ordin, cu armata nu-i de glumit, aşa-s vremurile din ziua de azi : în Polonia era deja război, în Franţa, Germania, Belgia la fel... Vai nouă, de-or vrea nemţii să atace şi Iugoslavia !

— Dar pentru ce, cu ce le-am greşit ? gîndea mama cu glas tare. Amarul despărţirii îl simţea abia acum, adunat tot în gît, şi cu greu îşi putea stăpîni lacrimile. Îi era peste poate să se despartă de tata şi-l privea cu îngrijorare.

Tata tăcea. Ştia că trebuie să se ducă, dar în sinea lui era nemulţumit ; nu-i venea deloc să meargă, başca să se mai şi bucure. Războiul este cumplit, sîngeros, plin de oroare ! El nu este militar, el este ţăran, pentru el adevăratul cîmp de luptă este ogorul ! Îl chinuiau fel de fel gînduri. Măsura încăperea cu pasul, de la un colţ la altul, şi-şi frămînta creierii. Toţi ceilalţi din casă nu îndrăzneau să spună nici o vorbă. Chiar şi Maricka, micuţa aceea neastîmpărată, se ghemuise pe cuptor şi-şi aţintise privirea la degetele lui Pavlek, care legau bucheţelul ei din rămurele de salcie. Iar tata nici că vedea, nici că auzea. Stătea sprijinit de fereastră şi privea prin ploaia care cădea din norii joşi. Întunericul îşi întinsese vălul peste unghere, iar mama se dusese la bucătărie, de unde curînd se auzi zgomot de linguri. Maricka o zbughi după mama, iar Pavlek rămase pe cuptor, închipuindu-şi în felul său războiul :

soldaţi pe cai în rînduri drepte, trompete
chemînd la atac, tunari lîngă tunuri ochind duşmanul, steagul fluturînd înaintea infanteriştilor, iar comandantul călărind un cal alb focos, ridicat pe picioarele dinapoi ; ghiulelele şuieră, pe cîmp se împrăştie fum negru de praf de puşcă, răniţii zac pe pămînt, infirmierii aleargă cu tărgi şi-i adună... Aşa văzuse el în pozele unui calendar vechi. Ei, grozav lucru mai e şi războiul ăsta ! Numai că războiul este o treabă pentru flăcăi ! În aceeaşi clipă, însă, îl fulgeră alt gînd : totuşi nici un om nu

doreşte să moară în război !

— Tată, de ce se războiesc mereu oamenii ? îl întrebă dintr-o dată pe taică-său.

Blaz rămase nemişcat în mijlocul încăperii. Această întrebare îl izbise cu putere, îl făcuse să privească uimit la Pavlek şi nu reuşise să-i răspundă imediat. La dracu ! Cum să-i explice el acum ? ! Păi, oamenii se războiesc de cînd e lumea, de veacuri, se războiesc zi de zi. Grea întrebare !

— Ei, măi Pavlek, ce întrebare mai e şi asta ? ! Noi, ţăranii şi muncitorii, nu dorim războiul şi de fapt noi nu ştim niciodată pentru ce se ceartă cu adevărat ţările între ele. Noi sîntem numai ostaşii care trebuie să se bată pentru una sau alta. De obicei cei mari îi atacă pe cei mici, căci în ziua de azi numai cei care sînt puternici şi bogaţi au toate drepturile. Peştele mare înghite pe cel mic ! Iar cu cei mici lucrurile stau cam aşa : ori se lasă înghiţiţi, ori se apără...

Aşa îi explicase şi era foarte mulţumit de scurta lui lămurire. Acum parcă-i venea mai uşor. Oare nu este şi ţara noastră în primejdie ? Se pare că fasciştii nemţi ar vrea să subjuge toată lumea. În planurile lor au pus cu siguranţă la socoteală şi Iugoslavia. Dar ce are el, Blaz, cu planurile lor ? Ce aere îşi mai dau şi nemţii aştia ! El nu-i urăşte, aşa cum nu urăşte pe nimeni pe lumea asta, dar nemţii n-au ce căuta aici ! N-au decît să rămînă acolo unde sînt şi totul va fi în ordine. Asta însă este ţara noastră, Slovenia, şi, să nu îndrăznească mînă străină să cotrobăiască prin ea !

Şi Blaz, sub impresia acestei primejdii, simţea cît era de legat, prin fire nevăzute, dar puternice, de acest tot în care trăia : de căsuţa lui, de livadă şi pomi, de păduri şi vecini, de Kot şi de Kum, de Sava de sub Kum. Şi de aceea ordinul de concentrare nu i se mai părea acum atît de îngrozitor. La Celje se vor aduna mulţi ca Blaz şi, dacă va fi nevoie, vor tăia calea nemţilor.

— Păi atunci ceea ce fac Hitler şi nemţii lui este o nedreptate, zise Pavlek.

„Ia te uită ce mai gînduri îl muncesc pe căpăţînosul ăsta mic !" Tata se bucura în sinea lui că Pavlek era curios să ştie totul, căci numai astfel, dacă va fi dornic de cunoaştere, va ieşi om din el.

— Sigur că e o mare nedreptate ! Este ca şi cum te-ar ataca pe tine unul mai mare, mult mai puternic. Dacă ai

să te înspăimînţi, ai s-o iei la sănătoasa, dar dacă ai un dram de mîndrie în tine, ai să te aperi cu mîinile şi picioarele. Ai să loveşti cu picioarele, ai să muşti şi ai să zgîrii ! Îi răspunse.

— Sau am să chem în ajutor pe alţii. Trei, aşa ca mine, putem doborî şi un uriaş ! zise Pavlek.

„Ia te uită, ce înţelept vorbeşte !" gîndi tata. Mama însă le întrerupse discuţia. Adusese cina. Tata aprinse lampa cu gaz şi lumina ei caldă îmbrăţişă toată familia adunată în jurul mesei. Pentru moment uitaseră de război şi-şi luau cu grijă din strachina mare ciulamaua de ciuperci, în timp ce mama privea toate aceste feţe dragi, care astăzi se adunaseră pentru ultima oară în jurul mesei. Era oare ultima cină împreună ?... Se stăpîni însă şi deveni din nou vorbăreaţă şi senină pentru a nu strica această seară frumoasă.

— Tu, Pavlek, acum, cînd rămîneţi singuri, s-o asculţi pe maică-ta şi s-o ajuţi, atît cît poţi tu ! Şi tu, Maricka, înţelegi ? le spuse tata, cînd lăsă lingura din mînă.

Mama trase amîndoi copiii spre ea, ca şi cînd ar fi vrut să spună că aceste cuvinte sînt de prisos. Putea ea să se bizuie pe Pavlek ! E un flăcău cam nu mai există în tot ţinutul ! El o să facă totul singur, lui nu trebuie să-i spui un lucru de două ori ! Iar Maricka este încă mică, o fetiţă mică, mică !

— Cînd am să mă întorc o să-ţi aduc cizme ! zise tata. Cizme adevărate, cu ţinte şi placheuri !

— Dai mie ! îngînă Maricka.

— O păpuşă mică, să o legeni, îi promise blînd tata.

— Dar mamei ? întrebă Pavlek.

Tata rîse din toată inima cînd văzu cum se iubesc între ei şi cum trăieşte unul pentru celălalt. Vru să mai spună ceva, dar mama îl întrerupse :

— De mine să nu te-ngrijeşti ! Să te-ntorci tu cît mai repede şi am să fiu mai fericită deeît dacă mi-ai aduce toate comorile din lume !

Da, da, se va întoarce ! Vor fi din nou împreună, vor munci şi se vor strădui cu toţii să facă din casa lor un cămin sigur şi plăcut. Tata căzuse din nou pe gînduri, Maricka plecase la culcare, Pavlek se ghemuise pe cuptor, cînd intră în încăpere France, care, ca şi el, primise ordin de concentrare. France era un flăcău puternic, înalt cît un munte, cărpănos dacă i se cereau bani, îi plăcea cîteodată să se ia la bătaie, dar, altfel,

ţăran harnic, de-ţi era mai mare dragul să-l priveşti cum taie sau doboară trunchiurile. Curînd după el veni şi Dolfe al lui Strbenk, care lucrase ca vînzător într-un tîrguşor, jos, în Litija. Era mărunt şi cocoşat, dar îmbrăcămintea lui era atît de frumoasă, încît, pe lîngă tata şi France, părea un adevărat domn. Era şiret şi uns cu toate unsorile şi oamenii se mirau de unde are flăcăul ăsta atîţia bani pentru a-şi procura lucruri atît de scumpe. Şi Dolfe primise ordin de concentrare. Se aşezară toţi trei la masă, băură rachiu şi discutară despre armată. Prin uşa deschisă a bucătăriei mama îşi arunca din cînd în cînd privirea în cameră şi nu-i plăcea deloc că venise în casa lor acest turnător, pentru că peste tot, provoca ceartă şi bătaie, şi toţi cîrciumarii se temeau de el, desi nu se dădea în lături să facă cinste.

— Pe voi doi nu vă atinge atît de rău, căci n-aveţi nici nevastă, nici copii, zise tata. Este adevărat că, la urma urmei, nu-i uşor pentru nimeni, fiindcă, dacă te gîndeşti mai bine, asta este ca şi cum ţi s-ar prăbuşi casa. Şi atunci încerci s-o salvezi în orice chip, nu-i aşa ? Uite, cam aşa stau lucrurile şi cu ţara asta a noastră. Se apropie de ea furtuna. Şi de aceea şi noi trei mergem la armată, să o apărăm. E drept că ne-am ridicat şi am făcut gălăgie, căci cu adevărat rău au cîrmuit-o cei de la putere, iar de noi, ţăranii şi muncitorii, s-au îngrijit ca o mamă vitregă. Acum însă ţara este în primejdie. Neamţul fascist este răul întregii lumi, ca şi al nostru !

Dolfe surîdea obraznic la cuvintele tatei, îl privea cu compătimire şi, cînd tata se întoarse pentru o clipă cu spatele la el, îşi lovi de cîteva ori fruntea cu arătătorul şi îi făcu cu ochiul lui France, vrînd să-i dea de înţeles cît de prost era Blaz.

— Da, cînd omul îşi cţduce aminte cum ne alergau prin cazarmă ca pe nişte cîini, cum ne schilodeau şi ne înjurau, parcă nu-i mai vine să se ducă din nou acolo ! zise France. Şi ce mîncare ne dădeau ! Noi le dăm porcilor una mai bună. Am văzut cu ochii noştri cum plutonierul fura din magazia unităţii. Dar, unchi-său era general şi, deşi cîinii i-au descoperit urma, n-a păţit nimic.

— Aşa-i, au făcut multe lucruri rele şi urîte şi necinstite, ce nu trebuiau să îndrăznească să le facă ! a adăugat tata. Muncitorul şi ţăranul au simţit toate acestea pe

spinarea lor. Poporul a trăit în mizerie, iar acum tocmai acest popor trebuie să salveze casa în care n-a fost decît slugă. Dar această casă va fi într-o zi cu adevărat a noastră ! Acum însă se află în primejdie şi noi sîntem datori să o salvăm !

— Dar cine zice că se află în primejdie ? întrebă Dolfe enigmatic.

— Păi cum să nu se afle, nu vezi oare că Hitler ne ameninţă fără încetare ? îi răspunse tata.

— Voi doi sînteţi nişte fiinţe oarbe ! strigă Dolfe. În realitate este invers ! Germania ştie foarte bine ce se întîmplă cu poporul nostru. Acest Hitler este cel mai mare binefăcător al muncitorilor şi ţăranilor. De aceea şi are încredere în noi şi nu vrea altceva decît să ne elibereze din ghearele vampirilor noştri. Fiţi oameni cu cap şi rămîneţi acasă. Eu nu mă duc nicăieri !

Tata şi France se priviră. Într-adevăr, îl cunoşteau pe Dolfe şi ştiau că mai înainte se învirtise printre nemţii de aici, că se ducea mereu la Celje-şi Maribor, ba chiar şi la Graz şi că, de cîte ori avea prilejul, povestea ţăranilor nemulţumiţi de prin sate despre raiul din Germania şi despre condiţiile minunate de viaţă în care trăiau muncitorii de acolo. Sfătuia pe flăcăii de la sate să meargă să muncească în fabricile nemţeşti şi mulţi îi urmau sfatul.

— Cum poţi vorbi aşa ! îl mustră tata. Parcă n-ai fi sloven !

— Ba sînt sloven, de aceea şi vorbesc aşa ! De ce să ne croiască nouă tichia sîrbii ? Noi sîntem slugile lor, iar ei trag foloase de pe urma noastră. Acum n-au decît să se războiască singuri, nu să scoatem noi castanele din foc pentru ei ! Hitler cheamă toate popoarele mici în statul lui puternic. Dacă el ne va apăra, va fi bine de noi. E mai bine să aşteptăm pe la casele noastre armata germană, căreia nu i se poate împotrivi nici o armată din lume !

— Ei, asta nu mai cred ! îl mustră supărat tata. Asta-i minciună ! Hitler ar vrea să pună mîna pe minele şi grîul nostru. Puţin îi pasă lui de sloveni. Ar vrea să-şi aşeze aici nemţii, iar pe noi să ne alunge prin lume. Oare tu nu cunoşti nici un pic de istorie, oare nu ne învaţă ea că întotdeauna am fost slugile stăpînilor nemţi ?

— Da, dar tot istoria ne învaţă că aici, din veacuri, au stăpînit nemţii ! zise Dolfe. Şi Hitler ştie asta tot atît de bine ! De fapt el consideră această ţară ca proprietate germană şi de aceea armata lui va fi aici peste zece zile ! Mai bine deschideţi bine ochii acum, ca să nu vă căiţi pe urmă, cînd va fi prea tîrziu !

— Vorbeşti de parcă însuşi Hitler te-ar plăti pentru asta ! îi aruncă tata.

Dolfe zîmbi şiret. Apoi, brusc, îşi întoarse reverul de la haină. Sub el era prins însemnul lui Hitler – zvastica 1

— Acesta este singurul semn al viitorului nostru ! spuse el cu convingere, privindu-i de sus pe France şi Blaz, care rămăseseră ca trăsniţi. Sînteţi ori nu sînteţi de partea acestei cruci ? Nu vă fie teamă, pînă ce vor veni nemţii n-am să ştiu decît eu de hotărîrea voastră !

Privirea ii era dură şi sigură. Scoase din buzunar portofelul, îl deschise şi lăsă intenţionat să cadă pe masă cîteva hîrtii noi de cîte o mie.

— Blaz, dacă-ţi trebuie ceva, spune-mi ! Ştiu că eşti strîmtorat..., zise el dulceag.

Dar Blaz rămase întunecat; fierbea în el şi se lupta cu pornirea de a-l strînge de gît.

Rachiul îşi spuse şi el cuvîntul. Tata şi France simţiră dintr-o dată că Strbenk este un om rău şi că vrea să-i înşele în ceva, care, din moşi-strămoşi, dăinuise peste multe veacuri ; au simţit atunci că acest pămînt al lor, pe care-l ară şi sapă, se află în mare primejdie.

— Dacă trebuie să fie război, atunci să fie ! i-o tăie tata. Ceea ce ştiu eu sigur este că n-o să lupt pentru domnii care au cîrmuit rău, ci pentru mine, pentru familia mea, pentru ţara noastră, împotriva stăpînirii nemţeşti care ar vrea să înghită toată lumea, să o subjuge ! Nu-i aşa, France ?

— Numai aşa şi nu altfel ! întări France. Cel ce gîn- deşte şi vorbeşte altfel este un trădător !

— Te referi la mine ? întrebă dispreţuitor Dolfe.

— Chiar la tine ! răspunse tata întunecat. Tu eşti acela care porţi zvastica, semnul nemţesc, semnul celui mai mare duşman al nostru de mii de ani. Ale cui sînt pădurile astea ? Ale neamţului din Celje ! A cui este fabrica

din vale ? A neamţului din Graz ! Cine ne mînă la muncă ca pe nişte vite prin pădurile astea şi ne plătește ca vai de lume ? Stăpînul neamţ din Viena ! Şi acum banda asta de tîlhari vrea să-şi bage nasul şi prin satele noastre ? Ei, nu, frăţioare ! Va curge sînge !

— O să vi se ia vouă ceaţa de pe ochi încetul cu încetul ! îi ameninţă Dolfe. O să vă plecaţi voi grumazul, numai că atunci o să fie prea tîrziu ! Atunci o să vă rugaţi să purtaţi zvastica, dar cuvintele de acum or să se întoarcă urît împotriva voastră !

— Ei, mi-au ajuns pînă peste gît prezicerile tale ! strigă tata, sărind în picioare şi făcînd un semn spre France.

Cît ai clipi din ochi puseră mîna pe el, îl ridicară de la masă şi-l tîrîră pînă la uşă, deşi Dolfe se împotrivea şi-i amenința cu toţi viii şi morţii. Pavlek, care tot timpul ascultase de pe cuptor discuţia lor, sări pe podea, deschise repede uşa, şi Dolfe fu azvîrlit afară, în ploaie. Batjocorit şi înjosit astfel, Strbenk înjura atît de urît, încît mama fu nevoită să-şi astupe urechile cu mîinile.

— Trebuia să-l legăm şi să-l dăm pe mîna jandarmilor ! zise ta.ta cînd se mai linişti.

Se făcuse deja tîrziu şi trebuiau să pregătească pentru un drum lung. După ce France plecă, mama se apropie de tata. Era îngrijorată, dar ochii îi străluceau de o mîndrie lăuntrică.

— Bine ai făcut, Blaz ! îi zise ea blînd. Numai că mă cam tem, căci Strbenk este un om rău.

„Să încerce ei nemţii să vină ! gîndea Pavlek în timp ce se urca pe cuptor. O să le vină el tata de hac !"

Acum îşi iubea şi mai mult tatăl. I se părea de neînvins, minunat şi sfînt, ca un străjer al vatrei strămoşeşti... Şi aşa, cufundat în aceste vise frumoase, adormi liniştit.

2

A ÎNCEPUT SĂ TUNE

Simţeau cu toţii lipsa braţelor tatii din casă. Mama se înhămase la muncă în aşa hal, încît o dureau şi oasele.

Se apropia primăvara şi mîţişorii atîrnau deja pe ramurile sălciilor, iar sub umbrarul lor înflorise prima floare. Cu fiecare zi ce trecea Pavlek era tot mai frînt de trudă, dar nu se mîhnea, nici nu se dădea în lături de la muncă, deoarece ştia bine că acum rămăsese singurul „cap de bărbat" în casă. De aceea muncea cit putea mai mult. Înainte de sărbători s-a apucat să dichisească casa, a întors pe dos bucătăria şi tinda, astfel incit casa căpătă cu adevărat o înfăţişare de sărbătoare. A tăiat araci noi pentru fasole, a tuns viţa de vie de sub cerdac şi cîte altele. Se apuca de fel de fel de lucruri, dorea să înveţe să facă de toate şi mama se bucura nespus.

Aveau puţin pămînt, aşa că îl puteau lucra şi singuri. Dădea niţică făină pentru mămăligă şi pîine, cîţiva cartofi să aibă în zilele de sărbătoare şi hrană pentru două vaci, pentru porci şi păsări. Maricka pîndea tot timpul cloşca care clocea sub cuptor. Micii puişori puteau să înceapă a ciripi în orice clipă ! Maricka nu împlinise încă vîrsta pentru a merge la şcoală, dar cunoştea binişor literele din abecedar. Acum însă trebuia şi ea să facă cîte ceva : aducea lemne, dădea de mîncare la păsări, deretica prin casă. I-ar fi plăcut desigur să se joace, era doar copil încă ! Pavlek îi făcuse dintr-o cutie pentru cicoare un cărucior, în care îşi plimba prin casă păpuşile ei de cîrpă. Avea un păr auriu, ochii mari albaştri şi era mărunţică şi gingaşă ; obrăjorii ei erau întotdeauna ca merele pîrguite.

Pavlek avea o constituţie sănătoasă şi era încă mult prea tinăr pentru a putea simţi toate greutăţile vieţii ; cu toate acestea era atît de priceput, incit prezenţa sa se făcea simţită în casă, iar mama privea cu drag cum i se transformă băiatul într-un flăcău destoinic. Îi plăcea însă să se şi zbenguiască. Şi nu era deloc de mirare, căci, în fond, mai era încă copil şi dacă alerga prin curte ca un căluţ, nechezînd şi aruncînd din picioare, nu însemna nimic altceva decît că era sănătos şi plin de viaţă. În iarnă îşi făcuse o bicicletă de lemn şi, cînd îşi dădea drumul de pe creastă, zbura în vale ca însuşi necuratul.

„E copil, n-are decît să se zbenguiască cit poate ! I-ar fi apărat mama în faţa tatei, cînd s-ar fi întors acasă cu capul plin de cucuie, în urma unei asemenea plimbări. E copil, oare tu n-ai fost niciodată mic ?"

Nu la mult timp după plecarea tatei, într-o după- amiază,

flăcăiaşii satului s-au încăierat rău de tot sus, lîngă cisternă. Discutau despre puşti, tunuri, avioane, tancuri şi submarine. Amîndoi fiii negustorului, veri de-ai lui Strbenk, se arătau încîntaţi de nemţi, căci aşa auziseră şi ei în casă, iar Pavlek şi fratele cel mic al lui France erau sloveni înflăcăraţi.

— Nemţii au tancuri şi avioane. O să vedeţi voi ce-o să mai fie ! zise cu convingere cel mai mare dintre fiii negustorului. Voi ce-aveţi, ai ?

— Soldaţii noştri sînt cei mai grozavi soldaţi din lume ! zise Pavlek, cu gîndul la taică-său şi la vecinul France.

— Sînt pe dracu ! Un singur tanc nemţesc, unul, auzi, şi s-a zis cu ei !

— Minţi, tancul ăla de zici tu.ar trebui să fie mare cît Kumul.

— Păi aşa şi este !

— Iar tu eşti cel mai mare mincinos din Kal !

— Cînd am să te spun tatei, are să te snopească în bătaie !

— Taică-tău... ? Al meu e militar !

— Taică-tău e un cerşetor pe lîngă al meu !

Pavlek n-a mai putut înghiţi această jignire. S-a năpustit asupra băiatului negustorului şi, într-o clipită, l-a doborît la pămînt. Cînd frate-său îi sări în ajutor, se aruncă asupra lui feciorul vecinului şi toţi patru se tăvăleau prin praf ca nişte vrăbii. Se sfîşiau pantaloni, nasturi zburau în toate părţile, unghii se înfigeau în carne, sin- gele curgea. Băieţii lui Frece au fost învinşi repede şi au început să se vaite, să-şi cheme mama şi tatăl în ajutor, iar ceilalţi doi îi trîntiseră la pămînt şi îi bumbăceau de ieşea fum din ei.

— Aşa ştiu să facă cerşetorii ! strigă Pavlek, cărîndu-le la pumni.

— Şi aşa ostaşii noştri ! zise feciorul vecinului şi le mai trăsni una.

Chiar şi satul era împărţit în două tabere. Unii susţineau că dacă Hitler va învinge va fi raiul pe pămînt, căci el luptă pentru muncitori şi ţărani. Ziceau că va fi cu mult mai mare cîştigul, munca mai uşoară, iar impozitele

aproape că nici nu vor mai exista. De aceea n-avea decît să cadă Iugoslavia şi nemţii să preia cit mai repede puterea. Alţii erau însă mai prudenţi. Nu aveau încredere în hitle- rişti şi erau îngrijoraţi ; simţeau deasupra capului norul negru şi greu, din care putea în orice moment să picure, să fulgere şi să tune. Aceştia se adunau cîteodată în casa lui Blaz şi discutau despre politică. Pavlek îi asculta cu atenţie şi învăţa de la ei.

— Negustorul Frece este ca un cuţit cu multe tăişuri ! le spunea tata. Cînd Iugoslavia era încă puternică, acesta cînta în gura mare imnuri de slavă regelui şi guvernului, iar acum, cînd vîntul bate din altă parte, şi-a schimbat şi el politica. Ce-a avut cînd a venit aici ? Prefectul i-a semnat o poliţă, ca să-şi poată deschide o dugheană. Iar noi, sărăntocii, l-am ajutat să strîngă atît, încît astăzi ar putea cumpăra întregul Kal. Şi acum vrea să ne trădeze şi cheamă în ţară pe duşmanul nostru cel mai mare ! Oameni buni, cine ne împovăra bătrînii cu biruri înrobitoare, cine-i biciuia şi-i arunca să putrezească în temniţe ?... Stă- pînii nemţi !

Şi ţăranii îl aprobau. Spunea adevărul curat. Dar ce putea el, un sărman ţăran, împotriva tuturor acestor evenimente covirşitoare, care îngroziseră lumea întreagă ? îşi lucrau îngînduraţi pămîntul, îşi încordau creierii şi gîndu- rile le erau luate de vînturile care şuierau cînd în înălţimi, cînd în vale, iar cîteodată zburau jos de tot, chiar deasupra pămîntului. La unii această mică sămînţă nimerea chiar în inimă şi începea să încolţească acolo. Pe ei negustorul nu-i mai putea duce.

Cînd rămase singur cu maică-sa, Pavlek încercă să-şi răspundă la această problemă dificilă.

— Mamă, cum vine asta ? Sîntem ori nu sîntem noi, cei din Kal, sloveni ? Dar şi Frece ! Şi atunci de ce vor unii atît de mult să vină nemţii ? o întrebă el.

— Cine vrea asta ? Bogăţaşii, că gîndesc ei că aşa or să devină şi mai bogaţi ! Kalfa Strbenk, care este un laş ! Beţivanul Krasnja, care a băut tot ce-a avut şi crede că nemţii i-or şterge toate datoriile dacă întoarce spatele la tot ce l-a învăţat maică-sa. Şi toţi cei care se întorc după cum bate vîntul. E drept că nu ne este deloc uşor să trăim aici şi nu ne pică prepeliţe fripte din cer. Dar ne priepe pîinea asta neagră, căci a rodit-o pămîntul nostru şi vai nouă, dacă ne-o săra-o străinul !

De Florii, cînd Pavlek a dus la biserică mănunchiul său de rămurele de salcie, împodobit tot cu şnururi albe, albastre şi roşii şi aşa de mare, copiii lui Frece s-au înverzit de invidie.

De cîte ori aveau ocazia îi scoteau limba în spate şi-l amenințau cu pumnul. Dar lui Pavlek nici că-i păsa. Era prea încîntat de rămurelele lui ca să dea atenție unor prostii ca astea. Maricka tropăia lîngă el ; buchetul ei, se înțelege, era mai mic, dar împodobit la fel ca al lui Pavlek. Mama adusese la biserică o crenguță mică de măslin.

Se întîmplase însă ca această zi să fie neobișnuit de mohorîtă. Peste noapte plouase şi cețuri groase învăluiau valea Savei, iar Kumul, cu vîrful lui golaş, străpungea norii, care se rupeau ca niște cîrpe, în timp ce vîntul, venit de deasupra munților, începuse să bată din toate părțile. S-au tras clopotele, dar oamenilor li se părea că nu mai sună atît de frumos ca înainte. Majoritatea lor erau îngrijorați. Şi cum să nu fie ! Bărbații şi flăcăii erau la armată, unii în Celje, alții în Ljubljana, iar alții, chiar mai departe, în Belgrad şi Skoplje. Cine ştie cînd se vor întoarce ? Dar ce-o să fie dacă vor vorbi tunurile ?

În fața bisericii stătea un cerşetor. În cutia lui mică de lemn răsuna trist muzica, atît de trist, încît ți se strîngea inima cînd treceai pe lîngă el. Femeile şi bărbații lăsau să-i cadă în pălărie ceva mărunțiş, ba chiar mai mult. ca şi cum prin asta ar fi vrut să scape de presimțirile grele pe care le purtau în ei.

După slujbă, cînd lumea ieşi şi se împrăştie pe drumuri şi cărări, se ridică şi ceața şi începu a străluci soarele. Peste cîmpuri se simțea miros de salcie tînără, brazdele arate fumegau, iar din toate bisericile dăngăneau clopotele – bim, bam, din, don —. răsunau şi-şi trimiteau ecoul de pe munte în vale şi de acolo înapoi, pe crestele care ardeau în soare. Pavlek îşi ducea mîndru mănunchiul său de ramuri de salcie. Maricka cînta cît o ținea gura lalala, tralala, iar mama mergea în urmă şi se bucura de copiii ei. Cînd ajunseră aproape de casă, lui Pavlek i se păru că aude ceva în văzduh. Se opri. privi spre cer şi strigă deodată :

— Avionul ! Iată încă unul... Două, trei... Un întreg stol !

Oamenii priveau spre cer, la păsările iuți de fier. Inima le îngheța se. Din înălțimi se auzea un zgomot puternic. Trei dintre ele erau mari şi grele, iar celelalte se învîrteau în toate

părţile ca nişte musculiţe, se lăsau cu partea din faţă pînă aproape de pămînt şi se ridicau din nou în înălţimi, aproape vertical. Zgomotul se auzea tot mai aproape.

— Fac exerciţii ai noştri ! zise Pavlek, continuînd să privească.

— Nu-s ai noştri ! îl contrazise un ţăran de lîngă el. Ale noastre au un cerc pe aripi, pe cînd astea au o cruce albă pe coadă !

Chiar în clipa aceeea păsările grele se îndreptară spre pămînt, ca ulii care se năpustesc din înălţimi asupra prăzii. Dispărură între dealurile de pe malul Savei şi de acolo se auziră nişte detunături cumplite, de parcă se prăbuşeau munţii. Răbufnea detunătură după detunătură. Apoi avioanele cele mari se arătară din nou deasupra muntelui şi se îndreptară spre Stajerska, iar cele mici se împrăştiară în toate părţile.

O spaimă de nedescris cuprinse pe toţi oamenii. Unii se întoarseră la biserică, alţii fugiră spre casele lor, dar cei mai mulţi, nu ştiau încotro s-o apuce. Astea nu mai erau exerciţii ! Era ceva mai rău ! Era începutul unui lucru îngrozitor ! Se apropia acum acel ceva care de cîteva luni plutea în văzduh ! Începuse oare războiul ?...

— Fugiţi sub pomi, culcaţi-vă la pămînt! strigă un militar gonind pe o bicicletă. Aştia sînt nemţii. Armata germană a atacat Iugoslavia. N-aţi auzit ? Adineaori au bombardat Zidani Most !

Apoi a dispărut.

Dar oamenii nici că s-au mişcat. Priveau muţi în depărtare şi ascultau tunetul îngrozitor pe care pînă acum nu-l mai auziseră niciodată. La început se înspăimîntaseră şi se împrăştiaseră în toate părţile, dar cînd bubuiturile se liniştiră, se adunară din nou grupuri, grupuri, îşi reveniră şi începură să discute despre sute de lucruri, care, dintr-o dată, li se păreau foarte importante. Deodată însă începu să tune chiar deasupra lor şi numai ce-şi îndreptară privirile spre cer, cînd văzură că un avion dintre cele mici zbură chiar deasupra bisericii. Făcea un zgomot puternic, de parcă ar fi apărut diavolul în persoană ori vreun duh rău, aducător de foc şi moarte. Se lăsă atît de jos, incit oamenii trebuiră să se ghemuiască. Femeile începură să ţipe de parcă le-ar fi călcat. Din arătarea aceea diavolească s-au tras de cîteva ori focuri, unul după altul.

— Trag în noi ! Fugiţi ! strigă cineva.

Unii se aruncară la pămînt, alţii o luară la goană spre pădure ori se lipiră de copaci. Pavlek îşi strînse la piept mănunchiul de rămurele de salcie şi se năpusti sub un stejar înalt şi gros. Veni sub pom şi mama, numai Maricka nu era nicăieri. Tot timpul se ţinuse de fusta mamei şi chiar acum dispăruse de parcă ar fi înghiţit-o pămîntul. Dar iat-o ! Stă acolo, pe cărare, cu toate rămurelele ei de salcie şi priveşte curioasă spre pasărea, de fier, care brăzdează ca un fulger înălţimile cerului. Mama vru să alerge după ea, dar chiar în clipa aceea avionul coborî atît de jos, ca şi cum ar fi vrut să se aşeze pe pămînt. Ţăcăni din nou...

Şi atunci Maricka îşi desfăcu mîinile ca pentru a prinde pasărea, bucheţelul ei de rămurele căzu pe pămînt, ea se clătină şi dintr-o dată se prăbuşi pe cărare. Mama scoase un ţipăt ascuţit, se aruncă asupra Marickăi, iar avionul se ridică cu zgomot în înălţimi, ca un monstru, şi se făcu nevăzut. Pavlek sări şi el lîngă surioara lui. Văzu sînge... Văzu cum trupuşorul acela mic zăcea nemişcat pe pămînt... Mama se aplecă asupra ei, o strînse la piept, dar Maricka nu mai deschise ochii. O luă în braţe, vru să-i oprească sîngele cu palma, dar totul fu în zadar. Apoi se ridică cu ea în braţe, o înălţă spre cer şi aşa, cu copilul pe braţele îndreptate spre cer şi cu faţa acoperită de o jale sfîşietoare, părea o coloană a durerii, crescută spre cer din sîngele ce picura pe pămînt...

— Fiţi blestemaţi, blestemaţi pe vecii vecilor, voi, care mi-aţi omorît-o ! strigă ea cerului şi apoi se prăbuşi.

Vecinele o ridicară pe braţe, oamenii se adunară în jurul mamei atît de crunt năpăstuite şi nimeni nu putea înţelege cum de s-a putut întîmpla o asemenea nenorocire. Doar numai cu cîteva clipe înainte acest copil rîdea, umbla, ciripea şi se bucura de viaţa lui lipsită de griji...

— S-au năpustit asupra unui copil nevinovat ! zise cineva cu durere şi indignare.

— Asta este adevărata vitejie, adevărata vitejie nemţească !

— Asta fac nemţii, cei care zic că vor să ne aducă ordine şi dreptate...

Apoi au dus-o pe Maricka în sat. Toţi tăceau. Şi mama amuţise. Nu mai simţea nimic din ceea ce se petrecea în jur, în inima ei nu mai exista nimic decît micuţa Maricka moartă. Au aşezat-o pe Maricka pe pat, unde, alături, zăceau şi rămurelele ei de salcie însîngerate. Fetiţele, prietenele de joacă, i-au adus mulţi ghiocei, toporaşi, spînz şi vîsc. Pavlek aşezase lîngă ea căruciorul şi toate păpuşile ; era ca pierdut. Maricka nu va mai surîde niciodată caraghioasei stăncuţe... Nu-l va mai duce niciodată la păscut pe Mrkulja al ei... Iar puişorii, pe care i-a aşteptat atît, au început chiar acum să piuie sub cuptor... Dar totul s-a sfîrşit !

Ţăranii începură să-şi care avutul în pădure. În timpul zilei îşi duceau acolo şi vitele, iar fiecare zgomot de automobil din vale îi alunga pe cîmp, sub pomi. Negustorul Frece rîdea din pragul prăvăliei sale şi striga oamenilor :

— Satul nostru nu va fi bombardat ! Nenorocirea aia cu copilul lui Blaz s-a întîmplat din greşeală !

— Diavolul ăsta este în legătură cu ei ! şopteau oamenii şi începură să se teamă de el.

Mama Marickăi însă nu se putea linişti nicicum. La început o cuprinsese o desperare de nedescris şi vecinii se temeau că de atîta jale îşi va pierde minţile. În sufletul ei se dădea o luptă crîncenă. Era o femeie simţitoare, bună, pe care o mişca pînă la lacrimi chiar şi durerea unui străin. Era foarte darnică dacă trebuia ajutat aproapele şi-şi iubea nemăsurat de mult copiii. De fapt nu se trăgea din ţărani. Taică-său fusese muncitor într-o turnătorie şi pînă la douăzeci de ani mama trăise într-un oraş de pe Sava. A intrat să înveţe croitoria, dar nu a terminat, căci în tinereţe fusese bolnăvicioasă ; cu toate acestea reuşea să coasă orice şi mersese prin sate, pe la casele ţăranilor, unde cususe rochii şi lenjerie pentru fetele acestora. Cînta frumos şi-i plăcea să rămînă cu privirea aţintită undeva şi să viseze. Iar după ce se măritase cu Blaz se apucase cu bucurie de treburile ţărăneşti, devenise puternică şi sănătoasă şi îndrăgise din toată inima mica lor gospodărie. Cînd primăvara, stătea la soare, sub păr, cu Maricka în braţe, în timp ce Pavlek

se juca la picioarele ei – aşa, singură cu copiii, căci Blaz era plecat în sat –, privea dusă în depărtare, peste cîmpuri, peste dealuri şi visa încîntată la viitorul copiilor ei.

„Avutul nostru este prea mic pentru ca Pavlek să poată trăi din el. Pavlek este ager la minte şi îi place prea mult să cunoască lumea. Ar trebui să îl dăm la şcoală... Dar atî- ţia bani nu vom strînge niciodată ! „

Maricka era încă prea mică, cu ea avea alte gînduri, pentru ea nu cunoştea încă drumul care-i va deschide viitorul. Acum însă moartea îi tăiase dintr-o dată cărarea pe care abia păşise. Se sfîrşise ! Zadarnic lacrimile îi brăzdau faţa, zadarnic plînsul îi sugruma, gîtlejul, suspinele îi chinuiau zadarnic inima, acum totul se sfîrşise !

În timp ce o privea lîngă luminarea care-i ardea la cap, încercînd să se convingă pe ea însăşi că niciodată de acum nu o va mai strînge la piept, că niciodată nu o va mai putea mîngîia, i se părea că jalea o va sfîşia şi o va nimici. Se lupta desperată cu sine. Ajunsese deja la limita dintre realitate şi nebunie. Atunci însă îl privi pe Pavlek şi se dezmetici. Da, se sfîrşise ! Dar oare Pavlek nu era tot copilul ei, primul ei născut, oare avea dreptul să se lase pierdută cu totul în abisul nesfîrşit al desperării şi durerii ?...

„Asta nu, asta nu trebuie să fac ! se mustra ea. Atunci Pavlek, băiatul meu, va fi nenorocit ! Singurul adevăr este acesta : ceea ce zace în pat este mort, sfîrşit... iar dincoace este încă viaţă, o, şi ce mai viaţă !"

Şi, cu o voinţă de necrezut, bărbătească. Îşi înăbuşi lacrimile. Inima ei se despică în două jumătăţi. Simţi atunci că acea jumătate din inima ei care era dăruită Marickăi împietri. Simţi că acolo s-a cuibărit ceva, ceva care pînă acum nu-i fusese cunoscut. Şi, dintr-o dată, cînd îşi privi mîinile, rămase încremenită. Iată, degetele de la o mînă ii erau strînse în pumn, iar cele de la cealaltă mînă erau răsfirate, pline de dorinţă. Simţi brusc cum creşte în ea o ură cumplită faţă de tot răul care i-o luase pe Maricka şi care se întindea din ce în ce mai mult peste toată ţara.

Vedea în gîndurile ei monstrul care-şi întindea ghearele şi spre Blaz, şi spre Pavlek, şi spre casa lor, şi spre sat. şi spre ţărani, şi spre tot ceea ce trudise de mii de ani suferinţa, sudoarea şi sîngele lor. Presimţind această mare şi sîngeroasă primejdie, îşi dădu seama că pe Maricka o pierduse cu adevărat, dar că

tocmai de aceea era mai puternic legată de Pavlek, de Blaz, de casă, de livezi şi păduri.

,,Destul cu jalea !" şi-a zis ea cu hotărîre, în timp ce oamenii băteau cuiele în micul sicriu alb pentru a-l duce la cimitir.

Şi această hotărîre puternică s-a transformat într-o luptă unică, lupta împotriva răului. Alături de ea păşea Pavlek, fiul ei. Era încă un copil ! Dar Pavlek era acea jumătate din inima ei plină de iubire, forţă şi de tot ceea ce îi dă omului credinţă, putere şi bărbăţie.

„Da, voi aprinde în el tot ceea ce arde în mine !'- îşi spuse cu fermitate.

Satul întreg a însoţit-o pe Maricka la cimitir. Au îngropat-o. Groparii au plecat. Şi, după ce rămase singură cu Pavlek lîngă mormîntul proaspăt, mama îl trase cu căldură spre ea, îl privi adînc cu ochii ei albaştri imenşi şi începu să-i vorbească atît de zguduitor, cum n-o auzise niciodată Pavlek pînă atunci, Il privea ca şi cînd ar fi vrut să-i sădească în piept propria ei inimă. Iar acea forţă de foc care-i pornea din ochi parcă-l vrăji pe Pavlek şi îi contopi pe amîndoi într-o singură flacără.

— Pavlek, acum ai rămas singurul meu copil. Făgădu- ieşte-mi aici, în faţa acestui mormînt nevinovat, că vei plăti pentru această moarte ! Într-o zi va trebui răzbunată ! Moarte pentru moarte !

— Îţi făgăduiesc, mamă ! Moarte pentru moarte ! răspunse cu hotărîre Pavlek, simţind că aceste cuvinte însemnau un legămînt cumplit.

— Pune trei degete pe mormînt ! îi porunci mama.

Pavlek îşi ascultă mama şi, ceva de neînchipuit, o mare putere puse stăpînire pe inima lui.

— Acesta este un jurămînt, Pavlek ! Acum eşti legat pe viaţă şi pe moarte de jurămîntul făcut ! zise mama şi se ridică imediat.

în ochii ei tristeţea se stinsese. În locul ei apăruse altceva, ceva cumplit, dar, înălţător şi puternic.

S-au întors acasă tari şi hotărîţi şi au început să muncească cu toate puterile. Îi chema pămîntul deschis, sămînţa care începuse să încolţească.

3

S-A PRĂBUŞIT PĂMÎNTUL

Curînd totul în jurul Kalului, totul, s-a îngustat, ca şi cum pămîntul s-ar fi desprins de pe scheletul lui şi s-ar fi năruit. Se prăbuşeau podurile, explozii îngrozitoare distrugeau tunele şi căi ferate, în văzduh zburau din toate părţile păsări de fier, femeile şi copiii plîngeau în hohote, iar oamenii care plecaseră la război se împrăştiaseră chiar din primele zile ale atacului. Acum se întorceau la casele lor pe toate drumurile şi cărările, ascunzîndu-se prin păduri, căci nimeni nu mai ştia de unde putea răsări duşmanul şi ce intenţii avea. Unii mai purtau încă armele, dar cei mai mulţi le azvîrliseră chiar de la început, bucurîn- du-se că nu vor mai fi obligaţi să lupte, după ce-şi dăduseră seama că totul era pierdut. O presimţire ciudată, cumplită pusese stăpînire pe întreg poporul, de la o graniţă la alta. Armata era în derută, generalii şi ofiţerii se predau inamicului, pe case se ridicau steaguri albe. Mulţi soldaţi erau abătuţi, dar se grăbeau spre casele lor, căci dracu ştia ce-i mai aştepta după toate astea ! Autorităţile dispăruseră peste noapte, de parcă n-ar fi existat niciodată. Oamenii prădau magaziile militare părăsite, deschideau cu forţa vagoanele trenurilor şi duceau acasă făină, orez, piei şi blănuri, pături militare şi îmbrăcăminte, slănină, tutun, unelte... De-a lungul drumurilor şi căilor ferate erau împrăştiate fel de fel de lucruri. Ca şi cum, dintr-o dată, se desfăcuse din şuruburi o maşină mare, prost asamblată. Acum această maşină zăcea pe marginea drumului şi nu se mai mişca niciunde. Unul i-a luat roţile, altul rulmenţii

şi şuruburile, al treilea ţevile şi lagărele... Oare acesta era sfîrşitul vieţii ? Poporul simţea că în aceste zile deruta nu mai stăpînea pe nimeni, dar nu ştia ce se va mai întîmpla. Cei mai descurcăreţi profitaseră de acest haos, cărîndu-şi acasă cu căruţele bunurile jefuite şi aşteptau duşmanul cu braţele deschise. Dar cei mai mulţi erau îngrijoraţi şi tremurau. Simţeau că îi paşte o primejdie cum n-a mai fost încă pe lume.

Într-una din zile, cînd Pavlek se ghemuise jos, pe cărarea din pădure şi-şi aţintise ochii în vale, ca să vadă dacă nu cumva se zăreşte taică-său, a observat că un grup de soldaţi care se întorceau se oprise la gardul lor. A, iată-i, se odihnesc. Ieri şi astăzi văzuse mai multe grupuri de felul ăsta. Dar, de ce dracu le smulg ţăruşii din gard ? Să nu-i împiedice ? Sau poate vor să aprindă focul ? ! Curiozitatea l-a îndemnat să se apropie de ei şi, deoarece mergea pe partea pădurii, putea să vadă pe furiş, chiar din apropiere, ce fac. Şi ce să vezi şi să auzi ?... Soldaţii în- făşurau într-o foaie de cort o mitralieră frumoasă şi nouă ! Unul dintre ei tăie iarba deasă cu o lopată militară şi săpă o groapă în pămînt, unde apoi coborîră mitraliera şi o ladă cu muniţii, acoperiră la loc groapa şi aşezară din nou peste ea brazde. Peste tot acest loc înfipseră ţăruşi.

— Ei, bravo ! O ascunzătoare mai bună ca asta nici că puteam găsi! zise cel mai în vîrstă dintre ei. Numai că trebuie să reţinem exact locul şi împrejurimile : iată, acolo se află capela, lîngă ea un stejar mare şi rămuros, nu există altul la fel împrejur, iar aici sînt trei mesteceni şi sub ei, mitraliera !

— Dar cînd o vom dezgropa din nou ? întrebă un soldat tînăr.

— Acum nu-ţi pot spune încă. Armata nemţească şi cea italienească cutreieră deja ţinuturile noastre. Italienii au şi intrat în Ljubljana. Deocamdată trebuie să ne ascundem ! Dar va veni timpul cînd armele ne vor fi necesare pentru a-i izgoni pe cotropitori ! Cînd va fi asta ?... Vom merge în mijlocul poporului şi-i vom dovedi că dreptatea este de partea noastră, vom aprinde flacăra urii în inimile oamenilor noştri, în muncitorul nostru, în studentul nostru...- Şi atunci vom pune toţi mîna pe arme şi vom izgoni străinul cel lacom din vatra noastră strămoşească !

— Da, aşa vom face ! Şi pe urmă vom veni aici şi vom dezgropa mitraliera ! ziseră soldaţii.

Printre ei se afla un tînăr înalt, slab, cu ochelari. Avea părul

blond, o față de copil, de nu i-ar fi dat omul nici șaisprezece ani. Hainele militare, prea mari pentru el, îi atîrnau, numai boneta îi stătea șmechereşte pe-o ureche. Cum se rătăcise oare ăsta printre soldaţi ? Privea în depărtare şi se vedea că are ceva pe suflet, ca atunci cînd te întorci de la înmormîntare.

— Curaj, Marjan ! îi zise cel mai în vîrstă. Vedeţi, prieteni, tînărul acesta s-a prezentat voluntar ! Este încă un copil, dar s-a dezlipit de lîngă mama lui ca să-şi apere ţara. Ne-am întîlnit la Karlovac, după ce ne retrăsesem din faţa trădătorilor, a ustaşilor croaţi, care au vrut să ne căsăpească. Nu s-a înfricoşat !

— Toate căpeteniile noastre ne-au părăsit..., zise tînărul cu tristeţe. Asta mă doare. Trădarea !

— Da, ai dreptate, trădarea este mai rea decît moartea ! Dar va veni timpul despre care v-am vorbit. Ne vom opinti singuri şi vom pune mîna pe arme. Atunci mii şi mii de tineri ca acesta se vor năpusti asupra duşmanului. Şi asupra acelora care au înlesnit duşmanului să intre atît de uşor la noi, nu-i aşa, Marjan ? Şi lîngă tine voi fi atunci şi eu. şi noi toţi !

— Îţi mulţumim pentru cele spuse, Janez Strnad ! zise tînărul şi, aruncîndu-şi raniţa pe spate, plecă cu ceilalţi soldaţi în vale, spre Ljubljana.

Pavlek mai rămase mult timp în ascunzătoarea lui, meditând la tot ce văzuse şi auzise. În zilele acelea se întîmplase atîtea lucruri, încît i se învîrtea capul şi nu-i era deloc uşor să-şi pună ordine în el. Iar capul lui era prea mic ca să poată rezolva fiecare lucru în parte. întrebările i se îngrămădeau în minte, vroia să le cuprindă pe toate dintr-o dată, să le facă să-i devină clare şi pe înţelesul lui, ca şi toate celelalte întrebări din lume, pe care şi le pusese pînă acum. Cînd, printre altele, îşi aminti de Dolfe Strbenk şi de negustorul Frece, simţi pentru ei numai mînie şi scîrbă ; iar pentru oamenii aceia care îngropaseră mitraliera. un mare respect. Simţi că Strbenk ascundea în el ceva murdar şi urît, iar soldaţii aceia, ceva frumos şi măreţ. Taina pe care o aflase era totuşi prea mare ca s-o poată ţine numai pentru el şi de aceea alergă şi i-o destăinui mamei.

— Acum, Pavlek, trebuie să înveţi să păstrezi astfel de taine ! îi spuse mama. Acum sînt asemenea vremuri, încît eşti obligat să păstrezi pentru tine tot ceea ce duşmanul nu trebuie să afle !

— Înseamnă că nici ţie nu trebuie să-ţi spun ?...

întrebă el consternat.

— Mie poţi, căci eu gîndesc la fel ca acel Janez Strnad şi acel tînăr cu ochelari. Dar totuşi este mai bine ca taina pe care ai descoperit-o s-o cunoşti numai tu. Aceste taine sînt dintre acelea în jurul cărora moartea îşi flutură neîncetat coasa !

— Tu mă socoteşti încă un copil prost, dar eu nu sînt..., îi aruncă Pavlek, gata să izbucnească în plîns.

Mama simţi că în sufletul lui există tot ceea ce se născuse şi în sufletul ei. Il trase spre ea şi-l îmbrăţişă, ca şi cînd ar fi vrut să se contopească cu el într-un singur gînd măreţ.

— Dragul meu Pavlek, tu nu mai eşti copil, nu ! Eşti curajos, băiatule, numai să creşti repede ca să devii puternic. Inimi ca a ta ne vor fi în curînd de mare trebuinţă ! Dar acum hai să mergem la cimitir, la Maricka noastră. Ia uită-te ce flori frumoase i-am ales !

Mama se întorcea la amintiri. În inima ei numai odăiţa care aparţinea exclusiv Marickăi era închisă. Cînd nu mai putea, deschidea această odăiţă şi vorbea cu Maricka. încet, singură, ca nimeni să nu-i tulbure durerea.

Cînd ajunseră la cimitir văzură lîngă mormîntul Marickăi un om îmbrăcat în haine militare, cu puşca pe umăr. Stătea cu capul plecat şi cu privirea goală ţintuită în mormînt.

— Tata ! strigă Pavlek şi alergă spre soldat.

— Blaz al meu ! murmură mama, cînd îl îmbrăţişă.

— Groparul mi-a arătat mormîntul ! zise tata cu durere. Vecinii mi-au spus în drum ce-au făcut nemţii cu Maricka.

Pe mormînt zăcea o păpuşă mică de celuloid. Păpuşa aceea pe care tata o promisese Marickăi...

Pavlek îşi mută privirea de la păpuşă la taică-său. Sinceritatea lui de copil nu putuse ascunde ceea ce aştepta de la el. Dar şi tata i-a ghicit gîndurile. I-a zîmbit trist şi-a scos raniţa din spate şi a desfăcut-o.

— N-am uitat, Pavlek, n-am uitat. Iată, aici sînt ! zise tata.

Scoase din raniţă o pereche de cizme noi, strălucitoare. Inima lui Pavlek începu să joace de bucurie.

— Promisiunea obligă omul să o îndeplinească ! spuse tata cu blîndeţe.

La aceste cuvinte Pavlek îşi aduse aminte de promisiunea făcută mamei la mormîntul Marickăi. Privi mormîntul şi i se păru că vede pînă în străfundurile lui. Aici zace Maricka, care nu făcuse rău niciodată nimănui, şi totuşi o uciseseră ! îşi repetă încă o dată în gînd jurămîn- tul, îl simţi adînc în el, convins că îl va împlini. Promisiunea obligă ! Datoriile trebuie plătite !

În faţa cimitirului, de unde ţîşnea o cîmpie largă, mama se uită la tata, ca şi cînd ar fi căutat în el rezolvarea unei probleme grele.

— S-a sfîrşit oare totul ? îl întrebă ea.

■— Nemţii nu au ajuns încă aici, îi răspunse tata.

— Aşadar, nu înseamnă încă sfîrşitul, nu ? reluă mama cu hotărîre, încît tata rămase năucit de această întrebare, aşa, sprijinit cum era de zid.

— Ce gîndeşti tu despre toate astea ? întrebă el întunecat.

— Aşa... E drept că am fost înfrînţi... dar războiul nu s-a sfîrşit încă ! Şi nimeni nu ştie cum se va sfîrşi acest război înspăimîntător. Spune-mi totuşi tu ce crezi ? se încăpăţînă ea.

— Neamţul este înarmat ca nimeni altul pe lume ! zise tata cu tristeţe. Am fost aprig înfrînţi. Am văzut însă adevărul adevărat : poporul, care a plecat să lupte, este sănătos, puternic şi demn de încredere... NUmai că cei care l-au condus au fost nişte şarlatani, nişte ciubucari, laşi şi trădători ! De trădători am avut parte peste tot, de la general şi pînă la ofiţer. Ne-au dat tunuri fără muniţie, puşti fără trăgaci, avioane fără benzină... Totul, totul era stricat, încurcat, în neregulă, vîndut. Poporul este deznădăjduit...

— Nu, Blaz, nu vorbi de deznădejde ! încă nu s-a sfîrşit totul. Poporul ăsta, pe care l-au înşelat atît, l-au vîndut şi l-au trădat şi apoi l-au părăsit, va deveni din nou puternic şi demn şi atunci se va socoti singur cu duşmanul, îşi va alege singur conducătorii şi comandanţii de armată, cinstiţi, curajoşi, din rîndurile lui, şi acest popor călcat în picioare va pune capăt răului !

Mama vorbea cu o însufleţire nebănuită. Privea pă- mintul întins şi gîndul ei creştea spre cer, curajos şi înflăcărat.

Tata se uita la ea vrăjit. Oare aceasta era Marjeta lui cea cumpătată ?... Oare aceasta este nevasta lui Blaz cea umilită şi vlăguită ?... Mama înţelese ce vroia să spună privirea lui întrebătoare.

— În mine este Maricka ! zise ea liniştită.

— Este adevărat tot ce spui tu, Marjeta ! zise tata după o scurtă tăcere. Nu s-a sfîrşit încă totul ! Ne lipseşte doar curajul pentru a putea înfăptui un lucru atît de mare.

— Curajul se va naşte din suferinţă ! spuse mama cu fermitate.

— Duşmanul este puternic ! se apără tata, ca . de furtuna care năvăleşte peste om cînd el caută seninul.

— Il vom urî ! Din ură se va naşte puterea noastră !

— Dacă ne vom împotrivi, ne va zdrobi.

— Ii vom întoarce fiecare lovitură ! Supunerea este calea spre robie. Blaz, oare nu simţi cît de urît este acest cuvînt ?

Blaz era încurcat. El nu era militar. Nu era nici erou. Dar în aceste cuvinte înflăcărate ale ei simţi un mare adevăr. Numai că pentru el acest adevăr rămăsese încă îngropat în pămînt, nu încolţise încă. Îi era cumva străin, îndepărtat, dar totuşi îl chema şi-l atrăgea.

— Nu-mi răspunzi nimic, Blaz? îl împunse mama.

— Aşteaptă, Marjeta, trebuie să mă gîndesc... Vezi tu, totul a fost prea dintr-o dată, prea mult. Să mai aşteptăm...

— Şi atunci o să-i nimicim, o să-i facem praf şi pulbere ! strigă deodată cu hotărîre Pavlek, ridicîndu-se pe vîrful picioarelor, ca şi cînd ar fi vrut să crească cît tata încă de azi.

La aceasta Blaz aproape că se înspăimîntă.

— Taci din gură, nepricopsitule ! îi zise el nesigur. Aşa ceva să nu mai spui niciodată, nicăieri !

— Pavlek este curajos ! zise mama, care se bucurase în sinea ei aseultindu-l cum vorbeşte si văzînd cum arde în el tinereţea cutezătoare.

Trecură apoi pe lîngă ogorul pe care mama şi Pavlek îl lucraseră. Griul de toamnă o luase deja din loc, iarba fusese smulsă. Păşeau tăcuţi pe cărările moi si tata îmbrăţişa cu privirea toate aceste brazde de pîine şi viaţă ; privirea lui mîngîia fiecare lucru care crescuse odată cu el pe acest pămînt : mesteacănul alb de la marginea pădurii, sădit chiar de mîinile lui, căci, de mic copil, îi erau tare dragi coaja lui albă şi rămurelefe lui subţiri : rîndul de meri altoiţi de el – mărul roşu de dolenjska, mărul văratec şi ionatan... Privi spre ienuperii tineri, care atunci cînd îi sădise tatăl lui erau mici, înalţi abia de-o palmă, iar acum sînt mai înalţi şi decît el. Văzu din depărtare acoperişul casei, cu ţiglele de un roşu aprins, şi se gîndi cu cîte bătături se alesese pe mîini pînă ce reuşise să-l facă ; văzu hambarul cel nou şi-i veni în gînd cîte grinzi tăiase zi şi noapte în pădure pentru a-l putea ridica. Şi acum toate acestea erau în primejdie ! Peste toată această gospodărie a sa s-au întins ghearele fiorosului monstru, care ar vrea să-i răpească totul. I se făcu negru în faţa ochilor şi aproape că-i îngheţă inima. Strînse cu mînie puşca şi zise ■

— Aşteptaţi-mă aici ! Mă întorc imediat !

Se îndreptă grăbit spre pădure. Cînd se întoarse, puşca dispăruse. Faţa mamei se însenină. Il întîmpină surîzînd, de parcă i-ar fi adus cine ştie ce minunăţie. Ştia că ascunsese puşca. Şi Pavlek ştia asta. Deşi numai cu puţin înainte nu-i căzuse deloc bine răspunsul pe care tata i-l dăduse mamei, acum uitase dintr-o dată totul şi îl vedea pe taică-său alături de cei cinci care îngropaseră mitraliera. Acum îi unea ceva neobişnuit, o legătură lăuntrică. Şi tocmai de aceea se simţeau mai puternici şi nu se mai temeau atît de ceea ce va veni.

În fața casei tata se opri, își privi nevasta și zise cu amărăciune :

— Ție nu ți-am adus nimic, Marjeta...

— Oare poți să faci ceva mai frumos pentru mine decît ceea ce ai făcut adineaori ? zise mama, privind spre pădure.

Și tata o înțelese. Apoi și-a îndreptat privirea spre Kum. Fruntea acestuia era înfășurată într-un nor întunecat. În depărtare, deasupra Gorjancilor, strălucea soarele, iar undeva, departe, se auzeau tunete înăbușite. Și, în timp ce-și privea avutul, simți că nevasta lui i-o luase înainte. Undeva, departe, în fața lui, mergea senină, curată și puternică, de parcă ar fi călăuzit-o soarele însuși. Se simți mic, neînsemnat. Apucă un pumn de pămînt și-l sfă- rîmă între degete. Toți strămoșii săi păşiseră peste acest pămînt.

..Trebuie să fiu demn de ei !" gîndi el.

Intră în casa în care domneau dragostea și fericirea. Pereții ei îl îmbrățișară și-l mîngîiară. Motanul i se frecă de picioare. 11 întîmpină miros de fum, de foc și de pîine abia scoasă din cuptor, miros de fructe și rachiu. Pe masă îl așteptau pogace și șuncă. Blaz își luă boneta de pe cap și se apropie de masă. Stăncuța i se așează pe umăr. Aici este acasă, acasă la el ! Blestemat, blestemat să fie cel care vrea să-i distrugă această casă !

4

HEIL HITLER !

Și s-a întîmplat. Pe casa lui Frece a fluturat un steag mare, roșu, cu o zvastică mare în mijloc. Se zbătea în vint ca o pasăre răpitoare de foc, din care țîșneau în toate părțile flăcări de groază.

— Iată crucea pe care vor să ne răstignească ! suspină mama cînd o văzu.

În timp ce toţi trei priveau prin ferestruică la acest semn ciudat, perfid, li se păru că de pe steag sîngele se va revărsa peste toată ţara lor. Mama îşi făcu semnul crucii, ea în faţa satanei, tata scrîşni din dinţi şi strînse pumnii, iar Pavlek se urcă pe cuptor şi capul său mic începu să mediteze la tot ceea ce se întîmpla. Ce-i drept, steagul este frumos, din mătase... Dar steagul sloven este un adevărat curcubeu ! Sub steagul sloven s-a aclamat şi s-a cîntat, iar de acesta se tem. înseamnă că nu-i lucru curat !

Frece alerga neobosit de la o casă la alta, încercînd să convingă ţăranii să atîrne cîrpe albe, steaguri albe, aşa cum fac cei care se predau. Cu ajutorul celor mai însufleţiţi adepţi, găsi în faţa primăriei doi stîlpi înalţi, de care atîrnară două steaguri nemţeşti, mari, iar între ei, pe *a* scîndură, prinseră un înscris mare. în nemţeşte : „Bun venit eliberatorilor – Heil Hitler ! „ Tot ceea ce era sloven şi se vedea trebuia să dispară : inscripţiile în slovenă de la primărie, indicatoarele de drum scrise în slovenă, inscripţiile de pe şcoală etc. Ţăranii au luat de pe pereţi şi fotografiile rudelor care se fotografiaseră odinioară în ţinută militară. Frece ar fi fost cel mai fericit om dacă ar fi reuşit să transforme peste noapte Kalul într-o adevărată comună nemţească.

Ţăranii erau zăpăciţi, curioşi, dar şi înfricoşaţi.

Ce le vor aduce oare noii stăpîni ? Făcuseră tot ceea ce le poruncise Frece şi, pentru că acesta le vorbise cu multă însufleţire de Germania şi Hitler, mulţi dintre ei aşteptau armata germană cu mari speranţe – că doar acum va fi cu adevărat mai bine pentru ţărani ! Şi nu avură prea mult de aşteptat. Chiar în ziua următoare năvăliră în sat soldaţi germani, pe motociclete şi camioane. Imediat după ei veni şi un automobil, în care se aflau Dolfe Strbenk şi cîţiva ofiţeri nemţi. Deci făcea parte din poliţia secretă germană I Acum îşi dăduse arama pe faţă şi apărea aşa cum fusese de fapt cu adevărat în ultimii ani ; şi, dintr-o dată, oamenii îşi dădură seama de unde avea acesta atîţia bani ! Ţăranii se adunaseră lîngă arcul de triumf, iar copiii, cu steguleţe nemţeşti de hîrtie, pe care le primiseră de la Frece, erau împrăştiaţi pe marginile drumului. Nevasta lui Frece aşteptase soldaţii nemţi cu un buchet mare de flori, iar în bucătăria acesteia se rumeneau fel de fel de bunătăţi, ce umpleau cu mirosul lor tot satul. Maiorul neamţ stătea în capătul de sus al scărilor, biruitor şi mîndru, trecîndu-şi privirea dispreţuitoare peste ţăranii adunaţi şi

vorbind cu o voce tăioasă, de parcă toca oase :

— Curajoasa şi invincibila armată germană a cucerit deja toată Iugoslavia. V-a eliberat şi pe voi, care de atîţia ani aţi suferit sub jugul nemilos al Serbiei, şi v-a adus din nou în braţele mamei noastre : Germania. Citesc pe feţele voastre că sînteţi fericiţi că de astăzi aparţineţi marelui stat german, care va avea grijă de voi, ca cea mai grijulie mamă. Aveţi încredere în Führer, care vă va aduce pace, dreptate, libertate şi bunăstare ! Predaţi imediat armele şi efectele militare şi respectaţi cu strictețe noua ordine ! Cine va îndrăzni să se împotrivească noilor autorităţi şi noii ordini va fi nimicit fără milă ! Heil Hitler ! Lingă el, Dolfe Strbenk traducea în slovenă cele spuse. După aceea soldaţii cîntară imnul german, ţăranii se îm- prăştiară încet pe la casele lor şi numai copiii rămaseră în jurul soldaţilor, privindu-i curioşi. Aceştia le oferiră dulciuri, zicîndu-le cîte ceva pe limba lor, dar copiii nu-i înţelegeau. Frece, care acum reprezenta noile autorităţi, căzu soldaţii prin cele mai bune case, iar pe ofiţeri i-a ospătat el toată după-amiaza, pînă seara tîrziu, punîndu-le la dispoziţie cele mai frumoase camere ale sale. Ţăranii neliniştiţi se arătau grijulii faţă de soldaţii nemţi, căci se temeau de ei. I-au ospătat cu carne afumată şi cîrnaţi, le-au adus din pivniţă rachiu de pere şi, ţinîndu-se la depărtare de masă, priveau pe sub sprîncene cum le înfulecau tot ce aveau ei mai bun. Şi tot nu le era de ajuns ! Arătau spre găinile din ogradă, iar gospodinele, vrînd-nevrînd, trebuiau să le prindă şi să le sacrifice. Nici nu puteau face altfel ! Numai de n-ar fi mai rău !

Dolfe se apucă să răspîndească prin casele oamenilor steaguri nemţeşti de hîrtie şi, împreună cu cei mai înflăcăraţi adepţi ai lui, le prindeau la intrare. Cînd agăţă un astfel de steag şi la casa lui Blaz, acesta tocmai ieşea din grajd. La vederea trădătorului, sîngele începu să-i clocotească, dar înţelepciunea lui îi spuse că e mai bine să tacă şi să se prefacă. Nu-l salută pe Strbenk şi i se făcu atît de scîrbă, încît nu putu să scoată nici o vorbă. De altfel, pentru nimic în lume nu l-ar fi învrednicit cu vreun cuvînt.

— Uite, cap pătrat, ce ţi-am spus eu ? îi aruncă Dolfe victorios, cu un zîmbet jignitor. O să-ţi aduci tu aminte ! Azi n-am timp, că trebuie să iau masa cu ofiţerii. Erai orbit, bine, am să uit că m-ai dat afară din casa ta dacă ni te alături. Altfel...

Dar Blaz îl privi numai întunecat şi intră în casă. Din

fericire, toată după-amiaza a plouat, aşa că toate steagurile acelea de hîrtie s-au înmuiat şi au căzut cu ploaia în noroi. Mamei i s-a luat parcă o piatră de pe inimă cînd a văzut că au dispărut aceste pete ale dezonoarei de pe case, căci cît timp fuseseră steagurile pe casă i se păruse că şi casa lor fusese batjocorită şi că nu mai puteau trăi în ea.

Trecu şi noaptea aceea, trecură încă multe zile, dar nemţii rămaseră şi satul sloven îşi schimbă repede înfăţişarea în comună nemţească. Deasupra prăvăliei lui Frece fusese prinsă o firmă nouă, mare, şi acum Frece îşi scria numele în germană „Joseph Fretze" ; la răscruci se puteau citi pe indicatoare inscripţiile: Nach Steinbriick, Nach Cilii. Cei doi fii ai lui Frece fuseseră trimişi imediat la Celje, la şcoala hitleristă pentru tineretul german, iar acesta discuta toată ziua cu subofiţerul neamţ care rămăsese cu detaşamentul său în Kal şi locuia în casa lui. Soldaţii nemţi se purtau ca stăpînii. Cîteodată începeau să cînte şi încercau să se apropie de ţărani, dar străinul rămîne străin ! Vorba le era aspră şi lătrătoare, încît aveai impresia că se ceartă neîncetat între ei. Cîntecele le erau întunecate, dure, eh, nu ca ale flăcăilor din Kal ! Flăcăii noştri cîntau de o sută de ori mai frumos şi mai plin ! Viaţa îşi urma însă cursul şi, cum pînă atunci nu căzuse încă nici un cap şi nu arsese nici o casă, încetul cu încetul, lumea se eliberă de frică şi se puse din nou pe treabă. Ce putea face altceva decît să trudească ca şi mai înainte şi să aştepte ceea ce va veni ? Altă ieşire nu era Cei care aşteptaseră ca imediat, în prima zi după venirea nemţilor, să înceapă să curgă mierea şi laptele n-au aflat deloc ceea ce aşteptaseră.

La o oarecare vreme după Paşte, într-o dimineaţă, Frece trecu pe lîngă casa lui Pavlek. Pavlek tăia lemne cu taică-său şi, ca de obicei, Blaz îl salută pe Frece .

— Bună-dimineaţa, domnule Frece ! încotro aşa devreme ?

— Nu mai există „bună-dimineaţa” ! Acum se salută cu Heil Hitler şi să ţii minte asta o dată pentru totdeauna ! îi răspunse mîndru Frece. Acesta este salutul oficial pentru toţi cetăţenii germani !

— Oare nu mai este voie să se vorbească slovena ? îl întrebă tata liniştit.

— Dacă vrei să-ţi fie bine, atunci grăbeşte-te să uiţi această mormăială slovenească ţărănească ! Cred că ai citit proclamaţia în care se spune că nu mai există în general sloveni şi că noi toţi din aceste ţinuturi sîntem nemţi adevăraţi, numai că am uitat să vorbim nemţeşte. Aşadar, Pavlek, cum ai să saluţi de acum înainte ?

— Bună-dimineaţa ! îi răspunse Pavlek.

— Derbedeule, de acum înainte o să saluţi cu Heil Hitler ! Şi să ridici mîna aşa ! îi porunci Frece, înfoindu-se în faţa lui ca un cocoş pe maidan şi ridicînd întinsă mîna dreaptă. Vezi ? Aşa : Heil Hitler ! Hai, repetă !

Pavlek îşi privi tatăl, dar taică-său se uita undeva, în lungul cîmpiei.

— Nu vreau să salut aşa, eu nu sînt neamţ ! răspunse Pavlek.

— Aşteaptă tu, derbedeule. am să te las eu fără urechi ! îl ameninţă Frece.

— Atunci o să aveţi de-a face cu mine ! zise liniştit tata.

Frece rămase pur şi simplu uluit de atîta dîrzenie şi aproape că i se opri respiraţia. În această stare îl găsiră poliţiştii nemţi care duceau sub escortă, spre Sf. Jurije, pe învăţătoarea din sat. învăţătoarea avea în mînă un geamantan mic, era plînsă toată şi îşi întorcea cu amărăciune privirea spre sat. Pavlek zbură către ea şi o prinse de mînă.

— Unde vă duc ? o întrebă el înspăimîntat.

— Mă duc de aici... Nu ştiu încotro... poate la închisoare. Acum va veni aici o învăţătoare nemţoaică, răspunse ea cu tristeţe.

— Duceţi-o ! strigă Frece în germană poliţiştilor.

Un poliţist o înghionti în spate şi se răsti la ea, încît biata învăţătoare se cutremură toată de spaimă. Nu mai îndrăzni nici măcar să întoarcă capul şi, doar cînd ajunse la cotitură, mai flutură o dată din mînă şi... dispăru.

— Ce v-a făcut învăţătoarea de vă purtaţi aşa cu

ea ? îl întrebă tata pe Frece. Doar a dat lecţii aparte celor doi fii ai dumneavoastră şi i-a pregătit pentru şcoala medie, a învăţat fetele din sat să cînte, mai rar cor de femei care să fie aşa de vestit ca al nostru, copiii o iubeau... De ce o alungaţi ?

—■ Nu te amesteca în politică, Blaz, şi aşa eşti prost ! Vezi-ţi de ale tale, dacă vrei să-ţi fie bine ! Tu trebuie doar să asculţi, iar pliscul să ţi-l deschizi numai de eşti întrebat. Îi vom alunga pe toţi, pe învăţători şi pe popi, şi chiar pe cei cu capetele tari cum eşti tu, dacă nu se supun ! zise arogant Frece.

În timpul acesta apărură alţi doi poliţişti care îl escortau pe pastor, un om bătrîn şi cocîrjăt. Lumea îl iubea, căci niciodată nu se ocupase de politică şi-şi văzuse numai de biserica lui. Era într-adevăr un om credincios, un gospodar priceput, îi plăceau grozav albinele şi toţi ţăranii se duceau la el cînd era vorba de vreun sfat sau ajutor Purta în spate o raniţă şi păşea greu, ajutîndu-se de baston.

— Cu ce le-aţi greşit, părinte ?... se miră cu voce tare Blaz, căci inima i se strînse de tot cînd îl văzu pe pastorul bătrîn şi bolnav între doi poliţişti, care-l împingeau necontenit, îl ocărau şi-l îmboldeau să meargă mai repede pentru a ajunge din urmă pe ceilalţi care o escortau pe învăţătoare.

— Cu nimic altceva decît că m-a născut o mamă slovenă, ca şi pe tine Pavlek şi chiar pe tine Frece ! zise pastorul liniştit.

Frece privi în pămînt, ca şi cum o flacără fierbinte i-ar fi învăluit conştiinţa. Totuşi acest om îi botezase copiii, îi blagoslovise casa, îi scrisese cererea cînd rugase pentru împrumut... Simţea cum roşeaţa ruşinii îi inundă faţa.

— Fie domnul şi cu tine, Frece, deşi mi-ai făcut rău ! Vreau să-ţi spun doar atît • luda Iscariotul l-a vîndut pe domnul Isus Cristos tot aşa cum îţi vinzi tu poporul acum ! Rămîneţi cu Dumnezeu, copiii mei !

Frece scrîşni din dinţi cu privirea în pămînt, apoi se întoarse brusc, fără nici un cuvînt, şi porni grăbit spre

sat. Polițistul îl lovi pe bătrîn peste picioare atît de tare, incit acesta se împiedică și căzu cu fața pe piatră.

— Ridică-te, porc de popă ! îi strigă neamțul.

Blaz și Pavlek priviră muți această faptă de ocară. Mama era la fereastră ; privirea-i era încărcată de atîta scîrbă, iar fața-i era atît de întunecată și amară, de parcă ar fi vrut să nimicească cu această privire a ei pe toți străinii. Da, noul stăpîn a început să-și arate ghearele ! Noul stăpîn a început să strîngă hățurile ! Noul stăpîn a început să-și folosească biciul !

Pavlek apucase deja o piatră să arunce asupra polițistului, dar taică-său îl trase în casă, ca nu cumva copilul să facă vreun pocinog. Sus, în sat, de după ferestre, țăranii urmăriseră, ca și ei, cu privirea, toate aceste fapte de ocară. Simțiseră atunci că îi sapă ceva pe dedesubt, simțiseră că ceva le roade casele la temelii.

5

PAVLEK ȘI MAREA GERMANIE

Dolfe Strbenk, care acum se afla în serviciul poliției germane secrete din Litija, îl chemă într-o zi la el pe vărul său, Frece. Îl conduse la locuința lui, încuie cu grijă ușile și începu să-i explice ■

— Ești în stare să taci ca un mormînt ? îl întrebă el confidențial. Îți voi încredința o mare taină. Va trebui însă să o ții numai pentru tine, altfel ne va zbura capul de pe umeri la amîndoi !

— Îți jur că am să tac ! îl asigură Frece, în timp ce părul i se ridicase măciucă în cap, pentru că Dolfe îl vîra într-o asemenea taină.

— Ascultă deci ! Un prieten de-al meu, care este capul grangurilor de pretutindeni ai poliției secrete de stat, mi-a destăinuit că în cel mai scurt timp toți slovenii din satele de graniță vor fi duși în Germania, iar aici vor fi aduși kocevarii. Ce te zgîiești așa la mine, astea sînt lucruri foarte importante ! Granițele noastre germane trebuie bine păzite, la granițe trebuie să locuiască o populație credincioasă Germaniei de cînd lumea. Or, această populație nu pot fi decît nemții din Kocevar ! Ar putea oare slovenii, dacă va fi nevoie, să apere

granițele Marii Germanii ? Nu ! Dar pînă ce nu se va publica oficial totul, pentru ca oamenii să nu se neliniștească și să facă cine știe ce prostii, în afară de noi doi, nu trebuie să afle nimeni. De tine m-am îngrijit eu ca să nu te ducă de aici. I-am convins neîncetat că ești un om complet devotat și că iubești din toată inima Marea Germanie.

— Așa și este ! îl întrerupse gîfîind Frece, care pălise de tot, căci se și văzuse deportat. N-o să-ți pară rău, prietene, pentru ce mi-ai destăinuit și te rog să mă crezi că nu voi precupeți nimic, dacă-ți va trebui ceva !

— În ceea ce te privește, lucrurile sînt ca și aranjate. Poți avea încredere în mine și te rog să mi te adresezi în toate problemele care te frămîntă. Dar abia acum vine ce-i mai important. Știu că ai destui bani. Vor fi deportați și negustorii din Litija. Ei au mirosit ceva și-și vînd pe ascuns toată marfa la un preț de nimic. Te sfătuiesc să cumperi tot ce poți, căci apoi vei vinde marfa cu un cîștig foarte mare celor din Kocevar, care vor căpăta milioane pentru proprietățile lor din Kranjska ! îi spuse Dolfe în taină.

Frece era într-adevăr un negustor prevăzător. Pusese deja la o parte un venit frumos pentru zile negre,iar acum înghițise acest sfat ca peștele o momeală grasă. Frece își și închipuia cu ochii minții veniturile uriașe pe care le va agonisi, noua prăvălie, mare, pe care o va deschide, pădurile și livezile pe care le va cumpăra, filialele pe care le va avea prin satele vecine.

— Dacă-ți va fi cu trebuință ceva, dragul meu, dugheana mea îți este întotdeauna deschisă ! zise Frece în-datoritor, în timp se strîngea neîncetat mîna lui Strbenk.

Ei, frate, gîndea el, grozav om mai este și vărul ăsta al lui, toată viața îi va rămîne îndatorat !

Și începu să cumpere din toate părțile, dar puțin cîte puțin, ca nu cumva să observe cineva cum i se umplu magaziile. Numai că taina pe care i-o destăinuise Strbenk lui
Frece răsuflă. Abia șoptită, abia văzută, zbura din sat în sat, ca ceva de groază, al cărui izvor nimeni nu-l cunoștea. La început oamenii nu-i dădură crezare. Așa ceva nu se mai întîmplase niciodată pînă acum în lume ! Nu, nu se putea, era o minciună, o minciună născocită de cineva, de vreun instigator desigur, care latră și vorbește neîncetat despre nu știu ce rezistență, împotrivire contra puterii germane... Nu, asta nu se poate

întîmpla niciodată ! O singură dată se împotriviseră ţăranii stăpînitorilor, atunci cînd fuseseră conduşi de aşa-zisul rege al ţăranilor, Matija Gubec, şi cît de îngrozitor au fost pedepsiţi apoi ! Ţăranilor prinşi li s-au tăiat nasurile şi urechile, au fost spinzuraţi de pomi... Nu, nu, asta nu se va mai întîmpla ! Nemţii, oricum ar fi ei, nu vor face lucruri de felul ăsta. Totuşi sînt oameni, nu monştri ! Este adevărat că sînt vremuri urîte de tot, că totul s-a deformat de nu mai ştie omul care-i e dreapta şi care stînga şi nici încotro s-o apuce. E drept că au căutat ei să-i convingă pe oameni că acum nu mai există ceea ce a existat de mii de ani, au căutat ei să-i scoată omului inima din piept şi să-i ia limba, să-l îngrădească în ceva care-i este străin, respingător, de neînţeles. Iar oamenii umblau din casă-n casă, se sfătuiau, se uitau cu spaimă prin fereastră, ca nu cumva să-i asculte cine nu trebuia, apoi se duceau însă din nou la lucru, căci numai în muncă îşi găseau alinarea tuturor necazurilor

Iar la o distanţă de jumătate de ceas, jos de Kal, erau înfipte în pămînt bornele de frontieră. De cealaltă parte, pe un stîlp înalt, flutura steagul italian. Acolo era Italia, iar de partea asta, Marea Germanie. Cei din Kal aveau de cealaltă parte unchi şi mătuşi, fraţi şi surori, cuscri şi prieteni. În primele săptămîni ale noii ordini se putea trece încă graniţa, numai să fi arătat grănicerilor un permis de trecere ; dar, deodată, aşa, din senin, graniţa s-a închis. Nu mai putea trece nimeni nici încolo, nici încoace, ca şi cum un zid uriaş s-ar fi ridicat peste noapte, despărţind oamenii aceluiaşi popor Spre norocul lui, Blaz folosise din plin permisele de trecere din primele săptămîni. Se dusese adesea la Sveti Kriz şi cercetase coliba din via părăsită, care, în cazul că nemţii ar fi fost atît de mult forţaţi incit să nu mai poată face faţă nici pe teren propriu, i-ar fi prins foarte bine. Avea planuri mari Blaz ; cu stăpînul colibei făcuse armata şi acest prieten al liui ura străinii tot atît de mult ca şi el.

Cu timpul însă zvonurile despre colonizare s-au stins şi oamenii s-au apucat de lucru cu noi speranţe. Au cosit, au strîns orzul şi grîul şi au semănat pe ogoarele arate din nou sfeclă, gulii şi morcovi. Recolta fusese bogată în acest an. Hrişcă înflorise de minune, crescătorii de albine strînseseră miere ca niciodată, merii erau plini de roade, atît de plini, încît ramurile lor trebuiau sprijinite cu prăjini. Şi prunii dăduseră roade bogate şi mulţi pregătiseră deja butoaiele pentru

fermentat şi damigene mari pentru rachiul cel nou. Vecinul France, care, ca şi Blaz, se întorsese de la armată, venea acum în fiecare seară la acesta şi deseori Pavlek trebuia să iasă afară, căci discutau lucruri mari şi foarte însemnate. Nici măcar Mar- jeta nu îndrăznea să asculte totul. Aceasta o necăjea puţin, dar nu se supăra, căci ştia ea că nimic nu este mai rău decît atunci cînd cineva e prea curios. Şi mai ştia că, dacă va fi nevoie, Blaz i se va destăinui cu siguranţă, căci el nu făcu niciodată ceva important fără a-i cere şi ei părerea.

Pavlek îşi petrecea şi el timpul cum putea. Se învîrtea peste tot, îşi băga năsucul său curios în toate, dar cel mai mult îl atrăgeau armele, oricum ar fi fost ele, şi care acum se mai găseau încă aruncate pe ici şi colo. Ştia, de pildă, unde era ascunsă puşca tatei, dar nu se ducea niciodată la locul acela. Aceasta era o taină şi acolo nu trebuia să-şi bage nasul, da, nu trebuia să dea tîrcoale prin acel loc. Vecinul France, care cunoştea toate genurile de arme, aţîţa şi mai mult curiozitatea lui Pavlek.

— De ce aduni toate astea ? îl întrebă într-o zi Pavlek.

— Nu întreba nimic, băiete ! Eşti sau nu eşti flăcău ? îl luă din scurt France.

— Sînt.

— Atunci trebuie să păstrezi în taină totul, ca un mormînt!

— Am să tac !

— Eşti ori nu sloven ?

— Sînt şi am să rămîn sloven !

— Atunci ţine minte : ceea ce faci tu acum va aduce într-o zi libertatea slovenilor ! De aceea nu întreba nimic ; cînd va veni timpul am să-ţi spun mai mult. Duşmanul are ochi şi urechi peste tot. Pentru că sîntem mici trebuie să fim atenţi şi vicleni ! îl învăţă France.

Adînc în pădure, descoperiseră o grotă mare, unde se putea ascunde şi un om şi care era atît de dosită de muşchi şi tufişuri, încît cu greu putea fi observată. Acolo îşi ascunseră armele. Aici se găseau deja cîteva puşti, lăzi cu lunguiețe cu muniţii, revolvere şi grenade. Pavlek învăţase şi ■el să demonteze cu iscusinţă o bombă italienească, dar cu celelalte nu se încumeta să umble, pentru că erau foarte periculoase, mai ales cele cu sifon, a căror piedică semăna cu minerul pe care se apasă la sticla de sifon, lucru pentru care o şi numeau

aşa soldaţii. Locul în care se afla grota era însingurat şi atît de departe de sat, încît foarte puţini erau cei care treceau pe acolo şi aceştia erau numai hoinari de soiul lui Pavlek. În adîncul văii, chiar în fundul defileului, curgea un pîrîu. Copiii ocoleau locurile atît de însingurate ca acesta, iar adîneului văii îi dăduseră numele de Hăul Diavolului ; mamele băgau spaima în copiii neascultători, amenin ţîndu-i că se duc la Hăul Diavolului să-l cheme pe omul negru, dacă nu se cuminţesc. Pavlek coborîse o dată pînă acolo, în timp ce alerga după un bursuc. La început îi fusese un pic frică, dar, furat de urmărirea oarbă a vînatului, ajunsese atît de departe, încît, cînd îşi dădu seama unde se afla, începuse să facă semnul crucii chiar şi în aer, căci auzise el că diavolul se teme de cruce ; încetul ou încetul însă se obişnui cu prăpastia, în care intra apoi şi fără cruci, căci îi spunea lui ceva că ceea ce se povesteşte despre diavoli nu poate fi adevărat. Şi pe urmă, în afară de icoana Sf. Anton, nu-i mai văzuse nicăieri !

Acum se îmbăţoşa şi se mindrea că France îi încredinţase atîtea lucruri. Ar fi dorit să-i destăinuiască şi el taina despre mitraliera îngropată, dar îşi aducea aminte de cuvintele mamei şi de fiecare dată, se răzgîndea. Se lupta în el naivitatea copilului şi hotărîrea omului matur. Şi pînă la urmă a învins omul matur ! După înfăţişare Pavlek părea încă un copil, dar acest copil acumulase atîta putere şi iscusinţă, încît putea săvîrşi acum lucruri de om mare_ iscodea totul în jur, căci simţea primejdia din toate părţile, pîndea soldaţii germani care păşeau de-a lungul graniţei,, reuşea să se adapteze oricărei situaţii. Da, era copil cînd trebuia să fie copil, dar şi om matur cînd împrejurările o cereau. Ştia să se uite cu naivitate la soldaţii care lucrau de-a lungul graniţei, prefăcîndu-se cu viclenie că se joacă, iar soldaţii îl chemau mai aproape de ei, mai ales cînd avea pe umăr stăncuţa, şi astfel Pavlek putea urmări cu atenţie locurile unde se mina graniţa. Soldaţii fixau în pămînt ţăruşi atît de adînc, încît iarba să-i poată acoperi ; de ţăruşi atîrnau bombe cu sifon în poziţie orizontală, din care scoseseră siguranţele, băgînd în locul lor cîte o sirmă subţire în formă de spirală. Apoi legau bombele două cîte două, la o distanţă de zece metri unele de altele. Toate acestea erau aşezate atît de jos, -încît iarba aproape că le acoperea în întregime. Pavlek ştia foarte bine cît era de periculoasă această capcană. Bomba ar fi explodat de cum te-ai fi încurcat în fire. Ingropaseră în pămînt şi mine. Acestea erau făcute cu

un înveliş foarte tare, dublu, în formă de cilindru sau cutie, în care se găseau un exploziv neobişnuit de puternic şi schije. Prin vîrful cilindrului ieşeau două fire îndreptate în sus, prinse de percutor. Toată instalaţia era legată de o pîrghie mică, de la care- pornea prin iarbă o sîrmă fixată de un ţăruş, aflat la o oarecare distanţă. O asemenea mină ucidea dintr-o dată. mai mulţi oameni şi animale ; nu de mult făcuse bucăţi o vacă ce se dusese să pască prin jur.

Pavlek îşi întipărise bine în minte toţi acei ţăruşi de-a lungul graniţei, unde nu fuseseră puse instalaţiile acelea primejdioase. Prin aceste locuri trecuse de mai multe ori graniţa şi se dusese la Sveti Kriz, fără a fi observat de grăniceri. Oamenii mari nu îndrăzneau să se apropie de graniţă. Dar pe Pavlek îl cunoşteau toţi soldaţii şi putea hoinări în voie pe acolo. învăţase repede cîteva cuvinte nemţeşti şi cu timpul începu să înţeleagă toate' ordinele nemţilor.

Cel mai greu îi fu însă cînd veni vremea să meargă din nou la şcoală. Dacă altădată abia aştepta să zboare la şcoală, acum era dojenit de maică-sa în fiecare zi să meargă acolo, unde, vrînd nevrînd, trebuia să asculte cuvintele nemţeşti ale învăţătoarei, care nu era în stare să rostească nici măcar un cuvînt în limba slovenă. Croncănea la catedră ca o coţofană, învîrtea băţul pe spinarea băieţilor şi fetelor, care trebuiau să cînte cîntece nemţeşti, sau îi mărşăluia afară, în jurul şcolii, obligîndu-i să salute la nesfîrşit ca hitleriştii. Ţăranii dădeau din cap

— ei, frumoasă învăţătură mai e şi asta ! Acum copiii nu mai învaţă să citească şi să socotească, ci se lălăie neîncetat ca ciobanii !

La şcoală copiii nu îndrăzneau să vorbească în limba maternă nici măcar între ei. Cine făcea această greşeală era pus să stea o oră întreagă în picioare, cu mîna ridicată spre tabloul lui Hitler. Dacă mîna se înclina şi începea să se lase în jos, învăţătoarea îl lovea pe împricinat cu linia peste degete atît de tare, încît acestea îl dureau şi-l ardeau cumplit. Pavlek o ura. Făcea pe dracu-n patru s-o supere. Cu fiecare linie pe care o încasa, născocea ceva nou. Odată i-a pus în buzunarul halatului, care în timpul orelor atîrna mereu lîngă tabla din clasă, un şoricel negru. Cînd învăţătoarea şi-a vîrît mîna în buzunar pentru a-şi scoate batista şi a apucat şoricelul mort, a început să ţipe ca o apucată, apoi a snopit în bătaie toată clasa, dar, în ciuda acestora, toţi copiii surîdeau dulce. Altădată

a pus sub călimara fixată de catedră un arc de oţel mic, dar foarte tare. Cînd, a doua zi, învăţătoarea a ridicat căpăcelul de fier care acoperea călimara, aceasta a sărit pe catedră, iar cerneala s-a împrăştiat pe toate cărţile şi caietele ce se aflau acolo. Copiii au izbucnit în rîsete şi chicoteli, iar învăţătoarea, abia mai răsuflînd de furie, l-a somat pe Frece să-i denunţe pe jegosii de sloveni, cum îi numea ea pe copii. Dar nici Frece nu fu în stare să găsească răufăcătorul. În cele din urmă învăţătoarea şi-a dat seama că fără un dicţionar sloven nu poate înainta cu învăţătura. Şi aşa, într-o după-amiază, cu ajutorul dicţionarului, a început să-i înveţe pe copii denumirile obiectelor din sala de clasă. A arătat spre masă spunînd : aceasta este *Tisch,* ceea ce în slovenă înseamnă *miza.* Dar, cum nemţii pronunţă *ţ* în loc de *z,* ea a pronunţat : *Miţa – tiş, miţa*

— *tiş.* Copiii se încovoiaseră de rîs şi de atunci strigau întotdeauna după ea, ascunşi în vreun ungher, Miţa Tiş. Nimeni din sat nu o mai numea altfel, cînd venea vorba despre ea. „Păi, da, Miţa Tis l-a bătut şi pe al nostru", ziceau ţăranii, sau „Miţa Tiş a fost chelnăriţă în Graz şi acum este învăţătoarea copiiior noştri." Iar Miţa Tiş turba de necaz şi furie.

Într-o dimineaţă, cînd veniră la şcoală, copiii aşteptară zadarnic să apară. Dispăruse şi copiii făceau tumbe de bucurie. Un timp îşi făcură de cap prin clasă ; Pavlek zbură la tablă şi desenă cu creta o femeie cu un băţ lung în mînă. Ţopăia în jurul catedrei, aşa cum făcea de obicei învăţătoarea şi reuşea s-o imite de minune. Apoi lovi de cîteva ori cu linia în catedră, copiii făcură linişte şi el începu lecţia. Arătă spre desenul de pe tablă şi întrebă :

— Was ist das ?

— Das ist Miţa Tiş ! răspunseră copiii în cor, dar apoi, cît ai clipi, o şterseră pe fereastră, căci îl zăriseră pe Frece venind în fugă pe drum.

Aceasta a fost ultima zi de şcoală a lui Pavlek. Mamei îi păru rău cînd acesta îi povesti despre toate năzdrăvăniile pe care le făcuse la şcoală, căci asta însemna că băiatul ei nu fusese cuminte şi nu era deloc bine să aibă astfel de apucături... Îşi aduse însă aminte cît de mult o iubise Pavlek pe învăţătoarea slovenă şi cît de bucuros alerga atunci la şcoală...

„A făcut totul din ură ! îşi zise ea. Iar noi sîntem datori să-i urîm pe aceşti străini, să-i urîm atît de mult, încît să simtă

această ură. Din ură va creşte puterea noastră."

6

PATRIA BATE IN INIMI

Cu cît toamna se întindea mai mult peste cîmpii şi păduri, cu atît mai mult se răspîndeau din nou zvonurile chinuitoare despre colonizare. Apăruseră din nou, aşa, peste noapte, se cuibăriseră în inimi şi fierbeau acolo.

Tîrziu, în noapte, France alergă prin vînt şi ploaie la Blaz. Era tare neliniştit şi i se vedea pe faţă că-i apasă ceva greu pe suflet. Pavlek se culcase pe cuptor, aţipise aproape, dar, din curiozitate, deschise ochii şi ascultă.

— Poţi vorbi în voie, Pavlek doarme ! îi zise Blaz lui France, îndată ce se aşezară la masă.

— Să vină şi Marjeta ! îl rugă France. Vouă vă pot încredinţa orice.

— Nu cumva aduci veşti rele ? îl întrebă Marjeta cu îngrijorare.

— Da, o să ne deporteze cu siguranţă. Mi-a spus-o omul nostru din Litija. Luna asta sau în noiembrie, nu a putut afla cu precizie, dar a văzut negru pe alb lista tuturor satelor care vor fi evacuate. Şi Kalul se află printre ele. Iar pe mine a mai căzut o belea. Mi-a venit ordin de chemare. Peste o săptămînă trebuie să mă prezint la Litija. Omul ăla al nostru mi-a spus că vom fi trimişi imediat pe frontul de răsărit, împotriva ruşilor, şi m-a sfătuit în taină să fug peste graniţă. Acolo a început deja rezistenţa. Sînt atacate patrulele italieneşti şi localităţile mai mici. În acea parte a izbucnit o adevărată răscoală populară. Tot poporul este de partea răsculaţilor. Taberele acestora sînt ascunse în adîncurile pădurilor. Sînt din ce în ce mai mulţi şi li se spune pădurari sau partizani. Voi doi ce mă sfătuiţi să fac ? Zilele trecute nemţii au împuşcat la Kriz şase activişti de-ai noştri. În Maribor îi împuşcă în fiecare zi ! Pe mine, drept să vă spun, inima mă îndeamnă să plec la partizani !

— E încă devreme ! zise Blaz. Forţa duşmanului este prea mare..

— Cum văd Blaz, tu gîndeşti că e prea devreme încă pentru a începe rezistenţa armată ? Vezi, eu cred că a sosit timpul, numai că nu mă pot hotărî, şi asta pentru că nu ştiu ce vor face atunci nemţii cu maică-mea şi cu tai- că-meu. Dar, odată şi odată, trebuie să începă ! zise France.

— Cît priveşte începutul, eu sînt de părerea lui Francei zise Marjeta. Asta-i sfatul meu, France, de-aş fi eu în pielea ta, n-aş mai sta nici o clipă pe gînduri !

— Nu te repezi aşa, ca o furtună, Marjeta ! Gîndeşte-te mai bine şi nu zăpăci flăcăul ! Măcar pentru părinţii lui, dacă nu pentru altceva ! încercă Blaz s-o tempereze.

— Am să vă spun ceva, oameni buni. Dacă toţi ar

vorbi cum vorbiţi voi doi acum, şi unul ar spune aş merge dacă n-aş avea nevastă, altul s-ar da în lături pentru mamă, al treilea pentru copii... niciodată nu s-ar mai face nimic în lume. Dacă vom fi slabi, duşmanul va face din noi ce va pofti. France, dacă te-ai hotărît să lupţi, oare ai să lupţi numai pentru maică-ta şi pentru taică-tău ? Tu ai să lupţi pentru noi toţi, şi dacă vom ieşi biruitori, atunci şi maică-ta, şi taică-tău se vor bucura de această victorie a noastră ! Acum, cînd inima înrobită a ţării vă cheamă, nu-i timp de pierdut ! Blaz, dacă tu te-ai hotărî, mi-ar fi greu. dar asta pentru că te iubesc şi pentru că ştiu că te-ai duce acolo unde moartea seceră neîncetat. Dar m-aş rnîndri cu tine ! Inima mea te-ar preţui ca pe un viteaz. Poate aş plînge, uneori, dar sufletul mi-ar fi împăcat. Ce păcat că Pa- vlek este încă prea mic pentru luptă ! Este tare curajos şi n-ar sta la îndoială nici măcar o clipă. Ar fi primul printre cei dintîi !

În timp ce vorbea astfel Marjeta se aprinsese toată la faţă. Ochii-i străluceau, mîna dreaptă i se strînsese pumn, iar mîna stîngă, cu degetele răsfirate, se zbătea pe masă întocmai ca o pasăre ce se căzneşte din răsputeri să scape din plasa în care fusese prinsă. Blaz privea vrăjit la femeiuşcă asta mică, atît de frumoasă în clipa aceea, de parcă ar fi coborît dintr-un tablou. O forţă nebănuită îi pătrunse în suflet şi cuvintele ei îl mişcară într-atît, încît ar fi fost în stare s-o îmbrăţişeze chiar în faţa lui France. France sări de la locul lui, o prinse de mînă şi strigă :

— Mă duc, Marjeta, mă duc ! M-am hotărit. Odată şi odată trebuie să înceapă. Dreptatea este de partea noastră, Mii de ani am căutat-o, am îngenuncheat şi ne-am rugat umiliţi pentru ea, şi nu ne-au dat-o ! Ne-am tîrît în faţa stăpînilor ca nişte clini bătuţi şi ne-am ales numai cu lovituri, coaste rupte şi bice. Nu mai putem trăi aşa. Fascismul este pieirea noastră. Moarte fascismului !

— Libertate poporului ! zise solemn Marjeta. Vom învinge ! dar tu, Blaz ?...

Cele auzite răscoliră sufletul lui Pavlek. Mama i se părea acum ca o eroină, ţinînd în mîini focul şi sabia, aşa cum văzuse el undeva, într-o pază. Cînd o auzise cum vorbeşte

despre el, inima începu să-i bată tare şi ar fi sărit bucuros de pe cuptor să i se atîrne de gît, dacă prin aceasta nu s-ar fi dat de gol că a fost martorul discuţiei lor. Numai acum, la ultima întrebare a mamei, inima i se opri. Ce o să-i răspundă oare tata ? În clipa aceea îi fu teamă de răspunsul tatei. Era o tăcere chinuitoare şi, dintr-o dată, toată încăperea se umplu de tic-tacul ascuţit al ceasornicului, care parcă vroia să atragă atenţia tuturor că vremea zboară îngrozitor de repede şi că trebuie să se hotărască imediat. Chiar în acel moment, dinspre Catez, se auziră în noapte bubuiturile unei mitraliere grele. Toţi trei se priviră. Mai departe, undeva cu totul îndepărtat, răsunară şi cîteva împuşcături de puşcă. În liniştea nopţii ecoul acestor împuşcături părea ciudat de tainic. Aşa ceva nu mai auziseră niciodată pînă acum. Cine trăgea ?... De ce trăgea ?... Inima li se opri dintr-o dată în loc şi, cînd mama intră din nou în încăpere, faţa îi era luminată de bucurie. Zise încetişor :

— France, ascultă, te cheamă ! Blaz, tu n-auzi ?

Pavlek nu se mai putu stăpîni. Sări de pe cuptor şi zbură ca un vifor afară, pe prag, ciulindu-şi urechile. Da, undeva, în depărtare, trăgeau...

—■ Mă duc, mă duc ! şopti France hotărît.

— Voi veni după tine, France! zise tata liniştit, dar ferm. Voi mai rămîne un timp, poate voi fi de folos aici.

La auzul acestor cuvinte, Pavlek se culcă din nou, fericit. Îl cuprinse o toropeală dulce şi ochii i se închiseră. Apucă doar s-o mai vadă o dată pe mama, aprinsă ca o flacără vie. Ar mai fi vrut să spună ceva, dar îl fură somnul şi după aceea nu mai auzi nimic din discuţia care se purta în noapte.

În zilele următoare, parcă toată casa era întoarsă pe dos. France discuta în taină cu tata, mama avea treabă pînă peste cap. Dar Pavlek nu întrebă nimic. Privea doar atent în jur şi nu lăsa să-i scape nimic neobservat. Văzu cum mama scoase din dulap certificatele de naştere, dovezi şi alte hîrtii de felul ăsta şi le orîndui într-o cutie. Văzu cum luă fotografiile de pe pereţi : a ei, a tatei, cea de la nuntă, a Marickăi, pe care, înainte de a o pune în raniţă, o privi îndelung, îi zîmbi şi mişcă din buze de parcă ar fi purtat o discuţie neauzită cu copilul din ea. Luă apoi rufele din scrin, le îndreptă toate cutele, cotrobăi prin pod şi aşeză lîngă sobă desagi peste desagi.

Pavlek îşi aminti acum că, în ultima vreme, tata pleca

deseori de acasă. Il auzea cum se scoală noaptea şi deschide uşa. Discuta în şoaptă cu mama, învîrteau pe ascuns nişte hîrtii, iar cîteodată, în toiul nopţii, se adunau în încăpere oameni necunoscuţi. Atunci, nu îndrăznea nimeni să rămînă în încăpere, ba chiar trebuiau să stea în prag şi să pîn- dească ca nu cumva să-i urmărească careva. Dar nici atunci Pavlek nu întrebă nimic şi nici nu îndrăzni să tragă cu urechea. Era conştient că ceea ce făceau oamenii aceia şi tata nu era o glumă şi că el era încă prea tînăr pentru aşa ceva ; era tare mîndru însă că-i încredinţaseră lui postul de paznic pe acel prag. Stătea acolo ca bătut în cuie şi-şi încorda auzul la fiecare zgomot făcut de vîntul care sufla în jurul casei. O dată auzise glasul unui necunoscut care-i spunea mamei :

— Numai să nu scape ceva băiatul despre întrunirile noastre !

— Fiul meu ?... Mă pot bizui pe el ca pe mine însămi ! îi răspunsese mama.

O, cît îi era de recunoscător mamei pentru aceste cuvinte ! Oare nu arătase ea astfel că, de fapt, este deja mare, că este în stare să ţină numai pentru el orice taină ca şi oamenii în toată firea ? Da, aşa era mama lui ! El, Pavlek, n-ar trăda nimic nici dacă i s-ar da jumătate din lumea asta !

— Acum este totul pregătit pentru mutare ! zise într-o dimineaţă tata. Cum e cu graniţa, Pavlek ? Putem oare trece lucruri şi animale peste sîrme ?

— Las' pe mine! Am să duc balot după balot în lăstăriş, iar animalele o să le trecem dincolo peste noapte. Cunosc toate trecerile sigure ! îl asigură Pavlek pe tai- că-său.

Şi le-a dus. Seara a ascuns cîteva baloturi în pădure, aproape de graniţă, iar în zori, cînd împrejur nu se zărea nici ţipenie de grănicer, le-a trecut peste graniţă. De partea cealaltă, nici în Catez, nici în Sveti Kriz nu erau fascişti italieni ; numai cînd şi cînd mai venea cîte o ceată mai mare din Velika Loka, care se întorcea însă încă înainte de căderea întunericului. Pavlek ajută şi vecinilor să-şi treacă lucrurile dincolo. Puţin cîte puţin îşi duseră peste graniţă tot avutul, lăsînd în Kal numai casa, mobila şi vitele. Apoi aşteptară. Ziua în care France trebuia să se prezinte la armată trecuse de mult. France dispăruse şi ia-l de unde nu-i ! Jandarmii nemţi au pus mîna pe iaică-său, l-au dus la primărie, l-au interogat şi l-au bătut, dar acesta nu putea spune nimic mai mult decît că

France plecase de acasă şi nu se mai întorsese şi că el nu ştie unde se află. Au bătut-o şi pe maică-sa, ameninţîndu-i că le va lua tot ce au, dacă France nu se prezintă în douăzeci şi patru de ore la primărie.

Frece adună imediat tot satul şi începu să explice ţăranilor înfricoşaţi :

— Aşa vom proceda cu oricine va încerca să-şi ascundă copiii ! Noi ştim foarte bine unde a dispărut France ; în pădure, printre hoţii şi bandiţii care au ridicat armele împotriva noastră. Această mînă de bandiţi povestesc că luptă pentru libertatea poporului sloven. Nu mai există popor sloven ! Cine mai crede aşa ceva este un nebun, un răufăcător şi va fi nimicit ca un bandit. Îi vom confisca averea, iar pe cei din neamul lui îi vom trimite la muncă silnică în Germania !

Ţăranii se împrăştiară apoi pe la casele lor ; ocoleau casa lui France, ca nu cumva să fie bănuiţi de prietenie cu fugarul. A doua zi dimineaţă însă casa lui France era goală şi părăsită. Uşile erau încuiate, vitele dispăruseră din grajd, în cocină nu grohăia nici un purcel, numai cîteva găini aşteptau zadarnic gospodarul în faţa uşii dinspre ogradă. Cîinele se încurcase trist în lanţ şi trăgea de el. Frece şi jandarmii percheziţionară casa, dar nu găsiră decît dulapuri şi scrinuri goale. Frece începu să înjure şi să blesteme, iar căpetenia patrulei îi aruncă tăios :

— Tu eşti primarul şi ca atare răspunzi pentru oamenii tăi din comună ! Am să te raportez !

Şi Frece porni din casă-n casă, ca un cîine turbat, numărînd oamenii.

TAINA DIN PĂDURE

Blaz şi Pavlek culegeau ultimele mere. Cînd tata vru să treacă de pe o creangă pe alta, alunecă şi căzu cu toată greutatea lui pe pămînt.

— Au, piciorul ! strigă el încercînd să se ridice, în timp ce Pavlek, înspăimîntat, căuta să-l ajute.

— L-ai frînt ? întrebă el îngrijorat.

Tata stătea în iarbă, mişcîndu-şi şi pipăindu-şi laba piciorului. Locul cu pricina se umflase şi se înroşise, de asemenea şi încheietura piciorului.

— E numai scrîntit, osul nu-i rupt. Drace, cum mă mai doare ! Aşteaptă puţin ! Eu am să mă prind de pom, iar tu trage cît poţi de tare piciorul spre tine !

Pavlek îi trase piciorul cu atîta putere, încît îl trecură toate năduşelile. Deodată în picior pocni ceva, în timp ce tata-şi muşca buzele de durere.

— Stai ! îi porunci el. A intrat la locul lui. Să încercăm să ne întoarcem acasă. Voi pune comprese reci cu apă şi oţet, şi în două zile voi putea chiar şi juca !

Sprijinindu-se de Pavlek, tata începu să sară într-un picior spre casă. Cînd îl văzu şchiopătînd, mama, care răcise tare rău şi acum stătea în pat din pricina temperaturii, se înspăimîntă.

— Asta mai lipsea, acum sînt doi bolnavi în casă ! exclamă ea îngrijorată.

— Nu-ţi face griji, mamă, mai sînt şi eu pe aici ! zise Pavlek. Şi eu ştiu să gătesc. Dacă va sta cîteva zile întins în pat, tata se va face bine.

— Ptiu, şi tocmai azi, cînd am de făcut un drum atît de important, să mi se întîmple una ca asta ! Şi la care nu pot renunţa ! zise cu obidă Blaz. Mă aşteaptă... Trebuie, trebuie să mă duc cu orice preţ, măcar de m-aş tîrî în patru labe !

— N-aş putea face eu treaba asta ? întrebă Pavlek.

La început tata nici măcar nu vru să audă de aşa ceva. Dar mama, care ştia cit este de important acest drum încercă cu convingere să-i înlăture tatei îngrijorarea :

— Bizuie-te pe Pavlek, cînd îţi spun ! S-ar duce şi la moarte pentru cauza noastră !

— Dar este încă un copil !

— Nu uita că o are în suflet pe Maricka !

— Este un fluieră-vînt !

— Blaz, dacă eu aş fi sănătoasă, mi-ai încredinţa mie asta ?

— Ţie ? Desigur !

— Pavlek este fiul meu ! În noi bate aceeaşi inimă !

Blaz a fost din nou învins. De cîte ori lupta cu el, Marjeta ieşea mereu biruitoare. Mergea întotdeauna în faţa lui, întocmai ca o călăuză care nu dă greş niciodată. Fără o vorbă, Blaz luă o foaie de hîrtie, o împături mărunt de tot, îl chemă pe Pavlek, îi descusu manşeta pantalonilor şi-i vîrî ghemotocul de hîrtie acolo. Nimeni nu putea observa că este ascuns ceva în cusătura pantalonilor.

— Duci o înştiinţare foarte importantă, Pavlek ! Dacă ai cădea în mîinile nemţilor, ne-ar zbura capetele la toţi. la un coş, ca şi cum ai merge să culegi ciuperci, şi du-te pînă la fagul cel frînt din Hăul Diavolului. Ajuns acolo, faci de trei ori, unul după altul, ca cucul, ştii tu cum. Are să-ţi răspundă un orăcăit. Cel care-ţi va răspunde prin- tr-un orăcăit este de-al nostru. Numai aceluia ai să-i dai înştiinţarea !

Pavlek făcu întocmai. În drumul prin pădure adună ciuperci şi bureţi şi coşul se umplea repede aproape pînă la vîrf. Acum, toamna, în pădure era întunecos, înăbuşitor şi umed. Fagii groşi, rămuroşi, acoperiţi pînă sus de muşchi, se ţeau spre nori, pămîntul era ud şi lunecos, frunzele toamnei cădeau cu un zgomot uşor, castanele erau deja coapte, apa vuia în ponor, iar în adîncuri şopotea şi clipocea ciudat, de parcă şi-ar fi ascuţit cu adevărat ghearele nişte zmei. Pavlek se uită în adîncitura de sub stîncă. Era goală, dar, după urmele lăsate pe muşchi, se cunoş- ţea că nu de mult acolo stătuse culcat cineva. I se făcu puţin frică. Poate că se ascunsese chiar un tîlhar. Îşi făcu însă singur curaj, îşi aşezâ palma căuş la gură şi imită de trei ori, unul după altul, cîntecul cucului. Imediat, nu prea de departe, i se răspunse de trei ori cu un orăcăit de broască. Se auzi apoi trosnet de crengi uscate şi în faţa lui se ivi de după stîncă un om. Faţa îi era acoperită de barbă, de umăr îi atîrna o puşcă, iar la brîu, trei grenade. Cînd îi zîmbi, Pavlek îl recunoscu imediat. Nu era nimeni altui decît vecinul France. Pavlek se bucură mult. Scoase repede din manşeta pantalonilor ghemotocul de hîrtie şi i-l dădu.

— Dar de ce te-a trimis tata pe tine ? îl întrebă France îngrijorat.

— A căzut din măr şi şi-a scrîntit piciorul.

— Numai să nu fie ceva mai rău ! M-am cam speriat din pricina lui ! Dar acum hai să ne aşezăm puţin aici ca să-mi povesteşti ce mai e nou prin Nai.

Pavlek îi povesti tot ce văzuse şi auzise. Nu uitase nimic, iar cînd vorbea despre nemţi, despre Frece ori Dolfe, glasul i se umplea de ură.

— Merg cu tine, France ! îi zise el rugător. Tare aş vrea să mă fac partizan !

— Partizan ! Bandit... cum ne spun nemţii şi italienii. Ei, este tare primejdios lucrul ăsta. Deşi eşti destul de voinic, eşti încă mic. Şi pe urmă n-ai nici armă, nu ştii nici să tragi !

Pavlek îşi aduse aminte de mitraliera îngropată. Nu de mult hoinărise pe acolo şi se convinsese că mitraliera era încă la locul ei.

— Pot avea chiar acum o mitralieră ! zise Pavlek posomorit.

— Despre ce fel de mitralieră trăncăneşti ? Ai înnebunit ? se răsti France la el.

— De-adevăratelea, o mitralieră adevărată şi o ladă plină de muniţii ! Să merg cu tine ?

— Mă, năzdrăvanule, spune drept ! Mitralieră şi muniţii ?... Cu mine nu poţi merge, căci eu am de făcut un drum grozav de lung. Compania noastră a plecat departe de aici. Mai ai un pic de răbdare şi o să aranjăm treaba asta Cu taică-tău.

— Dacă-mi făgăduieşti că ai să faci totul ca să devin cit mai repede partizan, o să-ţi arăt unde-i mitraliera !

— Ia te uită la el, să făgăduiesc ? ! Bine, bate palma !

— Aşa ! Astă-iarnă i-am ajutat tatei să strîngă ţăruşii de lîngă capelă. Trebuie numai să dai la o parte ţăruşii şi, dai imediat de ea, îngropată în pămînt.

France rămase uluit cînd îi povesti istoria cu mitraliera. Sări în sus de cîteva ori de bucurie, îl apucă pe Pavlek de umeri, îl scuturâ ca pe un păr şi îi venea să strige cît îl ţinea gura de atîta bucurie şi emoţie.

— Cum ? Ce spui ? Omul care a îngropat mitraliera se numeşte Janez Strnad ? Păi acum el este comandantul meu ! Un viteaz, un luptător cum n-a mai existat altul. Tu nici măcar nu visezi ce-ai făcut acum pentru compania noastră. Chiar în noaptea asta am s-o dezgrop. Ai auzit împuşcăturile de aseară ? Am atacat o garnizoană nemţească, dar a trebuit să ne retragem numai pentru că n-am avut o mitralieră. Am să povestesc comandantului nostru ce flăcău de ispravă eşti tu. Vezi, chiar dacă nu eşti încă partizan, ai devenit aliatul nostru cel mai de încredere !

Acum, cînd se eliberase de taina aceasta mare într-un mod atît de folositor, lui Pavlek îi venea mai uşor, dar era totuşi îngrijorat, deoarece aveau nevoie de lemne şi luau zilnic de acolo pentru foc. În acest fel ar fi putut da careva peste mitralieră. Ceea ce îi povesti France despre partizani îi merse drept la inimă. Il apucă pe France de puşcă şi-l rugă :

— Arată-mi şi mie cum se trage !

— Ei, nu-i mare scofală ! Priveşte ! Puşca asta este o puşcă Mauser, astea sînt din cele mai bune, trag o minunăţie şi, dacă ai mîna sigură şi ochii buni, poţi nimeri ţinta şi la trei sute de metri. Cînd tragi de piedica asta, se cheamă că puşca e armată. Apuci de ieşitura asta şi tragi spre tine închizătorul. Acum toate cele cinci cartuşe sînt împinse pe lama asta, iar tu împingi închizătorul înainte. Puşca e pregătită pentru luptă. Dar gloanţele n-au ajuns încă pe ţeavă. De aceea trebuie să duci închizătorul încă o dată înainte şi înapoi, uite aşa, şi puşca este gata să tragă !

Pavlek prinse repede totul şi lovi de cîteva ori, una după alta, aşa cum îi arătase France ; apoi France îl învăţă să ţintească corect aproape şi la depărtare. Pavlek ar ii dorit grozav să tragă un foc ! Numai că era foarte periculos să tragi, căci împuşcăturile ar fi atras curioşi nedoriţi şi astfel ascunzătoarea ar fi fost descoperită.

— Tu, Pavlek, să te pregăteşti neîncetat ca să devii un bun partizan, cînd vei veni în compania noastră. Războiul nu se va sfîrşi aşa curînd. Tu ne poţi ajuta mult şi acasă. N-ai grijă, vom găsi noi destulă treabă şi pentru tine. Acum luptăm prin părţile astea, dar vom veni şi pe acolo. Noi, slovenii, trebuie să fim o singură familie de luptă, o singură armată neînfricată şi va fi necesar să fim ajutaţi şi de copii, şi de femei, şi de bătrîni. Vom pune pe fugă toţi duşmanii,

oriunde s-ar afla ei. Duşmanul vrea să ne distrugă, dar îl vom nimici noi pe el ! Faptul că mi-ai adus această înştiinţare nu înseamnă oare că tu ai făcut un lucru folositor luptei noastre ? Ai devenit astfel purtătorul nostru de cuvînt, curierul nostru !

În timp ce France îl ridica în slăvi, Pavlek simţea că-i arde inima de bucurie. Se mîndrea grozav de mult că cei mai mari au atîta încredere în el. La despărţire France căzu o clipă pe gînduri.

— Trebuie să mai fac ceva ? întrebă Pavlek.

— Aş fi vrut să-i pun puţin pe jeratic pe cei din Kal, mai ales pe Frece ! Dar nu pot, trebuie să mă grăbesc. Poţi însă s-o faci tu. Ştii, să scrii cu vopsea pe zidurile casei noastre părăsite. Stai puţin, ce-ai putea scrie ?...

— *Ştiu deja : Moarte lui Hitler ! Trăiască partizanii sloveni! strigă cu însufleţire Pavlek.*

— Da, da ! Aşa să scrii ! Frece o să crape de furie, îl laudă France.

Apoi se despărţiră. Pavlek ascunse în cusătura pantalonilor hîrtia pe care i-o dăduse France pentru a o preda tatei, îşi luă coşul cu ciuperci şi o porni spre sat. Cînd ieşi din pădure dădu nas în nas cu doi jandarmi nemţi şi la început se zăpăci puţin, căci i se păru că amîndoi jandarmii se holbau la pantalonii lui.

— Nu cumva ai întîlnit vreun om prin pădure ? îl întrebă unul dintre jandarmi, care de fel era sloven, dar se vînduse nemţilor.

— N-am întîlnit pe nimeni.

— Dar ce-ai căutat în pădure ?

— Am cules ciuperci, priviţi !

— Ascultă, piciule ! Dacă vei întîlni prin pădure pe banditul tău de vecin sau pe oricare altul cu puşcă, să. alergi imediat să ne dai de veste ! Vei primi pentru asta o recompensă frumoasă. Na. ia o marcă să-ţi cumperi ceva, vrei ?

— Vreau !

— Aşa să iaci ! înţelegi, tîlharii ăştia care se ascund' în pădure şi au arme sînt nişte răufăcători. Trebuie să-i prindem. Omoară oameni nevinovaţi şi pradă tot ce apucă !

Îndată ce jandarmii se îndepărtară, Pavlek mototoli banii căpătaţi şi-i aruncă cu ură cît colo. I se păruse tot. timpul că hîrtia aceea îi ardea mîna. Cît timp vorbise cu ei rîsese cu şiretenie într-ascuns şi făcuse pe prostul. Acum însă mama şi

tata erau cu siguranţă îngrijoraţi că nu se întorsese încă. Se lăsase deja întunericul cînd Pavlek intră în casă.

— Ai făcut o treabă bună, Pavlek ! îl lăudă tata. Cînd va fi întuneric de tot trebuie să împrăştii prin sat foile acelea pe care ţi le-a dat France. Cel mai bine ar fi să arunci cîte una peste fiecare poartă.

— Nimic mai uşor ! răspunse Pavlek.

Mama îl privea din pat, plină de admiraţie. Da, da,, acesta era Pavlek al ei, îşi spunea în sinea ei. Maricka,. Maricka este în sufletul lui ! O să-şi împlinească el jurămîntul.

■— Dacă tot am adus hîrtiuţele astea, le pot citi şi eu ? îl întrebă Pavlek pe taică-său.

— Poţi ! Şi ţine bine minte ceea ce citeşti ! îi răspunse tata.

Şi Pavlek citi :

„Tot ceea ce este sănătos şi cinstit în poporul nostru s-a unit într-o luptă comună, neînduplecată împotriva cotropitorilor fascişti care vor să ne nimicească. Frontul de Eliberare al poporului sloven cheamă la luptă pe toţi slovenii cinstiţi şi devotaţi. S-au ridicat la luptă oamenii destoinici, tineri şi tinere, care într-un număr din ce în ce

mai mare se prezintă la detaşamentele noastre de partizani. Locuitori de pe Sava ! Puterea germană fascistă vrea să vă smulgă cu sila de la vetrele voastre şi să vă deporteze în ■Germania, iar casele bunicilor şi străbunicilor voştri vor fi pîngărite de nemţii din Kocevar. Fugiţi în pădure pentru a lupta împreună împotriva fascismului, a celui mai înverşunat duşman al tuturor popoarelor dornice de libertate. Moarte fascismului – libertate poporului ! „

— Ai înţeles tot ?

— Tot, în afară de un cuvînt. Ce-i ăla fascism ? întrebă Pavlek.

— Fascism... hm, cum să-ţi explic eu ţie ? Iată, pe scurt, tot ceea ce fac acum nemţii cu noi, totul înseamnă fascism. Fasciştii nemţi şi italieni vor să stăpînească toată lumea şi să nimicească neamul sloven. Vor să ne subjuge, să ne facă robii lor. Asta este fascismul î prigoană, distrugere, închisoare, bătaie, exploatare, împuşcarea oamenilor nevinovaţi, deportarea... Da, toate acestea înseamnă fascism !

— Şi uciderea Marickăi noastre înseamnă tot fascism ! -zise mama. Aceasta a fost numai una din crimele sîngeroşi- lor fascişti nemţi !

— Acum înţeleg totul, zise Pavlek. Şi alungarea învăţătoarei noastre, şi a pastorului nostru înseamnă tot fascism !

— Da şi de aceea, pretutindeni şi oricînd : moarte fascismului ! zise tata apăsat.

— Libertate poporului ! strigă Pavlek cu hotărîre şi ridică pumnul.

— Eh, tu, copilul meu drag ! zise mama în culmea fericirii. Vino, vino la mama !

Şi, toată o flacără, bolnava îl îmbrăţişă şi-i şopti :

— Să n-o uiţi niciodată pe Maricka, sufletul meu !

— Niciodată ! îi răspunse Pavlek.

A doua zi dimineaţă ţăranii citiră cu o bucurie ascunsă cuvintele scrise cu vopsea pe zidurile casei lui France : *Moarte lui Hitler ! Trăiască partizanii sloveni!* Iar în dosul uşilor zăvorite citiră manifestele pe care le găsiseră în curţile lor şi inimile zdrobite li se aprinseră de o mare speranţă, în timp ce nemţii şi Frece înjurau şi parcă-şi pierduseră minţile.

PRINTRE PUŞTI ŞI BAIONETE...

Ploaia cădea fără-ncetare. Jos, în viile din jurul Sv.

Kriz, strugurii fuseseră deja adunaţi, rîndunelele plecaseră, iar deasupra satelor de graniţă se lăsase o umbră neagră, prevestitoare de ceva rău, înspăimîntător. Pavlek se strecurase printre mine, trecuse graniţa şi salvase avutul. Poporul era neliniştit. Ţăranii se învîrteau pe lîngă casă, priveau cu tristeţe ogoarele şi pădurile lor şi inima li se sfîşia de jale în timp ce-şi luau rămas bun de la bătrînii lor. Să părăsească ei oare toate acestea ?... Pentru totdeauna, pentru veşnicie ?... Numai Blaz şi încă doi vecini se hotărîseră să nu lase pe nimeni să-i alunge din casele lor. Marjeta se afla deja de cealaltă parte, unde curăţa şi orînduia noua şi modesta lor locuinţă. Pavlek era neobosit. Îşi trecuse dincolo chiar şi stăncuţa şi iepurii, pentru care era vestit în tot ţinutul. La ultima expoziţie ţărănească de animale mici, uriaşii lui belgieni cenuşii fuseseră chiar lăudaţi ; iepuraşii însă erau atît de sălbatici, încît abia îi putea stăpîni şi era cît pe ce să-i scape din mînă tocmai la graniţă. Dar cel mai greu a fost cu vitele. Pavlek le-a mînat noaptea prin trecerile sigure. Copitele vitelor fuseseră mai întîi înfăşurate în cîrpe, iar porcii prefăcuţi în carne şi slănină şi abia apoi trecuţi dincolo. În cele din urmă toţi, în afară de Blaz, trecuseră în Sveti Kriz. Blaz rămăsese ascuns în Kal, încercînd din toate puterile sale să-i lămurească pe vecini să fugă peste graniţă. Aceştia însă erau nehotărîţi. Cînd armata germană înainta pe toate fronturile, mai ales pe cel al Moscovei, forţa acesteia li se părea atît de mare, încît, pur şi simplu, nu se puteau îndoi de adevărul celor propagate de Frece. Figura lui Hitler era atît de atotputernică în acele zile de groază, încît, în mintea poporului simplu, luase proporţiile unei forţe supranaturale, căreia nu i se mai putea împotrivi nici o altă forţă din lume.

— Vecini, fugiţi ! Războiul nu s-a sfîrşit, nu s-a spus încă ultimul cuvînt ! căuta să-i convingă Blaz. Să nu mergeţi pentru nimic în lume în Germania ! Acolo vă veţi stinge toţi de foame şi de dorul de casă. Nu-l credeţi pe- Frece, el este plătit ca să vorbească aşa !

Dar vecinii nu aveau nici curajul să facă acest lucru şi nici nu-l credeau. Armata germană era victorioasă. În orice clipă Hitler putea fi la Moscova şi atunci războiul se va sfîrşi, iar nemţii vor stăpîni toată lumea.

— Trebuie să-i ajutaţi cu toţii Fiirhrerului, căci, dacă vor învinge ruşii bolşevici, va fi vai de noi ! le spunea Frece în fiece zi, cu orice prilej. Oare voi nu ştiţi încă cine sînt ruşii

bolşevici ? ! Păi, ăştia nici nu sînt oameni ! Ăştia sînt nişte fiare cu înfăţişare omenească ! Acolo muncitorii şi ţăranii sînt robi... Iar Fiirherul luptă pentru toată Europa. Trebuie să-i învingem pe bolşevici cu forţe unite şi atunci o să fie bine pentru noi toţi. Nu daţi ascultare instigatorilor sloveni, care sînt plătiţi de bolşevici, şi nu vă lăsaţi păcăliţi de manifestele pe care le împrăştie aceşti răufăcători. Manifestele acestea, pe care le semnează un aşa-zis Front de Eliberare a poporului sloven, sînt scrise de comunişti, oameni cărora nu le place să muncească şi care vor să devină stăpînii voştri !

Vrînd-nevrînd, mulţi îi dădeau crezare. Doar în anii trecuţi citiseră zilnic în ziare cît de cruzi şi ce fel de fiare- sînt aceşti bolşevici, ce primejdie reprezintă pentru întreaga lume această Rusie Sovietică, această ţară nefericită, pe care Dumnezeu o blestemase şi-şi întorsese faţa de la ea. Şi, uite aşa, începură să se pregătească de deportare. O comisie nemţească, anume constituită, le evaluă avutul, iar domnii din această comisie le povestiră că, în locul celor lăsate aici, vor căpăta în Germania pămînturi bogate, astfel că oamenii erau atît de orbiţi de aceste promisiuni frumoase, încît începuseră deja să viseze la viaţa bogată care-i aştepta în străinătate. Şi, la urma urmelor, nu plecaseră oare atîţia dintre ei în America cu burta lipită de şira spinării şi deveniseră acolo domni şi bogătaşi ? Cu toate aceste gînduri mîngîietoare, inima le era totuşi plină de tristeţe şi desperare. Îi stăpînea un fel de ne-bunie şi nu-şi puteau aduna nicicum gîndurile. Începură să-şi taie păsările şi porcii şi să-şi înece desperarea în băutură. Beau rachiul din căni mari, se puneau pe cîntat,

iar cînd rachiul îi stăpînea într-atit, încît nu mai ştiau unde ! e este capul amăgit şi aprins, atunci începeau să înjure, să plîngă şi să se înfurie. Bătrînii rătăceau pe ogoarele lor, sărutau pămîntul pe care atîţia amar de ani îl îngrijiseră, îmbrăţişau pomii pe care-i sădiseră în tinereţe, hoinăreau prin păduri şi-şi luau rămas bun de la fiecare fag şi ienupăr. Gospodinele mîngîiau vacile şi viţeii, colindau prin ogradă, prin hambare şi poiată, totul li se părea acum nemăsurat de drag şi preţios, totul li se cuibărea în inimă. Se duceau la cimitir, îmbrăţişau mormintele celor dragi, aprindeau luminări pentru despărţire şi luau de acolo cîte un pumn de pămînt pentru a-l duce cu ei în străinătate... Această ţărînă sfîntă strămoşească ! Acest pămînt sfînt al patriei !...

Aşteptau ceasul hotărîtor cu o spaimă de nedescris. Iar ■cînd acesta se apropie şi nu mai era nimic de făcut, Blaz încuie uşile casei sale şi trecu peste graniţă, căci Frece îşi şi îndreptase degetul spre el, spunînd că este un răufăcător şi că instigă ţăranii la nesupunere. Dincolo de graniţă, de pe o colină, Blaz şi Pavlek priveau spre locurile natale. Erau plini de jale.

— Acum, Pavlek, sîntem fugari... Fugari..., zise tata cu amărăciune.

— O să ne întoarcem noi, tată, o să ne întoarcem cu siguranţă ! zise Pavlek.

— Da, va veni şi vremea întoarcerii ! Atunci vor fi din nou toate ale noastre. Atunci pe clopotniţă nu va mai flutura steagul cu zvastică...

— Ci steagul sloven, cu o stea roşie la mijloc ! termină Pavlek gîndul tatei.

Şi aşa, a doua zi dimineaţă erau deja mutaţi. Pavlek se strecurase în zorii zilei înapoi în Kal. Îşi adusese aminte de bicicleta lui de lemn, pe care o ascunsese în vechiturile de deasupra cocinei. Acolo, la Sveti Kriz, erau pante atît de frumoase şi abrupte, că îţi puteai da drumul de la biserică la vale, pînă la fierărie şi chiar pînă la casa mamei lui Borka, căreia Pavlek îi adusese de cîteva ori pînă acum poşta secretă, ascunsă în manşetele pantalonilor lui. Îi părea bine că-şi amintise de bicicletă, acum, cît mai era timp, căci, cine ştie ce va mai fi mîine cu Kalul şi dacă se va mai putea duce şi întoarce vreodată acolo ? În timp ce se gîndea cum să-şi treacă bicicleta peste graniţă, auzi în sat zgomotul camioanelor militare din Litija. Văzu cum săriră soldaţii din ele şi cum se

aşezară de pază la marginea saţului, cea mai mare parte a lor rămînînd însă în sat. Acum au să-i deporteze. Acum nu mai putea să se ducă niciunde. Ar fi bine, oare, să se ascundă în casă ? Să pună mîna şi pe el ? Puse bicicleta la locul ei şi se strecură încet si cu atenţie de acasă pînă la biserică ; reuşi să se bage printr-un geam spart în sacristia bisericii, de aici, pe scările în spirală, pînă la locul corului, apoi în clopotniţa din turn, de unde, printr-o mică ferestruică, putea vedea sub el tot satul. Chiar în faţa lui se aflau casele lui Frece, casa parohială şi primăria. Aici, sus, n-o să caute nimeni. Aici erau numai clopotele, limbile rupte ale ceasornicului din turn şi lilieci.

Iar jos, în case, vaiete şi strigăte. Jandarmii alergau din casă-n casă şi împingeau oamenii în faţa bisericii. Acolo aşteptau patru camioane mari pentru a-i transporta la Litija, iar de aici, departe, cu trenul, cine ştie încotro... Copiii plîngeau în gura mare, îndesîndu-se în mamele lor, ca nişte oiţe speriate. Pe femei trebuiră să le smulgă cu forţa de lîngă uşile lor. O bătrînică măruntă îngenunchease pe pămînt şi săruta în neştire pragul casei unde se născuse. Femeile îmbrăţişau zidurile, plîngînd în hohote, iar bărbaţii strîngeau pumnii şi înjurau. Din grajduri mugeau a jale vitele, cîinii trăgeau de lanţuri, înfăşurîndu-se în ele. Unul dintre ţărani se năpusti printre oameni, îndreptîndu-se în goană spre spatele casei lui, unde-şi ţinea stupii de albine, furios, apucat de desperare sau poate că îşi ieşise chiar din minţi. începu să smulgă şi să spargă stupii ca un nebun, iar albinele se împrăştiară în tot satul, roiuri, roiuri. Veniră în fugă jandarmii nemţi, îl loviră cu paturile puştilor peste picioare, în timp ce el dădea cu stupii în cine apuca. Trebuiră să-l doboare la pămînt, să-l lege şi să-l arunce în camion ca pe o fiară sălbatică.

Amarul şi desperarea crescură şi mai mult, căci încă din prima zi fură înşelaţi şi prădaţi. Tot timpul ţăranii se pregătiseră, încetul cu încetul, pentru deportare. Tăiaseră din timp porcii, afumaseră carnea şi pregătiseră untură pentru primele săptămîni în străinătate, umpluseră cu alimente legături, coşuri şi desagi... Iar acum se vedeau nevoiţi să lase toate acestea în casă. Aveau dreptul să ia cu ei numai atît cît putea duce fiecare în parte. Fuseseră, prădaţi şi de ceea ce le dăruise pămîntul lor natal pentru ultima oară. Unul dintre ei apucă în furie o oală cu untură şi o trînti cu toată puterea în gunoi, dar un jandarm îl lovi atît de puternic cu puşca în cap, încît căzu la pămînt, privind prostit înaintea sa, pînă ce-l

traseră cu sila în camion. Da, tot avutul lor rămăsese acasă : cerealele, fructele, rachiul, lemnele şi hrana pentru animale; rămăseseră toate vitele, Sarulja, Mrkulja, Jasna şi Belka, rămăseseră scrinurile şi dulapurile, paturile şi pernele, mesele de stejar, leagănele şi războaiele de ţesut, icoanele de pe pereţi, ceasornicele afumate care umpluseră cu tic- tacurile lor casele ani şi ani şi care acum, cînd vor fi deportaţi, se vor opri...

Dar de ce se aud oare strigăte şi rugăminţi de ajutor din faţa casei lui Frece? Iată, doi jandarmi îl scot din prăvălie, iar Frece se apără, îşi opinteşte picioarele în pămînt, strigă, se înfurie şi se smulge din mîinile lor. Ne- vastă-sa spintecă aerul cu mîinile, aleargă ca şi cînd n-ar mai avea suflet cînd în prăvălie, cînd afară, cînd pe drum, urlă şi se roagă de jandarmi. Ce s-o fi întîmplat ? Oare a intrat moartea în casă, aşa, deodată ? Doar Frece nu se duce nicăieri ! Chiar ieri adusese nu ştiu de pe unde o grămadă de marfă, o căruţă plină cu nuci şi două butoaie mari cu mere !

Numai că Pavlek nu putuse auzi discuţia pe care o avuseseră în prăvălie Dolfe Strbenk şi Frece, în timp ce soldaţii îşi făcuseră apariţia în sat. Se întîmplase cam aşa :

— Ascultă, dragul meu, pregăteşte-te imediat, căci trebuie să pleci şi tu ! îi spusese Dolfe lui Frece, cu o prefăcută durere şi părere de rău. Chiar ieri m-au încredinţat că pentru tine nu este valabil ordinul de deportare ; m-am dus special pentru tine la Graz şi peste tot, mi-au promis că vei rămîne în Kal. Numai că ieri seară a venit şi pentru tine ordin de deportare din Celje. Îmi pare grozav de rău, crede-mă, dar acum nu te mai pot ajuta...

La această noutate Frece se aşezase dintr-o dată pe ■scaun şi se simţea de parcă cineva i-ar fi bătut cuie în cap. Capul i se golise de orice gînduri, îşi holbase ochii la văru- său ca la o fantomă, apoi începuse să rătăcească aiurea prin prăvălie ca un ieşit din minţi şi să se prindă cu mîinile de lăzi şi saci, întocmai ca un om care este gata să se înece şi caută să se agaţe şi de un fir. În acest timp intrase în prăvălie un jandarm neamţ şi uriaşe la el :

— Marş afară, n-o să stăm acum şi după tine !

Frece se aruncase atunci asupra vărului său, căci în acea clipă, îşi dăduse seama că acesta îl înşelase şi-l socotise tot timpul un prost. Il apucase de piept, îl izbise cu putere şi

uriaşe :

— Tu, numai tu eşti vinovat pentru asta ! Tu eşti un tîlhar, nu văr ! M-ai vîndut!

Iar Dolfe părea ciudat de liniştit. După ce se debarasase ■de el şi jandarmii îl înhăţa6eră să-l ducă, îi zisese :

— Îţi iert toate jignirile pe care mi le-ai adus, căci ■ştiu că te-a zguduit această noutate. Dar puterea germană ştie ce face, aşa că nu vorbi prostii, căci va fi mai rău de tine dacă te vei împotrivi. Nu vei pierde nimic. Are să ţi se înscrie frumos totul, totul are să fie evaluat şi acolo, în Germania, ţi se va întoarce totul. Fiirherul a fost întotdeauna un om de cuvînt ! Vino-ţi în minţi şi pregăteşte-te pentru o călătorie lungă. Şi îţi doresc numai fericire acolo, în Pieich !

— Dar n-am nimic pregătit ! Lăsaţi-mă măcar cîteva zile ca să mă pot pregăti ! se văita Frece, căci văzuse că cu diavolii ăştia nu-i de glumit.

— Pune numai strictul necesar într-un geamantan. Ofiţerul a devenit deja nerăbdător ! îi zisese Strbenk dur.

— Aţi înnebunit cu toţii ? strigase nevasta lui Frece, răguşită toată de atîta plîns. Să lăsăm aici tot ce am adunat •cu atîta trudă ?

În acest timp se apropie şi ofiţerul gestapoului care răspundea de toată deportarea. Deoarece nu înţelegea despre ce e vorba, Strbenk îi explică cauza întregii îm

prejurări. Frece, desperat, se grăbi să-i explice că el fusese dintotdeauna un adept înflăcărat al lui Hitler, şi asta încă din timpul vechii Iugoslavii, că, dacă trebuie, este gata să-şi dea şi viaţa pentru Fiirher şi că deportarea lui este desigur o greşeală şi de-ar afla Fiirherul...

— Puţin mai înainte ai spus că eşti gata să-ţi dai şi viaţa pentru Fiirher dacă trebuie! îi aruncă ofiţerul aproape rîzînd. Iar acum, cînd Fiirherul nu-ţi cere nimic altceva decît să părăseşti acest ţinut pe care-l vom întări împotriva duşmanilor din afară, acum nici asta nu vrei să jertfeşti pentru el ?

Frece se apucase cu mîinile de cap. Ofiţerul spusese adevărul, dar el mai nădăjduia totuşi că lucrurile se vor îndrepta cumva. Arăta ca un adevărat laş, iar ţăranii din camioane se răzbunau acum şi se bucurau de necazul lui. De ce se mai văicăreşte şi imploră, doar pînă acum povestise mereu cîtă miere şi lapte îi va aştepta acolo, în Germania ! De ce se împotriveşte acum, doar şi el va căpăta acolo o parte din toate bunătăţile dăruite de Fiirher !

— Păi, aşa-i... viaţa pentru Fiirher ! se bîlbîise Frece ca un condamnat sub spînzurătoare, care ar da şi ar iscăli totul, numai să se poată salva. Dar asta, asta... Oh, domnule ofiţer, asta este totuşi o nedreptate !

— Nu-ţi deschide rîtul tău murdar ! uriaşe ofiţerul la el. Fiirherul nu este nedrept niciodată ! Sau vrei să dau ordin să fii împuşcat ca un cîine, pentru că înjuri ordinea noastră dreaptă ?

Frece pălise, iar nevastă-sa scosese un strigăt de groază. Tremurau amîndoi, înfricoşaţi de moarte. Umiliţi, ca nişte vite bătute, intraseră în casă după lucruri. Femeia, se înţelege, mai nădăjduia încă. Se întorsese, îngenunchease înaintea ofiţerului neamţ, în faţa tuturor ţăranilor, şi, cu mîinile împreunate ridicate spre acesta, îi implorase mila. Spre marea bucurie a ţăranilor din camioane, ofiţerul îi întoarse spatele şi ordonase :

— Peste zece minute plecăm ! Marş !

Frece, sus, în casă, îndesa neobosit în geamantane banc-note noi, lucruri de argint şi aur. Nevastă-sa alerga din

cameră în cameră şi nu ştia ce să pună mai întîi în gemantane. Şifonierele gemeau de rufărie albă splendidă, podelele erau acoperite de covoare groase şi moi, perdele grele de catifea atîrnau la ferestre, iar mobila era nouă şi atît de strălucitoare încît te puteai oglindi în lustrul ei. Cămara gemea de făină albă, zahăr, untură, slănină, cîrnaţi şi şuncă, iar în pivniţă erau stivuite pînă la tavan butii pline cu cel mai bun vin. Abia ce reuşiseră să strîngă la repezeală cîte ceva din lucrurile cele mai de preţ, cînd intrară în casă doi jandarmi şi-i scoaseră afară.

— Deschide ! Arată ce-i înăuntru ! ordonă ofiţerul, arătînd spre geamantane.

Cînd văzu atîta bănet şi lucruri scumpe, ochii-i străluciră şi ordonă liniştit şi rece :

— Fiecare are dreptul să ia numai cîte două sute de mărci ! Restul, aici !

Le luă toţi banii, tot aurul şi argintăria şi tot ce în desaseră în geamantane.

— Daţi-mi măcar o chitanţă pentru tot ce mi-aţi luat ! se năpusti asupra lor Frece, care, cît ai clipi din ochi, rămăsese fără toată averea lui : fără bogata lui prăvălie, fără casă şi pămînturi, fără nimic.

Dar ofiţerul îi dădu un picior de zbură de-a dreptul spre camioane. Jandarmii îl aruncară în camion, cu geamantanele după el, motoarele începură să duduie, un vaiet şi un geamăt înfiorător umplu satul de la un capăt la altul şi camionul începu să gonească de-a lungul defileului.

În Kal se aşternu repede liniştea. Cînd privi cum dispăreau în depărtare toţi cunoscuţii şi prietenii, Pavlek fu doborît cu totul de groază şi durere. În urechi îi răsuna încă vaietul cutremurător al deportaţilor. Rămase în clopotniţă pînă ce satul fu învăluit cu totul în întuneric, iar apoi se strecură pe după case pînă la graniţă şi prudent, în linişte, se aruncă în siguranţă.

Acum nu se mai gîndea la bicicletă. Ceea ce văzuse în sat îi ştersese pentru totdeauna din minte toate jucăriile de pe lume. Copilul din el începuse să crească într-o fiinţă ceva mai mare şi mai dîrză.

SEMNUL SFINT AL PATRIEI

Noua locuinţă a lui Pavlek din Sveti Kriz era modestă. Odinioară aceasta era doar o colibă în vie, dar acum

via fusese părăsită, iar coliba se prăpădise încetul cu încetul. Zidurile erau strîmbe, acoperişul de paie se înnegrise de tot de bătrîn ce era, ferestrele erau atît de mici, încît abia puteai scoate capul prin ele ; cu toate acestea, acoperişul era întreg şi cîrpit, soba din încăpere caldă, hambarul destul de încăpător pentru cele două vaci şi pentru iepurii lui Pavlek. Mîinile pricepute ale mamei transformaseră repede această sărăcie de colibă într-o locuinţă plăcută şi însorită, cu toate că paturile fuseseră făcute la repezeală din scînduri de brad verde, ca şi masa, de altfel. Această masă era însă întotdeauna acoperită cu o faţă de masă curată. Pe faţa de masă mama brodase păsărele şi struguri ; ferestruicile erau acoperite de perdele mici, pe pereţi atîmau cîteva fotografii, iar în tinda afumată se aflau o maşină de gătit, o policioară pentru vase, un scăunel pentru vasul cu apă, care să se găsească întotdeauna la îndemînă.

Aici nu erau nemţi. Acum locuiau în regiunea Ljublja- nei şi în regatul Italiei. Aici, la început, locuitorii nu au simţit asuprirea noilor stăpînitori atît de greu ca de cealaltă parte a graniţei. Fasciştii italieni îşi trimiteau cetele numai în localităţile mai mari, iar în cele mai mici se arătau doar cînd şi cînd. Şcolile rămăseseră slovene, funcţionarii rămăseseră pe locurile lor, toate publicaţiile erau în două limbi, aşa încît, la început, lumea nu simţise cine ştie ce mare schimbare. În pofida tuturor acestor lucruri, poporul îşi dăduse seama că, deşi erau altfel decît nemţii, italienii erau tot cotropitori. Această toleranţă a lor era numai aparentă, perfidă şi în spatele ei se putea afla întotdeauna o cursă. Chiar de la început au făcut totul pentru a se cunoaşte că numai ei sînt stăpînii : steagul sloven a fost interzis, în toate şcolile au fost numite învăţătoare fasciste, copiii au fost obligaţi să salute în italiană, organizaţiile slovene au fost desfiinţate... Toate aceste ordine au fost date treptat, dar oamenii au simţit că italienii urmăresc să-i calce-n picioare şi să-i subjuge încetul cu încetul, tot aşa cum călcaseră în picioare şi subjugaseră ţinuturile noastre de pe litoralul sloven al Adriaticei, unde se în- stăpîniseră deja de douăzeci şi cinci de ani.

Cotropitorul italian era viclean, cu două feţe. Îşi ţesea plasa de spioni în toată regiunea, ca un păianjen respingător. Cumpăra cu bani oameni murdari, orbiţi sau desperaţi, iar aceştia le vindeau în schimb pe toţi slovenii cu conştiinţa curată, pentru care dragostea de patrie reprezenta tot ce aveau mai de preţ pe lume şi care îi urau pe cotropitori. Încetul cu încetul aceştia au început să fie închişi, judecaţi şi trimişi în

lagăre speciale, unde trudeau pînă la sînge sub amenințarea puștilor și baionetelor dușmane.

— De această parte parcă se trăiește mai ușor, se respiră mai ușor ! spunea adesea tata astă-iarnă, cînd, stînd toți trei în jurul sobei, priveau prin ferestrele mici cum dănțuiau fulgii de zăpadă în vînt.

— Asta înseamnă că aici putem acționa și mai ușor pentru cauza noastră ! conchidea mama.

— Duminică fasciștii au scris pe toate casele din sat inscripții în italiană, iar la primărie l-au pictat pe Musso- lini. De cum au plecat însă noi am și șters toate inscripțiile de pe ziduri, iar lui Mussolini i-am desenat niște mustăți lungi, și, lîngă el, am desenat un partizan de-al nostru, ame- ninţîndu-l cu pumnul ! povesti cu însufleţire Pavlek. De vopsele ne-a făcut rost mama lui Borka.

— Și tu ai făcut singur asta ?

— Nu, păi eu sînt conducătorul celulei pionerești. Iar din celulă fac parte eu și...

Mama îl trase brusc spre ea și, astupîndu-i gura cu mîna, începu să-l dojenească :

— Pavlek, Pavlek, copil neștiutor, să nu mai vorbești așa niciodată ! Trebuie să taci ca piatra. Să nu rostești niciodată numele tovarășilor tăi; niciodată, nimănui, să nu dezvălui ce ai făcut pentru cauza noastră ; nici măcar mie sau tatei ! Acum toți sîntem ostași, toți ne jucăm cu moartea. Totul trebuie ascuns de dușman, totul trebuie păstrat în taină. Inchipuie-ți că ai spune undeva că mama

lui Borka v-a dat vopsele şi lucrul ăsta ar ajunge la urechile vreunei scîrnăvii, care s-ar duce şi ar povesti fasciştilor... Mama lui Borka ar fi aruncată imediat în închisoare !

Ce-i drept, faţă de alţii, Pavlek tăcea ca un mormînt. Numai mamei şi tatei le mai destăinuia cîte ceva, dar mama avea dreptate. Trebuia să tacă, să tacă, să tacă !

Iar în mijlocul oamenilor soseau zi şi noapte bărbaţi şi femei, care le vorbeau despre patrie, despre popor, despre nedreptăţi şi în fiecare sat, semănau sămînţa urii faţă de duşman. Puştile partizanilor se făceau auzite din ce în ce mai des pe întregul cuprins al patriei, în timp ce fasciştii încercau zadarnic să-i prigonească pe slovenii conştienţi. Răscoala se extindea. Tinerii luau drumul codrilor. Partizanii începuseră să atace garnizoanele fasciste. Fasciştii se retrăgeau în localităţi mai mari, pe care le transformau în adevărate fortăreţe, cu cazemate şi sîrmă ghimpată, se baricadau în clădiri solide, înconjuraţi cu tunuri şi tancuri.

O dată pe săptămînă cineva bătea în noapte la fereastra colibei lui Pavlek şi micul şi proaspătul „Slovenski glas- nik" [1] zbura în încăperea mică şi de aici în ascunzătoarea pe care tata o făcuse anume în zidul de deasupra pivniţei. Atunci Pavlek avea mult de lucru. Pantalonii lui se transformau în tolbă poştală şi cînd îi ducea mamei lui Borka „Glasnikul" aceasta îi dăruia întotdeauna cîteva mere frumoase.

— Trebuie să recunosc că eşti un băiat tare descurcăreţ ! îl lăuda ea. Eşti deja copt pentru a fi partizan. Îţi pot vorbi ca unui om mare.

Apoi îl conducea într-o cămăruţă din spatele casei şi-i şoptea :

— Ai grijă de Pepo Obzolt! Este spion italian. Mă tot bate la cap să-i fac rost de „Glasnik", din dorinţa de a mă prinde cu ceva pentru ca apoi să mă poată băga în închisoare. A aflat de undeva că cei doi fii ai mei sînt partizani, dar eu îl duc de nas. Nu de mult i-am dat cartea

Viaţa lui Mussolini", aia de-au răspîndit-o fasciştii fără bani prin toate casele. Na, ia acum cartea asta, trebuie s-o citeşti ! i-am zis, iar dacă ai să-mi mai ceri „Glasnikul", am să te denunţ ! Da, da, în lupta noastră omul nu trebuie să fie numai curajos, ci şi viclean ! Duşmanul este viclean şi prefăcut, iar pentru a-l trage pe sfoară tu trebuie să fii şi mai viclean !

Şi astfel Pavlek se transforma încetul cu încetul într-un luptător curajos şi tăcut, care lupta fără arme pentru cauza sfîntă a patriei lui iubite. Asculta cu atenţie, privea şi urmărea

cu încordare tot ceea ce se petrecea în jurul său. Strîngea pe lîngă el băieţi de încredere, siguri şi, cînd era nevoie de forţe unite, făceau un plan, iar apoi îl îndeplineau cu iscusinţă, astfel încît nimeni n-ar fi putut bănui pe nici unul dintre ei. Şi, cînd fasciştii, pentru că înaintau din nou pe front, ordonaseră sărbătorirea cu mare fast a armatei italiene victorioase în toate locurile, pionierii noştri îi huiduiră aşa cum numai ei ştiau. Tot satul trebuia să fie împodobit cu steguleţe italieneşti. Dar mama lui Borka îi spusese cu hotărîre lui Pavlek :

— La treabă, flăcăi ! Iată aici hîrtie albă, albastră şi roşie ! Stricaţi bucuria fasciştilor !

Pavlek se apucă de lucru. Într-o colibă pe jumătate dărîmată, departe de sat, avea un atelier tăinuit. Aici ţinea, ascunse sub pietre, vopselele, pensulele, iar în alt colţ erau îngropate grenade şi un întreg arsenal de muniţii, pe care le adunase în drumurile lui, de prin toate locurile pe unde hoinărise. Tot aici se afla, înfăşurat într-o hîrtie tare, un steag sloven mare, pe care-l adusese cu el cînd fugise din K-al. În fiecare zi, din hîrtiuţele tăiate, lipea steguleţe slovene. În noaptea din ajunul sărbătorii italiene ie răspîndi de-a lungul uliţei principale, care trecea chiar prin mijlocul satului. Cînd, a doua zi, fasciştii defilară prin sat şi zăriră pe pămînt steguleţele slovene, îi apucă o furie de nedescris. Înjurară ţăranii şi bătură măr cîţiva băieţi la întîmplare, plecînd furioşi. Şi mama lui Pavlek găsi un steguleţ. Atunci faţa i se înseninâ, îl ridică repede şi-l strînse la piept.

— Pavlek, Pavlek, mai cunoşti steagul nostru ? îi strigă acestuia cînd intră în casă, arătîndu-i bucăţica de hîrtie colorată. Alb, albastru, roşu, ca o fişie de cer ! Cine o fi fost oare atît de curajos de le-a răspîndit ? O, cît aş dori să-l cunosc, să-i mulţumesc şi să-i strîng mîna !

Deşi s-ar fi destăinuit bucuros mamei, Pavlek se mulţumi numai să zîmbească şi să tacă. Cu toate acestea, mama putu ghici de pe faţa lui radioasă cine fusese atît de curajos şi-l îmbrăţişă cu căldură.

— Tu, băiatul meu de aur, curajosul mamei ! şopti ea. Maricka, Maricka trăieşte în inima ta, şi casa noastră, şi întregul Kal, şi toată ţara asta a noastră înrobită !

Şi nu-i mai păru rău că-l pusese să jure pe viaţă şi moarte la mormîntul Marickăi.

— Numai că acela a uitat să deseneze pe steguleţe cîte o stea roşie, zise mama peste cîteva clipe. Cel care le-a făcut nu ştie, desigur, că noul nostru steag are la

mijloc o stea roşie cu cinci colţuri. Uite, aşa !

— Dar ce înseamnă steaua roşie ? întrebă Pavlek.

— înseamnă frăţie, dragoste şi libertate. Fraţii noştri ruşi poartă această stea pe bonetele lor militare. Şi partizanii noştri la fel... Steaua roşie este lumina care ne conduce spre o viaţă mai frumoasă !

Apoi Pavlek s-a tot gîndit cum ar putea confecţiona mai repede steguleţele. Intenţiona, de asemenea, să multiplice cît mai mult şi manifestele cu FE, Frontul de Eliberare. Manifestele astea îi înfuriau cel mai rău pe fascişti şi de aceea trebuia să facă cît mai multe. Cînd dăduse pentru prima oară peste manifestele cu iniţialele FE şi cu un semn în trei colţuri sub acestea, mama i le explicase astfel :

— FE înseamnă Frontul de Eliberare. Front înseamnă cîmpul de luptă, iar Frontul de Eliberare este uniunea tuturor slovenilor cinstiţi, care nu vor recunoaşte niciodată drept stăpîni pe străini. Cele trei colţuri de sub FE reprezintă cel mai înalt munte, Triglavul. Ai învăţat la şcoală că Triglavul are trei vîrfuri. Triglavul cu vîrfurile lui veghează asupra întregii ţări slovene. Tot astfel, semnul Frontului de Eliberare trebuie să cuprindă întreaga noastră patrie !

Pavlek a cumpărat dopuri şi a încercat să taie din ele peceţi. Dopurile erau însă prea mici, iar pluta acestora se fărîmiţa prea mult. Şi atunci mintea lui ageră îl duse la cartofi. Tăie cartofii în două şi pe suprafaţa netedă şi frumoasă desenă semnul FE, pe care-l încercui. După ce-l acoperi cu vopsea şi-l apăsă pe hîrtie, acesta se imprimă de minune. Numai că, la dracu, pe hîrtie ieşi invers : în loc să fie întoarse spre dreapta, ambele litere erau întoarse spre stînga. Deci semnul trebuie încrustat în cartof aşa cum este el imprimat acum pe hîrtie şi atunci desenul de pe hîrtie va ieşi cum trebuie. Cred şi eu că aşa este ! Avea la indemînă destui cartofi în cazul că s-ar fi stricat unul. Şi aşa, manifestele cu iniţialele FE şi cele trei vîrfuri ale Triglavului căzură ca o ploaie repede peste tot Sveti Kriz. Se împrăştiară şi la Catez, şi la Sveti Lovrenac, şi la Velika Loka, şi la Trebinje, Sticna... Se împrăştiară prin toate satele, pe toate drumurile slovene. Toată ţara fu cuprinsă de cele două litere FE, peste toată patria se ridica semnul Triglavului, semnul dragostei noastre înflăcărate, al dorinţei noastre de libertate.

Sute şi sute de Pavlek stanţau a'semenea manifeste. Sute de Pavlek scriau pe zidurile caselor FE, sute de Pavlek ţărani sau orăşeni, sute de elevi şi ucenici. Semnul Triglavului îi unea într-o armată din ce în ce mai mare. Şi steaua roşie !

10

PAVLEK DEVINE AGENT

Într-o noapte cineva bătu la fereastra colibei lui Pavlek. Tata se înspăimîntă puţin, dar ieşi totuşi în prag şi întrebă în noapte :

— Cine-i acolo ?

— Nu te teme, Blaz, sînt eu, France ! zise drumeţul. Şi, într-adevăr, în încăperea în care mama aprinsese deja lampa, intră France, despre care, de cîteva luni, nu se mai auzise nimic. De aceea toţi se bucurară foarte mult. Nu se schimbase deloc, numai obrazul îi devenise parcă mai dur, mai hotărît şi puţin bărbos, iar pe cap purta o bonetă de partizan cu o steluţă roşie. Pe umăr îi atîrna puşca, iar la brîu două grenade. Intrase în casă liniştit şi vesel, în

tocmai ca în timpurile de pace, cînd venea în vizită la vecinii lui din Kal.

— France, France, partizanul France ! exclama mama neîncetat, strîngîndu-i mîna şi nemaisăturîndu-se să-l privească. Oare nu-i primejdios să te duci singur acolo, acum. cînd poţi da peste duşman la fiecare pas ?

La aceste cuvinte France surise. Era obosit şi înfometat şi mama aprinse degrabă focul sub plită, puse laptele pe foc şi apă pentru mămăligă. Pavlek moţăia pe cuptor şi la început privi zăpăcit în jos. Dar, cînd îl recunoscu pe France, trase un chiot de bucurie, sări de pe cuptor şi i se atîrnă de gît. Îi luă de pe cap boneta de partizan şi-l exa- mină cu însufleţire.

— Noi nu ştim ce-i primejdia, Marjeta, răspunse France la cuvintele ei. întunericul nopţii mă ascunde şi mă păzeşte. Dimpotrivă, dacă s-ar afla că aţi ascuns un partizan în coliba voastră, voi aţi fi într-o primejdie mai mare !

— Nici noi nu ne temem de nimic ! strigă Pavlek. Mai bine, tu, partizanule, ne-ai povesti repede cum luptaţi voi !

— Pavlek, nu fii nerăbdător, vezi doar că este obosit şi flămînd ! îl potoli mama. Aşteaptă pînă mănîncă ! Acum e gata şi mămăliga, France, şi am să-i pun multă grăsime ! Astea sînt jumări din Kal şi o să-ţi priască grozav !

— Cum o mai duc ai mei ? întrebă France.

— Ei locuiesc jos, lîngă biserică, şi o duc ca toţi fugarii. N-avea însă grijă, nu sînt nici înfometaţi şi nici nu se chinuiesc. Se ţin cu curaj ; cred neîncetat în victoria noastră, numai că îţi duc grija pentru că n-au primit de mult nici o veste de la tine. Fasciştii pălăvrăgesc întruna că au prins şi au nimicit toţi partizanii. Cred că nu ai de gînd să te duci pînă la părinţii tăi, nu ?

— Nu, nu am nici timp şi nici nu vreau să-i pun în pericol pe toţi ai mei. Te rog însă pe tine, Marjeta, să-i saluţi cu dragoste din partea mea. Nu trebuie să afle nimeni că am fost în Sveti Kriz. Aici am fost trimis, dar despre asta vom vorbi după ce mă satur de mămăligă, îmi chiorăie maţele ca dracu.

Şi-a tras apoi strachina spre el şi a început să înfulece mămăligă cu atîta poftă, că-ţi era mai mare dragul să-l priveşti.

De poftă, lui Pavlek îi lăsa gura apă şi, deşi era miezul nopţii, mama îi aduse o lingură, îmbiindu-l :

— Ia şi tu, Pavlek, avem destulă mămăligă, ceaunul este încă plin !

— Vin de la Krim [1] pentru a pregăti drumul

1 Munte la sud de Ljubljana, unde, încă din 1941, s-au format

companiei noastre prin aceste ţinuturi. Pe aici n-am acţionat pînă acum. Avem de gînd să mergem în Kal, să vedem cum se lăfăie kocevarii în avutul nostru.

— Aici o să veniţi cu capul în tolbă ! Or să fie şi lupte ?

— Ce-ţi veni şi ţie acum în minte ? ! Cum poţi să-ţi închipui partizani fără lupte ? Noi ne-am obişnuit într-atît cu ele, încît fără lupte nici n-am putea trăi. Căutăm duşmanul pretutindeni şi-l hărţuim oriunde-l aflăm. La început, cînd eram numai un pumn de oameni, chipul ne era posomorit. Atunci n-aveam nici arme, iar poporul, ştii bine Marjeta, la început, privea lupta" noastră cu neîncredere. Acum însă este de partea noastră şi ne ajută – în afară de cei orbi, care sînt căpoşi şi laşi. Acum, cu fiecare zi sîntem tot mai numeroşi, avem tot mai multe arme şi, pe alocuri, i-am şi alungat pe fascişti. În Kocevska avem deja republica noastră şi acolo sîntem stăpînii pămîntului nostru.

— Te-ai căit vreodată că te-ai făcut partizan ? îl întrebă mama. Uite, vă chinuiţi mult, sînteţi mai mult înfometaţi decît sătui, suferiţi, sînteţi prost îmbrăcaţi !

— Niciodată nu m-am căit. Noi, toţi cei care sîntem acolo, sus, ne mîndrim cu numele nostru de partizani. Viaţa ne este cumplit de grea, dar noi sîntem conştienţi pentru ce suferim şi luptăm. Comandantul companiei noastre şi-a pierdut în luptă amîndoi feciorii, dar nu s-a lăsat înfrînt de durere. Şi aşa sîntem toţi ; îi urmăm exemplul şi, dacă mîine ar trebui să murim pentru cauza noastră, am muri fără teamă !

Pavlek îi sorbea cuvintele. Ochii-i erau ţintuiţi pe faţa lui France, iar cînd acesta povesti cum i-au atacat pe fasciştii din garnizoana Kocevlje, cum i-au surprins şi i-au pus pe fugă, iar garnizoanei i-au dat foc, Pavlek strălucea tot de admiraţie. Trăia cu intensitate tot ceea ce povestea France, iar în inima lui se năştea o hotărîre de neînlăturat. De multe ori vroise el să fugă pe ascuns la partizani, dar era prea legat de mama şi tata pentru a o şterge precum un hoţ. Însă cu primul prilej, fie ce-o fi, va vorbi cu mama. Acum este şi France aici, oaspetele lor. El îi va fi de ajutor. Poate îl va lua chiar acum cu el ? !

— Dar cum e cu garda albă, France ? îl întrebă tata. Aici nu s-a prea dat nimeni în vînt după ea !

— Trădători sînt pretutindeni, chiar şi la noi. Ne

---

detaşamente de partizani. Oton Zupancic îl aminteşte în poezia sa „Poete, îţi cunoşti datoria ?".

pricinuiesc multe pagube, dar răul cel mai mare pe care l-au făcut este că au împărţit poporul în două tabere. Trădătorul este mai rău decît duşmanul. Soldatul inamic se supune ordinelor superiorilor lui şi, cum s-ar spune, este obligat să fie duşmanul nostru. Trădătorul însă este un ucigaş de bunăvoie al fraţilor lui din născare şi din toate timpurile a fost cea mai odioasă progenitură a oricărui popor. Toţi oamenii cinstiţi îl urăsc. Nici tîlharul sau hoţul nu este atît de mult urît de popor ca trădătorul. Cei din garda albă au căpătat arme de la duşman pentru a prigoni partizanii sau patrioţii sloveni. Nu există nenorocire mai mare pentru un popor ca atunci cînd fraţii încep să se urască şi să se omoare între ei. Şi, uite aşa, acum avem la uşă şi duşmani dintre ai noştri. Multe feţe bisericeşti, care ar ii trebuit să propovăduiască dragostea între fraţi, au trecut de partea duşmanului şi aţîţă poporul împotriva noastră. Dar şi răzbunarea noastră va fi cumplită, căci nu vom lăsa nici o crimă nepedepsită !

Aşa vorbi France şi se miră el singur de unde-i veneau toate aceste cuvinte, că doar el nu se ţinuse niciodată pînă acum de politică. În cele din urmă se uită la ceas. Se sperie, căci, într-adevăr, timpul zburase grozav de repede. Îi înv ălui într-o privire pe toţi trei, îl trase pe Pavlek spre el şi îi spuse :

— Îţi mai aminteşti, Pavlek, ce-am vorbit noi doi atunci la Hăul Diavolului ?

— Cum de nu ! Mi-amintesc fiecare vorbă a ta.

— Mi-ai făgăduit că ai să mă ajuţi şi am bătut palma !

— Spune, despre ce este vorba ?

— Trebuie să te strecori cu orice preţ în Kal ! Tu eşti mic, cunoşti toate cărările şi ascunzătorile şi vei putea observa tot ceea ce se întîmplă acolo.

— Este primejdios drumul ăsta, zise tata.

— Primejdios pentru Pavlek ? întrebă mama privind spre Pavlek.

— Dacă vrei, mă duc chiar acum, nu mă tem eu de nimic, zise hotărît Pavlek.

— Trebuie să cercetezi toate trecerile peste graniţă, să afli cîţi soldaţi sînt de obicei în pază, unde stau, ce fel de arme au, unde au amplasate cazematele. Trebuie să observi totul, căci de iscusinţa ta depinde toată acţiunea noastră. Iar pe mine o să mă ascundeţi undeva pînă mîine seară, ca să nu mă zărească oamenii, căci aici mă cunosc toţi. Deci, Pavlek, tu ce crezi, are să meargă ?

— N-ai nici o grijă ! Acum este trei dimineaţa. Trebuie numai să-mi daţi de ştire înainte de a se lumina, ca să pot fi la graniţă încă pe întuneric.

— Am ştiut eu că tu eşti deja un adevărat partizan ! îl lăudă France.

— Iar pe tine am să te ascund atît de bine peste zi, de n-o să te poată găsi nici măcar mama sau tata ! zise Pavlek şi se culcă din nou pe cuptor.

Mama stinse lampa şi adormiră repede. Ea se mîndrea cu Pavlek, însă tata era îngrijorat. În cele din urmă, cînd văzu cît de liniştită era mama, se mai linişti şi el. Mama însă nu putea dormi. Se sculă cît putu de încet, se îmbrăcă şi se duse de se aşeză afară, pe prag. Stătea de pază. Sînt vremuri primejdioase iar în casă se află un partizan ! Nu trebuie să-l surprindă nimeni ! Şi, în timp ce stătea aşa, scrutînd noaptea şi cu urechile ciulite, în timp ce din depărtare se auzeau zgomote, în gîndurile ei se întîlni cu oamenii care plecaseră în păduri pentru a lupta şi a apăra viaţa poporului sloven. Închipuirea sa văzu cum Pavlek se transformă într-un flăcău destoinic şi o gingăşie caldă îi inundă inima. Cînd stelele începură să se stingă şi jos în sat se auzi cîntecul cocoşilor, se întoarse în încăpere şi-i trezi pe France şi Pavlek. Aceştia săriră imediat în picioare. Mama le puse în tolbe cîte două felii mari de pîine şi puţină slănină, îl îmbrăţişă pe Pavlek, îi făcu semnul crucii şi apoi cei doi dispărură în întuneric. Merseră cu multă atenţie de-a lungul satului, apoi se strecurară spre coliba pe jumătate dărîmată, unde se afla ascunzătoarea lui Pavlek. Acesta dădu la o parte cîteva pietre mari şi-l împinse pe France într-o adînci tură.

— Paiele sînt uscate şi ai să poţi sta culcat aici pînă diseară. Am să pun pietrele la loc cum au fost, căci din partea aceea nu se vede intrarea. Iar dacă ai să observi ceva, iată, de partea asta este o ieşire care dă dintr-un şanţ scurt, acoperit afară cu frunziş uscat. Fugi prin el şi ai şi ajuns în pădure ! Dar, înainte de a pleca, te rog să-mi fă- găduieşti, France, că ai să mă ajuţi. Dacă îmi îndeplinesc cu bine misiunea, convinge-i pe tata şi pe mama să mă iei cu tine, să merg şi eu la partizani !

— La dracu acum, păi asta-i treabă grea, dar fie ! zise France.

Pavlek s-a apropiat cu atenţie de graniţă, căci acum, odată cu primăvara, cînd frunzele copacilor erau încă tinere şi iarba mărunţă, trebuia să-şi folosească toată priceperea pentru a

putea ajunge neobservat pînă la locul pe unde trecea odinioară graniţa. Se luminase deja. Nu se vedea însă nici un soldat în pază. În vale, sub el, se întindea o ceaţă groasă ca o mare învolburată şi liniştea era spintecată numai de zgomotul caprelor care se iveau în pădure. Observă imediat că aici nu se schimbase nimic, ci numai acolo, în vale, unde drumul de căruţă trece peste graniţă, fuseseră puse baricade metalice înconjurate de sîrmă ghimpată. Acolo, înfăşurat într-o manta, stătea de pază un grănicer, dar privea în altă parte, aşa că Pavlek ţîşni pe lîngă capelă în pădure. Şi, aşa, acum se afla în Germania ! Deasupra lui se întindea, tăcut şi liniştit, satul lui natal, ca şi cum nimic nu s-ar fi schimbat. Cînd îşi văzu din depărtare casa, simţi că inima i se strînge. Se aşează pe o buturugă de la marginea pădurii şi privi zidurile şi acoperişurile atît de dragi. În clipa aceea ieşi din casa lor o femeie şi începu să dea de mîncare la păsări. Un om necunoscut îşi făcea de treabă pe lîngă grajd. Scîrbele ăstea tăiaseră prunul din faţa casei. Pe drum cineva mîna vitele la păscut. O, el cunoştea fiecare vacă, fiecare bou, fiecare viţea. Aceea de acolo, vărgată, este Sarulja a lui
Polz, iar boul ăla cenuşiu-închis, ca de catiiea, a fost odinioară al lui Cemaz, viţeaua aia albă ca zăpada cu o pată neagră pe spinare a fost a lui Loncar...

Se ridică. Trebuia să meargă în sat. În sat sînt străini şi nimeni nu-l va recunoaşte. Şi ce i-ar putea face ? El este încă un copil şi dacă o să-l întrebe careva de unde-i, o să mintă că-i din josul Savei şi că a greşit drumul. Cînd trecu prin faţa casei lui se cutremură tot. Şi nici nu se putea altfel ! Să treci pe lîngă propria-ţi casă şi să nu poţi intra în ea ! Casa asta a lor aparţinea acum unor străini. Cine a scris o astfel de lege ? Asta este noua ordine a lui Hitler ! Cîţiva copii alergau în jurul casei şi strigau ceva într-o limbă străină. Trecu mai departe, fără a întoarce măcar capul, de teamă să nu-l observe cineva. Îşi înfundă mîinile în buzunare şi păşi nestingherit prin sat. Nimeni nu-l băgă în seamă. Privea în jurul lui cu ochii larg deschişi. Nu se aflau nicăieri cazemate sau alte întărituri. Grănicerii erau încartiruiţi în casa parohială. Cîţi or fi oare ?... Geamurile erau deschise şi, tot dînd tîrcoale pe aici, putu să observe de pe drum că în camera cea mai mare erau zece paturi. Văzu şi arme atîrnate. Acolo spînzurau numai şase puşti, ceea ce însemna că patru erau în serviciu. Sus. la primul etaj, cineva deschise fereastra. Asta era comandantul gărzii, înseamnă că erau în total unsprezece oameni. Cînd îşi aruncă apoi privirea în tindă,

văzu acolo, pe pămînt, o mitralieră şi nişte lăzi cu muniţii. Oare asta era totul ? O, nu ! Văzu puşti şi în casele kocevarilor. Aşadar, sînt înarmaţi bine ! înseamnă că n-au conştiinţa curată ! Nimic însă nu-l surprinse mai mult decît că, chiar în clipa aceea, în faţa dughenei lui Frece, scotea un scaun la soare Dolfe Strbenk. Cu mîna ridicată şi cu un surîs dulceag salută pe comandantul gărzii, care se rezemase de fereastră, îşi aprinsese o ţigară şi clipea mulţumit sub soarele cald al primăverii, înseamnă că acest trădător este acum stăpînul dughenei vărului său ? Frumos l-a mai păcălit ! Din colţul de unde-l privea, Pavlek începu să fiarbă de mînie.

Trădătorul ! Oare sufletul lui Pavlek nu era plin de făgăduinţa şi jurămîntul făcut mamei la mormîntul Maric- kăi ? Oare pentru moartea Marickăi şi pentru toate chinurile pe care le îndură acum, în străinătate, mii şi mii de oameni de-ai noştri, nu-i vinovat şi âla de acolo ?

Patrula se întorcea din rond. Acesta era, desigur, ultimul schimb de noapte. înseamnă că noaptea fac de pază patru, iar ziua numai doi. Coborî în fugă pînă la capelă. Patrula rămăsese undeva departe. Nimeni nu-l văzu cînd se strecură înapoi peste graniţă.

— Este o treabă uşoară pentru noi ! zise France, după ce Pavlek îi povestise în amănunţime tot ce văzuse. O să fii călăuza noastră ! continuă el, privind spre acest băiat curajos, hotărît, viclean şi isteţ. Eşti copt pentru noi. Cu prima ocazie voi face şi eu ceea ce ţi-am făgăduit. Te voi lăuda comandantului nostru. Fii pregătit, nu-ţi spun nimic mai mult !

Pavlek se aşeză lîngă el, pe paie, şi pînă noaptea tîr- ziu France îi povesti despre viaţa partizanilor. înainte de ivirea zorilor îşi luară rămas bun.

11

PRIMA ÎNTÎLNIRE CU PARTIZANII

Mama s-a apucat cu mare tragere de inimă să facă cîte ceva pentru a veni în ajutorul partizanilor răniţi. Aduna neîncetat feşe, cearşafuri vechi, pe care le tăia în fîşii lungi, înguste sau late, strîngea medicamente de pe la casele oamenilor, bătea toate satele din împrejurimi, ciocănea şi pe la uşile medicilor şi farmaciştilor şi, în fiecare săptămînă, ducea mamei lui Borka cîte o legătură mare, în care era şi „Glasnikul",

care, după ce era transmis şi în alte părţi, ajungea la spitalul partizanilor.

— Cine ştie cui va trebui faşa asta ? îi zicea ea cîteodată lui Pavlek, în timp ce acesta o ajuta să taie şi să înfăşoare feşe. Poate va fi un tînăr din Ljubljana ori vreun ţăran dintr-un sat din vale ? Poate va fi un muncitor din Jesenice ori vreo fată tînără şi frumoasă ? Cine ştie, cine ştie ? Sărmanul, o să-l doară.

— Dacă eu m-aş duce la partizani, tu ai suferi mult din cauza mea ? o întrebase odată Pavlek.

— Nici un pic, fiule, numai că trebuie să mai creşti pentru asemenea eforturi. M-aş mîndri că fiul meu este acolo, unde, cu preţul sîngelui, se zămisleşte viaţa noastră mai bună ! Aş fi nefericită dacă aş avea un fiu slab şi laş ! îi răspunsese mama.

înainte de revărsatul zorilor fură treziţi de nişte împuşcături. De cealaltă parte a muntelui, lîngă Velika Loka, se auzeau neîntrerupt împuşcături şi ţăcănit de mitralieră, iar dinspre Trebnje bubuit de tunuri.

— Luptă ! strigară toţi trei deodată şi ieşiră în prag.

Scrutau întunericul nopţii, fără un cuvînt. Fiecare bubuitură le aprindea gînduri noi, încurajatoare. Mama îşi apăsa mîna pe inimă, tata era neliniştit, iar Pavlek sărea şi striga :

— Aşa..., aşa..., aşa... Astea sînt puştile partizanilor ! Le auzi, mamă ? Puştile fasciste fac un zgomot mai înfundat, nu aşa ascuţit. Ascultă... gru... grru... grru !

Cînd se lumină de ziuă ecoul luptei se stinse. Soarele strălucea din nou frumos şi vesel deasupra viilor şi pădurilor înverzite. Lui Pavlek însă curiozitatea nu-i dădea deloc pace. Alergă în josul dealului, spre Velika Loka, ca să afle cum a decurs lupta. Poate chiar compania lui France, care se îndrepta încoace, s-a ciocnit în luptă cu fasciştii ? Din vîrful dealului observase în vale fum. De-a lungul pădurii celei mari ardeau cîteva case. Zbură direct spre sat. Dar, cum ajunse acolo, dădu peste fascişti, care prădau casele, scoteau tinerii şi bărbaţii în drum şi, acolo, îi băteau fără milă. Unul, cu o cămaşă neagră, îl înşfăcă şi pe Pavlek şi dădu cu el de pămînt. I se luă toată pielea de pe genunohi şi aproape că nici nu-şi dădu seama cînd se făcu nevăzut, pe lîngă case pînă în pădure, în siguranţă ! Ascunşi prin unghere, copiii ţăranilor priveau îngroziţi cum fasciştii beţi le maltratau părinţii şi fraţii. Ce le-o fi venit oare de-au turbat aşa ?

— Aseară au înnoptat în hambarul lui Cotar cîţiva partizani. Erau obosiţi de drumul lung pe care-l străbătuseră. Vezi, hambarul ăsta este complet însingurat, în fineţele acelea cosite de lîngă munte, se vede bine de aici cum se ridică fumul..., îi explicase un băiat lui Pavlek.

Nu ştiu cine i-a pîrît pe partizani. După miezul nopţii au venit două mii de fascişti din Trebnje şi au înconjurat hambarul. Au început să tragă prin zidurile din scînduri. Surprinşi, partizanii s-

au năpustit afară, au spart încercuirea cu grenadele, iar cîţiva dintre ei au reuşit chiar să se strecoare în spatele duşmanilor şi, după ce i-au secerat bine cu mitraliera, partizanii s-au retras în munţi. Au căzut destui fascişti..., dar şi şapte partizani. Cînd bătrînul a vrut să stingă de dimineaţă fîneţele, fasciştii turbaţi l-au înhăţat şi l-au aruncat de viu în foc !

În acel moment, pe drum, se auzi huruit de tancuri grele. Fantomele acelea de oţel începură să şuiere ca fiarele înaintea potopului. Deasupra lor se aflau fasciştii, care, gesticulînd cu puştile, înjurau întruna ca nişte apucaţi. Săreau pe uriaşii aceia de fier ca nişte maimuţe sălbatice, trăgînd în toate părţile. Fasciştii îi tîrau victorioşi prin praf şi pietre, legaţi cu frînghii de tancuri, pe partizanii răpuşi.

La vederea acestei grozăvii, lui Pavlek i se făcu negru în faţa ochilor. Se întoarse. Plînse de durere şi-şi strînse pumnii de mînie. Acum, cînd văzuse cu ochii lui ceea ce făcea duşmanul cu oamenii noştri, ura pentru aceşti criminali sîngeroşi străini i se săpă şi mai adînc în suflet. Tot ceea ce se întîmplase era atît de îngrozitor, atît de inuman, încît mama şi tata abia puteau crede ceea ce le povesti Pavlek.

— Odată m-ai întrebat ce este fascismul. Ţi-am explicat atunci cum m-am priceput şi eu, acum însă, ai văzut cu ochii tăi fascismul ! îi spuse tata.

În ziua următoare Pavlek avu parte şi de ceva frumos. Stătea cu mama lui Borka în faţa circiumei ei şi abia ce-i predase legătura cu feşe şi medicamente, cînd, deodată, din Mor avea răsunară nişte cîntece puternice, aşa cum nu mai auziseră încă pînă acum. Pavlek sări ca ars, iar mama lui Borka privi în josul drumului ca la o minune. Păi ăsta-i un cîntec de partizani ! Alergară la movilita de deasupra drumului şi de acolo văzură pe drum compania de partizani care cîntau. În faţa acestora flutura mîndru steagul sloven, în mijlocul căruia ardea ca un foc viu steaua roşie. Cîntecul se auzea din ce în ce mai tare, fetele şi flăcăii alergau în întîmpinarea partizanilor, îi îmbrăţişau, iar cîntecul le era purtat de aripi nevăzute :

„Ascuţim coasele, căci spicele-s coapte,
Mănoase-s recoltele şi ceasu-a sunat!
Răsune-acum cîntul şi-oţelul să cînte
Ascuţim coasele căci spicele-s coapte !"

Pe aici oamenii nu mai auziseră pînă acum un astfel de cîntec. Îi îmbăta parcă. Pavlek se şi băgase printre partizani. Se ţinea de France, care păşea alături de comandant. Tot satul se strînsese în jurul voinicilor, gata să se ia la harţă cine pe ce 8 prieteni îl va primi şi-l va ospăta sub acoperişul său. După ce

se uită mai bine la comandant, Pavlek îl şi recunoscu. Era cel care atunci, cînd îngropa- seră mitraliera, vorbise atît de frumos. Dar, nu peste multă vreme, se minună şi mai mult. În timp ce se uita la partizanii întinşi pe iarbă, în faţa casei mamei lui Borka, rămase locului uimit. Lîngă mama lui Borka stătea un tînăr partizan, înalt şi subţire, cu ochelari. Avea un păr blond, lung. Cînd Pavlek se apropie de ei, auzi cîteva cuvinte din discuţia lor. Mama lui Borka strălucea toată de o bucurie lăuntrică şi-i îndesa partizanului în tolbă cu de-a sila pîine albă.

— Zici că i-ai văzut în carne şi oase pe amîndoi feciorii mei ? Şi ai vorbit cu ei ? îl întrebă ea cu răsuflarea tăiată.

— Păi sigur, doar m-au rugat să vin pînă la dumneavoastră şi să vă transmit salutări. Amîndoi sînt sănătoşi şi veseli, dar n-au putut veni încoace deoarece sînt în altă companie, îi spuse tînărul partizan acesteia.

— N-ai putea să le duci ceva de-ale gurii ? Ţi-aş mulţumi de mii de ori !

— Ei, n-aveţi pentru ce să-mi mulţumiţi, trebuie să ne ajutăm unul pe altul, doar sîntem prieteni ! Puteţi să le scrieţi chiar şi o scrisoare !

— Dar numele tău care-i, ca să te ţin minte ?

— Acasă-mi spuneau Marjan, dar acum mi se spune Crt !

Pavlek îl recunoscu acum. Păi ăsta era tînărul ăla care fusese cu Strnad cînd îngropaseră mitraliera. Pavlek alergă drept la el şi-i spuse vesel :

— Noroc, tovarăşe Marjan !

— Oho, de unde ne cunoaştem noi doi ? Nu cumva am mers amîndoi la şcoală ? se miră Crt rîzînd.

— N-am fost amîndoi la şcoală, dar te-am văzut jos, la poalele Kalului, cînd ajutai la îngroparea mitralierei. Vrei să vii la noi acasă cu mine ? Mama o să se bucure tare mult ! O să-ţi frigem cel mai frumos iepure.

— Nu ştiu cum să fac, deoarece i-am promis mamei lui Borka că voi rămîne la ea la cină. M-a invitat la un cocoş !

— Hai, nu-i strica bucuria, du-te cu el, nu vezi oare cît de îndrăgostit e de tine ? După ce dai gata iepurele, vino la mine, la cocoş ! zise mama lui Borka, simţind cît de mult dorea Pavlek să meargă cu el.

Şi astfel, peste via părăsită, pe care tata o transformase în ogor şi o arase, Pavlek şi partizanul Crt iuţiră pasul spre colibă. Crt era atît de uscat şi de înalt, încît Pavlek se uita la el ca şi cînd s-ar fi uitat la cer, pentru a număra păsările care zboară sub nori. Acum acest flăcău nu mai era atît de trist ca în zilele acelea de jale, cînd soldaţii se întorceau pe la casele lor. Ochii-i rîdeau luminoşi, curajoşi şi pătrunzători de sub ochelari şi întotdeauna reuşea s-arunce cîte o vorbă de duh, ce-nveselea pe toată lumea. Nu era niciodată morocănos şi era îmbrăcat tare ciudat. Era încălţat în nişte ghete ponosite, picioarele-i erau înfăşurate în nişte pantaloni verzi, cu o fereastră mare şi spartă în partea dinapoi, de bluză dezbrăcase cu siguranţă un fascist, iar tolba îi era italienească. Era însă atît de uzată, că nu făcea nici două parale. Cartuşele le avea prinse de cingătoare şi tot de ea atîrnau legănîndu-se două grenade, ceea ce lui Pavlek îi plăcea grozav de mult. Arma automată îi atîrna pe spate. Din cînd în cînd îşi repezea cumva capul într-o parte.

— Te doare cumva gîtul ? îl întrebă Pavlek.

— Da, mi s-a agăţat aseară cu cîngile de gît un fascist.

— Şi?

— Mi-a dat mult de furcă pînă ce l-am convins că nu-s obişnuit cu astfel de îmbrăţişări.

— Mamă, mamă, i-a uită-te, am adus un partizan ! îi strigă Pavlek maică-si, care uda salata pe mica parcelă de lîngă colibă. Ştii, el este tînărul despre care ţi-am povestit, cel de-a ajutat anul trecut la îngroparea mitralierei lîngă magazia noastră de lemne !

Ochii mamei străluciră. încercase de multe ori, în gîn- durile ei, să-şi reprezinte imaginea acelui tînăr despre care Pavlek vorbea întotdeauna cu o atît de sinceră admiraţie, îşi şterse repede mîinile de şorţ şi-l invită bucuroasă în casă.

— Haide, intră ca la tine acasă ! Mă bucur pentru fiecare partizan care-mi calcă în casă. Noroc, viteazule ! După cîte vezi, sîntem fugari şi trăim ca ţiganii. Aşază-te numai la masă, am să-ţi prăjesc nişte ouă. Cred că n-ai să mă refuzi, nu ?

— A, ouăle n-am să le refuz,'tovarăşă ! În pădure nu prăjim ouă în fiecare zi ! răspunse vesel partizanul.

— Mamă, partizanul rămîne la noi ! Cînd e vreo sărbătoare mai deosebită, tu îmi ceri întotdeauna cel mai fru- mos iepure. Astăzi este marea mea sărbătoare. Ştii, o să-l sacrificăm pe cel vărgat! hotărî Pavlek.

— Ai văzut cît este de îndrăgostit Pavlek al nostru de partizani ? Abia-l putem ţine ca să nu ne fugă în pădure, zise mama emoţionată. Dar, pînă ce va fi gata iepurele, ouăle îţi vor prii oricum !

în timp ce Crt înfuleca cu poftă caigana şi plînea albă, de-i străluceau buzele de grăsime, mama se aşeză în faţa lui şi-l privi cu mulţumire. I se părea că în faţa ei se află un copil fără mamă şi ar fi dorit să fie pentru el o adevărată mamă, bună, duioasă şi grijulie.

— la spune-mi, ce-a zis mama ta cînd te-ai hotărît să pleci la partizani şi încă atît de tînăr ? îl întrebă ea cu duioşie.

Crt se reţinu un pic. Mamei i se păru că, pentru o clipă, se întorsese la tot ce părăsise. Pe faţa lui apăruse o uşoară umbră de tristeţe, dar numai pentru o clipă, căci imediat ochii lui au început să joace din nou prin încăpere. Cînd dădu cu ochii de calendarul de pe perete, se uită la el şi apoi lovi vesel cu mîna în masă şi strigă :

— Partizanul are noroc ! Astăzi este ziua mea de naştere. Nici mai mult, nici mai puţin de şaisprezece ani ! Sînt musafir, petrec şi mă veselesc ! Mama mea ?...

Pronunţînd acest cuvînt, faţa i se luminâ din nou, ochii lui priviră umezi de după ochelari, ca şi cînd îşi căuta mama în această încăpere modestă, şi zise încet şi moale :

— Tovarăşă ştii că semeni puţin cu mama mea ? Nu la figură. Mai înainte puţin, cînd mi-ai adus mîncarea pe masă, mi-ai aşezat farfuria în faţă cu atîta dragoste, încît, pentru o clipă, mi s-a părut că stă lîngă mine chiar mama mea.

Ştii, cînd alergam flămînd de la şcoală acasă, aveam obiceiul să strig încă din uşă : „Mama, flă-mînd !" Iar mama, care cunoştea acest fel al meu de a mă răsfăţa, mă aştepta deja cu masa pusă... Acum însă... Acum priveşte prin fereastră. Cam pe vremea asta mă întorceam de obicei de la şcoală... Sau poate că răsfoieşte prin cărţile mele de şcoală, pe care le-am lăsat pe masă. Poate că a deschis cartea în limbă slovenă ori pe cea de latină, pe care o uram grozav. Poate că în acest moment se gîndeşte la mine tot atît de intens cum mă gîndesc eu la ea. Sau poate la fratele meu, care este în închisoare.

Amuţi apoi şi începu să privească roşieticul înserării, care se stingea după creste. Pe faţa lui de copil se puteau distinge deja trăsături de bărbat, trăsături care îi imprimaseră cauza, pentru care erau necesare şi inteligenţă, şi inimă, şi curaj. Dar, sub aceste trăsături, ochiul pătrunzător al mamei descoperise şi multe dorinţe de copil, neîmplinite încă, pe care tînărul le jertfise acestei măreţe cauze.

— Tovarăşă dragă, mama mea este foarte curajoasă ! spuse el cu înflăcărare. Nu m-am aşteptat la aşa ceva de la ea. înainte se temea întotdeauna pentru mine. Cînd eram bolnav, tremura şi-şi făcea o mie de griji, deşi ştia bine că n-am să păţesc nimic grav. Pînă în momentul plecării s-a purtat cu mine cu multă duioşie, ca şi cum aş fi fost încă copil. Dar cînd am plecat, cu toate că ea plîngea din te miri ce, nu a plîns. S-a stăpînit pentru mine ! „Du-te, du-te, copilul meu drag, mi-a zis ea, acum nu mai eşti numai al meu ! Acum aparţii tuturor celor ca noi, tuturor celor care suferă ! Du-te şi fii curajos şi demn ! Te voi aştepta şi gîn- durile mele vor fi totdeauna cu tine şi cu voi toţi care sînteţi în pădure !" Da, aşa de curajoasă este mama mea !

Şi mă gîndesc adesea la ea, dar mai ales după luptă, cînd omul scapă de moarte ca prin urechile acului. Ştii, tovarăşă, şi pentru asta vom învinge, pentru că mamele slovene sînt atît de curajoase !

Mama lui Pavlek se apropiase încet de Crt, aproape că se lipise de el şi-i sorbea fiecare cuvînt. Lacrimi mari i se prelingeau pe obraji. Inima ei era prea plină şi deodată îl îmbrăţişă pe tînăr şi-l sărută.

— În locul mamei tale ! îi şopti şi se ridică brusc, ducîndu-se în bucătărie.

12

BOTEZUL FOCULUI

După cină Pavlek şi Crt plecară în sat. Merseră din casă în casă şi Pavlek cunoscu noi şi noi partizani. Îi plăcu mai ales partizana Sonja, care, cu chitara în mîini, învăţa cîteva fete din sat cîntece de partizani ; infirmiera Neza, care avea în tolba ei o adevărată farmacie ambulantă, tocmai îi punea unui partizan cu obrazul brăzdat un pansament în caria unui dinte. În faţa cizmarului companiei stătea un întreg şir de partizani : unuia îi zburase tocul de la încălţăminte, altuia i se desprinseseră pingelele, al treilea nu mai avea placheuri, eh, avea atît de lucru, încît cizmarul din Sveti Kriz îi sări în ajutor. Restul partizanilor, care nu aveau nici o treabă, stăteau în faţa caselor, sorbind din vinul pe care-l ofereau gazdele şi discutînd cu flăcăii şi fetele din sat.

Mare-i fu mirarea lui Pavlek, cînd, întorcîndu-se acasă cu Crt, îl văzu pe taică-său la masă cu Janez Strnad şi France. De multă vreme îşi dăduse seama că taică-său avea o misiune secretă, că întreţinea un fel de legătură între partizani şi oamenii aceia necunoscuţi care soseau deseori noaptea la el. Nu-l întrebase nimic niciodată, dar observase că tata lipsea mult şi des de acasă, că întotdeauna scria şi însemna cîte ceva şi nu odată şuşotea în- tr-ascuns cu mama. Inima i se umplu de mîndrie că toţi trei erau acum legaţi de lucrurile acestea atît de importante care se petreceau în ţară.

— Ei, te-ai hotărît să vii cu noi în Kal ? îl întrebă Janez Strnad. Va fi un drum primejdios, eu nu te silesc !

— Dar drept cine mă iei ? Am să-l întreb eu pe France acum : ai făcut ceea ce mi-ai făgăduit ? îl întrebă Pavlek.

— Da, Pavlek, eu cu taică-tău şi cu maică-ta am vorbit într-adevăr cu comandantul. Drept să-ţi spun, dacă am fi hotărît numai noi, partizanii şi comandantul, ai fi devenit partizan chiar din clipa asta. Taică-tău însă socoteşte că eşti încă prea slab, îi explică France.

— Dar mama ce spune ? întrebă Pavlek încordat.

Toţi îşi îndreptară privirile spre mama, ca şi cum acum ea ar fi fost mai însemnată decît Pavlek. Iar mama, cu strachina în mînă, se oprise în mijlocul încăperii şi inima ei începuse să tremure. Nu-i tremura inima pentru întrebarea pusă de Pavlek, că pentru că se temea pentru el, pentru că era încă atît de slab,

un copil în fond, care trebuia să mai crească şi să se mai întărească pentru aşa ceva. În încăpere se lăsase o tăcere chinuitoare. Iar Pavlek pusese întrebarea cu atîta hotărîre, încît trebuia neapărat să i se răspundă.

„Din cauza Marickăi ! gîndi ea. Şi a jurămîntului !"

Simţi o amărăciune de neînlăturat în suflet. Simţi în acea clipă că, oricît de mare i-ar fi durerea, trebuie să se hotărască. Ştia că acest lucru i se datoreşte ei, că era să- mînţa pe care ea o sădise demult în Pavlek. Şi acum să-i pară rău, aşa, dintr-o dată ? Privi spre toţi cei prezenţi, ca şi cum ar fi aşteptat ca hotărîrea să vină de la aceştia, apoi îşi privi fiul cu tot sufletul ei adunat în această privire. Dar şi Pavlek o privea. Mama nici nu clipi din ochi, dorind ca prin aceste priviri să-i transmită toată puterea ei, pentru ca să crească cît mai repede într-un luptător neînfricat. Pavlek nu citi pe faţa mamei nici părere de rău, nici ezitare. Îşi privi apoi tatăl, dar acesta privea spre mama şi în clipa aceea lui Pavlek i se păru că, în gîndurile lor cele mai intime, ei erau de acord.

— Mai bine să hotărască tovarăşul comandant! El este un partizan încercat! zise dintr-o dată mama.

— Dacă aşa stau lucrurile, atunci, iată, zise comandantul. Flăcăul este al nostru ! Este ager, inteligent, iscusit şi curajos. De astfel de oameni avem noi nevoie. Citesc pe faţa ta, tovarăşă, că eşti gata să-l jertfeşti cauzei noastre drepte, văd şi cit ne eşti tu de devotat. Blaz, căci nu te opui. În noaptea asta Pavlek va merge cu ai noştri în Kal. Crt şi France, vi-l dau în grijă, fiţi primii lui dascăli ! Dacă va trece cu curaj primul botez al focului, va deveni partizan în compania mea !

— I-hai, i-hai ! chiui Pavlek. Nu mi-e mie frică ! Să atacăm iepurii, să fim destoinici în luptă !

— Frumos le mai zici. Numai că frica de iepuri nu merge-n călcîie ! zise Crt, tăind din butul de iepure.

În timp ce şedea printre oamenii care aveau în- tr-adevăr ce povesti, Pavlek se simţea în al nouălea cer. Iar cînd se ridicară pentru a se pregăti de luptă, taică-său îi zise :

— Tu, Pavlek, ştii unde-i puşca mea ! Dă fuga şi ia-o şi fă-i proba !

Douăzeci de oameni, călăuziţi de Pavlek, se strecurau încet, la miezul nopţii, peste graniţă. France, care în această noapte comanda detaşamentul, era înarmat cu o mitralieră, iar toţi ceilalţi cu puşti şi grenade. Pentru a nu le fi auziţi paşii pe piatră, îşi infăşuraseră toţi picioarele în cîrpe încă de acasă. Ca să poţi face inofensivă straja de pe graniţă fără nici o

împuşcătură, trebuia multă iscusinţă. Se apropiará de graniţă în cea mai deplină linişte. Noaptea era întunecoasă şi înnourată. Nu departe de graniţă, într-o pădurice, compania se opri pentru a-l aştepta pe Pavlek, care plecase în recunoaştere.

— La cîteva sute de metri de aici stau sub un pom amîndoi grănicerii. Mergeţi după mine ca nu cumva să calce cineva pe vreo mină, şopti Pavlek.

Toată compania porni tîrîndu-se după Pavlek. Acesta se strecura ca un şarpe şi din cînd în cînd se lipea de pămînt, ridica capul şi privea cu încordare. Abia respirau. Fiecare dintre ei ştia că întreaga acţiune depindea de acest succes : era necesar să fie făcuţi inofensivi grănicerii, înainte ca aceştia să poată trage un singur foc. Mai erau cîţiva metri... Aici doi luptători trebuiau să-i atace pe grăniceri.

Cu ei se afla şi Pavlek. Pe burtă, ca nevăstuicile, se tîrau palmă cu palmă pe pămîntul umed. Curînd observară în faţa lor conturul pomului şi umbrele celor doi grăniceri. Unul stătea lungit, iar celălalt îşi aprinsese o ţigară. Vorbeau tare, fără grijă.

— În noaptea asta este linişte şi cald, zise primul. încă. o oră şi ne va veni schimbul. Pe urmă, încă două nopţi şi plecăm în permisie. Abia aştept !

— Nevastă-mea îmi scrie că se teme pentru mine şi că visează mereu urît. Eh, de-ar şti ea cît de bine o ducem aici ! Numai să nu ne trimită pe frontul rusesc !

— Da, în felul ăsta m-aş putea război toată viaţa. Dar, Hans, nu cumva a fişîit ceva, ca şi cum...

— Ţi s-a părut. Tu eşti întotdeauna prăpăstios şi la...

În clipa aceea însă cuvintele îi fuseră întrerupte. O icrţă puternică îl apucă de gît şi de gură şi acelaşi lucru se intîmplă şi cu cel de-al doilea grănicer. Nu reuşiră nici să strige, nici să tragă. Zăceau pe pămînt, legaţi fedeleş, cu gurile pline de cîrpe, şi, pas de mai strigă ! Partizanii le luară armele şi se întoarseră la compania care aştepta.

Cînd ajunseră sub sat, partizanii se împărţiră : zece dintre ei intrară în sat prin partea de sus a acestuia, iar ceilalţi zece prin cea de jos. Pavlek zbură spre stînca sub care se găsea puşca tatei. înlătură cît putu de repede cîr- pele unsuroase în care aceasta era înfăşurată. Nu ruginise deloc. O strînse cu pasiune la piept, o încărcă cu cartuşe şi o pregăti de tragere. Norii se mai împrăştiaseră, dezvă- luindu-le în faţă cîteva case. Încet şi cu prudenţă deosebită se apropiară de sat. Cîinii începură să latre. Era necesară o înaintare rapidă şi hotărîtă. France, cu mitraliera sa, se aşeză în micul defileu din faţa casei parohiale şi a du- ghenei lui Frece. Soldaţii nemţi trebuiau surprinşi prin- tr-un atac brusc. Cîinele din curtea lui Frece lătra ca un apucat.

— Crt şi Sonja, curaj ! Strecuraţi-vă fiecare sub cîte o fereastră şi aruncaţi grenade înăuntru !

Pavlek, cu arma lui automată, stătea trîntit lîngă France. Crt apucă două grenade, Sonja la fel şi alergară cîţiva metri în lungul străzii. Scoaseră siguranţele şi azvîrliră ambele grenade prin ferestre. Imediat se aruncară la pămînt, apoi se întoarseră în fugă lîngă France. Limbile strălucitoare ale focului luminară toată casa. În casă se iscă panică, strigăte, ţipete, cineva se ruga... Sus, la etajul întîi, fereastra se deschise cu zgomot şi

dădu la iveală un cap. Pavlek trase.

— Ratat! strigă Crt, care ochi şi trase.

Capul de la fereastră căzu şi nu se mai ivi nimeni.

— întoarce mitraliera spre intrare, acolo au nemţii o mitralieră ! îi zise Pavlek precipitat lui France.

Imediat mitraliera nemţească sfîrtecă întunericul. Dar, în aceeaşi clipă, ţăcăni şi mitraliera lui France, iar cea nemţească amuţi dintr-o dată. Atunci năvăliră şi ceilalţi zece partizani şi din nou se auzi bubuit de grenade. Cîteva umbre întunecate alergau cu puştile întinse spre casa parohială, care se afla în partea de sus a satului.

— Aştia-s kocevarii înarmaţi ! .Loveşte-i !

De la o fereastră a primului etaj se auzi deodată o puşcă automată. Trăgea un jandarm neamţ. Dar puşca lui Pavlek îl înlătură repede. France puse mîinile la gură şi strigă cu toată puterea :

— Batalion doi, atac !

Prin noapte se auzea tropot de picioare în fugă. Kocevarii se împrăştiară în toate părţile, convinşi că satul geme de partizani. Aruncară puştile şi, aşa cum s-a aflat mai tîrziu, o spaimă de moarte îi alungase pînă la Li tija. În casa parohială totul era terminat. Sus, într-o cameră, zăcea mort pe podea comandantul străjii nemţeşti, iar pe masă se afla scrisoarea neterminată către soţia lui din Hamburg. După ce-i luă revolverul, Crt se apucă să citească scrisoarea :

„Draga mea soţie ! Mă gîndesc mereu la tine şi la fiul nostru drag. Aici mi-e bine, am totul din belşug. Din cînd în cînd prindem partizani, îi spînzurăm, le ardem casele şi le confiscăm pămîntul. Data trecută am luat de la nevasta unui partizan două inele de aur splendide, pe care am să ţi le aduc. Dacă mai stăm mult pe aici, voi putea cumpăra o moşie frumoasă..."

Cît timp citi scrisoarea Crt zîmbi, dar acum nu era timp de meditaţii 1 Ieşi din cameră.

— Daţi afară din grajd toate vitele ! ordonă France. Crt şi Pavlek, noi o să-l căutăm pe Strbenk !

Uşile casei lui Strbenk erau însă solide şi bine zăvorite. Zadarnic izbeau cu paturile puştilor în ele. Ce era de făcut ?

— Păi, eu am cheile ! zise Crt.

Atîrnă o grenadă de broască şi-i trase siguranţa.

— Adăpostiţi-vă la perete ! strigă.

Se auzi imediat o detunătură, sticlele geamurilor căzură zornăind la pămînt, uşa crăpă şi se desprinse din ramă. Intrară

în tindă cu puştile întinse. France lumină toate ungherele cu o lanternă de buzunar, dar nu găsiră nici ţipenie de om. Merseră din încăpere în încăpere, luminară pe subpaturi, în dulapuri şi scrinuri – zadarnic ! În cămară, unde erau spînzurate şunci afumate şi cîrnaţi, Crt se înveseli grozav la vederea atîtor bunătăţi şi îndesă din mers în raniţă cîte ceva.

— Ohoho, aşteptaţi să iau ceva şi pentru Sonja noastră, îi plac grozav de mult cîrnaţii ! zise el, neputîndu-se dezlipi de lîngă o asemenea comoară.

Răscoliră şi întoarseră pe dos şi toată dugheana. Pe Strbenk însă nu-l găsiră. Dugheana era plină pînă-n tavan de fel de fel de saci şi lăzi. La descoperirea acestei surprize atît de plăcute, Crt se apucă să sară într-un picior printre stive.

— Ia uitaţi-vă, flăcăi, cîte ţigări ! Sînt atît de multe, încît în fumul lor se poate înfăşură o întreagă companie ! Şi ce de bomboane !... Ohoho, ia încearcă-le, Pavlek, să vezi ce bune sînt ! Şi nuci..., şi pingele, şi cămăşi, şi ciorapi... Ehei, păi am picat în ţara lui Dembelija ! Ţineţi-mă, băieţi, că-mi pierd minţile ! Ia te uită, un întreg butoi cu miere ! Ia te uită cîtă băutură, Strbenk ăsta s-a aprovizionat nu glumă ! Unde o fi oare stăpînul ? Aş vrea să-i mulţumesc şi să-l rog să-mi mai dea o raniţă ca să pot duce mai lesne aceste amintiri.

În acest timp Pavlek şi France răscoleau mai departe în căutarea lui Strbenk. În fundul dughenei, lîngă perete, se afla o ladă mare de lemn. În asemenea lăzi, în dughene, se ţinea, de obicei, făina. Pavlek ridică capul. În două dintre despărţituri era făină, iar în a treia, saci goi. Pavlek îşi vîrî mîna printre saci, dar imediat sări într-o parte, în timp ce capacul greu căzu înapoi pe ladă, cu o bufnitură puternică.

— Mi se pare că am pus mîna pe şobolan ! strigă el. Daţi-mi o lanternă de buzunar !

Încet ridicară capul din nou şi sub sacii goi îl zăriră pe Strbenk. Se holba la ei, mort de frică. Ţi-era groază să te uiţi la el. Cu părul răvăşit, cu faţa suptă şi aşa, plin de făină cum era, părea o fantomă ieşită din mormînt.

— Aşadar, stimabile, nu vrei să te oboseşti şi să ieşi din gaură ? îl batjocori Crt.

Strbenk nu se mişcă. Nu cumva înnebunise ? Poate că l-a lovit damblaua ?

— Să probăm leacul pentru libărci, văd că este destul petrol pe aici ! îi sfătui Crt.

Atunci Dolfe ieşi din gaura lui. Era numai în pijama. Tremura ca trestia şi, cînd îl recunoscu pe France, căzu pe pămînt. începu să se vaite ca o babă.

— France, France, îţi dau tot ce vrei, numai lasă-mă ! se ruga el neîncetat.

— Ia te uită, ştie să vorbească din nou în limba noastră ! zise Pavlek. Nu mai vrei să ne saluţi cu Hei! Hitler ?

— Vă dau toţi banii, puteţi lua totul, numai să nu mă omorîţi ! se văita cuprins de o spaimă de moarte.

— A, toate astea le vom lua şi singuri, doar totul este de furat ! îi strigă France. Spune, unde aţi trimis ţăranii din Kal?

— Sînt toţi în Germania ! O duc bine acolo... Dar eu nu am vrut... Eu sînt nevinovat...

— Şi unde-s averile pe care le-aţi făgăduit deportaţilor ? Îţi închipui poate că nu ştiu cum mor în lagărele de muncă, unde îi hrănesc mai rău decit pe porci ?

— Frece, el i-a lămurit, auzi, Frece... Uite, acolo, în sipet, sînt bani mulţi, ia-i..., se ruga Strbenk.

— Şi pe mine m-ai alungat din casă, şi pe taică-meu, şi pe maică-mea !

— Şi pe mine, şi pe noi toţi ! strigă Pavlek. Eşti un trădător, un criminal ! Iudă ! Tu eşti prietenul celor care au ucis-o pe Maricka !

Strbenk se ridică în genunchi, îl prinse pe France de picioare şi începu să se roage :

— France, îţi dau atîţia bani, încît vei putea să-ţi în- temeiezi o gospodărie frumoasă oriunde oi vrea, numai lasă-mă să trăiesc !

— Laş scîrbos ! Acum tremuri ! Dar mai înainte ? Eram pentru tine numai nişte cîini prăpădiţi ! Trădătorule ! Fiu de ţăran sloven şi de ţărancă slovenă, şi aşa de păcătos ! Ştii ce a făcut Iuda după ce l-a vîndut pe Domnul ? S-a spînzurat ! Dar tu n-ai curaj pentru aşa ceva. Niciodată nu te-a fript cugetul pentru ce-ai făcut, altfel te-ai fi spînzurat demult. Moarte pentru moarte ! Asta-i lozinca noastră. Cap pentru cap ! Şi tu ai multe pe suflet. Ne-au murit bătrînii printre străini. Globocnikova – mătuşa ta –, cei trei copii ai lui Loncar, cîţiva au murit încă din timpul transportului, pe învăţătoare au ucis-o ca ostatecă !

În acel moment, Strbenk sări ca o pisică şi-şi făcu vînt prin uşa deschisă, în drum. Dar Crt, care stătea la tejghea şi examina revolverul ofiţerului neamţ, pe care dorise de mult să-

l probeze, fu mai iute. Ridică revolverul, pe țeavă porniră trei lovituri și Dolfe se prăbuși cu fața în țărînă...

În afară de cei care păzeau drumul către Litija, în fața dughenei se adunaseră toți partizanii.

— Și acum, la treabă ! Puneți marfa în saci, sacii pe vite și înapoi peste graniță ! Dacă nu vrem să fim surprinși de cei din Litija, trebuie să-i dăm zor !

Scoaseră din prăvălie făină, zahăr, orez, cafea, grăsime, piele, țigări. Apoi stropiră tot ce rămăsese cu petrol și dădură foc. În casa de fier spartă, France găsise multe mii. Un fum negru și gros răbufni însă din dugheană. Crt se dezlipi nu prea bucuros de toate aceste minunății. Trebuia totuși să se despartă. Reuși să mai ia de pe un raft o cutie de bomboane cu miere. Își adusese aminte de Sonja, care acum era de pază pe șosea și nu se putea îndulci și ea. Apoi flăcările cuprinseră cu repeziciune lăzile de lemn, lucrurile și dulapurile. Iar afară, în drum, mugeau vacile și boii pe care partizanii îi scoseseră din grajduri. Printre vite se aflau și trei cai înfocați. Încărcară toată prada pe vite. Focul se întinsese deja în toate încăperile. Cuprinsese și casa parohială. Curînd tot satul ardea ca o torță de foc.

1. PAVLEK DEVINE PARTIZAN

Şi astfel Pavlek a devenit partizan. În ziua următoare, înainte de amiază, în faţa companiei adunate, comandantul l-a lăudat pe Pavlek, spunînd :

— Vom învinge, tovarăşi ! Poporul nostru se ridică. Chiar şi cei încă prea tineri luptă cu curaj alături de noi. Primiţi-l pe Pavlek în rîndurile voastre şi fiţi pentru el prieteni buni şi credincioşi !

Iar mamei, ai cărei ochi erau plini de lacrimi de suferinţă şi mîndrie, îi spuse :

— Îmi va fi ca un fiu în companie ! Ai mei au căzut amîndoi... Amîndoi au fost partizani destoinici. De atunci pînă azi m-am gîndit la toate, am cîntărit totul. Îţi citesc pe faţă că te întrebi cum de-am putut îndura asemenea pierdere. Doi fii, frumoşi, puternici, flăcăi plini de speranţe într-o viaţă mai frumoasă şi tuturor ! Unul este îngropat la Mokrc, altul în Dolomit... Nu de mult m-am dus la mormîntul lor... Sînt lucruri care dor tare, tovarăşă ! Atunci am rătăcit toată noaptea, încercînd să-mi stăpînesc jalea şi desperarea de tată, şi mi-am înfrînt inima. A fost o luptă grea, mai cumplită decît cea împotriva duşmanilor ! Dar aveam oare dreptul să mă opresc şi să mă înec în jalea mea ? Oare numai noi eram pe pămîntul acesta – eu şi durerea mea ? Oare s-ar fi prăbuşit lumea dacă mă lăsam doborît de durere ? Şi ce s-ar întîmpla dacă toţi taţii şi mamele slovene, ai căror fii sau fiice au murit, s-ar lăsa răpuşi în durerea lor ? Noi trei n-am pornit la luptă numai pentru libertatea noastră, a celor trei, ci pentru libertatea întregului popor ! Noi punem temeliile fericirii acelora care vin după noi. Nu există luptă fără jertfe ! Eu am suferit... Şi tu, prietenă, ai suferit după Maricka. Astăzi însă trebuie să fim tari, nimic nu trebuie să ne frîngă, nimic nu trebuie să ne oprească ! Ştiu că ţi-e greu, deşi cauţi să ascunzi ! Mamă eşti ! Dar o mamă curajoasă ! Vor mai fi încă jertfe mari, jertfe pe care ni le cere libertatea. Înţelegi, ea vrea să ne pună la încercare, să vadă dacă sîntem demni de ea !

Mama plîngea. În tăcere, fără lacrimi, undeva în adîncul fiinţei sale, pentru ca durerea ei să nu-i cuprindă şi pe alţii.

— Dacă misiunea mea nu m-ar reţine aici, aş merge cu tine, Pavlek ! zise tata cu emoţie în glas. Acum toţi trebuie să luptăm, unii cu puşca în mînă, alţii altfel ; voi pe front, noi în spatele frontului. Să arăţi şi tu, băiatul meu, că sîntem demni de libertatea pentru care luptăm ! Sînt mîndru că am un

asemenea fiu !

Mama ar fi dorit să-l mai aibă pe Pavlek lîngă ea cî- teva ceasuri. De aceea îl luă cu ea în vîrful viei. Soarele strălucea, fluturii zburau din floare-n floare, primăvara tînără, bogată era ca o nestemată. Se simţea miros de gălbioare şi trandafiri sălbatici, iar jos, în sat şi în rariştele pădurilor, cireşii şi perii se îmbrăcaseră într-o haină albă. bogată. În pomi se strînseseră stoluri de grauri, iar în cuibul de vreascuri de deasupra colibei, făcut de Pavlek as- tă-iarnă, se aciuiaseră două rîndunele. Stăncuţa lui Pavlek clipea în soare, opintindu-se în cioc, pentru a scoate viermişori din pămînt. Din sat răzbăteau cîntece de partizani. Un glas de femeie, proaspăt şi duios, răsuna, ridicîndu-se spre înaltul albastru al cerului. Cîntecul era trist şi creştea tot mai mult. Curînd acest glas însingurat cuprinse toată adunarea :

„Fără puşcă, baionetă,
Drumul cînd va fi,
Pe tărîmul libertăţii Ceata
noastră va păşi!"

Mama se îmbrăcase ca de sărbătoare. Ştia ea cum îi place cel mai mult lui Pavlek şi ii făcuse această bucurie, îmbrăcase o fotă gri deschis, o fustă şi o bluză albă, moale ca mătasea. Faţa îi era încă gingaşă şi tînără, fără riduri, avea ochii albaştri imenşi şi gene lungi ; arsă de soarele primăverii, faţa-i era rumen-arămie, iar cînd rîdea şi-şi arăta dinţii albi, era frumoasă ca o pictură. Nu purta maramă. Avea părul castaniu şi era subţire ca o trestie.

Deşi mîinile-i erau înăsprite de muncă, degetele-i rămăseseră încă subţiri şi lungi, aşa cum au de obicei croito- resele. Stătea pe iarbă, cosîndu-i o bonetă de partizan fiului ei.

— Cine ar fi putut gîndi, fiule, că am să te pierd atît de repede ! zise ea, cu ochii în lucru, dar cu inima pornită toată spre Pavlek, inima aceea a ei atît de grea şi atît de frumoasă ! Simţea că toţi trei au învins clipele grele ale despărţirii.

— Păi, n-ai să mă pierzi ! Plec numai pentru un timp... Iar cînd vom învinge, mă voi întoarce din nou la tine ! Să nu care cumva să-ţi pară rău după mine, nici măcar un pic, mamă, căci eu mă voi gîndi întotdeauna la tine ! îi spuse Pavlek.

— Ştiu, ştiu eu, sufletul meu, că n-ai să mă uiţi. Dar noi, mamele, sîntem egoiste. Pe Mariâka am pierdut-o,

acum nu te mai am decît pe tine. Dar aşa trebuie să fie ! Patria ■este mama noastră, a tuturor, înţelegi ? De aceea trebuie să te duci şi tu să o aperi ! Cînd îţi va fi mai greu să-ţi aminteşti de mine. Te văd cum stai culcat pe pămîntul gol, cine ştie pe unde, în pădure... Nimeni n-o să te acopere. O să-ţi fie frig... Poate vei fi flămînd... Poate rănit... Ştii, inima mea va arde atît de puternic, încît vă va încălzi pe voi toţi, oriunde aţi fi ! zise mama încet.

— Iar eu, cînd compania noastră o să fie pe undeva pe aici, prin apropiere, am să vin din cînd în cînd să-ţi ciocăn în geam şi să te strig. Nu voi fi singur, cu mine vor fi mereu prietenii, Crt, Sonja, France, oare nu va fi frumos ? îi zise Pavlek.

— Desigur, dragul meu, va fi frumos, suspină mama. Cîteodată veţi cînta în jurul focului şi pădurea va răsuna de cîntecul vostru. Uneori poate îl voi auzi şi eu din depărtare şi atunci voi gîndi fericită : şi Pavlek al meu este acolo, şi el cîntă... Alteori însă se vor da lupte grele... Vor răsuna împuşcături şi, cînd le voi auzi în noapte, voi tremura pentru tine, pentru voi toţi, pentru miile de prieteni... Dar acum dă fuga pînă-n casă, Pavlek, am uitat pe masă pînza roşie pentru stea !

Il trimisese intenţionat. Lacrimile îi umpluseră ochii, cît pe ce să se prăvălească. Şi Pavlek nu trebuia să o vadă plîngînd. Cînd rămase singură se aruncă la pămînt

şi plînse la pieptul lui negru. O, acest piept, această inimă neagră, scumpa noastră inimă ! Inima ei s-a frînt o clipă. Dar numai pentru o singură clipă. După ce plînse, îşi şterse ochii şi încercă să zîmbească. Cînd se întoarse, Pavlek observă totuşi că avea ochii roşii de lacrimi. O apucă cu braţele de gît şi-i spuse cu duioşie :

— Mamă, nu cumva ai plîns ? De ce, păi eu sînt fericit ? !

— Păi, vezi tu, am plîns de fericirea ta ! suspină ea şi imediat surise. Mi-am închipuit ziua cînd voi vă veţi întoarce victorioşi. Steagurile vor flutura... Vor răsuna cîntecele iar voi veţi mărşălui biruitori prin sat! Comandantul Janez, Crt, France, tu şi mii şi mii de partizani ! O, Pavlek, cît va fi de minunat !

Şi lui Pavlek îi străluciră ochii în lacrimi de atîtea tablouri frumoase şi cît timp vorbiră aşa, printre lacrimi şi zîmbete, el simţi că pluteşte undeva în înalturi.

— Aşa, acum este gata şi partizanca ta. Ia încearc-o !

Pavlek îşi puse boneta pe cap. Simţi cum îl trec fiorii prin tot corpul. Se ridică în faţa mamei şi duse mîna la frunte.

— Acum însă du-te, du-te..., zise mama emoţionată.

Pavlek a intrat în companie. Odată cu primul întuneric, partizanii plecară, fn seara aceea ar fi vrut să organizeze în sat un miting, dar din Velika Loka sosise alergînd o fată, asudată toată, şi, apropiindu-se de comandant, îi şoptise :

— M-a trimis tata, Petar Gorjanec, îl cunoşti, nu ? Trebuie să vă ascundeţi imediat, dar nu spre Trebnje. ci spre Stinca. În Trebnje au sosit cîteva mii de fascişti noi şi au de gînd să vă încercuiască. Primarul din Trebnje, un trădător, i-a povestit tatei că n-o să-i înfrîngeţi, fiindcă ei au tunuri şi că au adus şi cîteva sute de gardişti albi din toate garnizoanele.

În noapte răsunase comanda. Partizanii se strînseseră în coloană. Vitele pe care intenţionaseră să le ia cu ei le lăsaseră la ţărani de încredere. Ţăranii au avut atunci sentimentul că au fost părăsiţi de cunoştinţe dragi şi vechi şi se simţeau însinguraţi şi cu inima apăsată de o mare greutate. în timp ce ascultaseră cum se îndepărtează paşii

luptătorilor care plecau cine ştie unde. Cînd se vor întoarce din nou ? Dar se vor întoarce oare toţi ?

Pavlek mai întoarse o dată capul şi-şi privi casa. În colibă pîlpîia o lumină. Mama şi tata stăteau în prag şi-l urmăreau în gîndurile lor. Pentru prima oară în viaţă păşea aşa, pe un drum nou, singur de tot. Ba nu, nu era singur ! În faţa lui, lîngă el, păşeau prietenii, numai că mama şi tata nu erau printre ei. Pentru el aceasta era ceva nou şi nu chiar plăcut; copilul din el nu se putea obişnui dintr-o dată să gîndească independent, inima lui chema întotdeauna pe cineva, pe care să se poată bizui.

— La revedere, mamă, la revedere, tată ! şopti încă o dată încet, în timp ce în ochi simţi o arsură ciudată.

Nu departe de sat ieşiră din drum şi se afundară în pădure, unde întunericul era şi mai gros. Pavlek se împiedică de o rădăcină, o creangă .îi şfichiui obrazul. Ţinea strîns cureaua puştii sale, care devenea din ce în ce mai grea, raniţa în care mama îi pusese ceva rufărie şi hrană îl trăgea la pămînt, cizmele îl rodeau, căci era învăţat să meargă desculţ... Cu toate acestea călca apăsat şi-şi încorda privirea, doar-doar o zări umbra tovarăşului din faţa lui, după care să-şi potrivească pasul.

— Ţine legătura ! se comanda din fruntea coloanei şi fiecare, în şoaptă, o transmitea celui care îi urma, pînă la ultimul.

Acesta era telefonul coloanei !

La vreo sută de metri în faţă mergea cercetaşul, care făcea recunoaşterea terenului, dînd de veste despre eventualele obstacole, iar în urma coloanei mergea acoperirea, care păzea coloana de atacul din spate. Înaintea ieşirii din pădure patrulele de cercetare au plecat în toate părţile, pentru a cerceta împrejurimile. Una s-a dus pe drumul către Sveti Lorenc, iar alta spre Trebnje, prin trecătoarea din munte ; a treia a traversat Catezul şi s-a îndreptat apoi pe lîngă graniţă, spre Metnjaj. Fiecare patrulă de cercetare care se întorcea era întotdeauna informată cu exactitate. De pe teren patrulele culegeau informaţii despre mişcarea inamicului, despre spioni, agenţi şi trădători. Apoi patrula aştepta cu ştirile culese coloana ori coloana aştepta patrula. Atenţie, atenţie ! Fasciştii şi

ajutoarele lor credincioase, gărzile albe, pîndesc partizanii ca pe niște iiare ! Fasciștii aveau tunuri, tancuri, avioane, toate garnizoanele lor erau întărite ca niște adevărate fortărețe; cazematele fortificate străjuiau de-a lungul căilor ferate, mitralierele apărau podurile, iar partizanii trebuiau să-și procure singuri, în luptă, fiecare pușcă ! Mulți dintre ei erau desculți, se ascundeau în cele mai adînci păduri, de multe ori erau încercuiți, uzi pînă la piele, flămînzi, cu picioarele pline de răni din cauza mersului încordat și extenuați de moarte. Cu toate acestea mergeau cu dîrzenie înainte, nu se plîngeau și, din zi în zi, erau mai mulți.

Cînd, deasupra defileului din Catez, s-au apropiat din nou de drum, trebuiră să aștepte patrula. Nu cumva s-au rătăcit ? Se putea întîmpla și așa în nopțile întunecoase. Trebuiau să aștepte. Se odihniră în cea mai deplină liniște. Pavlek se așeză pe pămînt. Era plăcut să te odihnești, cu toate că nu merseseră prea mult. Puse pușca într-o parte, pentru a-și odihni umărul, dar raniția nu îndrăzni să o dea jos, în acțiune, cînd dușmanul te poate surprinde în orice clipă, partizanul nu se desparte de nimic. Inima lui Pavlek era plină de sentimente noi, neîncercate încă pînă atunci. Nu-și putea desprinde nicicum gîndurile de casă, de mama, de tata și de tot ceea ce lăsase în sat. Mergea în întîmpinarea primejdiei. Sau poate că nici nu există ? Dar, dacă totuși există, înseamnă că el se află în permanentă intimitate cu moartea ? Iar moartea este ceva amar, cumplit și nimeni n-o dorește. Și totuși, dacă acum l-ar fi întrebat cineva dacă se teme sau nu, ar fi răspuns cu hotărîre că nu se teme. În străfundul sufletului lui însă se strînsese frica, întocmai ca o pasăre tămătoare. Știa el, Pavlek : jos, lîngă drum, se află o cazemată, în ea sînt fasciștii, care te pîndesc cu mitralierele. Puțin mai departe, lîngă calea ferată, se află o altă cazemată, din care moartea te pîndește din patru țevi. Nici măcar o piatră nu trebuie să-ți scîrțîie sub picior, nici o crenguță uscată nu trebuie să trosnească, trebuie să te strecori atît de încet, încît nici să nu-i trăsnească dușmanului prin minte că te afli prin apropiere. Atenție la fiecare pas !

— E întuneric ca într-un mormînt, nu văd nimic, îi zise Pavlek în șoaptă lui Crt.

— Lipește-ți nasul de raniția mea din spate și n-ai să te pierzi.

— E prea înaltă !

— A, asta cam așa-i. Na, prinde-te de sfoara asta. Așa ! Și acum, după mine, fără grijă !

Întunericul era într-adevăr atît de dens, încît nu vedeai

înaintea ta decît un pustiu negru, iar liniştea era atît de adîncă, încît te-ai fi rătăcit cu siguranţă, dacă te-ai fi îndepărtat numai cîţiva metri de coloană. Călăuza, care era din acest ţinut, îi conducea cu pricepere, ocolind toate pericolele, pe cărări pe care altul le-ar fi găsit cu greu şi la lumina zilei. Trebuiau să treacă peste drum şi peste calea ferată. La treceri de felul acesta France, cu mitraliera lui. ocupa asemenea poziţii, încît, din înălţimi, să aibă în obiectiv ambele cazemate, ca la nevoie, să apere deplasarea companiei sale cu focul mitralierei.

Coloana se pierdu din nou în noapte. Trecu cu bine şi fără alte neplăceri drumul şi se strecură prin livezi spre terasamentul căii ferate. În faţa căii ferate curgea un pîrîu, pe care trebuiau să-l treacă. Hei, Pavlek, nu pierde timpul, nu ai vreme acum de scos cizmele, hai, intră îmbrăcat în apă ! De îmbrăcăminte nu-i era lui, puşca însă o ridică deasupra capului, căci apa-i venea pînă peste umeri. Apa era rece gheaţă, noaptea rece şi ea, dar în acea clipă, cu toate că dîrdîia, nu mai simţea nici umezeala, nici frigul. În faţa lui se aflau terasamentul căii ferate şi, nu departe de el, cazemata !

în fiecare clipă putea trece în goană trenul. Se culcară pe pămînt şi-şi lipiră trupurile unul de altul. Stătură aşa pînă cînd trenul trecu pe lîngă ei, cu un zgomot atît de mare, încît pămîntul se zgudui ca de cutremur. Era un tren lung de marfă. La cotitura de sub pădure, locomotiva începu să fluiere şi, îndată ce întunericul înghiţi ultimele vagoane, ei se aruncară peste terasament. Zgomotul făcut de roţile trenului înăbuşi paşii partizanilor. Acum erau din nou în pădure. Cea mai periculoasă parte a drumului fusese trecută.

— Iată-ne din nou acasă ! zise Crt cînd intrară în pădure.

încet, cu atenţie, urcară muntele. încetul cu încetul, liniştea şi precauţia, care, pînă atunci, le ţinuseră încordate toate simţurile, fură părăsite. Noaptea începuse să se destrame oarecum. Lui Pavlek i se părea că vede din ce în ce mai mult în jurul său, ba chiar că aude cum se trezesc păsările deasupra lui. Primele raze ale zorilor începură să răzbată printre crengi, adînc, în vale, se rostogolea o ceaţă groasă, iar undeva, departe, se auzi cucul. Deasupra lor zburau păţigoi mici, atîrnîndu-se de crenguţe subţiri, iar undeva, prin apropiere, o ciocănitoare ciocănea într-un fag.

— I-auzi, mitraliera păsărească ! zise Crt.

Sonja, care mergea după Pavlek, se sprijini pentru o clipă de un pom. Îi era grozav de somn. Luă cu mîna rouă de pe frunze şi-şi umezi ochii. De altfel toţi abia se mai puteau mişca,

se clătinau în mers şi se împiedicau de parcă ar fi fost beţi. Cînd ajunseră într-un mic luminiş înconjurat de brazi, se dădu ordin pentru odihnă. Se trîntiră cu toţi pe pămînt. Aşa uzi cum erau, frigul îi chinuia şi mai mult; aşteptau cu nerăbdare soarele pentru a se putea usca. Pe Pavlek îl ardeau picioarele şi umărul drept, ros de puşcă. În acea clipă însă, în ciuda frigului şi oboselii trupeşti, se simţea atît de bine întins pe pămînt, de parcă s-ar fi aflat în cel mai moale pat. Şi, în aceeaşi clipă, adormi.

În cele din urmă, înainte de amiază, se instalară în tabără. Patrulele de cercetare informaseră că, într-adevăr, duşmanul se îndrepta spre Catez şi Sveti Kriz. În zadar însă îi va căuta acolo ! Îşi organizară paza, patrulele de cercetare porniră deasupra văilor. În mijlocul taberei trosnea vesel focul. începu o zi frumoasă, însorită.

Cînd primele raze ale soarelui trecură prin vîrful ienuperilor şi mîngîiară partizanii din tabără, păsările începură să cînte atît de vesel, încît toţi se înviorară, cu atît mai mult, cu cît din cazanul care atîrna deasupra focului răzbătea miros de ciorbă grasă. Ce-i drept, cîteva zile nu vor rămîne flămînzi. În raniţe şi tolbe erau daruri din Sveti Kriz, iar în saci, bunătăţi din dugheana lui Frece, îmbrăcămintea udă fu repede uscată la soare şi pe lîngă foc. Pavlek se întorcea în somn cînd pe o parte, cînd pe cealaltă, iar din îmbrăcămintea lui soarele scotea aburi. Nu se trezi pînă cînd Crt îi plimbă pe sub nas o gamelă de ciorbă fierbinte. Atunci Pavlek îşi frecă ochii, clipi somnoros în soare, dar foamea îl puse repede pe picioare. Ce i-a mai priit ciorba ! A dumicat în ea pîine, şi-a scos din cizmă lingura şi s-a ospătat aşa de bine, ca acasă, cînd era vreo sărbătoare mare. Şi astfel îşi aminti din nou de casă. Vedea în faţa lui totul : pe mama mulgînd vaca, pe tata pe ogor sau sub streaşină, unde-şi avea masa de tîmplărie, reparînd vreo unealtă stricată, stăncuţa fugărind vrăbiuţele, sticleţii făcîndu-şi cuib în părul înalt, iepurii zgîrind în zadar pe uşă... Da, sticleţii ! Acasă făcuse o mică colivie. Intenţiona să aşeze în ea un cuib cu pui şi apoi s-o atîrne în păr. Păsările şi-ar fi hrănit puii prin deschizăturile coliviei şi aşa n-ar fi putut fugi nici unul. Eh, sticleţii rămîn totuşi cele mai frumoase păsărele din lume ! Dar acum nu era timp de meditaţii. Lîngă el se aflau, fiecare cu porţia lui, Sonja Şi Crt. Crt, printre îmbucături vesele, îi făcea cunoştinţă cu noii prieteni.

— Iată, pe Sonja o cunoşti deja, stă lîngă tine. Ea este cîntăreaţa de operă a companiei noastre şi cîntă tot atît de

bine şi la chitară şi la carabină. În Ljubljana făcea prăpăd în caietele de şcoală. Comisarul Grega – creierul ! înainte călea fierul la Jesenice şi făcea cuie... Comandantul Janez ! Maistru tîmplar de pe undeva din apropierea Ljubljanei, sever şi precis ca ceasul. Tatăl companiei ! Locţiitorul lui ? Odinioară, undeva, prin Notranjska, turna înţelepciune în capetele mucoşilor. Intendentul Dimez ? Poftește tot ce-i văd ochii, încolo este un om de treabă. În Zălog, potcovea mîrţoagele. Partizanul Cene ? Asta este o întreagă orchestră vie. Pe lîngă armonică, poate cînta din degete, din pieptene, iar basul îl scoate din podea cu mătura. În Mokrolog a slujit ca vizitiu şi este topit după cai. Noroc că noi, partizanii, nu avem căişori ! Infirmiera Neza ? Ea este cea care ne cîrpeşte pielea, se pricepe la dinţi găunoşi, la julituri, la rîie şi, în general, la toate bolile de pe lumea asta. Odinioară a fost muncitoare pe undeva prin Siska. Bucătarul Zlica... Reuşeşte să gătească perfect, dar numai dacă are grăsime şi carne din belşug. Este din Maribor şi, la timpul lui, dădea găuri în biletele de tren. Cînd ţi-o veni poftă de chifle însă adresează-te cu încredere tovarăşului Zemlja, care, ca şi tovarăşul Daki de altfel, face parte din breasla brutarilor. Daki nu este la noi în companie, dar ai să auzi ce mai isprăvi face cu batalionul lui.

Şi astfel Pavlek îşi cunoscu repede tovarăşii din compania. Dar cei mai apropiaţi îi erau Crt şi Sonja, care, în scurt timp, l-au învăţat toate cîntecele de partizani. Cu toate acestea, copilul din el ieşea la iveală de cîte ori i se oferea prilejul. 11 mîncau tălpile cînd vedea vreo veveriţă aler- gînd prin rarişte, care, după ce sărea pe tulpina vreunui brad înalt şi se căţăra în vîrful acestuia, se zgîia furioasă la aceşti neobrăzaţi instalaţi în împărăţia ei.

Pavlek avea grijă însă să-şi închidă în sinea lui aceste chemări copilăreşti ce mai dăinuiau încă în el. Evenimentele zilnice erau prea serioase pentru un copil. Inima lui curată s-a alăturat noilor prieteni, care-i înlocuiau frumuseţea şi bunătatea pe care le lăsase acasă.

14

PRIETENII SE CUNOSC

Judecind după toate aparenţele, vor rămîne mai mult timp în această tabără. Bucătarul îşi înjghebase din pietre

o adevărată vatră, iar partizanii şi-au făcut corturi şi colibe. Ce-i drept, pînză de cort era puţină, dar ramuri şi coajă de ienupăr cît vrei ! Nici unul dintre constructori nu-şi făcuse în prealabil un plan, dar mica colibă avea un acoperiş care nu lăsa să pătrundă ploaia înăuntru, era asigurată din trei părţi de vînt, intrarea era orientată spre răsărit, pentru ca dimineaţa să-i trezească şi să-i încălzească soarele, iar la amiază, cînd căldura devenea apăsătoare, în colibă să fie răcoare. Aşternuturile erau făcute din rămu- rele subţiri şi moi de ienupăr, conform tuturor regulilor verificate la munte ; chiar în faţa palatului lui Pavlek orînduiseră o măsuţă şi o bancă. Raniţele le ţineau loc de perne şi ei dormeau grozav de bine, cu toate că, în timpul nopţii, şoarecii de cîmp dădeau tîrcoale raniţelor care miroseau a slănină şi nuci. În timpul zilei erau vizitaţi de furnici, buburuze şi alte minunăţii cu şase picioare de felul ăsta, de care Sonja se temea mai mult decît de fasciştii sîngeroşi.

— Caraghioasă mai e şi mintea asta de femeie ! zicea Crt. Uită-te la ea, de fascişti nu se teme deloc, dar fuge şi ţipă cînd dă cu ochii de un şoricel. Ai să vezi ce mai frige la fascişti cînd om da piept cu ei.

Spre norocul Sonjei, chiar atunci, în colibă începu să zumzăie un bondar mare. Sonja, care cîrpea la cămaşa lui Crt, îl alungă de cîteva ori cu cămaşa, dar blestemăţia aia furioasă se rotea tot timpul deasupra ei, pînă cînd, deodată, Crt năvăli afară din colibă, de parcă i-ar fi pus cineva foc sub tălpi.

— Ce zici de viteazul ăsta, Pavlek ? Rîde de mine că mă tem de şoareci, iar el fuge de un bondar. Şi acum cine să mai înţeleagă şi mintea asta de bărbat ? Cînd îi şuieră gloanţele împrejurul capului rîde, iar aici o ia la goană din faţa unui tăune.

Şi Sonja îi rămase recunoscătoare din toată inima tăunelui, pentru că a ajutat-o să se răzbune pe Crt pentru chestia cu şoarecele.

Apoi începu ora de instruire de luptă. Comandantul Janez le explică tot ceea ce trebuie să ştie un partizan despre arme, despre pază, despre patrule, despre asalturi, despre surprinderea inamicului, despre toate şiretlicurile pe care trebuie să le cunoască ca să reuşească în luptă împotriva cotropitorului mult mai puternic. Partizanul este un ostaş de un anumit gen, pentru el regulile războiului obişnuit nu sînt valabile ; partizanul nu poate lupta aşa cum luptă ostaşul din armatele inamice, mult mai numeroase ; partizanul nu are tunuri şi tancuri, nu are avioane, nici depozite şi nici căi

ferate ; unităţile de partizani trebuie să atace prin surprindere duşmanul, oriunde s-ar afla acesta. Partizanul trebuie să-l ciuntească ori de cîte ori poate, să-l spintece în garnizoanele fortificate şi să-i distrugă tot ceea ce îi este necesar în scopuri militare : căile ferate pe care duşmanul îşi transportă unităţile sale, podurile, locomotivele, camioanele, fabricile care-i produc mijloace militare ; trebuie să-i distrugă legăturile electrice, care conduc curentul electric la maşinile fabricilor lui. De aceea lecţiile despre minare constituie o parte foarte importantă a instruirii militare şi fiecare unitate de partizani îşi avea oamenii ei experimentaţi în problema minării. Acest lucru este foarte periculos, dar dă rezultate foarte bune.

În tabără timpul era drămuit cu precizie. Aceasta nu era o tabără de nomazi. Ordinea, curăţenia şi exactitatea erau trei cerinţe care trebuiau respectate. Cea mai mare atenţie şi grijă se acordau însă armamentului. Cel la care se găsea o puşcă necurăţată sau neunsă era considerat un luptător slab. Luptătorii care erau noaptea de pază sau plecaţi în recunoaştere dormeau ziua. O parte dintre partizani curăţau cartofi, alţii pregăteau lemne pentru foc, iar alţii mergeau în vale după hrană. Nici în tabără nu era permisă dezordinea, corturile trebuiau să fie curate şi aranjate cu grijă.

În tabără timpul trecea foarte repede. Cu fiecare zi Pavlek cîştiga tot mai mult în hotărîrea şi curajul de partizan. îndeplinise chiar şi misiunea de pază. Făcuse de strajă în mica rarişte, care se afla la vreo două sute de metri sub tabără şi de unde se deschidea perspectiva departe, spre văile din împrejurimi. Da, ştia ce are de făcut ! Era deja conştient de însemnătatea misiuni de pază. Cerceta cu atenţie pădurea de sub el, o, nimeni n-ar putea să-l ia pe el prin surprindere, tovarăşii din tabără puteau fi fără grijă ! Ţinea tot timpul puşca în mînă, nici măcar pe umăr n-o atîrna. Simţea că este legat atît de tare de tabără, de tovarăşii de aici şi de tovarăşii din toate aceste păduri adînci, încît nimeni nu l-ar putea convinge să părăsească viaţa de partizan şi să se întoarcă acasă. I se părea că el este de fapt o părticică din această pădure, că pădurea nu putea trăi fără el şi nici el fără ea, ba chiar i se părea că a crescut din pămînt, printr-o rădăcină care-şi răsfirase tul- pinele pretutindeni unde răsunau cîntece de partizani. Privea întinderile imense de păduri din faţa sa şi, mai departe, versantele uriaşe ale Gorjaneculuí. Cine ştie cîţi tovarăşi stăteau acum de pază, ca şi el, în aceste păduri ? Şi, în timp ce gîndul lui călătorea peste Gorjanec, în Croaţia,

pretutindeni el întîlnea partizani : în munţii şi podi

şurile deluroase ale Bosniei şi Herţegovinei, pe insulele dalmatine şi în minunatele trecători ale Muntenegrului, pe lîngă Ibar şi Neretva... Gîndurile lui neastîmpărate il purtau mereu înainte. Ar fi dorit să se întîlnească cu vitejii luptători ai armatei roşii pe Nistru, pe Volga sau în Caucaz, cu vitejii apărători ai Leningradului şi ai Moscovei, ar fi vrut să simtă inima acestui popor destoinic al ţării sovietice, asupra căreia se năpusteau zadarnic milioane de fascişti, care vroiau să distrugă statul puternic al muncitorilor şi ţăranilor. Luptătorii armatei roşii luptau însă cu cea mai puternică armă a tuturor armatelor din lume : lupta pentru patrie ! Şi, în ¡timp ce Pavlek medita astfel la acest conflict nemaiîntîlnit încă în istorie, la atacul gloatei fasciste de ticăloşi şi criminali asupra popoarelor muncitoare, iubitoare de libertate, devenea conştient că este şi el unul dintre luptătorii pentru dreptate, că este şi el un prieten al armatei roşii, un prieten al tuturor celor care luptă împotriva răului. La aceste gînduri, Pavlek strîngea şi mai puternic la piept puşca. O, numai să apară, oricine ar fi, nu se teme el de nimeni !

Ceasurile petrecute în jurul focului de tabără erau cele mai frumoase. încet, dar temeinic Pavlek se iniţia aici în toată profunzimea acestei uriaşe lupte, cunoştea fascismul sub toate înfăţişările lui. Lîngă foc citeau „Slovenacki glasnik" şi ştirile de la Marele stat major, aşa încît erau informaţi asupra tuturor evenimentelor care se petreceau în întreaga ţară. Erau informaţi asupra luptelor purtate de alte unităţi de partizani şi asupra bătăliilor care se dădeau pe celelalte fronturi din lume. Lîngă foc citeau poemele lui France Preseren şi poezii despre partizani scrise de tineri poeţi. Aceste ceasuri de seară constituiau cea mai înaltă şcoală a partizanilor ; lîngă foc li se deschidea cartea întregii noastre istorii.. Iar după o asemenea învăţătură, partizanii arătau singuri ce ştiu. În liniştea serii răsunau vesel şi puternic cîntecele de luptă. Pavlek cînta împreună cu tovarăşii săi, cîntecele acestea fiind pentru el tot ce era mai frumos pe lume. întotdeauna, în aceste clipe, căuta să fie lîngă Sonja, căci glasul ei îi conducea pe toţi ; era proaspăt şi plin, nimeni nu cînta atît de minunat şi eu atîta dăruire ca Sonja. Care inimă ce-şi iubeşte ţara n-ar vibra la cuvintele unui cîntec atît de minunat :

„Fraţi spre soare, libertate sintem,
Priveşte lumina de vis, frate !
Acolo, în urmă-i întunecata noapte,

În fața noastră-i ziuă și libertate !
Frați mînă-n mînă să fim,
Frate, să nu te temi de moarte !
Lupta noastră e sfvntă,

înainte, dușmanului nostru, moarte !"

Focul dogorea încet, iar ei vorbeau în șoaptă despre tot ceea ce purtau în suflet : despre casă, despre mamă, despre nevastă, despre copii. Prietenul se destăinuia prietenului, gîndurile de dor se stingeau, se aprindeau din nou și pluteau spre tot ce le era drag, spre tot ceea ce părăsiseră în toate ținuturile patriei iubite. Cizmarul discuta însuflețit cu prietenul învățător, elevul cu vizitiul, tîmplarul cu țăranul. Între om și om nu mai exista nici o graniță. Da, toți erau frați, pe toți îi uneau lupta și un singur ideal : patria liberă. O patrie fericită, liberă, în care se va găsi un loc sub soare pentru fiecare om al muncii și în care va fi pîine pentru toți !

Și, tot aici, în tabăra de partizani, Pavlek a auzit cine i-a unit pe acești luptători în marea bătălie. Acum îi văzuse pe comuniști de aproape, comuniștii îi deveniseră prieteni. Cînd află cine sînt comuniștii și ce vor ei, inima mică a lui Pavlek se înflăcără toată. Acum știa că Partidul Comunist este acea forță puternică, umană, care-i călăuzește pe toți cei săraci, înrobiți și umiliți în lupta pentru dreptate și libertate ; simțise în inima lui că ei comuniștii, începuseră ultima și hotărîtoarea luptă împotriva dușmanului țării noastre și împotriva tuturor celor care exploatau muncitorii și țăranii săraci și că aprinseseră dragostea pentru vatra țării atît de puternic, încît nu vor înceta lupta pînă ce nu vor birui.

Crt și Sonja erau uteciști, tineri comuniști, și îl învă- tară pe Pavlek toate acele trăsături care caracterizează omul drept, cinstit și conștient. Tabăra de partizani devenise pentru el școala cunoștințelor înalte și, din zi în zi, se convingea tot mai mult că partizanii sînt luptătorii patriei și poporului său drag, că partizanii sînt luptători pentru dreptate, pace și libertate.

Apoi se culcau. Și aici, pe pămîntul gol, fiecare visa la împărăția visurilor și dorințelor lui. Pe cer străluceau stelele, liniștea nopții cuprindea întreaga tabără ; numai cei din pază nu dormeau. Cînd și cînd, undeva, în adîncul pădurii, țipa cîte o cucuvea sau vîntul pieptăna crengile pomilor și muzica lor îmbătătoare adormea luptătorii. Se afundau tot mai adînc în somn.

Pavlek era tînăr şi sănătos ; nu-l chinuiau coşmaruri. Lîngă el se afla puşca. O îmbrăţişa cu mîna. Prin întuneric îşi zărea casa şi, de fiecare dată, îi apăreau în faţă mama, tata, stăncuţa, mama lui Borka... Acest tablou al vieţii de acasă îi apărea atît de regulat, încît fără el nici n-ar fi putut adormi. Noaptea, cînd i se făcea frig, se băga în Crt şi adesea se îmbrăţişau în somn ca doi fraţi, care se iubesc şi se apără unul pe altul. Odată îl trezi în noapte ceva necunoscut. Sări în picioare, înhăţă puşca, se împiedică de picioarele lunganului Crt, care se sculă imediat, îşi aruncă raniţa în spate şi o strigă pe Sonja să vină cu ei. În apropierea lor răsunară cîteva împuşcături şi imediat, văzură strălucirea acestora ; din cealaltă parte a taberei detunară grenade şi ecoul lor se împrăştie ascuţit în pădure.

Un atac prin surprindere ? Trădare ?

Auzi cum Crt trase de închizătorul puştii sale şi toţi trei alergară spre bradul de unde se auzea vocea comandantului. În noapte răsunau din toate părţile paşi, dar toţi aceşti paşi dispăraţi se puseră repede în acord cînd auziră ordinul comandantului :

— Pe poziţii ! Primul pluton de trăgători la dreapta taberei, al doilea, la stînga ! După mine !

Crt rîdea pe ascuns, mormăia ceva, dar alerga mai departe.

— Astea sînt exerciţii ! Pun pariu că-s exerciţii ! şopti el.

Da. erau exerciţii. Partizanul trebuie să aibă sînge rece chiar la cea mai mare surprindere. Nu-i este permis să se împrăştie în toate părţile ca o turmă de oi, cînd intră lupul în stînă. Dar, în ceasurile acelea, multora dintre ai noştri nu prea le era pe plac. Cel mai rău este cînd te atacă duşmanul în timpul somnului şi cînd te aştepţi cel mai puţin la aşa ceva. După ce comandantul ordonă adunarea companiei şi începu verificarea, constată că unii fuseseră atît de surprinşi, încît îşi lăsaseră o parte din echipament în locul unde dormiseră. Doi dintre ei se înspăimîntaseră atît de tare, încît fugiseră din tabără fără puşti. Iar trei nu veniră deloc la adunare. Cine ştie pe unde se rătăciseră ? Probabil că erau într-adevăr convinşi că-i atacă duşmanul. Crt, Sonja şi Pavlek aveau asupra lor toată dotarea şi fură lăudaţi. Comandantul, arătînd spre Pavlek, scoase în faţa companiei pe cei care-şi pierduseră capul.

— Acest camarad al nostru, cel mai tînăr, care şi-a luat zborul numai de cîteva zile de sub aripa maică-si, nu şi-a pierdut capul ! A fost conştient de faptul că, pentru partizan,

arma este totul. Fără ea partizanul este pierdut ! De asemenea, şi-a salvat şi toată dotarea. Raniţa din spate a scăpat de la moarte mulţi luptători. Cei trei care au dispărut şi care nu s-au întors nici pînă acum la tabără nu sînt luptători ! Nu vreau să spun că partizanii nu fug niciodată. Dar, dacă totuşi fug, şi aceasta numai cînd situaţia este atît de desperată încît nu le mai rămîne nimic altceva de făcut, în nici un caz nu vor fugi fără cap şi orbeşte. Noi nu vrem jertfe zadarnice. Luat aşa, în general, sînt mulţumit. Acum ştiu că, în eventualitatea unui atac prin surprindere, compania mea s-ar apăra cu succes, şi ar ataca disciplinat.

De dormit nici nu mai putea fi vorba acum. Stăteau culcaţi şi povesteau, glumeau şi rîdeau, se tachinau unii pe alţii pentru lipsă de agerime, frică, iuţeală de picior, într-un cuvînt se rîdea mult sub acoperişurile corturilor. Bineînţeles că toţi recunoşteau că acele împuşcături fuseseră într-adevăr insuportabile şi neplăcute pentru nervii care, abia atunci, începuseră să se destindă, precum o coardă prea mult întinsă. Acum însă deveniseră expansivi ca nişte copii care au trecut de o mare primejdie. Cine ştie ce s-ar întîmpla dacă duşmanul i-ar ataca cu adevărat ?

— Hai, spune drept, Pavlek, ţi-a tremurat doar un pic turul pantalonilor ? îl întrebă Sonja.

— Pentru o clipă nici n-am mai putut respira şi parcă inima mi se oprise în loc. Apoi însă m-a ridicat ceva în picioare şi, cînd voi doi aţi zburat afară, am ştiut că nu trebuie să mă pierd de voi. Abia cînd am auzit vocea comandantului am respirat şi eu. Din clipa aceea nu mi-a mai fost frică.

— Odată însă ni s-a întîmplat o treabă tare urîtă, începu să povestească Crt. Tot aşa prin surprindere, ne-au atacat fasciştii. Toţi din companie s-au aproape toţi eram noi. Dacă Janez Strnad n-ar fi fost atunci cu noi, cu siguranţă că am fi murit cu toţii. Compania s-a împrăştiat şi am rămas cu el numai doi. Toţi trei am fugit prin defileu, pe lîngă stînci, şi, cît ai clipi din ochi, ne aflam în afara bătăii focului. Nici astăzi nu-mi pot da bine seama cum s-a întîmplat. Tokar salvase mitraliera şi cînd ne-am căţărat pe stînci, deasupra defileului, am descoperit o poziţie de atac minunată. Am zărit fasciştii care ne trăseseră atît de urît pe sfoară. Începuse să se lumineze de ziuă. Am ascultat de acolo, din depărtare, cum fasciştii cîntau şi-şi proslăveau cu strigăte victoria. Mergeau în două coloane, iar în mijloc tîrau pe tovarăşii noştri prinşi.

„Voi doi trageţi cît puteţi de repede în coloana din faţă, iar eu voi ataca din spate !" ne ordonă comandantul.

Erau în jur de două sute. Se întorceau fără grijă. Erau convinşi că omorîseră sau prinseseră toţi partizanii. Noi abia aşteptam semnalul de foc. Undeva, pe la mijlocul defileului, se opriră. După cît ne-am dat seama, vroiau să ne împuşte tovarăşii. Da, chiar atunci le puneau în mîini lopeţile pentru a-şi săpa singuri groapa. Tocmai începuseră să-i lovească cu paturile puştilor, cînd comandantul ne şopti : „Foc !" Atunci mitraliera lui începu să ţăcăne, puştile noastre să pocnească. Eh, Pavlek, cît te-ai întoarce, s-a zis cu vitejia lor. Din cazanul în care se aflau le rămăseseră o singură ieşire. Alergară înnebuniţi spre ea, dar direct sub focul mitralierei lui Strnad. Căzeau unul după altul, aruncau armele şi o luau la fugă, iar pe ofiţerii care încercau să-i oprească îi călcau pur şi simplu în picioare. Tovarăşii noştri, prizonieri, care acum erau înarmaţi cu lopeţi, năvăliră asupra duşmanului. Peste cîteva clipe se terminase tot. Prizonierii au fost salvaţi, iar prada a fost atît de bogată, încît nici n-am putut-o lua pe toată cu noi. Toată compania noastră s-a înarmat, s-a îmbrăcat şi încălţat de minune !

În colibă intră în patru labe tovarăşul Uros din cortul vecin. Se afla în companie numai de o săptămînă. De fel era din Gorica, de undeva de pe lîngă Soca, iar în companie venise desculţ şi pe jumătate gol. Nu împlinise încă optsprezece ani. Fusese obligat să meargă să slujească în armata italiană şi, cu încă cîţiva compatrioţi, fugise în timpul iernii în pădurile noastre.

— Ai ceva de pipat, camarade Crt ? întrebă Uros.

— Haide, haide, vecine ! La noi găseşti întotdeauna tutun ! Nu poţi dormi ?

— S-a dus dracu noaptea asta. Şi mă dor aşa de tare picioarele, încît îmi vine să rag ca un bou, zise Uros.

S-au strîns mai mult şi l-au invitat să stea cu ei. Uros îşi aprinse o ţigară şi trase cu sete cîteva fumuri.

— Durerile ăstea le ai din cauza zăpezii, nu ? Poveste- şte-ne de la cap la coadă cum aţi cutreierat cu picioarele goale prin troienele din Nanos ! îl rugă Crt.

Uros nu prea era dispus să retrăiască povestind tot ceea ce îndurase, dar Crt reuşi să-l convingă.

■—- Hai, nu te mai apăra atît! O să-ţi mai dăm ţigări. Uite, nici Pavlek şi nici Sonja n-au auzit încă despre asta. Tot nu mai putem dormi şi astfel de întîmplări trebuie să le cunoască toţi.

Uros trase iar cîteva fumuri, se culcă apoi pe spate, îşi puse miinile sub cap şi începu să povestească. Dar acestei povestiri trebuie să-i închinăm un capitol aparte.

POVESTEA PARTIZANULUI UROS

— Litoralul nostru însorit a fost prădat mulţi ani de către fasciştii italieni. După ce am auzit noi pentru prima oară vorbindu-se despre partizani şi luptele lor împotriva fascismului, a început să fiarbă şi poporul nostru. Noi, -ciinci prieteni din împrejurimile Goricei, ne-am hotărît să fugim la voi. Doi dintre noi au murit deja, doi sînt în Batalionul lui Sere, iar eu, după ce m-am înzdră- venit, am fost repartizat în compania voastră. Toţi cinci primiserăm ordin de chemare la armată şi, peste cîteva zile, trebuia să ne prezentăm la un regiment italienesc din Milano. Atunci, într-o noapte geroasă de februarie, am fugit într-ascuns de acasă. Nu aveam arme. Şi nici măcar nu ştiam unde să vă căutăm. Ne deplasam numai noaptea, pe cele mai ascunse cărări şi prin cele mai adînci păduri. Dormeam prin fineţe însingurate, ocoleam patrulele militare şi satele, căci ştiam că în fiecare sat se aflau jandarmi fascişti. Şi aşa. după cîteva zile de mers încordat, am ajuns cu bine pînă la versantul Nanosului. Acolo însă ne-a prins zăpada. Începuse un viscol îngrozitor, viscolea drăceşte şi nici nu mai ştiam încotro s-o apucăm ; toate cărările erau troienite, iar în vale toate drumurile erau păzite. Hrana o terminaserăm deja şi începuse să ne mistuie o foame cumplită. Eram prost îmbrăcaţi, ne era frig, prin încălţămintea ruptă pătrundea apa şi cum se putea ajunge pînă la prima unitate de partizani nu ştia nici unul dintre noi. Nu îndrăzneam nici să întrebăm pe cineva. Ştiam numai că trebuie să ne strecurăm pe lîngă Postojna, peste şosea şi calea ferată ; de cealaltă parte se aflau partizani. Toate acestea le aflasem din discuţiile patrulelor italieneşti, pe care le pîndeam din cînd în cînd din ascunzători. Scoteam de sub zăpadă rădăcini uscate pentru a ne mai potoli foamea.

În cele din urmă, într-o noapte cu un vînt puternic, am reuşit să trecem totuşi calea ferată şi, pe jumătate morţi de oboseală şi de foame şi uzi pînă la piele, am dat întîmplător de baraca curierilor partizanilor, în adîncul unei

păduri. Ne-au primit frumos. În baraca lor era cald. Au pus imediat în cazan puţină carne şi, în timp ce ciorba fierbea, ne-am dezbrăcat în pielea goală pentru a ne usca zdrenţele. Nici în ziua de azi nu pot uita acea stare neobişnuit de plăcută care ne-a cuprins, cînd, după unsprezece zile de rătăciri prin ger, vînt şi zăpadă, ne aflam în sfîrşit sub un acoperiş, lîngă o sobă caldă şi sorbind o ciorbă fierbinte... Am fumat din ţigările pe care ni le-au dat bunii noştri tovarăşi şi am reuşit să ne odihnim două zile lîngă soba caldă, urmînd apoi să fim conduşi de către un curier la cea mai apropiată companie de partizani, care se afla pe undeva mai sus de Cerknica. Afară vîntul sufla atît de puternic, incit baraca se legăna ca o barcă pe mare. Atunci, deodată, nu departe de baracă, răsunară două împuşcături de puşcă mitralieră. Ne-a cuprins neliniştea. Ne-am privit. Ce înseamnă asta ?

„Acesta este tovarăşul nostru care se întoarce din recunoaştere. A dat cu siguranţă peste vreo căprioară. Are această nefericită obsesie vînătorească şi nu poate trece pe lîngă un animal şi să-l lase în pace. A omorît o groază de iepuri ! Aici nu aveţi de ce vă teme. Nu-i de mirare că v-aţi înspăimîntat însă, sînteţi mai noi !" ne-a spus comandantul curierilor, stind culcat pe patul lui şi zîmbindu-ne fără grijă.

Chiar atunci răsună din nou o împuşcătură, foarte aproape de baraca noastră. Mie mi s-a oprit inima-n loc, am apucat cămaşa şi pantalonii încă uzi ca să ies afară şi să văd ce se întîmplă, dar în aceeaşi clipă uşa fu izbită de perete şi în baracă năvăli un partizan, ca şi cum l-ar fi mînat dracul din spate.

„Fugiţi ! Am fost trădaţi. Ne înconjoară cei din gărzile albe !"

Cit ai clipi din ochi am sărit toţi în picioare, am apucat ceva zdrenţe care atîrnau deasupra sobei, partizanii şi-au înşfăcat puştile, comandantul a împins soba în aşa fel, încît să se răstoarne şi jeraticul să se împrăştie pe jos.

De cum am început să alergăm prin viforniţă, au început să şuiere şi gloanţele în jurul nostru. Mitraliera duşmanului îşi vărsa focul asupra colibei de bîrne, iar noi, desculţi şi îmbrăcaţi doar pe jumătate, alergam prin troiene spre pădurea mare de brazi, pe care o zăream în faţa noastră.

Ei însă nu s-au luat după noi. Le era deajuns atît. Din pădure, unde ne aflam în siguranţă, am putut vedea în curînd

flăcări. Ardea baraca... Viforul sufla atît de puternic printre brazi, încît dobora crengile, iar noi eram goi şi desculţi ! Ne clănţăneau dinţii în gerul de gheaţă care ne mușca de tălpi, dar mai cu seamă de degete, însă nu îndrăzneam să aprindem focul. Numai tovarăşul care ne anunţase avea cizme şi manta. Am adunat multe crengi de brad şi, în aşteptarea dimineţii,, am înjghebat o colibă, punînd peste crengi tot ce-am putut găsi. Deşi în tot timpul nopţii ne-am schimbat astfel, încît de fiecare dată să fie altcineva la marginea aşternutului, totuşi ne era atît de frig, încît tot timpul simţeam că pielea şi carnea ne este sfîrtecată de nişte cuţite ascuţite. Eu aveam pe mine o cămaşă pe jumătate uscată, izmene şi o haină pe care o înşfăcasem la repezeală cînd am fugit din baracă. Eram însă desculţ ! Cei patru tovarăşi ai mei n-aveau nici măcar atît pe ei. Peste noapte tovarăşii din baracă s-au dezbrăcat şi au dat o parte din veşmintele lor celor dezbrăcaţi. Comandantul şi-a păstrat numai pantalonii şi bluza, iar lenjeria de corp a îmbrăcat-o cel care era gol. Vă puteţi închipui uşor cum ne simţeam ! După atîţia ani de robie crîncenă şi după atîtea chinuri, ajunsesem în sfîrşit la partizani, ca, împreună cu ei, să luptăm împotriva duşmanului comun. Şi chiar atunci fraţii noştri, fii ai aceluiaşi popor, ne-au atacat pe la spate, cu armele primite de la duşmanul comun, care dorea cu orice preţ să ne distrugă. Puţin a lipsit să nu ne pierdem de desperare în acea noapte ! Am plîns. Mi-am muşcat buzele ca să nu-mi înspăimînt tovarăşii cu slăbiciunea mea. Inima parcă mi se oprise. Nu la gîndul că voi muri de frig. ci de groaza trădării, pe care nu o puteam justifica.

Şi cum ne-a mai chinuit şi îngheţat aşteptarea acelei dimineţi geroase de iarnă. Eram atît de înţepeniţi, încît nici nu ne mai puteam mişca. Ne-am frecat unul altuia cu zăpadă membrele îngheţate. Tovarăşul care avea cizme se hotărî să meargă în recunoaştere. L-am aşteptat cu nerăbdare. În cele din urmă, peste cîteva ceasuri, s-a întors.

„Nu mai există nici un pericol ! Am mers după ei pînă la garnizoană. S-au întors. Baraca noastră a ars pînă în temelii, dar depozitul nu l-au găsit. Nu vom muri cel puţin de foame, iar toată corespondenţa din ascunzătoare a rămas neatinsă ! Acolo o să mai găsim puţin mălai, sare şi grăsime şi am dat şi peste ceva zdrenţe ! „

Ne adusese cîteva cămăşi vechi şi rupte şi nişte pantaloni tare ponosiţi. Deoarece mă temeam mai mult pentru picioare, am rupt aceşti pantaloni vechi şi mi-am înfăşurat picioarele în cîrpe. Apoi ne-am întors la tabără. Am făcut focul, am umplut cazanul, pe care l-am găsit în cenuşă, cu zăpadă şi am făcut la repezeală un terci. Apoi ne-am întins în jurul focului şi-am adormit. Eram atît de extenuaţi, încît nu s-ar fi putut ridica nici unul dintre noi, chiar de i-ar fi ţăcănit o mitralieră sub nas. Tovarăşii din baracă au hotărît să se mute în alt loc. căci aici erau în permanenţă ameninţaţi de primejdia de a fi surprinşi de duşman.

Pe urmă am mers prin troiene încă două zile şi două nopţi, prin zăpadă şi ger, desculţi, pînă la batalionul de partizani care-şi făcuse tabăra deasupra Blokăi. Aici am fost îmbrăcaţi imediat cu ce s-a găsit şi am fost transportaţi la spitalul provizoriu al partizanilor. Mie au trebuit să-mi taie numai degetul cel mare de la piciorul drept, celorlalţi doi tovarăşi însă, aproape toate degetele... Acum toată această grozăvie a trecut, căci mă aflu printre voi şi mi-e bine !

Pavlek ascultase totul cu atenţie şi povestirea noului său tovarăş îl căli şi mai mult pentru noua viaţă. Tovarăşul Uros, după ce mulţumi pentru ţigări, se retrase din nou în cortul său. Somnul li se lăsă încet pe ochi. Pe cer stelele începuseră să se stingă, iar în vale se auzi cîntecul cocoşilor.

1. PATRULA BIRUITOARE

În vale se pregătea ceva amenințător și sinistru. Curierii aduseseră vestea că oamenii noștri sînt închiși în masă de către fasciști. înconjuraseră Ljubljana cu sîrmă ghimpată și cazemate, pe străzi puseseră baricade. Mari Unități de fasciști înconjurau satele, arestau slovenii patrioți și-i trimiteau în îndepărtatele închisori și lagăre ale Italiei ; începuseră să împuște ostatecii. Dar fasciștii nu ne-ar fi putut face atît rău, dacă n-ar fi găsit ajutoare chiar în rîndurile poporului nostru. Aceste ajutoare erau suflete murdare, care, pentru bani, vindeau fasciștilor pe cei mai buni cetățeni sloveni. Pe acești trădători fasciștii îi îm- brăcaseră în haine militare, le dăduseră arme și-i trimiseseră să lupte împotriva partizanilor.

— Dar, de ce li se spune „garda albă" ? Ce înseamnă asta ? întrebă odată Pavlek.

— Cînd poporul rus s-a ridicat în 1917, au fost trimise împotriva lui batalioane ale armatei țariste, pe care le-au numit gărzi albe și de aceea îi numim și noi pe trădătorii noștri „garda albă", îi explicase Crt. În general le spunem „garda albă" tuturor celor care slujesc dușmanilor poporului nostru.

— înseamnă că și ea este fascistă ! tălmăcise Pavlek tot ceea ce auzise și începuse să se teamă pentru maică-sa și taică-său.

În pădure compania începu să ducă lipsă de hrană. În garnizoane asediul se intensificase, tancurile băteau fără încetare drumurile, pretutindeni și în permanență mișunau patrule. În vale totul era împînzit de soldații dușmanului și de trădătorii poporului. Era greu să te strecori după hrană în sat fără jertfe. Dar nu avea oare compania cîteva capete de vite duse din Kal în Sveti Kriz ? De aici, trei ceasuri de mers bun ! Or, asta însemna că erau chiar sub nasul lor ! Nu mai mîncaseră de cîteva zile carne și vițelul cel gras din grajdurile lui Strbenk ar fi fost o grozăvie de friptură ! După ce comandantul primi ordinul Marelui stat major de a rămîne și mai departe cu compania prin aceste meleaguri, cu misiunea specială de a ataca dușmanul pe drumurile din jurul Trenbjei, se duse la intendentul Dimez.

Pavlek și Crt tocmai învățau un nou cîntec de partizani și Sonja îl tot bombănea pe Crt, care nu prea scotea basul cum trebuie, cînd, în fața celor trei, se opriră comandantul și Dimez.

— Drept răsplată că ați eîntat așa de frumos, o să

vă scoatem puţin în lume azi, le zise Dimez. După vite, la Sveti Kriz !

Pavlek îşi pierdu capul de bucurie şi începu să sară-n sus cît îl ţineau picioarele. Mergea acasă ! O să-i vadă pe mama şi pe tata !

— Ia-o mai uşurel ! Drumul este periculos. Tu, Pavlek, pentru că eşti mai mic, ai să joci astăzi rolul de hoinar de ţară. Pe tine n-o să te oprească nimeni pe drum. Cînd se va lăsa întunericul, să te strecori pînă la taică-tău şi să-i spui despre ce-i vorba ! Crt şi Sonja vor merge cu tine pentru a te apăra. Ei or să te aştepte pînă cînd ai să te întorci cu vitele.

Pavlek îşi înfundă pe cap pălărioara lui verde, pe care o purta întotdeauna în raniţă pentru acest gen anume de misiuni, îşi scoase cizmele, încălţă opincile şi deveni cît ai clipi un mucos abia ieşit din şcoala satului. Toţi rîseră cu poftă cînd văzură cum reuşise să se transforme atît de repede dintr-un partizan într-un mucos.

— Să fiţi cu ochii în patru ! i-a atenţionat comandantul. Dacă daţi peste vreo patrulă inamică de cercetare, ascun- deţi-vă. Bagă de seamă, Crt, nici o glumă prosteasca ! Nu trebuie să vă puneţi în joc capul pentru un bou !

Crt şi Sonja se aprovizionară cu grenade, iar Pavlek îşi puse şi el cîte una în fiecare buzunar. În loc de mîncare ! În drum culeseră conuri de brad, cu care Pavlek se mînji pe faţă, ca să pară şi mai mult un hoinar neastîmpărat. Feriga era deja înaltă. Călcau pe muşchiul moale, care le îngropa tălpile. Tot timpul se auzea orăcăit de broască, răsuna cîntecul cucului, iar de cîteva ori grangurul fluieră atît de aproape, încît Pavlek se întoarse cu jind după frumoasa pasăre. Zadarnic însă ! Grangurul
dispărea de fiecare dată în vreun desiş. Pavlek le povesti celor doi o sută de lucruri interesante despre păsări ; în pădure nu existau păsări pe care el să nu le cunoască. O ştia pe fiecare după glas ; ei, cînd se va termina războiul ăsta ce-o să le mai prindă el ! Sturzi, codobaturi, grauri ! Uită-te la piţigoi ! Ştiau ei cîte soiuri de astfel de păsări există ? Există piţigoi obişnuiţi, cu căpşoare albastre, cu căpşoare negre, cu coada din trei bucăţi, unii cu moţ şi cîţi încă ! Dar, dacă pe sticleţi îi poţi ţine în colivie cîţiva ani şi se obişnuiesc repede cu omul, piţigoii, în colivie, mor. Şi, pe urmă, guşă-roşie ! Chiar şi el poate fi domesticit, dar numai iarna. Atunci este atît de blînd că ţi se aşază pe farfurie şi mănîncă împreună cu tine, cînd vine însă primăvara nu-l mai

poţi ţine în casă. Iar rîndunica este pasărea lui Dumnezeu ! Pe ea n-ai dreptul s-o prinzi. Odată, în satul lor, un ţăran a distrus un cuib de rîndunică de deasupra grajdului lui şi nu a trecut mult timp că a şi căzut trăsnetul pe casa acestuia, de a ars pînă la temelii.

Ei, tinereţe, tinereţe ! Toţi trei erau plini de viaţă şi, dacă Crt şi Sonja n-ar fi avut puştile pe umăr, ai fi zis că-s nişte ştrengari care au venit să culeagă conuri de pin, să rîdă şi să se veselească, căci erau tare tineri şi de atîta tinereţe nu mai ştiau ce să facă. Sonja avea părul negru şi des şi i se revărsa în valuri pe umeri, ochii-i erau vii şi strălucitori ca focul, iar faţa ei nu avea nimic vitejesc sau semeţ în frumuseţea ei. Crt era un tînăr palid, subţire şi înalt, iar cînd te privea pe sub ochelari, privirea lui părea ridicată chiar în acea clipă de pe o citire slovenă. Erau veseli, deşi pe toţi trei îi pîndea din toate părţile primejdia. Se duceau însă să facă rost de cele necesare cu mult curaj. Cine le insufla atîta forţă şi atîta credinţă ? Oare, într-adevăr, ţara se trezise din întunericul miilor de ani pentru a le înfăcăra gîndurile, cuvintele şi voinţa ? Cine le conduce oare pasul de era atît de mîndru şi sigur, ca şi cînd ar fi păşit din întuneric spre zori ? Pămîntul tace, pomii tac, cerul nu răspunde. Şi totuşi undeva ardea scîn- teia de la care se aprinseseră aceste inimi tinere, aceste inimi de copii, undeva ardea marea dragoste, care înlocuieşte în toţi aceşti luptători cuvintele duioase ale mamei, cuvintele pline de dragoste ale soţiei, palma moale a copilaşului. Aceasta era naşterea unei noi generaţii ! Cine o înţelege ? În ea se trezise impulsul a ceva care fusese închis în temniţe mii de ani, răstignit, sfîşiat în războaie sîngeroase. Acel impuls care dă omului încrederea în libertate, în adevăr, într-o viaţă mai frumoasă, încrederea de a lupta pentru ea, de a suferi pentru ea, de a se jertfi vitejeşte pentru ea !

Sus, deasupra drumului, se culcară pe muşchi. Tocmai cînd Pavlek intenţiona să pornească în recunoaştere spre primul cătun, auziră în depărtare zgomot de camioane grele. Curînd, după cotitură, apăru un camion militar mare, plin de fascişti, care cîntau şi lălăiau. În camionul din mijloc văzură înghesuiţi oameni de-ai noştri, bărbaţi şi femei, însă şoseaua se afla mult prea departe pentru a putea deosebi figurile.

— Vin dinspre Catez ! murmură Crt.

— Iar au ridicat oameni de-ai noştri ! zise Pavlek.

După vreo jumătate de oră coborîră toţi trei prin desiş, traversară drumul şi se ascunseră din nou în pădure, nu prea departe de drum. Aici se puteau ascunde. Aici îl vor

aştepta pe Pavlek pînă ce se va întoarce cu vitele. Din nou trebuiră însă să se lipească toţi trei de pămînt. Nu cumva au venit iar fasciştii ? Prin praful ridicat de-a lungul drumului zăriră o mulţime de gardişti albi. Pavlek îi vedea astăzi pentru prima oară, în uniformă militară. Purtau berete negre şi puşti lungi, păreau nişte arătări caraghioase care mergeau aiurea, de parcă s-ar fi întors de la bîlci. Te pomeneşti că şi fasciştilor le fusese ruşine cu asemenea ajutoare slute şi de aceea le lăsaseră în urmă ?

— Tot de-ai noştri ! se miră Pavlek. Toţi la fel cu Strbenk !

Gardiştii albi erau cherchelíţi. Păi sigur, era cald, iar sus, de partea cealaltă, sînt vii şi cîrciumi şi s-au răcorit şi ei ! Erau în total opt. Se opriră jos, la răcoare, se aşezară pe iarbă şi duceau destul de des sticla la gură. Unul scoase din raniţă o pîine albă şi o bucată de slănină afumată.

—• Pavlek, tîrăşte-te pînă la ei şi ciuleşte-ţi urechile ! Poate că aflăm ceva important ! Acum sînt beţi şi nici nu văd, nici nu aud ! îl îndemnă Crt.

Pavlek o şi porni tîrîş, din movilă în movilă, iar cînd ajunse drept în spatele lor, se lipi de pămînt şi-şi ciuli urechile. Şeful acestora gesticula larg cu sticla şi tălmăcea cu aprindere politica.

— Aşa cum vă spun eu, băieţi, să nu vă pese că unii oameni se uită chiorîş la voi ! Ăştia sînt toţi nişte proşti, n-au pic de minte. Vă aduceţi aminte ce v-a spus domnul pastor ? Că noi sîntem un popor mic, că nu reuşim şi nici nu putem să ne conducem singuri şi de aceea trebuie să ne supunem celui mai puternic. Toată puterea este în mîinile lui Dumnezeu şi, dacă acum ne stăpînesc fasciştii, înseamnă că aşa trebuie să fie, căci acum Roma este şi capitala noastră şi acolo se află părintele sfînt, iar fasciştii sînt catolici, adevăraţi credincioşi. Comuniştii şi partizanii sînt trădători ai credinţei noastre. Ei, de aceea, flăcăi, ucideţi-i fără milă ! Dumnezeu e cu noi, fasciştii şi Hitler sînt cu noi şi toată lumea este de partea noastră. Pe oricine puneţi laba – omorîţi !

— Hai să bem, să fii sănătos, ne-am descurcat tare bine ! îl susţinură ceilalţi.

— Ei, hai, în sănătatea lui Pepo Figaro care este în- tradevăr o forţă ! Şi a plătit şi băutura, fără să-i pară rău, băutura de la toate mesele !

— Te cred şi eu, cînd cîştigă aşa cum cîştigă ! Doar pentru fiecare derbedeu pe care-l denunţă italienilor pri-

meşte cîte trei sute de lire. A avut o listă frumuşică a tuturor tîlharilor ăia din FE. Astăzi i-a denunţat numai pe cei mai importanţi, dar celor mai mulţi dintre ei abia acum le vine rîndul ! Asta o să strîngă bani, nu glumă !

— Dar pe cine or fi ridicat astăzi ? Cînd îi îndesa în camioane, mă aflam la via unui prieten, aşa că nu i-am văzut.

— Cele mai rele secături ! Pe Janez Skrjank ăla de-i lăuda întotdeauna pe sîrbi, pe aceste lepădături ortodoxe, pe Zofka Kolnar, al cărei bărbat este partizan, pe Blaz, fugarul ăla din Kal, şi pe nevastă-sa Marjeta şi încă cîţiva bandiţi de soiul ăsta. După mine ar trebui înecaţi unul după altul jumătate din Sveti Kriz !

— Totuşi italienii n-au împărţit drept vitele aduse de partizani din Kal. Nouă cîte ne-au dat ?

— Nouă numai doi boi, iar pe toate celelalte vite le-au dus fasciştii la Trebnje !

— Ei, ia spune, că doar eşti comandantul nostru, cînd va începe odată marea ofensivă împotriva partizanilor ?

— Va începe ea, şi încă cum ! De-ar şti partizanii ce-i aşteaptă s-ar îngropa de pe acum la cinci picioare sub pămînt. Îi vom prinde-n laţ. Vor năvăli asupra lor o sută de mii de fascişti. N-aţi văzut aseară tancurile ălea mari care-i duceau la Trebnje ? Şi tunurile ? Eh, băieţi, atunci vom avea noi mînă liberă ! Orice bun al partizanilor va fi al nostru ! Atunci să te ţii beţii, numai să loviţi voi cu curaj şi în zece zile nu va mai rămîne nici urmă de partizani !

— Dar unde a dispărut ăl cu vitele ? Doar n-o să-l aşteptăm o veşnicie ?

— Păi, putem pleca, băieţi, sticlele sînt goale. O să-i aşteptăm la cafeneaua din Velika Loka ! Acolo trebuie doar să le aducă !

După această propunere se ridicară şi începură să se clatine de-a lungul drumului. Pavlek stătea chircit, împovărat de noutăţile înfiorătoare, de parcă i s-ar fi împlîntat un cuţit în inimă şi i-ar fi rămas o rană adîncă, cumplită. S-o ridice pe mama şi pe tata ?... Aproape că nu-i venea să creadă. Era ca năuc, totul îl trăgea la pămînt; nu ştia ce să facă. Această durere însă ţinu numai cîteva clipe. Era conştient că el este partizan, că trebuie să acţioneze în interesul acestora chiar şi în cele mai grele momente pentru el. Aceste gînduri îl treziră şi deveni conştient de faptul că trebuia să-şi îndeplinească misiunea, oricît ar fi fost de mari toate durerile acestei lumi. Se

tîrî înapoi la Sonja şi Crt şi le povesti ceea ce auzise. Cînd termină începură să-i curgă lacrimile şi se aruncă la pămînt. Nu putea nicicum să scape de durerea asta cumplită care începuse să-l înăbuşe din nou.

— Pavlek, Pavlek, nu mai plînge ! îl îmbărbătă Crt. Nu-i timp de lacrimi acum, acum trebuie să ne gîndim la ceea ce avem de făcut ! Ai zis că duc numai doi boi ?

— Da, numai doi !

— Trebuie să punem mîna pe boi ! Pavlek, dă fuga în drum şi ai grijă ! Sonja şi eu vom aştepta aici, la cotitură. Cum zăreşti paznicul vitelor, întoarce-te şi dă-ne de veste !

Pavlek îşi înghiţi lacrimile şi se ridică în picioare. De ambele părţi ale drumului se întindeau păduri adînci. Drumul şerpuia îngust prin defileu. Nu se zărea nicăieri nici ţipenie de om. Care dintre oamenii noştri s-ar fi încumetat să iasă din casă într-o asemenea zi, cînd fasciştii şi ajutoarele lor seamănă groaza pe drumuri ? Mulţi dintre ei se ascundeau prin păduri ori se încuiau în case, tre- murînd de frică, căci cine ştia cînd puteau năvăli peste ei pentru a-i tîrî în închisoare ? Curînd Pavlek zări sub creastă cei doi boi, mînaţi de doi inşi care coborau le- gînîndu-se la vale.

— Îi vom putea aranja, sînt numai doi ! zise Pavlek după ce se înapoie tîrîş la ascunzătoare.

Cei doi gardişti albi, care mînau vitele pe drum, erau beţi. Unul era atît de cherchelit că abia se mai putea ţine pe picioare şi la fiecare pas se prindea de coada boului. Celălalt, mai în vîrstă, era puţin mai treaz. Tot încercau să cînte ceva, dar nu reuşeau. Cel mai treaz îl zorea neîncetat pe celălalt.

— Mînă, mînă ! Ne-ar putea ataca vreun partizan !

— Să atace... pe mine ?... Nu, aş vrea să-l văd pe cel care ar îndrăzni ! lălăi cel beat, lovindu-şi puşca. Pe mine ? !... să mă atace ? !...

— Stai ! Mîinile sus ! căzu ca un tunet deasupra lor chiar în acea clipă.

Amîndoi gardiştii albi, cu puştile atîrnîndu-le în spate, pentru a putea mîna mai uşor vitele, ridicară mîinile sus şi se opriră ca împietriţi. Se holbau la movilă înspăimîntaţi de moarte.

Crt sări pe drum, cu arma îndreptată spre gardiştii albi.

— Culcaţi-vă la pămînt ! Pe burtă ! Mîinile la spate ! Tovarăşi, dacă se mişcă numai, trageţi !

Gardiştii albi ascultară ca orbii. Se trîntiră în praful

drumului cît erau de lungi. Nu îndrăzniră nici măcar să strige. Pavlek alergă după boii care tropăiau singuri înainte. Sonja îi dezarmă pe cei doi gardişti, iar Crt le legă ambilor mîinile la spate cu funia pentru boi, îi puse pe picioare, iar restul funiei îl legă de coarnele boilor şi ordonă ;

— Pavlek, mînă !

Pavlek mînă amîndoi boii spre pădure şi urcară cit putură de repede muntele. încetul cu încetul durerea lui Pavlek se transformă în furie, căci lîngă el se aflau doi trădători care-i prinseseră mama şi tatăl. I se păreau ca două scirnăvii şi avea impresia că numai simpla lor apropiere îl murdărea. Ar fi fost cel mai fericit om să se poată arunca asupra lor şi să le scoată ochii ! Cînd ajunseră la drumul de sub tabără le veni mai uşor, deoarece nu mai erau nevoiţi să se ascundă prin hăţişuri. Rătăciseră mult si îi prinsese deja întunericul. Abia pe la miezul nopţii îi opri straja.

— Stai, cine este ?

— Partizani !

— Primul, înainte, ceilalţi staţi pe loc !

— Parola ?

— Tunul.

— Toplice.

Drumul era de-acum liber. În afară de strajă, toţi dormeau deja, dar se treziră imediat la tropăitul paşilor şi la răgetul încordat al boilor flămînzi şi ieşiră alergînd din corturi. Se adunară în jurul focului şi priveau cînd la boi. cînd la cei trei partizani ai noştri, cînd la cei doi gardişti albi legaţi. Numai că, imediat, Pavlek dispăru. Nu se putea bucura de acest succes. Cînd Crt şi Sonja îşi povestiră întâmplările tovarăşilor, aceştia rîseră cum nu mai rîseseră de mult. Dar cînd începură să le spună ce s-a întîmplat cu părinţii lui Pavlek amuţiră şi scrîşniră atît de tare din dinţi, încît celor doi gardişti albi li se tăiară picioarele de frică, c ăci era în joc pielea lor.

Janez Strnad îl căută pe Pavlek. Se aşeză lîngă el pe pămînt, îi mîngîie faţa şi începu să-l îmbărbăteze.

— N-o să se întâmple nimic rău, Pavlek ! Acum, pentru marea noastră cauză, trebuie să suportăm jertfele, fiecare în felul său ! Alină-ţi durerea, plîngi, îţi va fi mai uşor, şi apoi strînge-ţi pumnii din nou. Te vom ajuta cu toţii ! Răzbună-te ! Nu ştii oare că şi eu am avut doi fii, care, pentru victoria noastră, şi-au dat viaţa ? Pentru libertate, pentru o viaţă mai frumoasă, a noastră, a tuturor ! Acum ai rămas singur ; şi eu am rămas singur, dar noi doi avem mii de tovarăşi şi prieteni. Vei fi fiul meu, Pavlek ! Vrei, prieten drag ?

Pavlek se lipi de el ca un copil bolnav şi-l îmbrăţişă. Janez Strnad îi mîngîie părul. Pavlek adormi. Palma lui mică strîngea cu încordare puşca şi, după ce-l privi în lumina focului care ardea, comandantul îşi pierdu privirea în întuneric şi şopti :

— O, patrie, mult ceri !

17

IN CERCUL DE FOC

Începuse viitoarea flăcărilor sălbatice. Se adunau mii şi mii de fascişti pentru a încercui pădurile slovene, în care partizanii luptau pentru libertate şi dreptate. În fiecare zi, din Novo Mesto, Ljubljana, Rakek, Triest şi Rijeka trenurile şi camioanele aduceau noi mulţimi de soldaţi înarmaţi pînă-n dinţi. Toate aceste uriaşe mase de fascişti începură să hăituiască partizanii şi tot poporul sloven. Erau ajutaţi de trădătorii sloveni, gardiştii albi, care îşi aveau garnizoane proprii în multe localităţi. Pînă şi bisericile le transformaseră în fortăreţe. Din clopotniţe, de după altare, din cazemate şi din sute de astfel de în- tărituri luptătorii noştri erau pînditi de mitraliere. Tunurile grele aruncau în păduri proiectile, avioanele lăsau să cadă bombe nimicitoare asupra modestelor case slovene. Satele ardeau. Zidurile lor afumate, negre, se înălţau spre cer, cerînd răzbunare.

Trădătorii denunţau duşmanului pe prietenii partizanilor şi luau ostateci.

În Gramozna Jama.

În Loski Potok.

În Zelimlje.

În Bloka şi în întreaga noastră ţară.

Cădeau bărbaţi şi femei, flăcăi şi fete. Cu mîinile legate la spate, cădeau pe pămîntul negru, pentru care mureau bărbăteşte, eroic.

Mii şi mii de oameni, femei şi copii erau deportaţi şi mureau de foame şi de boli.

Mii de bărbaţi şi femei putrezeau în închisori.

Compania lui Pavlek fu nevoită să se retragă. Era slab înarmată şi îi lipsea mai ales armamentul greu, mitralierele şi aruncătoarele de mine. Acum ar fi fost curată nebunie să lupţi

cu un dușman atît de puternic ! Jertfele ar fi fost prea mari, iar succesul nu putea fi nicicum obținut în aceste condiții. Era mai înțelept să-și păstreze vitejia și curajul pentru mai tîrziu, cînd presiunea dușmanului va mai slăbi. Dușmanul nu putea ține prea mult timp atîta armată pe un teren atît de mic ! Însă își încordase cu adevărat toate forțele pentru a-i distruge din rădăcini pe partizani și orice formă de împotrivire a poporului ; pentru aceasta folosea toate mijloacele : viclenia, fățărnicia, perfidia, banul, arme de tot soiul, incendierea, prădarea și omorul. Fasciștii aruncau din avion manifeste în care chemau partizanii să se predea, promițîndu-le că, dacă vor face aceasta, vor căpăta libertate deplină ; în același timp însă, tot în aceste manifeste, îi amenințau cu moartea și incendierea avutului pe răzvrătiții care nu se vor conforma, precum și pe rudele acestora.

— Oricum, unii dintre noi vor cădea, dacă a început să se cînte pe coarda asta ! zise comandantul tinerilor noștri, cînd, după întoarcere, îi vizită în coliba lor. Mulți au crezut că viața de partizan este destul de ușoară. Mulți au venit la partizani minați de aventură. Toți aceștia vor cădea ! Și chiar aici, la noi, nu este totul numai aur curat ! Aceasta va fi pentru noi cea mai mare și cea mai grea încercare. Cei care cred cu adevărat în lupta și în victoria noastră finală vor rezista !

Îi privi pe cei trei pînă în străfundul sufletului, de parcă ar fi dorit să citească pe fețele lor hotărîrea. Crt, care îi înțelesese privirea, îl privi pătrunzător în ochi, își așeză o mînă pe Pavlek și cealaltă pe Sonja și-l întrebă pe comandant :

—■ Tovarășe comandant, priviți-ne în ochi pe noi trei. ca un tată, tovarăș, prieten și comandant ! Spuneți-ne din suflet : credeți în noi ?

Janez Strnad îi învălui într-o privire plină de dragoste pe acești trei nedespărțiți, ochii îi scînteiară de mîndrie și le zise încet, părintește :

— Cred, vitejii mei ! Eh, ce fericit aș fi să pot crede astfel în toți !

Patrulele de cercetare îi informară că numărul dușmanului crește din ce în ce mai mult. Pădurea în care se afla compania noastră era aproape în întregime înconjurată. Din depărtare se auzeau deja loviturile de tun, iar avioanele se lăsau jos de tot deasupra pădurii. Pe timpul zilei nu îndrăzneau să facă focul, ca nu. cumva să-i trădeze fumul, peste noapte nici atît, căci i-ar fi trădat lumina focului. Toate legăturile cu Marele stat major

fuseseră întrerupte şi compania se afla acum ruptă complet de celelalte unităţi de partizani.

Ambii gardişti albi rămăseserii în tabără. Chiar a doua zi comisarul le explicase de ce crimă sînt vinovaţi faţă de popor şi patrie prin faptul că au primit arme de la duşman pentru a lupta împotriva fraţilor lor. Le-a dovedit toată măreţia luptei partizanilor şi toată josnicia, ruşinea acţiunilor trădătorilor. Tovarăşii din companie au cerut pedeapsa cu moartea pentru amîndoi, dar comisarul a reuşit să-i convingă că aceşti oameni sînt totuşi nişte victime ale înşelăciunii şi că au fost zăpăciţi de instigatori. Pînă acum nu luaseră parte la nici o luptă, deci nu aveau pe conştiinţă moartea nici unui partizan.

— Tovarăşe comisar, eu aş vrea să devin partizan ! zisese cel mai vîrstnic. Acum m-am convins că orice colaborare cu duşmanul înseamnă trădare, atunci cînd majoritatea poporului luptă pentru libertate. Dar în satul nostru au turnat otravă în noi toţi, pe rînd : fasciştii, primarul pe care l-au pus fasciştii, pastorul, capelanul. Au venit nişte domni din Ljubljana care ne-au convins să intrăm în garda albă, spunîndune că ei sînt chipurile în legătură cu guvernul iugoslav de la Londra şi că, după ce vom nimici partizanii comunişti din păduri, îi vom ataca şi pe fasciştii... Ne-au ameninţat că, dacă nu vom intra în garda albă, fasciştii ne vor deporta şi ne vor incendia avutul... Şi aşa ne-au dus ! Om fi crezut noi şi în ceea ce ne-au promis, dar ne-am şi temut de ameninţările lor. Acum însă mi-am dat seama că toţi ne-au minţit cu neruşinare. Am acasă doi copii mici. Jur pe ei că de acum înainte voi fi un partizan adevărat şi devotat !

Vorbise cu atîta sinceritate încît nimeni nu se îndoise nici măcar o clipă de adevărul cuvintelor lui. L-au primit cu căldură în rîndurile lor şi i-au înapoiat arma. Atunci faţa i s-a luminat.

— Ea va vorbi în locul meu ! strigă el şi ridică puşca.

— Dar tu ? l-a întrebat comisarul pe tovarăşul acestuia.

— Voi rămîne la voi ! răspunsese el încet, nu prea hotărît.

Dar tuturor li se păruse că nu vorbeşte cu sinceritate. Spusese aceste cuvinte cu teamă, silit parcă, iar în tabără era tot timpul încruntat şi nu se apropia de nimeni. Apoi în cea de-a treia noapte dispăruse şi, împreună cu el, încă patru flăcăi de la ţară, care deveniseră partizani numai de vreo patru zile.

— Ne vor trăda ! zise comandantul cînd află.

Trebuie să părăsim tabăra !

Impărţiră toată hrana între ei, căci cine putea şti cînd vor fi din nou laolaltă. Fiecare dintre ei a căpătat din ultimul bou tăiat atîta carne cît putea duce. Fiecărui partizan i s-au dat cîte o sută cincizeci de cartuşe. Pe lîngă puşcă, grenade şi celelalte efecte, acestea reprezentau o greutate considerabilă. Iar în acţiunile rapide încărcătura grea este un adevărat chin pentru un partizan şi-l împiedică foarte mult. Cînd se întoarseră la amiază, patrulele aduseră ştirea că ambele drumuri sînt înconjurate. Atunci comandantul ordonă adunarea. Faţa îi era liniştită, dar în ochi i se putea citi îngrijorarea. Ţinea în mînă o hartă, iar alături de el se aflau comisarul şi cei doi locţiitori.

— Tovarăşi, sîntem încercuiţi ! zise el. De cînd vă conduc, compania noastră nu s-a aflat într-o primejdie mai mare ca acum. Duşmanul ne-a închis cu tancuri şi tunuri toate ieşirile. Acum sîntem ca nişte şoareci în cursă. Ne rămîne o singură soluţie : drumul prin încercuire ! Imprăştiaţi-vă ! Drumul este primejdios, trece prin foc şi moarte, dar atît ne-a rămas ! Da, ar mai exista unul – drumul cumplitei predări. Tovarăşi, am dat ochii cu moartea de multe ori. Duşmanul ştie bine cine sîntem şi ce vrem şi tocmai de aceea caută să ne nimicească cu orice preţ. Putem oare acum, cînd am străbătut jumătate din drumul spre libertate, să ne predăm ruşinos ? Să ne schingiuiască fasciştii, să ne facă de ruşine şi apoi să ne ucidă ca pe nişte vite ?

— Nu, vom răzbate ! strigă adunarea.

— Atunci, victorie, libertate sau moarte ?

— Libertate sau moarte !

— Dar tu, dragul meu Pavlek ? Tu, care eşti cel mai tînăr, ce zici ? Il întrebă comandantul în faţa adunării. Eşti încă mic, te-ai putea strecura uşor prin încercuire. Ai putea ajunge fără primejdie în sat !

Pavlek tresări. Simţi că din cauza tinereţii lui fragede toţi îl măsoară cam ciudat şi nu se uită la el ca la un adevărat luptător, deşi arătase doar ce poate. Il duru inima, dar ridică mîndru capul şi zise tare'şi răspicat :

— Tovarăşe comandant, eu voi fi acolo, unde vei fi şi tu. Nu mă tem de nimic ! Voi lupta ca toţi ceilalţi, deşi mă socotiţi încă un copil !

— L-aţi auzit, tovarăşi ? Dacă în noi toţi există o asemenea credinţă, atunci vom reuşi ! le zise comandantul şi-i zîmbi cu mulţumire lui Pavlek.

Din depărtare se auzea uruitul avioanelor care se apropiau

tot mai mult. Privirã toţi spre ceir, îi trecurã fiori prin şira spinării şi, deşi nu se vedea încã, simţirã dintr-o datã primejdia care-i ameninţa.

— Fugiţi ! Toţi la pãmînt ! strigã comandantul.

Abia ce apucaserã sã fugã în pãdure şi sã se trînteascã la pãmînt, pe lîngã trunchiuri, cã şi începurã sã cadã primele bombe. Bubuia de parcã s-ar fi prãbuşit muntele sub ei ; din cauza presiunii puternice se încovoiau pomii, în vãzduh zburau crengi şi bucãţi de pãmînt. Avioanele se rotirã de cîteva ori deasupra pãdurii, aproape de tot de copaci şi presãrarã toatã pãdurea cu gloanţe de mitralierã. Dintre trunchiuri se ridica un fum gros, ferigile uscate ardeau. Trei tovarãşi care se ghemuiserã într-o micã rarişte zãceau acum nemişcaţi într-o baltã de sînge. Bomba cãzuse chiar între ei. Toţi ceilalţi însã scãpaserã cu viaţã.

— Acestea sînt urmãrile trãdãrii ! zise comandantul şi privi cu tristeţe la fostul gardist alb.

Acesta păli ca un mort. Strînse pumnii şi zise abătut :

— Înţeleg, tovarăşe, că acum mă crezi şi mai puţin, căci nu de mult am fost tovarăşul trădătorului. Ai dreptate. Da, aceasta este fapta fostului meu tovarăş. A descris cu exactitate fasciştilor locul unde se află tabăra noastră. Dar fii convins că în curînd voi dovedi că bănuiala ta de acum este neîntemeiată. Vreau să şterg din mine, chiar cu preţul vieţii, murdăria trădării la care m-au silit prin minciuni şi ameninţări !

L-au crezut toţi. Le părea rău pentru el şi în acel moment îl îndrăgiră, căci devenise cu tot sufletul prietenul lor pe viaţă şi pe moarte. Omul acesta trecuse într-adevăr prin chinuri grele, dar, în cele din urmă, înţelesese această luptă măreaţă, ca şi îngrozitoarea rătăcire în care-l azvîr- liseră fasciştii şi în care s-ar fi împotmolit repede, dacă, întîmplător, adevărata dragoste şi credinţă faţă de poporul şi ţara lui nu l-ar fi salvat.

Pe Pavlek crengile îl acoperiseră complet. La căderea primelor bombe îşi holbase ochii, dar, imediat, îşi băgase capul său ciufulit undeva sub un mesteacăn bătrîn, cu fruntea îndreptată spre Sonja, care, ca şi el, îşi vîrîse nasul în pămînt.

— Astea-s nişte nuci speciale ! zise Sonja.

— Dacă te înfrupţi din astfel de nuci, s-a zis cu capul ! zise Crt, strănutînd din cauza fumului gros ce se ridica din pămînt.

Apoi săriră toţi în picioare şi compania părăsi locul acela periculos. Şi bine făcu, căci avionul se întoarse din nou şi mai aruncă cîteva bombe chiar în acelaşi loc. Pădurea răsună de detunături îngrozitoare. Păsările zburau înspăimîntate din pom în pom, căci fumul cenuşiu le îneca. Compania porni prin pădure. Se puteau aştepta şi la atacul infanteriştilor. Comisarul Gregor mergea de la un capăt la celălalt al coloanei, încurajînd şi îmbărbătînd partizanii.

— De data asta nu-i a glumă, flăcăi ! Sime, tu ai să arăţi că eşti din Siska ? Acolo-s nişte bătăuşi renumiţi !

— Deja mă mănîncă palmele !

— Dar ţie, Nando, mi se pare că-ţi cam tremură pantalonii !

— Nici măcar un pic, am să le fac cinste cu cozonaci ! zise Nando, arătînd spre şiragul de grenade care-i spîn- zurau de brîu.

— Ne putem mîndri, băieţi ! Au trimis şase divizii peste noi, peste compania asta mică de partizani. Au legat de noi şase divizii... Şase divizii fasciste care ar fi putut lupta acum pe frontul rusesc, împotriva armatei roşii, de n-am fi fost noi ! Aşa că şi noi, partizanii sloveni, îi ajutăm puţin pe curajoşii noştri tovarăşi de pe frontul sovietic !

Iar cei trei tovarăşi morţi, care rămăseseră să zacă acolo sus, în tabără, zăceau în realitate în inimile camarazilor lor. Cel mai greu îi lovise moartea camaradului Uros, a tovarăşului care venise la partizani pe jos, prin zăpadă şi vifor, şi care amuţise pentru totdeauna departe de casa lui. Acum însă toate gîndurile lor trebuiau îndreptate înainte, acum nu era vreme de jelit. Cîţiva tovarăşi săpaseră o groapă în pămînt şi-i îngropară provizoriu acolo pe cei trei camarazi ai lor, acoperindu-i cu pămînt şi iarbă, ca nu cumva să dea duşmanul peste ei şi să-i profaneze. Războiul este neîndurător ! Deşi eşti încă în viaţă, războiul te pîndeşte cu moartea şi pe tine. Şi atunci fiecare părticică din trupul tău gîndeşte, fiecare părticică din trupul tău este încordată de unul şi acelaşi gînd : să trăieşti ! Moartea înseamnă sfîrşitul tuturor !

Trei buni camarazi au rămas în pămînt...

Cînd vor fi din nou în siguranţă, cînd în jur se va lăsa din nou liniştea, gîndurile lor se vor întoarce la cei trei camarazi care au căzut. Acum însă : înainte ! înainte !

18

LA ATAC ! LA ATAC !

— Coloană, stai ! Linişte deplină !

— Coloană, întoarce !

Coloana se întoarse. Ce se întîmplase oare ?... Cerce- taşul alergase gîfîind la comandant şi-i raportase :

— O subunitate puternică de fasciști a pătruns în pădure și se îndreaptă spre tabăra părăsită.

— În trăgători !

Își pregătiră puștile pentru tragere și alergară înapoi prin spatele taberei, coborînd pe cealaltă parte a crestei muntelui. Nu departe de acolo, jos, țăcăneau mitralierele. Lui Pavlek începu să i se învîrtă capul, așa că, fără voie, se lăsă la pămînt. Proiectilele Începură să zboare chiar deasupra capetelor lor. În astfel de clipe omul se apără cu încordare. Proiectilul care a șuierat pe lîngă tine nu mai este periculos, dar asta înseamnă că pe lîngă tine a trecut moartea, că tu ai simțit-o și ți-ai plecat capul, dar asta nu-ți ajută întotdeauna. Cînd trecură în fugă prin fața taberei, prin luminiș, văzduhul șuieră și, chiar în urma lor, căzu prima mină în mijlocul taberei părăsite.

Toți se aruncară la pămînt. Fiecare căuta o piatră sau un lemn mai mare care să-l acopere, fiecare își ținea pușca pregătită. Minele grele explodară una după alta cu cutremure de iad. Văzduhul era sfîrtecat de șuierături, de parcă zburau deasupra capetelor niște balauri de foc, cu o iuțeală de nedescris ; bubuiturile se succedau neîncetat, de parcă dușmanul și-ar fi pus în gînd să acopere tabăra cu foc și fier. Noroc că toate minele căzură mai departe de ei. Nu fusese nimeni rănit. Dar minele puteau cădea și printre ei. Mina este lucrul dracului ! Schijele ei zboară în toate părțile, fierul este tăios și fierbinte, iar rana de schijă este întotdeauna adîncă și se infectează.

Coborîră mai jos. Acolo se aflau mulți brazi doborîți la pămînt. Fagii își încovoiaseră spinările și în față le apăru din nou un luminiș, îndreptat abrupt spre vale. Comandantul își amplasă toți luptătorii în spatele brazilor doborîți, care constituiau o apărare mai sigură. Aveau acum în față o întindere cu vizibilitate și perspectivă. Comandantul trimise în spatele companiei cîțiva luptători pentru ca nu cumva să-i surprindă dușmanul pe la spate. Așezară mitraliera în mijlocul amplasamentului de luptă în așa fel, încît putea bate toată rariștea, iar deasupra dealului tri- miseră o patrulă. Pregătiți astfel de luptă, așteptară inamicul. Poate că va veni din partea asta sau poate nici nu va veni pînă aici ? Pentru moment însă, deoarece erau imposibil de urmărit toate mișcările inamicului, această poziție era totuși cea mai bună. De retragere nici nu putea fi vorba. încercuirea era totală. Poate că vor reuși totuși să păcălească pe dușman noaptea și să încerce să traverseze șoseaua și de acolo, mai departe, spre pădurea Kocevului. În

plan adevărat, ferm nu-şi făcuseră însă, căci evenimentele se schimbau neîncetat. Erau încercuiţi şi trebuiau să lupte pe viaţă şi pe moarte.

Pavlek, Crt şi Sonja stăteau culcaţi în spatele unui trunchi gros de brad. Nu scoteau un cuvînt. Fiecare dintre ei era conştient că orice zgomot imprudent, orice mişcare necontrolată îl puteau trăda. Stăteau ca împietriţi. Toate gîndurile, toată forţa fizică, toată atenţia şi voinţa le erau îndreptate spre brîul acela îngust de copaci de sub rarişte, unde, din moment în moment, se putea ivi duşmanul. Cele mai grele sînt clipele dinaintea furtunii. Atunci gîndurile se împrăştie în toate părţile şi nici unul nu este mai limpede pentru a-l putea accepta ; atunci nu te mai gîndeşti la casă ori la altceva care ţi-ar putea uşura puţin inima. Atunci unii tremură, alţii sînt liniştiţi şi stăpîniţi, iar alţii sînt înciudaţi şi dîrzi ; cei care au mai trecut prin astfel de furtuni apreciează imediat care este cel mai bun adăpost şi cea mai indicată poziţie de luptă pentru reuşită. Crt era pe deplin liniştit. În asemenea momente natura lui luminoasă nu se pierdea ; făcea cu ochiul lui Pavlek şi Sonjei şi-şi strîmba atît de comic faţa, încît cei doi, deşi clipele erau atît de încordate, nu se puteau abţine să nu-i zîmbească drăcosului flăcău. Chiar în faţa lor, sub vreascuri, crescuse un buchet de fragi. Crt întinse încet mîna şi-l desprinse. Puse apoi fragii pe trunchiul doborît şi-i împinse spre Sonja.

În aceeaşi clipă însă, printre trunchiurile copacilor, observă umbre care se apropiau. Căştile le străluceau în soare, şi curînd putu deosebi clar printre brazi rînduri lungi de trăgători inamici, care urcau cu atenţie dealul. Nici măcar prin gînd nu le trecea că ai noştri sînt ascunşi după brazii doborîţi. Erau cam patru sute. Păşirá încet şi cu atenţie în rarişte. Pavlek îşi ţinea strîns arma automată. Ochi un ofiţer înalt, subţire, tînăr, frumos, într-o uniformă elegantă, care, cu revolverul în mînă, ordona ceva subunităţii ; după ce-l luă cum trebuie în cătarea de la capătul ţevii, aşteptă nerăbdător comanda de tragere. Acum nu-i mai era deloc teamă. Poate chiar acest ofiţer ordonase să-i fie ridicaţi mama şi tatăl ? ! Pentru o clipă îşi trimise privirea spre Sonja, care, ca şi el, stătea trîn- tită după brad, şi, cu puşca în mînă, urmărea cu privirea fiecare mişcare a duşmanului. Duşmanii gîndeau cu siguranţă că ai noştri mai sînt încă în tabără, deoarece mitraliera lor din dreapta rariştei deschise un foc năprasnic în acea direcţie, probabil pentru a băga spaima în partizani ; fasciştii începură

să tragă neîncetat, cu toate forţele şi toate armele asupra partizanilor văzuţi sau nevăzuţi.

Cînd fasciştii se apropiară la cincizeci de paşi mitraliera lui France îşi deschise dintr-o dată focul asupra lor. În aceeaşi clipă începură să tragă toate puştile partizanilor. Pavlek trase piedica. În graba în care punea ultimul cartuş în încărcător, văzu cum ofiţerul se clatină şi cade cu faţa la pămînt. Spre marea surprindere a duşmanilor, care se aflau în mijlocul rariştei, începură să curgă deasupra lor proiectile. Puştile trăgeau neîntrerupt, aşa încît ţevile se înfierbîntară curînd ca focul. Mitraliera lui France ţăcănea neîncetat, rafală după rafală şi nu rata nici o lovitură. Fasciştii căzeau ; unii căzeau pe spate de parcă i-ar fi tras cineva de picioare, alţii se lăsau încet pe pămînt de parcă ar fi îngenuncheat, nevenindu-le parcă să creadă în moartea care se năpustise asupra lor ; alţii mai alergau încă cîţiva paşi, apoi îşi întindeau mîinile în faţă, vroind parcă să se prindă de ceva, căzeau însă în genunchi, pe urmă în mîini şi, în sfîrşit, lovindu-se cu faţa de pămînt, se întorceau pe spate ; unul şi-a răsfirat mîinile de parcă ar fi vrut să-şi ia zborul, căzînd ca înjunghiat... Un strigăt năprasnic de groază şi desperare umplu rariştea. Inamicul o luă la goană spre pădure. Unii îşi aruncau puştile, caschetele căzeau, răniţii urlau, mulţi erau însă cu intestinele afară, nemaiputîndu-se salva nicicum din acest foc de iad. Ai noştri aveau de gînd să-i urmărească în retragere, cînd, de după o stivă de trunchiuri doborîte, începu să-i secere o mitralieră grea, ascunsă în partea stîngă a rariştei. În faţa brazilor din apropierea partizanilor căzeau acum unul după altul proiectilele, se înfundau în pămînt şi în trunchiuri, şuierau deasupra capetelor lor. Un tovarăş, care-şi ridicase surprins capul, se sprijini cu spatele de brad, plin de sînge.

Dintr-o dată, fostul gardist alb, care era trîntit pe burtă aproape de comisar, începu să se tîrască spre mitraliera inamică. Nu cumva intenţiona s-o întindă şi să se predea inamicului ? Iar mitraliera inamică îi ţinea sub focul ei ca pe nişte şoareci în cursă. Comisarul vroi să tragă în fostul gardist, dar în aceeaşi clipă îşi aminti de faţa cinstită şi deschisă a acestuia şi, lăsînd în jos revolverul, îl urmări cu privirea. Acesta se strecura, tîrîndu-se tot mai departe, în direcţia mitralierei inamice, care-şi vărsa neîncetat focul asupra tovarăşilor lui de acum. Din cauza ferigilor înalte inamicul nu l-a observat probabil şi, ce să vezi, dintr-o dată, fostul nu de mult gardist alb, se ridică în picioare, alergă cîţiva metri prin nişte spre

stiva de trunchiuri şi aruncă o grenadă. Apoi se trînti la pămînt, dar se ridică din nou şi mai aruncă una. De după stiva de trunchiuri se auziră două detunături înfundate şi mitraliera grea amuţi. O, cum mai răsuflară de uşuraţi toţi ! Văzură imediat cum ţeava mitralierei se întoarse şi focul ei, care numai cu cîteva clipe mai înainte era să-i distrugă, nimicea acum proprii oameni ai inamicului. Un val de însufleţire de nedescris cuprinse pe toţi luptătorii, care, într-un glas, cerură comanda de atac. Inamicul se retrăgea neîncetat şi în dezordine. Fiecare partizan apucă cîte o grenadă şi aşteptă momentul să ajungă în rarişte şi să o azvîrle asupra inamicului.

— Grenadieri, înainte ! Atac ! strigă comandantul şi alergă primul din adăpost spre inamicul care fugea.

Toţi ceilalţi zburară după el. Îi mîna un impuls atît de puternic, încît se năpusteau ca fulgerele, ca un uragan al urii şi dorinţei de răzbunare, pe care nu-l poate opri nici o forţă din lume. Pavlek, Crt şi Sonja alergau în josul rariştei ca trei flăcări dezlănţuite.

Prin pădure inamicul dezorientat fugea sălbatic şi fără a mai gîndi în toate părţile. Năduşiţi şi înfierbîntaţi, partizanii se opriră la marginea pădurii, minunîndu-se ei înşişi de atîta succes. Dai acum oare ce se va mai întîm- pla ? Îi va ataca din nou inamicul ? Erau aproape siguri că inamicul se va răzbuna pentru o asemenea înfrîngere !

Fostul gardist alb, tovarăşul Joze, coborî panta. Ducea pe umăr mitralierea cea grea a inamicului, iar după el, trăgea, prinsă de o curea, o armă automată nouă, de toată frumuseţea. Mina dreaptă îi era plină de sînge în întregime.

— Unde este infirmiera Neza să-mi cîrpească pielea ? întrebă liniştit acesta, de parcă şi-ar fi tăiat acasă un deget cu securea.

Neza veni imediat în fugă cu tolba sa. Pe tot timpul acestei lupte, cu excepţia a doi tovarăşi scrijeliţi la cap şi care erau pansaţi deja cu iscusinţă, nu fuseseră decît răniri uşoare. Alt tovarăş, căruia îi nimerise capul, murise deja, iar Joze era numai uşor rănit. Neza îi curăţă rama cu rachiu ; glontele îi sfîrtecase numai pielea şi el se înseninâ la faţă cînd văzu că osul nu-i era atins şi ca atare va putea mînui şi mai departe puşca. Toţi se adunaseră în jurul lui. Toţi fuseseră martori la curajul cu care se dusese singur spre mitraliera inamică şi toţi ştiau bine că, prin această faptă eroică a sa, salvase pe cine ştie cîţi dintre cei care stăteau acum în jurul lui. Se tot minunau

de fapta lui, îi erau recunoscători. Comisarul se apropie de el, îl apucă de mîna stîngă şi-i spuse cu recunoştinţă :

— Iartă-mă, camarade !

Partizanul Joze îi zîmbi, iar ochii-i străluciră. Iată, acum a arătat că este vrednic de încrederea pe care i-au acordat-o şi-şi dădu seama că prin această faptă spălase murdăria trădării. Cînd îl asaltară, începu să povestească :

— Am înţeles imediat că această mitralieră ne poate nimici pe toţi. Drăcovenia îşi vărsa focul chiar deasupra noastră. Atunci m-am hotărît. Orice s-ar întîmpla, m-am gîndit eu în sinea mea, ruşinea nu poate fi spălată decît cu sînge. Ştiam că-i o treabă foarte primejdioasă, dar fasciştii mă învăţaseră bine să arunc grenadele, care ar fi trebuit să vă fie menite vouă. Prima oară am doborît pe mitra- liior şi pe ajutorul lui, dar în spatele ridicăturii mai erau încă doi. Cînd am aruncat-o pe a doua, au luat-o la fugă. Se pare că unul dintre ei era ofiţer, căci am găsit acolo puşca asta automată. Iată, tovarăşe comandant, ţie ţi-am adus-o ! Iar tu să-mi dai mauzerka ta, căci puşca asta fascistă nu trage cum trebuie !

Comandantul se bucură pentru automat şi-i dădu vesel mauzerka în schimb.

— Mulţumesc, camarade ! Eşti curajos, Joze, comandantul plutonului întîi a căzut, aşa că de acum înainte îl vei conduce tu !

Din vale se auziră împuşcături şi patrulele anunţară că duşmanul se pregăteşte din nou de atac. Luptătorii luară de la fasciştii căzuţi cele mai bune arme şi efectele de care aveau nevoie, le încărcară pe toate în cîrcă şi se îndreptară repede spre partea opusă văii. Încetul cu încetul se lăsa întunericul şi, după cîteva ceasuri de mers, se opriră. În timpul nopţii nu-i vor ataca. Rămăseseră totuşi în încercuire ! Trebuiau să se retragă cu orice preţ din această pădure, căci duşmanul va încerca tot ce-i posibil pentru a-i nimici. Ingropară în pămînt armele capturate de la inamic, bineînţeles cele care nu le erau absolut necesare. Nu puteau căra totul cu ei. În asemenea acţiuni partizanul trebuie să fie liber şi să se poată deplasa cît mai uşor căci îi este în joc capul ! încetul cu încetul duşmanul va obosi ; partizanii nu vor opune o rezistenţă încordată, se vor retrage în cea mai adîncă pădure şi vor aştepta momentul prielnic pentru a ataca din nou. Acum însă era necesar să se îndepărteze cît mai mult de aici, în siguranţă. Se odihniră numai un ceas. Foamea începuse să le dea tîrcoale, dar unde le erau raniţele cu hrană ? Raniţele mai erau încă aici, dar hrană nu ori, dacă se

mai găsea ceva, acest ceva era puțin, puțin de tot. Tovarășii noștri își goliseră rănițele încă din timpul luptei. Erau prea grele ! Îi încurcau în retragere. Și Pavlek avea acum tot numai tolba și pușca, toate celelalte le aruncase cînd începuse atacul dușmanului. Se știe doar că, cu o încărcătură grea, nu poți nici ataca, nici fugi. În tolbă avea cartușe și ceva pîine și slănină. Această puțină hrană o împărți cu Sonja și Crt, iar apoi se culcară obosiți pe pămînt. Comandantul și comisarul se sfătuiau. După informațiile aduse de cercetași trecerea prin încercuire era foarte grea și nesigură. Pe toate drumurile mișunau dușmanii. Astăzi, e drept că reușiseră să respingă atacul, dar cine putea ști ce va fi peste două-trei ore ? Pușca partizanului nu poate totuși distruge tancul, iar zece dintre ei nu pot rezista în lupta contra o mie. Ce era de făcut ? Comandantul și comisarul se sfătuiră și cu comandanții de plutoane. Hotărîră împărțirea companiei în trei părți, căci, oricum, în grupuri mai mici se puteau strecura, mai ușor prin încercuire. ¡Pavlek se bucură mult că rămăsese împreună cu Crt și Sonja în același pluton, pe care-l va conduce comandantul însuși. Scopul tuturor era să ajungă la Kupa. Dacă reușesc să se strecoare prin încercuirea de foc, se vor întîlni pe malul sting ai Kupei, între Stări Trg și Fara. Acolo malurile erau abrupte, acolo erau stînci și păduri uriașe.

Așteptară noaptea.

19

PE LINGĂ AMBUSCADĂ

Janez Strand nu desperase. Dar ochii lui Pavlek se închideau și ar fi dorit grozav de mult să doarmă. Toți ar fi vrut să doarmă ! Totuși înainte, înainte ! Nu trebuia să-i prindă dimineața aici ! înainte ! înainte ! Comandantul sări în picioare și merse în fața coloanei. Străbătură încet și cu multă precauție pădurea. **în** valea pe care o părăsiră se auzeau neîncetat detunături de tun și țăcănit de mitralieră grea. Și dinspre Ljubljana se auzeau bubuituri de tun. Mergeau după comandant, oriunde i-ar fi dus, fără a gîndi, căci aveau încredere deplină în el. Cineva trebuia să gîn- dească ! Și comandantul gîndea, chibzuia, hotăra... Totul era însă în zadar ! încercuirea era închisă, acum puteau hotărî numai

curajul, neinfrierea şi iscusinţa. Cu puţin înainte de miezul nopţii se apropiară de şoseaua care ducea din Sticna spre Visnja Gora. Nicăieri, nici un zgomot... Unde dracu' s-or fi ascuns, probabil că-i pîndesc într-o ambuscadă mascată ? ! înapoi nu se putea însă. numai înainte ! Peste şosea ! Primul era Dimez. Traversă repede şoseaua şi dispăru în iarba înaltă de pe cealaltă parte. Ceilalţi aşteptară cîteva clipe. Totul rămase liniştit, nimic nu se mişcă. Deci înainte, înainte !

După ce ajunseră toţi de cealaltă parte a şoselei, se tîrîră un timp prin iarbă, căci din depărtare se auzea duduit de motor şi în curînd apărură gonind pe drum camioane acoperite, ale căror faruri luminau departe pe şosea. Nici unul dintre partizani nu ştia cu exactitate unde se aflau, dar departe, în faţa lor, se conturau dealuri şi păduri. Dintr-un sat îndepărtat lătră un cîine, în noapte răsunară cîteva împuşcături, apoi se aşternu din nou liniştea.

Înainte ! Înainte ! Pe cer se îngrămădeau nori grei de ploaie. Doar ici-colo mai clipea cîte o stea. Nu departe de ei curgea probabil o apă, căci se auzea un zgomot ca de pîrîiaş. Se tîrîră încet pînă la calea ferată. Iar un obstacol greu ! Oare aici paza era puternică ? Aici creşteau trestii înalte, pămîntul era umed şi în curînd dădură de mlaştină. Dimez stabili repede că pîrîul în care clocotea apa curgea pe sub terasamentul căii ferate. Calea ferată trecea peste un pod de piatră. Dimez porni mai departe tîrîş în recunoaştere. Apa pîrîului era mică. Intră în pîrîu, se odihni puţin şi apoi, prin albia lui, se strecură tot mai aproape de calea ferată. Cazemate nu se zăreau. Apa îi ajunse deja pînă la piept. Dar în jurul podului, de ambele părţi, calea ferată era prevăzută cu sîrmă ghimpată. Chiar şi peste pîrîu ! Se tîrî pînă la sîrmă. Pipăi cu mîna pentru a-şi putea da seama pînă la ce adîncime mergea în apă acest obstacol. Era destul de uşor de trecut pe sub sîrma de sub pod ! încercă. închise gura şi se afundă. Da, obstacolul era trecut ! Se afla deja sub pod. Dar, cînd scoase nasul de sub apă, de cealaltă parte a arcadei podului, auzi chiar deasupra sa o discuţie. Se îneordă tot şi se pitulă înapoi sub arcadă. Pe pod se aflau cîţiva fascişti şi gardişti albi. Fumau, mormăiau şi rîdeau fără grijă. Îşi roteau peste tot privirile, pîrîului zgomotos însă nu-i dădeau nici o atenţie, căci din această parte nu se aştepta nimeni să apară vreun partizan.

Dimez se tîrî înapoi. Apa era crescută şi făcea un zgomot atît de mare, încît Dimez se putea deplasa uşor prin albia ei fără a fi auzit. Raportă comandantului tot ce văzuse şi auzise. Drumul era foarte periculos şi nesigur, dar altul nu exista !

Deci înainte ! Intrară în apă si se îndreptară incet şi cu prudenţă spre pod. Pe Pavlek' apa îl depăşea şi din această cauză comandantul îl ţinea strîns de mină, iar cînd ajunseră în apropierea podului, unde adîneimea apei era cea mai mare, îl inşfăcă cu totul şi trecu împreună cu el pe sub sîrma ghimpată. Cînd scoase capul de sub apă, pe Pavlek îl apucă sughiţul, dar erau deja sub pod. Respirară. O, binecuvîntat întuneric ! Pe cei cîţiva stră- jeri i-ar fi doborît ei uşor, dar împuşcăturile ar fi alarmat pe fasciştii din gară. De aceea înainte, înainte în linişte şi cu atenţie ! Apoi drumul prin pîrîu îl oontinuară în patru labe şi la distanţe mai mari unii de alţii. Şi de cealaltă parte a podului trebuiau să treacă sîrma ghimpată pe sub apă. După ce reuşiră în sfîrşit să iasă din albia pîrîulud, merseră încă mult timp tîrîş pe burtă prin lunca inundată de apă. Bîjbîiau prin noroiul care le împroşca feţele, dar se apropiau palmă eu palmă de pădure. Cel mai greu era pentru France, care căra şi mitraliera. Aceasta se udase şi era plină de noroi. Aici era treabă nu glumă ! Va trebui s-o demonteze toată şi să-i curețe fiecare piesă în parte. Dealtfel, tot ce aveau pe ei era ud. Cînd, înainte de ivirea zorilor, ajunseră în pădure, tot nu se liniştiră încă. Se tîrau pe o coastă tare abruptă. Cădeau, se opinteau, alunecau. Primele raze ale soarelui dimineţii îi aflară însă printre brazii înalţi. Nu mai puteau merge nicăieri. Căzură frînţi pe muşchiul gros.

Pavlek era cumplit de flămînd. întinse mîna spre raniţa udă, dar mîna-i căzu în jos, ochii i se închiseră şi se cufundă în întunericul unui somn greu. Soarele îi încălzea, dar comandantul, deşi somnul îl chinuia şi pe el, scruta valea şi-i păzea. Îi învălui pe toţi într-o privire părintească, plină de dragoste. Se gîndi la cei doi fii ai săi, care altădată dormeau tot aşa... Controlă apoi toate raniţele pentru a le putea pregăti ceva de mîncare. Dar nu găsi nimic altceva decît nişte bucăţi de pîine udă şi cîteva nuci. Abia dacă ajungeau pentru două suflete ! O nouă grijă i se înfipse în inimă.

„Cît este de ciudat totuşi ! gîndi el. Mergem prin ţara în care ne-am născut, dar trebuie să ne ascundem de străini, ca nişte fiare hăituite ! Sîntem uzi şi înfometaţi !

Acolo, în vale, sînt sate. Şi case ! Coşurile lor fumegă. Acum femeile au pus laptele la fiert. Iar tu nu îndrăzneşti să te apropii de sat ! În sat te aşteaptă moartea ! Fratele tău bun te pîndeşte cu puşca ! Pe tine, care iubeşti aceste sate mai mult decît propria-ţi fiinţă ! Pe tine, care, fără să stai pe gînduri, ai dat ţării iubite totul – avutul, fiii şi propria-ţi viaţă ! „

Zîmbi amar. învălui cu privirea aceste păduri întinse,

ogoarele din vale şi satele albe. Toate erau scăldate în soare.

— Ne vom întoarce, trebuie ! strigă vrăjit de atîta frumusețe.

Gîndul îl purtă apoi spre acele zile măreţe, în care credea atît de mult. Surîsul nu-i mai era amar. Era blînd şi plin de încredere. Pavlek se întoarse în somn şi începu să rîdă tare.

— îşi visează stăncuţa ! murmură comandantul pentru sine şi-i mîngîie cu dragoste părul ud.

20

ATI CĂZUT CA NIŞTE EROI TN LUPTA PENTRU'POPOR

Acum erau într-adevăr ca nişte fiare hăituite. Oriunde s-ar fi dus dădeau peste zidul duşmanului. Satele erau pline de tancuri duşmane, prin păduri erau puse curse, din clopotniţele bisericilor îi pîndeau mitralierele trădătorilor, deasupra lor se roteau avioane de dimineaţă pînă la lăsarea întunericului. Fasciştii erau mai turbaţi decît turcii şi feudalii din evul mediu. Peste tot zăceau trupuri de ţărani ucişi. Condamnaţii la moarte erau obligaţi să-şi sape singuri gropile. Fasciştii prădau, tăiau şi incen- diau, iar în jurul lor se învîrteau ca nişte hiene înfometate gardiştii albi, ucideau partizanii prinşi şi duceau stăpînilor lor pradă bogată. Slovenia, ca şi toată lugoslavia, ardea într-una şi aceeaşi flacără ; patria întreagă tremura, se chircea şi se îndoia în ghearele duşmanului crud şi fanatic.

Ei zece se strînseseră în pădure. Soarele îi încălzea, dar erau înfometaţi şi însetaţi. Tot ce găsiseră prin raniţe şi buzunare împărţiseră în părţi egale. Dar aceasta era puţin, cumplit de puţin. Le mai potolise ce-i drept foamea, dar le ascuţise şi mai mult setea.

Eşti viu însă şi cît timp simţi încă viaţa în tine nu ai voie să desperi! Potera abia începuse. împotriva foamei, setei şi oboselii trebuie să lupţi la fel ca împotriva duşmanului ! Şi ei nu au desperat; numai că trebuiau să afle precis unde se găsesc, dacă au reuşit să scape din încercuire sau au nimerit într-o primejdie şi mai mare. Ce-i drept, avioanele se roteau mereu deasupra pădurii, dar pilotul nu putea vedea ce ascund ramurile dese ale brazilor. Unde se afla oare duşmanul ?...

Pentru această misiune tot Pavlek era cel mai indicat. Se transformă din nou într-un băietan de țară și porni curajos prin pădure, jos, în vale. Își întipări însă în minte bradul cel mare, care depășea în înălțime pe toți ceilalți din jur. Ici și colo rupse cîte o crenguță și marcă drumul pentru a nu se rătăci la întoarcere, căci pădurea era nesfîrșită și se întindea în toate părțile. În valea adîncă văzu calea ferată și trenuri care se îndreptau spre Novo Mesto, văzu un drum alb, prăfuit, pe care uruiau tancuri și camioane. Din pădurile de pe partea văii de unde veniseră ei auzi o mitralieră și cîteva puști, dar toate acestea erau departe. Pe partea asta totul era liniștit. Drept în vale, chiar la poalele pădurii, zări dărîmăturile a două case țărănești. Fuseseră arse. Printre dărîmături se mai vedeau încă rămășițe de sobă și două coșuri de fum, care acum, așa înalte și subțiri și atît de afumate, păreau că se înalță spre cer ca doi stîlpi ai groazei. Prin zidurile negre ale grajdului se puteau observa oase de vite, pomii din jurul casei arseseră, iar pe ramurile carbonizate atîrnau mere coapte. Două femei bătrîne scormoneau prin cenușă. Jos, sub un acoperiș făcut de nevoie din scînduri aproape arse, stătea un bătrîn, iar în jurul lui se vînzoleau cîțiva copii. Era o adevărată jale numai să privești toate astea !

„Da, ăsta-i fascismul !" gîndi Pavlek în sinea lui după ce ieși din pădure și se apropie de cei de acolo.

— V-au dat foc fasciștii, maică ? întrebă el pe femeia plînsă toată.

— D-apoi cine ? suspină femeia, uitîndu-se înfricoșată în jurul ei. Ochii ei erau încă plini de spaimă și groază. Se uita temătoare în toate părțile, de parcă răul care o lovise atît de nemilos ar fi pîndit-o și acum din toate colțurile.

— Ieri au căutat partizanii aici, dar n-au găsit nici unul. Cineva ne-a pîrît că o dată au înnoptat aici partizani și de aceea ne-au dat foc. Au ars toate vitele, am salvat numai un vițel, dar și el ne-a fost luat de gardiștii albi. Pe bărbatu-meu l-au dus cu ei... Of, Doamne, am să-mi pierd mințile ! Dar tu de unde ești, flăcăule ?

— De aici, din Catez. Am fugit din cauza fasciștilor. I-au luat pe maică-mea și taică-meu... Unde mă aflu acum ?

— Ținutul ăsta se numește Zarecje, dar ținem de plasa Dobovska. Iată, au dat foc și la biserica unită Sveti Fiorj ăn. În timp ce aceasta ardea, fasciștii beți s-au îmbrăcat în

odăjdiile de slujbă şi au dănţuit în jurul bisericii... Acolo, de partea aceea a muntelui Debela, se află Ribniea. încotro mergi tu sărmane ?

— Merg la Ribniea, am o mătuşă acolo, zise Pavlek.

— Atunci, du-te pe drumul ăsta de căruţă de pe lîngă biserică. Acolo este o răscruce, unde, dacă o apuci la dreapta, dai imediat de poalele muntelui Debela. După ce ajungi în satul Dane, ai să vezi în vale Ribniea. În Dane locuieşte soră-mea. Cînd ajungi acolo, te-aş ruga s-o cauţi. Povesteşte-i ce ne-au făcut fasciştii şi spune-i c-am rugat-o eu, numai dacă poate, să ne ajute cumva !

— Desigur, am s-o fac bucuros ! zise Pavlek şi-şi luă rămas bun.

Cum putea să ceară de mîncare de la aceşti năpăstuiţi ? Nu aiveau nici ei ce mînca ! Nu, nu ! Asta n-ar face-o nici de-ar crăpa de foame ! Cartofii sînt chiar acum în floare şi o găsi el cîţiva cartofi mici în pămînt acolo, puţin mai jos, unde sînt sate mai bogate. începu să coboare pe cărarea de sub pădure.

— Nu pe acolo, pe aici, peste livadă ! strigă deodată femeia, cu o voce plină de spaimă.

— Păi, cărarea asta nu duce direct la biserică ? întrebă Pavlek, privind mirat spre femeie.

— Nu, nu te duce pe acolo ! Acolo trebuie să treci pe lîngă carieră. Ieri au împuşcat acolo şaptesprezece. I-au tîrît de undeva, legaţi ca nişte vite şi i-au împuşcat. I-au aşezat acolo, lîngă zidul acela şi., simplu, cu mitraliera. Oh, să nu treci pe acolo ! Este îngrozitor, îngrozitor... Zac şi acum acolo, aşa cum au căzut.

Lui Pavlek i se înfipse un cuţit în inimă. Privi cu groază spre ziduri şi întrebă neliniştit :

— Nu ştiţi cumva cine erau oamenii aceia şi de unde-i aduseseră ?

— Erau toţi numai ţărani. L-am recunoscut pe unul dintre ei. Cînd i-au tîrît prin faţa casei noastre, l-au lovit atît de tare, încît a căzut în ţărînă. Acesta era din Velika Loka. Era geambaş de vite şi odată a cumpărat chiar de la noi. Faţa îi era atît de desfigurată de lovituri, că abia l-am recunoscut. Pe ceilalţi nu-i cunosc.

— Era şi vreo femeie printre ei ?

— Erau cîteva femei, dar pe ele le duceau separat. Şi ele erau legate, dar pe ele le-au tîrît mai departe, pesemne în Ljubljana. Albii le scuipau în faţă şi ar fi vrut să le omoare chiar ei, aici lîngă casă, noroc că s-a luat un ofiţer de ei. Şi printre aceste fiare sălbatice se mai găseşte cîte unul cu un pic de suflet. Eh, vai de noi ! Dacă blestemaţii ăştia nu se mai întorc azi, o să-i înmor- mîntăm pe oamenii ăştia nenorociţi şi nevinovaţi.

Pavlek uită de foame şi de sete. O presimţire neagră, cumplită îi strînse inima. Se legănă ca pomul în furtună, apoi se năpusti spre ziduri.

— Pentru Dumnezeu, nu te duce acolo !

Dar pe Pavlek îl mîna inima. Spălaţi de ploi şi bătuţi de vînt, pereţii de piatră se ridicau în faţa lui ca într-o trecătoare. Odinioară, aici se săpa şi cu ajutorul dinamitei se spărgea piatră pentru pavarea drumurilor. În toate părţile erau împrăştiate pietre mari, uriaşe, desprinse din stînci. O cărare îngustă ducea spre groapă, iar în masivul pietros creşteau pini mici, ciuntiţi. Cînd ajunse la marginea gropii, văzu pe fundul ei o grămadă de leşuri, care zăceau unele peste altele. Îşi stăpîni groaza şi coborî. Se opri lîngă trupurile nemişcate. Mîinile tuturor erau legate la spate. Unul zăcea ca şi cum ar fi căzut pe spate, altul cu faţa pe pămînt, al treilea peste al patrulea...

Unii erau întinşi, alţii chirciţi în lupta cu moartea. Erau plini de sînge, ca şi toţi pereţii gropii; unii aveau capetele sparte, feţele, pieptul, mîinile şi picioarele, ciuruite de gloanţe, aşa cum îi secerase mitraliera. În timp ce umbla aşa, cu inima strînsă, printre ei, privindu-le feţele chinuite şi insîngerate, Pavlek scoase un urlet de durere cumplită, îşi apăsă pieptul cu mîinile şi, holbîndu-şi ochii, îşi aţinti privirea pe una din acele feţe chinuite, apoi se prăbuşi în genunchi şi căzu peste trupul împuşcat. Nu lipsi prea mult ca iadul acesta cumplit să-l piardă. Durerea-i era atît de mare, încît îi înghiţi şi lacrimile şi numai trupul i se zgîlţîia de atîta groază. Totul se nărui în jurul său şi i se păru că întreaga carieră se va prăbuşi peste el, că în acea clipă se va sfîrşi lumea, lumea aceasta cumplită, sîngeroasă, nedreaptă. Simţi că acest trup mort l-a lipit de el, că nu se va mai putea ridica niciodată de lîngă el, că va înţepeni şi el într-o clipă printre aceste leşuri nemişcate... Capul îi era gol, inima sfîşiată de chinuri îngrozitoare, muşchii amorţiţi, de parcă nici nu-i mai avea. Cînd reuşi să-şi ridice capul şi să privească spre ceilalţi, văzu în faţa ochilor numai sînge. Cercuri însîn- gerate i se învîrteau ciudat în cap. Se ridică în picioare ca un fulger. Printre vedeniile care i se învîrteau în faţa ochilor din cauza acestor omoruri cumplite, auzi în apropiere susur de izvor. Găsi apa, îşi udă batista şi apoi şterse cu ea faţa tatălui său. Îi dădu părul pe spate, cum îl purta el de obicei, îl aşeză mai bine, atît cît era loc să mişte corpul înţepenit şi, abia apoi, sufletul lui se întoarse din moarte la viaţă. Acum lacrimile se putură dezlănţui. întinse mîinile spre taică-său, ca un copil care cere în braţe şi şopti :

— Tată, tată dragă, ce-au făcut din tine ?

Degetele întinse de dorinţa mîngîierii părinteşti se strînseră încet în pumn. Unghiile se înfipseră în carne. Pudică pumnii strinşi spre cer, îi întinse apoi spre taică- său şi spre toţi ceilalţi şi, lovindu-şi cu ei pieptul, urlă atît de tare încît cariera răsună năprasnic :

— Te voi răzbuna ! Vă voi răzbuna ! Mă voi răzbuna !

Îşi şterse boabele de sudoare de pe frunte şi se pomeni din nou pe cărarea de unde venise. Se întoarse şi alergă hotărît spre dărîmăturile arse.

— Maică, dă-mi o cazma şi o lopată ! rugă el femeia.

— Dar la ce-ţi trebuie ?... îl întrebă înspăimîntată femeia.

— Să-mi îngrop tatăl ! zise hotărît Pavlek.

Femeia dădu din mîini de parcă ar fi căzut într-o groapă adîncă, iar braţele ei uscate, cu mîini înăsprite de muncă, cuprinseră băiatul ca şi cum ar fi vrut să-l acopere.

— Of, nenorocireo-o-o ! Cumplit se mai trăieşte azi pe lume ! Sărmanul meu !... Aşteaptă puţin, merg cu tine. E jalnică treaba asta.

În spatele carierei de piatră găsiră un colţişor umbros, înverzit tot, chiar sub brazi. Pavlek băgă lopata în pămîn- tul negru şi moale de pădure. Lacrimi nu mai avea. În faţa lui nu vedea nimic altceva decît trupul părintelui mort şi privirea lui în infinit. Această privire a tatei răscoli în el dorinţa răzbunării.

Femeia i-a ajutat. Cînd groapa ajunse pînă la brîu de adîncă, lopata dădu de piatră. Terminaseră. Era tatăl lui, trebuia să-l îngroape ! Dar acolo, sus, erau tovarăşii lui vii, care îl aşteptau cu neră̆bdare. Trebuie să se întoarcă la ei. Ei l-au ridicat. Pavlek tăie cu cuţitul frînghia care lega mîinile tatălui său şi, cu ajutorul femeii, îl coborî în groapă. Femeia îngenunche lîngă mormînt şi făcu cu amărăciune semnul crucii deasupra trupului împuşcat ; Pavlek îngenunche lîngă ea, privind împietrit faţa tatălui. Acoperi apoi această faţă cu muşchi, căci i se părea ceva îngrozitor să arunce pămînt direct pe ea. Inima îi sîngera. După ee-l acoperi însă, Pavlek se întări ca oţelul.

— Haidem ! îi spuse femeii.

— Rămîi la noi ! îi zise ea. Cum-necum, vom trăi. Ce-ai să te faci singur pe lume ?

— Am eu destui prieteni, maică, n-ai grijă pentru mine ! Am să mă întorc însă, asta trebuie răzbunată cumplit odată şi odată !

— Va fi, va fi ! Vor veni cei din păduri ! Sîngele nu-i apă ! zise femeia şi înfipse din nou lopata în pămînt.

Vreau să termin treaba asta jalnică. Spune-i femeii, cînd ai să treci pe acolo, să vină să-mi dea o mînă de ajutor S-au chinuit destul sărmanii ! Au şi ei dreptul să se odihnească ca lumea !

După ce Pavlek îi spuse cele de cuviinţă, cealaltă femeie de la dărîmături puse şi ea mîna pe lopată. Iar el se întoarse în pădure. Merse fără întrerupere şi cînd ajunse în tabără îi găsi pe toţi îngrijoraţi din cauza lui. Cînd îl priviră însă toţi se înspăimîntară. Era cumplit de schimbat. Expresia de copil a feţei sale dispăruse cu totul şi tuturor, care pînă acum văzuseră în el doar un copil, li se păru că se întorsese un altul, mult mai în vîrstă.

— L-am îngropat pe tata ! zise el încet, cînd se strîn- seră toţi în jurul său. Acum puşca mi-e prea puţin ! Vreau o

mitralieră ! Trebuie să-i ucid cu sutele ! Fiarele mi-au ucis tatăl şi pe tovarăşii lui. Toate fiarele sînt dăunătoare. Trebuie ucise toate !

S-a aşezat printre ei. Sonja l-a tras spre ea, dar n-a încercat să-l mîngîie cu cuvinte. Ce-i mai putea spune ? Cuvîntul este doar sunet gol, ulei peste foc. Nici comandantul nu mai avea cuvinte. Privea undeva, peste munţi, de unde se auzeau înăbuşit tunurile. Era şi mai convins că Pavlek îşi va împlini hotărârea. Doi mari criminali sîngeroşi, Hitler şi Mussolini, treziseră în oamenii popoarelor lor cele mai întunecate instincte : crima, bestialitatea, prădarea, jaful... Şi multe milioane ale poporului german şi italian le dădeau ascultare. Iar ţara noastră sîngera prin mii de răni. Curgea sîngele din ele ca din izvoare fără număr. Curgea peste ţara chinuită, arsă, prădată. Cădeau bărbaţi, cădeau femei, cădeau bătrîni şi copii. Cădeau fii, fiice, taţi şi bunici. Iar sîngele curgea într-una peste pămîntul chinuit al ţării. Dar inimile se înflăcărau. Fiecare casă arsă înflăcăra noi inimi în care ardeau minia şi împotrivirea , fiecare picătură de sînge vărsat aprindea noi pumni strînşi, fără număr, care se ridicau asupra fiarei. Răzbunarea creştea din pămînt pînă la cer ! Răzbunarea creştea din munte-n munte, din pădure în pădure, de la mare la mare. Comandantul Janez îşi ridică amîn- doi pumnii strînşi spre direcţia din care se auzeau bubuiturile de tun şi strigă cu mînie

■— Astăzi ne ascundem, dar ne vom întoarce, criminali sîngeroşi ! Moarte pentru moarte !

Toţi îşi aţintiseră privirile la mîinile lui, toţi îl înţeleseră şi pe toţi îi cuprinsese aceeaşi minie.

Blestemaţii ! Blestemaţii ! În ei creştea o putere nouă, o credinţă nouă îi înălţa şi, deşi erau flămînzi şi istoviţi, se ridicară toţi în picioare, ca şi cum i-ar fi înălţat o forţă nevăzută, iar Sonja începu să cînte încet şi solemn :

„Ca să înflorim fericiţi şi liberi grădina,
Aţi căzut ca nişte eroi în lupta pentru noi.
Glasul vostru a strigat pîn-la moarte libertatea,
— Şi-aţi privit neclintit în ochi moartea.

Dar cînd soarele libertăţii ne va încălzi,
Cînd visele voastre aievea vor fi,
Şi cei care abia acum se nasc vor şti
— Cine doarme în aceste sfinte morminte !"

Pavlek ştia că acest cîntec este închinat tatălui său şi tuturor jertfelor căzute în luptă. Nu plînse însă, iar cînte- cul se împrăştia cu jumătate de glas, solemn, peste liniştea pădurii. Ştia că toţi tovarăşii îi simt durerea, i-o împărtăşesc, ştia că toţi tovarăşii îl vor ajuta să răzbune aceste jertfe. Se ridică. Se apropie de Sonja, o prinse de mînă şi ascultă cu toată inima lui acest cîntec, acest imn închinat jertfelor, această recunoaştere a vitejilor. Sonja cînta din tot sufletul, cînta atît de minunat şi convingător, cum nu mai cîntase niciodată. Ea îi strînse cu putere mîna şi glasul ei se ridică ca o flamură, în timp ce tovarăşii o însoţeau cu vocile lor grave. În final, cîntecul atinse apogeul •

„Dar, într-o zi, cînd tot poporul se va ridica,
Victoria luptei libertate ne va da,
Iar pe voi, fraţi, cîntecul acesta să vă avînte,
— Şi să fie un mulţumesc jertfelor, pentru vecie..."

Pavlek simţea că toată fiinţa lui era cuprinsă de ceva puternic, ceva care îl stăpînea pe fiecare dintre ei şi o mare mîndrie îl eliberă de jalea sa cumplită. Ascultă pătruns cîntecul şi i se păru că el îl înalţă, că-l poartă peste toată patria lor năpăstuită şi rănită. începu să cînte împreună cu ei. Poate că-l va auzi mama ?... Poate că-i vor auzi miile de oameni din spatele gratiilor. Simţea că devenise atît de puternic, incit ar fi putut ţine piept duşmanului cu ţmâinile goale.

21

PRIZONIERII FASCIŞTI ŞI PERELE COAPTE

Trebuiau să se retragă din nou. Pavlek se duse în recunoaştere. Devenise iar un ciobănaş de ţară, fără griji. Merse repede în josul dealului, pe muşchiul moale. Fragii roşii se copseseră. Cit erau de buni pentru omul înfometat şi însetat ! Totul în jur era liniştit şi tăcut. Sub picioarele lui se rostogoli un arici bătrîn. Cînd dădu din întîmplare cu piciorul peste o adunătură de vreascuri, observă şase arici mici, care se tîrîră repede după mama lor. Bătrîna aricioaică şuieră mînioasă de cîteva ori spre Pavlek şi-şi zbîrli ţepii. Pavlek uită pentru o clipă de tot, se aplecă şi luă în mînă una dintre aceste mici viţuitoare. Acele micuţului arici erau încă moi , se făcuse ghem, apoi scosese din nou botişorul la lumină. Pavlek îl puse pe pămînt, iar micuţul animal se tîrî repede după ceilalţi în desiş. Apoi îi tăie drumul o cîrtiţă. Pe frunzele umede lunecă repede o salamandră mare, iar undeva orăcăi un brotăcel, o broscuţă despre care se spune că prezice vremea. O ciocănitoare ciocănea într-un fag, iar sus, deasupra pădurii, ţipă un uliu şi toate păsărelele zburară şi se ascunseră pe sub ramuri. Pe frunzele de alun sălbatic străluceau gîze mici, aurii. Alunele se făcuseră mărişoare deja , culese cîteva şi le descoji de coaja moale. O, pădurea era cel mai bun prieten şi sfătuitor al lor ! Eh, de-ar fi acum în pădurea lui ! Nu se putu stăpîni şi începu să caute ciuperci , dădu imediat peste o grămadă de ciuperci frumoase şi dulci, cu tot felul de pălăriuţe. Aici creşteau şi urechiuşe, şi hribi verzui, şi cîte alte feluri, care, dacă le pui sare şi le coci pe o plită fierbinte, sînt grozav de bune. O potîmiche de pădure îi clipi dintre crengi, iar dintr-un pom o veveriţă aruncă cîteva coji. Oriunde îşi îndreptă privirea văzu totul cres- eind, trăind şi încolţind din nou. Sus, în defileu, se strecură încet pînă la dărîmăturile bisericii Sveti Florjan. Cercetă cu privirea toate împrejurările, dar ppettutindeni era linişte, numai undeva, departe, de cealaltă parte a Ribnicei, ţăcăneau mitralierele. Zidurile se îndreptau jalnic spre cer Pe ele mai atîmau încă nişte icoane, pe care erau pictate nişte chipuri chinuite. Altarul cel mare era prăbuşit, iar din chipul de lemn al sfîntului Florjan rămăsese numai un ciot carbonizat, fără mîini şi picioare. Tot acolo dădu şi peste un ciubăr făcut bucăţi, care servise probabil la stingerea căsuţei aflate în apropiere. Molitvelnicele şi trebnicele arse zăceau pe pămînt, amvonul

fusese distrus, iar peste tot erau împrăştiate cartuşe goale de mitralieră grea.

De cum ieşi deasupra defileului, observă jos, pe drum, o coloană lungă de fascişti, care urcau repede spre dărîmă- turi. Era prea tîrziu pentru a se mai putea ascunde. Dacă ar fugi, ar trage cu siguranţă asupra lui. Îi mai rămăsese exact atîta timp cît să-şi ascundă sub dărîmături cele două grenade ; apoi, înşfăcînd un trebnic ars, se apucă să scormonească printre dărîmături. Fu imediat înconjurat. Apoi fu dus în faţa unui ofiţer, care cerceta cu privirea pădurea din faţa sa. Căutară un interpret – un sloven din Primorje – şi începură să-l ancheteze imediat

— Ce cauţi aici ?

— Am venit să văd dacă găsesc ceva printre dărîmături, zise el cu un aer nevinovat, arătînd cu mina spre trebnicul ars.

— Din ce sat eşti ?

— Satul meu este acolo jos, a ars ieri.

— Ai întîlnit cumva partizani ?

— Se odihneau aici acum vreun ceas.

— Cam cîţi erau ?

— Cam vreo trei sute.

— Cum erau înarmaţi ?

— Aveau cinci puşti-mitralieră şi două mitraliere grele.

— În ce parte au luat-o ?

— Jumătate dintre ei au luat-o spre partea aceea, iar cealaltă jumătate spre Ribnica.

Cînd interpretul îi traduse ofiţerului italian, acesta păli numai, dar ceilalţi fascişti începură să se neliniştească tare de tot şi să se întoarcă temători în toate părţile.

— La dracu ! înjură ofiţerul. Poate că mai sînt încă pe aici, prin apropiere. Trebuie să ne retragem imediat ca nu cumva să ne taie calea. Sîntem prea puţini !

Fasciştii coborîră în goană panta de parcă le pusese cineva foc la călcîie şi tot aşa continuară drumul. Curînd se pierdură printre pomi şi un timp se auzi numai tropotul paşilor în fugă, după care se lăsă din nou liniştea. Pavlek rînji vesel, dar, cînd îşi vîrî mîna pentru a scoate grenadele de sub dărîmături, zări lîngă altar pe fascistul cai^e-l intenogape. Apu caise deja grenada pentru o a arunca asupra fascistului, cînd acesta strigă :

— Stai, drace, nu arunca grenada, sînt de-al

vostru ! Vreau s-ajung la partizani !

Pavlek lăsă mîna în jos, ţinînd însă în continuare grenada pregătită de aruncat. Il privea încruntat şi bănuitor Poate că îl încerca numai ? Poate că vorbeşte astfel numai ca să-i poată smulge adevărul ? Dar fascistul începu să-i spună cu aprindere că nu minte, se jură pe maică-sa că nu este spion şi că a căutat mereu momentul să fugă din armata fascistă la partizani. încetul cu încetul Pavlek începu să-i dea crezare.

— M-am folosit de panica pe care ai făcut-o cu povestirea ta printre fasciştii şi m-am ascuns după zidul ăsta. Am ştiut că spaima are să-i oprească abia la Ribnica. Iar acum să-mi spui drept unde sînt partizanii. Con- du-mă la ei !

— Dar cum se face că numai cu puţin înainte ai fost fascist, iar acum eşti sloven ? îl întrebă Pavlek, bănuitor încă.

— Eu sînt de fel dintr-un ţinut unde fasciştii stăpînesc deja de mulţi ani. Sînt din Komn, de sub Gorica. Toţi slovenii au fost obligaţi să intre în armata fascistă.
Ne-au tîrît în Abisinia, departe, în Africa, apoi a trebuit să luptăm în Grecia, iar acum ne-au adus cu unităţile noastre aici, în Slovenia, ca să îi ajutăm să nimicească partizanii sloveni. Asta nu o mai pot suporta. Acum am fugit. Du-mă la partizani ca să lupt împreună cu ei împotriva acestor duşmani blestemaţi ai poporului nostru ! Nu cumva tot nu mă crezi ?

— Trebuie totuşi mai întîi să te dezarmez ! îi zise Pavlek. Şi, dacă ai să mergi cuminte în faţa mea, am să te duc acolo. Nu este prea departe !

— Iată puşca şi cartuşiera mea ! Dar au să facă haz de mine cînd le voi spune că m-a dezarmat un mucos !

— Ascultă, ia seama cum vorbeşti ! îi zise Pavlek supărat, după ce avea deja în mînă puşca acestuia. Eu sînt partizan, nu mucos !

— Tu, partizan ? ! se miră omul dezarmat.

— Ia-o înainte ! Ai să te încredinţezi repede de asta ! îi zise Pavlek.

Tovarăşii, care îl aşteptau deja neliniştiţi jos, în pădure, rămaseră cu adevărat uimiţi cînd îl văzură pe Pavlek mînind din urmă un fascist dezarmat.

— Asta-i o forţă ! zise Dimez. Dar parcă tot mai mult mi-ar fi plăcut să ne aducă un viţel în locul lui, căci îmi chiorăie al dracului de tot măruntaiele.

Soldatul dezarmat se miră şi el cînd văzu cît de repede ajunsese la partizani. Se nelinişti puţin, căci nu ştia cum îl vor primi. Din cauza eforturilor, a ploii şi nedormitului, aceştia

semănau mai degrabă a tîlhari decît a soldaţi. După ce Pavlek le spuse despre ce-i vorba însă, îl primiră toţi cu veselie în stolul lor. Soldatul îşi scoase imediat briceagul din buzunar şi, după ce tăie toate semnele fasciste de pe bluză şi caschetă, le aruncă la pămînt şi le călcă în picioare. Apoi scoase dintr-un buzunar bine ascuns o cocardă slovenă, pe care şi-o prinse şmechereşte şi cu mîndrie pe caschetă.

— În sfîrşit! strigă el privind ca vrăjit cocarda de pe caschetă. În sfîrşit, pot spune şi eu cu voce tare că sînt sloven, că sînt fiul acestei ţări, al acestor munţi şi păduri ! Tovarăşi ! O, cît de frumos sună acest cuvînt ! Tovarăşi... Să-mi ziceţi Bostjan, sînt croitor de meserie !

— Ai să ai o groază de treabă la noi ! îi zise Crt. Mie să-mi iei imediat măsurile pentru o uniformă nouă, ia te uită cum m-am mai îngrăşat, mi-au plesnit toate cusăturile !

Comandantul află multe lucruri importante de la el. Îi spuse că pe acest munte fasciştii cutreieraseră deja o dată în căutarea partizanilor şi că mîine intenţionau o nouă poteră, deoarece gardiştii albi susţin că mai există încă partizani pe munte. De aceea au trimis azi-dimineaţă o patrulă de cercetare în pădure, aceea din care Bostjan fugise la biserica Sveti Florjan. Jos, sub pădurile acelea, în satul Podvrh, aveau de gînd să amplaseze o garnizoană de gardişti albi. Îi sfătui pe partizani să plece de la marginea pădurii mai în adîncime, peste valea prin care veniseră, căci acea parte nu va mai fi cercetată de poteră şi soldaţii se retraseseră deja de acolo.

Aşa şi făcură. Merseră o zi întreagă, pînă seara. Cel mai mult îi chinuia setea, căci nu dăduseră nici măcar peste un izvor. Ici-colo mai găsiră cîte un tufiş de fragi sau smeură ; îndurară însă cu răbdare toate aceste greutăţi, mai ales France, care era încărcat şi cu mitraliera, şi ajutorul lui, care căra muniţia.

France era pur şi simplu îndrăgostit de mitralieră. Nu s-ar fi despărţit de ea pentru nimic în lume. O mîngîia ca pe o fiinţă vie, o îngrijea cum îşi îngrijeşte o mamă grijulie copilul şi era desperat cînd nu mai avea ulei s-o ungă.

— Pînă la urmă ai să te şi însori cu nenorocita asta de mitralieră ! îl necăjea Crt. Şi o să ai o nevastă care o să-ţi trăncănească pînă la moarte !

■— Te înşeli. După ce vom învinge, mă voi despărţi de ea. Atunci vor cînta altfel de maşini : secerătoare, batoze, semănătoare... Dar fără clănţănitoarea asta aducătoare de moarte nu-i vom putea învinge ! Uite, de aia o iubesc atît !

Spre libertate urcă scări cumplit de înalte. Fiecare lovitură înseamnă o nouă treaptă pe aceste scări !

înainte de a se însera îşi stabiliră tabăra într-o mică vale din Kras. Acum nu mai aveau nici picătură de mîncare şi apă ; nu îndrăzneau să aprindă focul, dar nici nu era necesar – şi aşa nu aveau ce fierbe.

— Jos, în satul acela, sînt cîţiva peri timpurii. Vezi, Dimez, casa aia din capăt, care este acoperită cu ţiglă roşie ? Casa aceea este în afara plasei de sîrmă ghimpată şi aparţine unui gardist alb ; lîngă ea se află cîţiva peri ale căror ramuri se frîng de greutatea perelor coapte. Au atît de multe, încît fac rachiu din ele. Chiar ieri l-am încercat. E o licoare grozavă. Numai să aveţi grijă, au o mitralieră în clopotniţă ! le explică Bostjan.

Dimez şi Crt, care erau cei mai înfometaţi, săriră în picioare.

— Să-i ia dracu, n-o să ne întoarcem noi cu mîinile goale !

— Să aduceţi un coş plin ! le zise Sonja. Dar fiţi atenţi, nu merită să vă puneţi capetele în tolbă pentru nişte pere.

— De pielea mea am eu grijă. De n-oi putea aduce nimic e altceva, dar pe ea am s-o aduc oricum întreagă ! zise Crt, plecînd cu Dimez.

Crt slăbise mult, din care cauză părea şi mai înalt. Din faţă îi rămăseseră numai ochelarii. Cu toate acestea întotdeauna era pus pe glume. Nu se necăjea niciodată. În timpul luptei se culca pe burtă şi trăgea atît de calm, de parcă ar fi tras la o ţintă de bilei. Fiecare împuşcătură era însoţită de cîte o glumă ori vreo amintire veselă. Mergea la luptă ca la o petrecere şi nu se gîndea niciodată la moarte.

— Acum cînt şi mă bucur că sînt viu. Viu sau mort, va da ea libertatea peste mine ! îşi bătea adesea joc de propria-i înţelepciune.

Iar lui Dimez, un om mai în vîrstă, îi plăcea grozav să îl asculte discutînd sau tachinîndu-se cu Sonja. El însuşi învăţase multe de la această şcoală, unde nu se învaţă după cărţi şi caiete. Cîteodată stăteau adunaţi în jurul focului de tabără şi gîndurile lor săreau de la una la alta, întocmai ca seînteile din cremene. Se întorceau în trecut, la vremea străbunicilor noştri, la ţăranii răsculaţi sub Matija Gubec, la oraşele stă pinii or feudali, vizitau temniţele subterane în care pieriseră robi sloveni, pătrundeau în trecutul mai îndepărtat, în acele vremi

de aur, cînd omul nostru călărea cîrlani pe jumătate sălbatici peste stepele întinse şi-şi mina la păscut turma de oi, cai şi vite... Gîndurile lor călătoreau, vorbeau cu luptătorii de peste cealaltă parte a Kupei, cu luptătorii mindrei Bosnii, Kordunului, Banjei, Muntenegrului... Gîndurile lor zburau curajoase pînă la Moscova şi mai departe, spre Volga şi Ural şi salutau mulţimea vitezei armate roşii... Gîndurile lor pătrundeau în temniţele şi lagărele în care mureau oamenii poporului nostru pentru un ideal unic, măreţ şi luminos, ce aprinsese inimile tuturor popoarelor care gemeau în robie : pentru libertate, pentru libertate !

După ce-şi îngropase tatăl, Pavlek se schimbase cu totul. Nu mai pomenise niciodată despre acest lucru. Dar faţa i se înăsprise, nu mai avea nimic de copil în ea. Numai ochii mai păstrau încă acea expresie specifică celor care mai tînjesc încă după mîngîierile mamei. Vorbea puţin şi-şi măsura fiecare cuvînt, ca şi cum se temea să nu scape vreo copilărie.

Se lăsase deja noaptea. Pe cer străluceau stele fără număr, iar el se gîndea la mama lui, care zăcea închisă în cine ştie ce temniţă neagră... O, dacă l-ar fi văzut în clipa aceasta cineva, ar fi observat că ochii lui erau încă ochii copilului nevinovat, care tînjeşte după mamă. Se gîndea la tot ceea ce se întîmplase pînă acum şi-l tălmăcea în felul său ; numai cînd se găsea în încurcătură şi mintea i se oprea ca ţintuită, cerea explicaţii comandantului, pe care-L considera ca un tată.

— Asta este Pavlek, acum trăim cu toţii într-un ritm foarte rapid ! îi spunea comandantul. Iată, tu eşti încă un copil, dar ai trăit deja atîtea, cît n-ai fi trăit în vremuri liniştite nici măcar într-o sută de ani. De aceea şi trebuie să gîndeşti repede, să faci repede ceea ce intenţionezi, căci timpul zboară ca fulgerul. Pe noi, ca şi pe tine, acest timp ne obligă să fim altfel decît cum am fost pînă acum. De aceea strînge tare pumnii şi sileşte-ţi inima să tacă ; acum trebuie să ne fie gîndul numai la luptă! Ia-ţi grija chiar şi de la maică-ta!Nu o poţi ajuta cu nimic. Numai prin luptă o vei putea ajuta cu adevărat, căci, cu cît vom nimici mai mulţi duşmani, cu atît mai repede mama ta va fi din nou liberă. Şi atunci, da, atunci, vom avea şi noi timp să ne gîn- dim la durerile noastre. Eşti flămînd acum? Dacă-i aşa, gîn- deşte-te la pere ! Crt are un noroc drăcesc şi, dacă nu le-o mai scutura el, atunci nimeni altul n-o va face ! Vom trece cumva şi ziua de mîine !

Şi Pavlek adormi cu gîndul la perele dulci. În acest răstimp Crt şi Dimez dădeau tîrcoale în jurul satului, precum hoţii de

cai. Într-adevăr, lîngă ultima casă, situată la vreo sută de paşi depărtare de sat, din care cauză se şi afla în afara încercuirii de sîrmă ghimpată, pe care gardiştii albi o instalaseră cu cîteva zile în urmă, cînd se fortificaseră în şcoală şi în biserică, se aflau mulţi pomi fructiferi. Merele nu se copseseră încă, iar noaptea era atît de întunecoasă, încît nu reuşeau să dea peste perele acelea coapte despre care vorbise Bostjan. Şi tocmai atunci, de undeva, dinspre sat, începu să latre un cîine atît de tare, încît gardiştii albi ar fi putut bănui că-i cineva prin apropiere şi s-ar fi pus imediat pe tras. În timp ce pipăiau cu atenţie crengile şi le trăgeau în jos, lui Dimez îi veni un miros puternic de rachiu de pere. Lăsîndu-se condus de nas, o porni în direcţia de unde venea mirosul, iar Crt se luă după el, căci atunci cînd Dimez adulmecă ceva te poţi bizui cu toată încrederea pe nasul lui.

Sub hambar dădură peste un teasc de lemn. Sub ţeava acestuia era aşezat un vas şi, pic, pic, pic..., picura din teasc. Pe pămînt, lîngă acesta, era o grămadă mare de pere, orînduite în şiruri. La această descoperire, Dimez sări în sus de bucurie. Luă coşul care atîrna de grinda de lemn şi începură amîndoi să îngrămădească pere în coş. Numai fără gălăgie ! Nu cumva să uite pericolul din cauza bucuriei ! înainte de a ridica coşul Dimez luă vasul şi începu să bea încet din el, cu înghiţituri lungi. După Ce se sătură de băut i-l trecu lui Crt. Era atît de dulce licoarea, încît buzele rămîneau lipicioase. Îşi umplură bidoanele de la brîu, ridicară coşul pe umeri şi hai din nou pe lîngă sat, în pădure. Cîinele, care se potolise, începu să latre iar atît de tare, de parcă satul ar fi fost amenînţat de sfîrşitul lumii.

— Mai du-te dracului, mortăciune cîinească de păgîni ! îl bombăni Dimez. Hai să mergem mai bine pe sub deal, spurcăciunile ălea de albi or să se înspăimînte şi-or să se apuce să tragă !

Doar ce ajunseseră ei la marginea pădurii, că mitraliera şi începuse să clănţăne din clopotniţă. Dar ei se aflau deja în unghiul mort, gloanţele nu-i mai puteau nimeri. Se pierdeau deasupra lor, sus, cine ştie unde, în noapte.

— Gugumanii ăştia de albi îşi fac curaj cu mitraliere şi grenade ! zise Crt, muşcînd sîrguincios dintr-o pară.

— Numai la gîndul fricii fasciştii or să-şi consume toate muniţiile. Şi asta este o afacere pentru noi ! zise Di- mez. Dar, frumuşelul meu student, acum o să-ţi mai aşezăm niţeluş

şi matale coşul pe umeri !

Crt luă coşul şi veseli, sătui şi mulţumiţi, pe la miezul nopţii, ajunseră şi ei în tabără.

Se trezi şi Pavlek şi muşcă cu poftă din para zemoasă.

22

PAVLEK IN ACŢIUNE PE CONT PROPRIU

În cele din urmă îşi făcură tabăra pe Velika Gora. Cu cîteva zile în urmă cutreieraseră din pădure în pădure, dar se întorceau din nou, încercînd să se strecoare pe lîngă duşman tot mai departe şi mai departe. Şi cînd se lumina de ziuă se convingeau cu groază că se aflau numai la cîţiva paşi depărtare de locul în care se odihniseră cu o seară înainte. Erau înfometaţi, însetaţi, extenuaţi de parcă ar fi fost zdrobiţi în bătăi, noaptea îngheţau de frig, căci nu îndrăzneau să aprindă focul, ploaia îi uda mereu şi nu o dată nimeriră la o palmă de ambuscada inamică. Pavlek îşi pierduse cizmele pe care le purta mereu în spate. Din cauza mersului neîntrerupt, picioarele-i erau numai răni. Ghetele lui Crt erau atît de rupte, încît trebuia să le lege întotdeauna cu ceva, iar cînd nu mai avură tălpi deloc, le spînzură de o creangă.

— Cu bine, prieteni ! le zise el solemn. Pentru cît drum m-aţi purtat aţi merita să vă ridic un monument ! Intendentule, am rămas desculţ, încalţă-mă !

— În jurul nostru sînt peste o sută de perechi, du-te numai şi le ia ! i-o întoarse Dimez.

— Intendentule, sînt flămîndă, de ce nu ne faci mămăligă ? îl tachină Sonja.

—Intendentule, mi s-au făcut zdrenţe pantalonii. Ce înseamnă asta, nu cumva s-au golit magaziile ? O să te schimbăm ! îl tachină un alt tovarăş.

Erau într-adevăr atît de zdrenţuiţi din cauza acelor escapade prin păduri, livezi, mlaştini, stînci, urcuşuri şi atît de desfiguraţi, că mai degrabă semănau cu o şatră de ţigani nomazi decît cu partizani. Părul le ieşea în neorînduială de sub bonetă şi erau bărboşi ca nişte sălbatici. Chiar şi Crt, studentul fără barbă, avea acum bărbia plină de tuleie de cuibare deschisă, lucru cu care se fălea grozav. Sonja murea de rîs

cînd îl vedea cum şi le pipăie mereu pentru a atrage atenţia asupra lor.

— Ar trebui să mă bărbieresc ! îl auzeai adesea.

— Stai un pic în curent şi o să te scape el de ele ! îl lua Sonja peste picior.

Cu toate că erau flămînzi, însetaţi, rupţi, plini de zgî- rieturi, zdrenţăroşi, nu renunţau niciodată la rîs. Nu desperau nici măcar o singură clipă. Mai degrabă s-ar fi lăsat ucişi cu toţii decît să se predea. Toţi erau convinşi că această grea încercare va trece curînd. În pădure crescuseră ciuperci. Dar cum să le folosească, cînd nu aveau nici oală, nici grăsime, nici sare. Cel mai mult însă simţeau lipsa tutunului. E drept că Bostjan adusese în companie ceva ţigări, dar unde erau acum ? Pînă şi Crt se învăţase să fumeze.

— Trage din deget, acum trebuie să te mulţumeşti şi cu asta ! rîdea Sonja de el.

De cîteva ori fasciştii fuseseră atît de aproape de ascunzătoarea lor, încît îi auziseră cum vorbeau Odată se pregătiră toţi cu hotărîre să înceapă lupta pe viaţă şi pe moarte. France îşi aranjă mitraliera şi lada cu muniţii în faţă, alţii îşi orînduiră grenadele şi-şi pregătiră puştile de tragere. Fasciştii erau în jur de o sută. Trecură însă şi nu se întîmplă nimic. Da, soldaţii ăştia nu reuşeau niciodată să meargă în linişte. Se temeau de pădure şi din cauza asta vorbeau întotdeauna tare şi strigau de se auzea hăt departe. Acest gen de laşitate a lor îi salvase de multe ori pe partizani. Trebuiră să renunţe la luptă şi de data asta. Îşi făcuseră tabăra într-o grotă mică din stîncă. Erau ca într-un cleşte. Jos, în valea Ribnicei, ca şi în valea Loskăi, mişunau fasciştii ; acolo dăduseră foc la sate : Trava, Podpreska, Srednje Selo Travnik, unde împuşcaseră la marginea pădurii optsprezece ţărani, iar pe partea Kocevskăi organizaseră chiar atunci cu oamenii lor o poteră. Şi jos, sub ei, erau cătune : Râvni Do, Kot, Dane, iar de cealaltă parte Nova Stifta, Sodrazica... Acolo cotcodăceau găini şi grohăiau porci, acolo erau fructe şi făină, cartofi şi pîine ! Pîine ! Numai gîndul la pîine, din care nu mai gustaseră de mai mult de o lună, le producea un simţămînt dureros. Erau atît de istoviţi, că fasciştii i-ar fi putut ucide pînă la ultimul. Nu se mai puteau nici apăra şi nici fugi. Sonja stătea pe un buştean de brad, sub un povîrniş înalt. De cîteva zile ploua fără încetare şi apa se scurgea de pe povîrniş, picurînd neîncetat deasupra ei. În ochii Sonjei, care deveniseră- enormi, arzători, urla foamea. Crt

stătea ghemuit sub un brad înalt, mușcînd și molfăind niște rămurele verzi ; după asta însă mațele îi ohiorăiau și mai tare. Bostjan tăcea tot timpul. Îi era desigur greu să-și petreacă atît de cîinește prima sa săptămînă printre partizani, dar suporta cu curaj toate aceste greutăți. Dormea culcat, dormea în picioare. Zicea el că acesta este cel mai bun leac împotriva foamei. France dormea și el lîngă mitraliera lui sau povestea cu Pavlek despre vite, cai și hamuri. Neza suporta cel mai greu aceste lipsuri. Era mărunțică, slăbuță și tușea mereu. Dar nici ea nu se văicărea. Și comandantul slăbise. Altfel, pe figura lui bărboasă n-ai fi putut deosebi cum îi este, iar cuvîntul lui răsuna întotdeauna blînd și încurajator.

— Vom rezista, tovarăși, astăzi, poate mîine, vom su- rîde pînii albe ! Vom rezista, dușmanul poate obosi în fiece clipă ! le spunea el, îmbărbătîndu-i. Vom fi mai tari decît dușmanul !

Crt dădea o întorsătură comică tuturor lucrurilor. Atîrnase, de pildă, de bradul sub care ședea o rămurică și, cînd îi era sete, scotea numai capul și căsca gura ca să-i picure apa direct în ea. Cînd se sătura zicea :

— Răbdare numai ! Udătura lui Dumnezeu este deja aici și acușica vor sosi și celelalte minunății. Apa-ți curge

singură în gură, ba chiar direct în gîtlej. După cum se ştie, pentru trîndavi ăsta este un mijloc care şi adapă şi spală. Minunăţie nu alta !

Dar ce avea Pavlek din asta, el era flămînd. Nu într-a- tît însă încît să despere. Era deja a treia zi de cînd nu mîncaseră nimic, iar el se tîrîse neîncetat pînă acum de ici colo, pînă ce, la un moment dat, dispăru. La început nici nu-i observaseră lipsa. Dar Sonja, care-l iubea cel mai mult, simţi singurătate în jurul ei, căci de obicei Pavlek se vînzolea mereu prin apropierea ei. Îi pipăi culcuşul, unde-şi ţinea şi puşca, dar puşca nicăieri ! Comandantul se îngrijoră.

— L-a răzbit foamea ! zise Dimez.

— Trebuie să ne retragem ! gîndiră unii. Băiatul a plecat cu siguranţă în sat să ceară pîine. Acolo-s fascişti şi el se va preda. Foamea este lucrul dracului ! Foamea poate îngenunchea şi un om în toată firea, darmite pe Pavlek, care este încă un copil !

— Înseamnă că nu-l cunoaşteţi ! le zise comandantul. Poate, într-adevăr, s-a dus în sat. Dar de ce a luat şi puşca ?... Nu, nu ne va trăda. Pun capul pentru el !

— Bine, dar el n-ar face-o din nemernicie, aşa cum fac scîrbele de trădători, ci de nevoie. Foamea pune repede stăpînire pe un copil ! zise France.

— Să nu vorbim în vînt, tovarăşi ! le-o tăie hotărît comandantul. Nu mă tem eu din cauza lui !

Se aşează sub brad şi începu să se gîndească ; în străfundurile sufletului său simţea totuşi o mică îngrijorare.

În acest timp Pavlek păşea' de-a lungul povîrnişului, care cobora abrupt în vale. Se împleticea. Nici el singur nu ştia ce avea de făcut. Un singur lucru îi era limpede, trebuia să facă rost de ceva mîncare, cu orice preţ, de oriunde şi-n orice fel. Simţea că Sonja, camarazii săi şi el însuşi, mai ales acum cînd se împiedica pe povîrniş ca un om beat, vor pieri. Iar taică-său nu fusese încă răzbunat ! Vedea în faţa lui pe taică-său, vedea feţele chinuite ale celor şaptesprezece, îi ardea în faţa ochilor sîngele curs la cariera de piatră. Nu, nu, nu trebuia să moară ! Păşea încet, se oprea la fiecare ridicătură de pămînt, asculta, privea, se ascundea cu prudenţă, îşi încorda ochii şi urechile. Şi înainta iar cîţiva paşi. Ploua cu găleata. Un iepure speriat aproape că i se încurcă în fugă printre picioare, de undeva se auzi o bufniţă, jos, în sat, lătra un cKne. Cînd ieşi pe drum putu deja să vadă în depărtare casele. Privi cît privi şi simţi cum i se pune un nod în gît. Acolo erau case, erau acoperişuri, acolo se

vedeau coşuri fumegînd, acolo era cald, uscat, acolo erau patru pereţi, tavan, masă, scaune, sobă şi pat... Stătea pe o buturugă şi nu se mai sătura privind toate aceste frumuseţi. De cît timp oare se în- vîrteau ca nişte fiare hăituite prin păduri ? Socoti ce socoti, dar nu putu ajunge la un rezultat exact. Fagi uriaşi se înălţau spre cer, ploaia şiroia prin frunze, iar lîngă el sărea din creangă în creangă o veveriţă. Jos, în sat, totul părea mort, numai fumul coşurilor destăinuia că sînt oameni.

Îşi ascunse puşca sub o stîncă şi porni spre o casă mai singuratică, situată la depărtare de sat şi care avea un lot de pămînt în jur. Aproape de casă întîlni o fetiţă care purta pe cap un săculeţ de făină de la moară. Era de vîrsta lui. Văzîndu-l pe acest zdrenţăros prin singurătatea aceea, ea se opri.

— Ia spune, cîţi fascişti sînt în sat ? o întrebă el brusc, după ce cîteva secunde se examinaseră unul pe altul.

— Nu mai este nici unul. Au plecat încă de acum trei zile. Numai în Ribnica mai sînt cîţiva. Şi au omorît deja toţi partizanii ! îi mărturisi fetiţa.

■—■ Ei, slavă Domnului ! zise Pavlek. Şi eu am fugit de ei şi m-am rătăcit pe aici, prin pădurile astea. Sînt flămînd, ai puţină pîine ?

— Ei, sărmanul de tine, hai cu mine în casă ! ciripi fetiţa cea vorbăreaţă. Fratele meu este în garda albă, iar tata s-a dus azi la Kocevlje să-l vadă. Abia mîine dacă se întoarce. Acasă sînt doar eu cu mama şi chiar astăzi mama coace pîine din grîu de anul ăsta.

Casa în care-l duse fetiţa era izolată de cele cîteva case ale cătunului. Grajdul era aproape lipit de pădurea lîngă care susura un pîrîiaş, care acum, din cauza ploii, se umflase foarte mult şi apa-i era întunecată şi vijelioasă. Prin noroi şi pe apă pluteau cîteva raţe grase. Cînd păşi în odaia caldă rămase ca împietrit, într-atît îl copleşise căldura plăcută. Cînd simţi din nou deasupra sa un acoperiş, patru pereţi, pe pereţi fotografii, o masă mare şi albă de mesteacăn, o sobă din care se răspîndea căldura, se cutremură tot. Şi în toată casa mirosea a pîine caldă, din care nu mai gustase atita amar de vreme.

— Mamă, mamă, dă-i sărmanului ăsta o bucată mare de pîine şi lapte cald ! strigă fetiţa în tindă. Scîrbele ălea de partizani l-au alungat de acasă şi este tot numai zdrenţe, ud şi flămînd !

Mama se opri uimită în faţa băiatului murat, de pe care se scurgea ploaia, îşi adună mîinile deasupra capului şi-l privi ca pe o stafie.

— Ia te uită, ia te uită, sărmanul ! Şi pe tine te-au alungat scîrbele ălea de partizani ! O, Doamne, cît rău au mai adus ! Dar ştii, acum i-au omorît ori i-au prins pe toţi, acum i-au nimicit pe viermii ăia !

— V-au făcut şi vouă vreun rău ? întrebă Pavlek, mîncînd pîine şi sorbind din laptele fierbinte, care, deşi era înfometat ca un lup, nu-i prea pria, ascultînd cum vorbesc mama şi fetiţa despre partizani.

— Nouă, slavă Domnului, nici ei şi nici fasciştii nu ne-au făcut nimic ! Numai că partizanii au sucit minţile multora şi i-au dus cu ei în pădure. Acum însă fasciştii le-au ars toate casele ! Şi pe băiatul nostru aproape că-l înnebuniseră, numai că taică-său i-a ars cîteva şi marş cu el în garda albă ! Iar nouă fasciştii nu ne-au făcut nici un rău, dimpotrivă, pentru că le-am spus unde se ascund bandiţii ăia, ne-au dat chiar cîteva kilograme de macaroane şi orez.

— Şi fasciştii i-au găsit ?

— Păi cum să nu. Au prins cinci, cîţiva dintre ei au reuşit însă să fugă.

— Şi ce le-au făcut ?

— Ce era să le facă, i-au omorît, aşa cum şi meritau ! Numai Dumnezeu ne-a ferit ca bandiţii ăştia să nu vină şi peste noi. Ne-ar fi ars toate bisericile, ne-ar fi distrus toţi sfinţii şi ne-ar fi jefuit şi pe noi. Ăştia sînt toţi comunişti !

— Dar ce înseamnă asta, maică ?

— Comunişti ? Pastorul nostru spune că-s mai răi decît cei doi tîlhari care au fost răstigniţi atunci, demult, împreună cu domnul nostru Isus Cristos pe Golgota. Poţi să-ţi închipui ce fel de oameni sînt ăştia, dacă în iad este pregătit deja pentru ei cel mai mare cazan cu smoală !

Pavlek se scărpină după ureche şi se aşeză pe cuptor în aşa fel, încît să i se usuce tot ce avea pe el; şi, în timp ce stătea ghemuit acolo mulţumit şi sătul, deşi ar mai fi mîncat încă bucuros, căci chiar atunci femeia scotea din nou din cuptor pîini mari albe, se gîndea în toate felurile cum să facă să pună mîna pe toate aceste pîini, pentru a le duce tovarăşilor.

„Să fur oare ?“ stătea el cu sufletul îndoit.

„În casa asta sînt trădători ! îi răspundea inima. Au pe conştiinţă viaţa a cinci partizani !"

— Păi, tu eşti pe jumătate gol ! zise femeia cînd văzu cum ies aburi din zdrenţele lui ude şi pe jumătate putrezite.

— Păi da, puţin am rătăcit eu prin păduri ? !

— Metka, scotocește în cufăr ! Fiul nostru Joze era cam ca tine, poate o să găsim ceva și pentru tine. Pur și simplu nu-mi mai încap de bucurie că am scăpat de bandiții ăia. Am să plătesc cinci slujbe la biserică ! Uite, ia și te îmbracă !

Și Pavlek căpătă o pereche de pantaloni încă întregi, numai că erau puțin cam lungi, o haină, care e drept că avea niște găuri în ambele mîneci, dar era călduroasă și, pe lîngă asta, gospodina îi scoase din cufăr și o cămașă de pînză groasă.

— Dacă aș mai avea și niște geoarse de încălțări, aș fi un flăcău și jumătate ! zise Pavlek. Picioarele-mi sînt pline de răni.

— Ei, la asta nu m-am gîndit! Așteaptă, am să-ți aduc apă fierbinte și săpun ca să-ți speli bine picioarele și, după ce le ștergi, am să ți le ung cu untură. Pe urmă om găsi noi și ceva de încălțat.

Apă fierbinte și săpun ! A închis ușa, a scos tot de pe el și s-a spălat din cap pînă-n picioare, de s-a făcut o adevărată băltoacă lîngă hîrdău. După ce îmbrăcă cămașa curată și pantalonii uscați se simți ca un nou-născut. Strînse hainele zdrențuite, ieși afară și le aruncă în pîrîu»

Drum bun şi cale bătută ! Destul îl mîncase pielea ca dracu. Păduchii ! Aceste mici viețuitoare date dracului de rele apar imediat de sub cămaşă, cînd n-ai posibilitatea să te speli şi să-ți ții curată rufăria de corp. Oh, cum îi mai mîncau cîteodată ! Toți din companie se scărpinau, iar uneori aceştia îi chinuiau mai rău decît foamea şi setea. E adevărat că rîdeau unul de altul, cînd vreunul îşi băga mîna pe sub cămaşă, dar n-aveau ce face. Cu cît îi stîrpeau mai mult, cu atît apăreau mai mulți. Pe secăturile cele mari şi grase le prindeau ei, dar lindinilor nu le puteau veni de hac. Pe acestea le poți distruge numai cu apă fierbinte ! Iar în pădure apa fierbinte este mai scumpă ca aurul.

Acum însă Pavlek scăpase de zdrențele lui păduchioase. Pe masă îl aştepta din nou o felie de pîine abia scoasă din cuptor. Coaja ei îi trosnea în dinți şi în tot corpul i se împrăştie o flacără de putere nouă, de bucurie nouă, de credință şi speranță nouă. Simți chiar o mare recunoştință în suflet față de această femeie bună, dar cu o bucată de pîine şi cu cele cîteva vechituri uscate nu-şi poate ea spăla conştiința ! Cinci partizani putrezesc în pămînt din cauza ei ! De cinci ori ucigaşă ! A trimis la moarte cinci partizani pentru a-şi salva fiul. Cinci partizani pentru cîteva kilograme de macaroane şi orez ! În timp ce Pavlek o privea aşa dintr-o parte, nu-şi putea lămuri ce fel de inimă avea. Era adevărat că o convinseseră că ceea ce făcea era drept şi că prin trădarea ei servea religiei şi poporului. Desigur, cea mai mare vină o purtau aceia care o îndemnaseră la asta, totuşi mîinile ei erau pătate de sîngele partizanilor care se duseseră să lupte şi pentru libertatea ei ! îşi retrase recunoştința înapoi în inima lui moale. Trădarea trebuie răzbunată ! Fără pedeapsă aceşti nefericiți orbi nu-şi vor recăpăta niciodată vederea.

— Ia de mănîncă şi, dacă vrei, poți rămîne să slujeşti la noi ! îi spuse femeia. Acum, cînd Joze a intrat în garda albă, avem foarte mare nevoie de cineva. Ce zici de asta ? îl luă repede femeia. încearcă cizmele astea !

Cizmele vechi şi cîrpite îl bucurară. Erau destul de mari pentru el, dar, cu puțin fîn îndesat în ele, le putea purta. Iar untura făcuse adevărate minuni. Picioarele nu-l mai ardeau, căci untura îi răcorise călcîiele sparte şi degetele rănite.

— S-a făcut, rămîn la voi ! zise Pavlek.

— Ei, aşa. Cînd se va întoarce tata, o să vorbiți şi despre simbrie.

Atunci, ca o slugă-n casă ce era, începu să cerceteze casa şi tot ce aparținea gospodăriei : grajdul, în care erau şase vite

şi o mîrţoagă, hambarul, un fînar îndesat, o cocină în care grohăiau doi porci mari şi graşi, grînarul, pivniţa... Metka îi arătă veselă toate aceste averi şi, ce-i drept, avea ce arăta, căci casa era avută, cu de toate oriunde-ţi aruncai ochii. În ogradă ciuguleau iarbă găini mari, cîteva gîşte tinere se strînseseră sub banca de lîngă zid, căci erau foarte sensibile la ploaie, iar în bucătărie, sub tavanul afumat, spînzurau cîteva şunci mari şi şiruri întregi de cîrnaţi.

— Cum de aţi tăiat porc pe vremea asta ? se miră Pavlek.

— Cînd fasciştii şi partizanii au tras unii în alţii, l-au nimerit pe unul şi a trebuit să-l tăiem, îi răspunse gospodina.

Din cer curgea ca din găleată. Nori grei se strînseseră deasupra pomilor, pîrîul începuse deja să se reverse peste livadă şi tot timpul străluceau fulgere şi tuna

— Ne-ar fi fost tare frică zilele astea cît lipseşte tata ! zise femeia. E bine că te-ai hotărît să rămîi la noi, barem să fie un bărbat în casă !

Pavlek dădu de mîncare la vite, aduse apă în bucătărie şi o grămadă de lemne sparte. Apoi se apucă din nou de spart lemne cu cea mai mare secure pe care o găsi, aşa că femeia îl privea cu mulţumire, deoarece băiatul arăta multă voinţă de muncă. Dar se şi pricepea la treabă şi părea că va fi cu adevărat o slugă bună, aşa că tata o să se bucure cînd va veni, mai ales acum, cînd Joze nu este acasă.

Cînd se lăsă întunericul se adunară toţi trei în bucătărie, lîngă foc, unde gospodina fierbea mămăliga. Pavlek şi Metka discutau deja foarte familiar şi-şi împărţeau treaba pentru a doua zi. Dacă va ploua, va tăia lemne, altă treabă, pentru moment, nu mai era de făcut în casă ; iar cînd va apărea soarele vor ara cîmpul. Mamei îi plăcea cel mai mult să povestească despre Joze, căci era singurul lor băiat.

— Eh, numai să-l vezi ! este puternic ca un stejar şi înalt cît muntele, iar la muncă n-are pereche, povestea mama şi se înduioşa cînd vorbea astfel gîndind la el.

— Dar ce-o să fie dacă-l omoară partizanii în luptă ? o întrebă Pavlek.

— Păi, nu mai sînt ! zise mama chircindu-se de groază.

— Mai sînt, mai sînt, maică ! Cînd am fugit peste Velika Gora i-am văzut. Erau pe puţin o mie J

— Doamne ! Tu minţi, copile !

— Pe cuvînt de onoare, maică ! I-am văzut cu

proprii mei ochi !

— Oh băiatule, vai de mine, ce mai spaimă mi-ai băgat din nou în oase ! Nu, nu !... Ştii, partizanii se tem într-atît de ai noştri, că nu vor mai ieşi niciodată din păduri. Or să crape de foame !

„Eh, Dimez, de ce nu eşti tu aici ! suspină Pavlek în sinea lui. Te-ai fi desfătat. Asta-i treabă pentru tine !"

Noaptea începu să se lase încet. Pe acoperişurile de paie ploaia şuroia în continuare şi se scurgea cu zgomot de pe streşini; în timp ce stăteau în jurul mesei şi mîncau din mămăliga cu multă grăsime în ea, se produse o nouă rupere de nori şi fulgere strălucitoare luminară încăperea întunecată, în care ardea numai un opaiţ. Tunetele cutremurară casa. Femeia se închină, desprinse o rămurică de măslin şi o aruncă pe foc.

— Apără-ne Doamne de trăsnet şi de partizani ! strigă ea înspăimîntată, în timp ce afară furtuna se dezlănţuia, răsunînd sălbatic în defileu.

Femeia îşi luă mătăniile de pe perete, îngenunche lîngă sobă şi începu să se roage cu voce tare. Metka se băgă în maică-sa, privind cu spaimă spre fereastră. Iar Pavlek stătea pe cuptor şi se gîndea cum să-şi pună în aplicare planul pe care şi-l făcuse în amănunţime.

După ce femeia termină rugăciunea, se mai duse o dată să verifice zăvorul de la uşă, închise cu grijă toate ferestrele, apoi o luă pe Metka de mînă, zicîndu-i :

— Hai la culcare, Metka ! Oh, ce frică-mi este. Bine că ai rămas tu la noi chiar acum, Pavlek ! Ia învelitoarea asta, ai să dormi pe cuptor ! Noroc că sînt zăbrele de fier la ferestre !

Cînd dispărură în odaia cea mică, Pavlek se culcă pe cuptor. Căldura plăcută îl legănă în somn, dar într-un somn numai pe jumătate. Se hotărîse să se trezească la miezul nopţii, dar era atît de obosit, încît nu putea rezista somnului la care rîvnise atîta vreme, mai ales în această cameră plăcută. începu să viseze minunat. O văzu pe maică-sa cum se apropia ca prin ceaţă de el; după ea veneau mulţi oameni şi toţi aveau figurile foarte strălucitoare şi fericite. Cînta muzica, pretutindeni fluturau steaguri, pe un drum alb păşea o armată puternică de partizani. Pe dealuri bubuiau mortiere, de la sat la sat răsunau cîntece, iar el se desprindea din rîndurile partizanilor care mărşăluiau şi alerga în întîmpinarea mamei...

Un tunet puternic îl trezi. Era încă pe cuptor cînd ceasul începu să bată şi el îi numără bătăile. Era unsprezece. Afară

ploua cu găleata. Coborî de pe cuptor şi se apucă de treabă. Pregăti frînghiile tari, pe care le ascunsese încă mai dinainte, pe întuneric, sub cuptor ; îşi trase cizmele şi începu apoi să tropăie prin încăpere, să bată cu pumnii în uşa odăiţei şi să strige din toate puterile :

— Maică, maică, au venit partizanii. Izbesc deja în uşă !

— Vai de mine, or să mă omoare ! strigă femeia. Or să ne omoare, vai, vai, Cristoase Dumnezeule !

Femeia sări pe podea şi împreună cu Metka se băgară sub pat, împietrite amîndouă de spaimă. Pavlek îşi schimbă vocea ameninţînd :

— Să tăceţi ca peştii !

Apoi conchise, răsburnînd intenţionat masa şi ordo- nînd :

— La lucru, tovarăşi ! Casa asta este o casă de trădători. Janez şi Joze, staţi de strajă în faţa casei ! ordonă Pavlek. Iar pe sluga asta mică de pe cuptor, legaţi-o !

Aprinse opaiţul şi se apucă de treabă. încă de cu seară îşi pregătise doi saci mari. Într-unul încărcă toate pîinile, carne afumată şi cîrnaţi, o oală de untură şi sare. Nu uită nici de macaroanele şi de orezul cu care se lăudase femeia. Cotrobăi prin toate policioarele din bucătărie şi găsi o sticlă de ulei, puţin zahăr, cîteva cutii de ţigări. Dintr-un cufăr mare de sub geamul din odaia mare scoase cîteva cămăşi, puţină rufărie de damă, încă o pereche de cizme noi, o maramă şi, pe lîngă toate astea, şi două mantale militare, citeva pături călduroase, pe care probabil le ascunseseră în casă încă din vremea cînd armata iugoslavă se împrăştiase. În spatele hornului erau citeva conserve militare. Într-un dulap mic, care atirna pe peretele odăii mari, găsi nişte foarfece de tuns părul, un brici şi două bucăţi mari de săpun. Le îndesă pe toate într-o desagă. În cele din urmă, înhăţă din pivniţă o butilcă de ţuică de prune grozavă, un căzănel de aramă, iar într-un dulăpior dădu peste citeva cutii de chibrituri şi opt cutii de ţigări. De fericire i se părea că a prins aripi, mai ales cînd se gîndea dtă bucurie va produce în tabără cînd le va duce toate aceste bunătăţi.

Luă o lampă mică pe care o atîmă de un cui în grajd, înfăşură apoi copitele mîrţoagei, care se vedea că slujise mulţi ani sub gîrbaci şi o scoase afară, în faţa tinzii. Legă cu o funie groasă ambele desăgi şi le atîrnă cu mare .greutate de o parte şi de cealaltă a spinării mîrţoagei, astfel încît să atîrne egal în fiecare parte. Deasupra celor două desăgi, legă căzănelul. Apoi, tropăind din cizme, se întoarse în casă, dădu cu scaunele de pămînt şi făcu o larmă atît de mare, de parcă toată casa era

plină de partizani.

— Coboară de pe cuptor, băiete ! ordonă el cu voce profundă. Arată-ne drumul pînă la şoseaua de lîngă Kot, apoi pînă la Strug peste Mala Gora. Cunoşti drumul ăsta ?

— Îl cunosc, îl cunosc, acolo m-am născut! răspunse Pavlek cu vocea lui.

— Ridică-te, plecăm ! se răsti el din nou, bărbăteşte.

Încuie uşa după el, aruncă cheia în pîrîu şi mînă calul la drum. El însă mai dădu de cîteva ori tîrcoale în jurul casei, tropăi din cizme ca şi cum ar fi fost mai mulţi, apoi se îndreptă intenţionat cu calul spre Kot, în partea complet opusă celei în care se ducea cu adevărat. Cînd ajunse aproape de sat, băgă calul în pîrîu şi-l mînă prin albia acestuia pînă aproape de pădure. Nu a mers însă pe drum de căruţă. L-a minat încet, peste locuri fără cărări, prin frunze, şi aşa, prin întuneric şi ploaie, se mişcau două făpturi ciudate. Un cal împovărat din greu şi un ţărănuş. Ba nu ! Acum era din nou partizan. Îşi căută puşca sub stîncă, şi-o agăţă de umăr şi mină repede spre povîrniş. Aici însă, calul începu să lunece ; nu se putea urca cu copitele înfăşurate în cîrpe şi plus de asta era necesar să se odihnească de cîteva ori. În apropierea taberei strigă straja :

— Stai, cine vine ?

— Partizanul Pavlek ! răspunse Pavlek vesel.

Toată tabăra se însufleţi într-o clipă. Toţi săriră în picioare şi-i ieşiră în întîmpinare – ei fuseseră convinşi că nu se va mai întoarce ! Se mirară însă şi mai mult cînd dădură cu ochii de cal şi de cei doi desagi. Îl înconjuraseră pe Pavlek şi-l pipăiau, ca şi cum nu le-ar fi venit să creadă că este chiar el. Crt şi Sonja se prăbuşiră pur şi simplu peste el ; i se aţîrnară de gît şi începură să joace cu el un fel de dans indian.

— Pavlek, Pavlek al nostru, tu, eăpcăunule, drac împieliţat, cît am fost de îngrijoraţi toţi din cauza ta ! strigă Sonja. Dar ce-ai acolo în saci ?

Îşi întinseseră deja mîinile spre saci, dar Pavlek îi şi luă la goană.

— Astea toate sînt pentru Dimez ! zise el. Acum puteţi aprinde fără grijă focul, fasciştii au roit-o deja de pe aici. Jos este ceaţă, aşa că n-o să se vadă nimic !

Cine s-ar fi putut gîndi la aşa ceva ? Alergară toţi să caute crengi uscate. Pavlek le dădu chibrituri şi, în curînd, din grămada de vreascuri, care se usca încet sub flăcări, începu să iasă fum. Jarul începu să ardă tot mai tare sub crengi şi dintr-o dată flăcările ţîşniră în toate părţile şi luminară feţele din jurul

focului.

Se aşezaseră cu toţii. De mulţumire că după atîta vreme le era în sfîrşit cald, îşi întindeau oasele. Îi cuprinsese o bucurie de nedescris, un anume sentiment al salvării, da, li se părea că peste ei dăduse o mare fericire, care-i scosese din fundul mormîntului în care zăceau şi din zi în zi se înfundau încet tot mai adine. Acum le venea să chiuie şi să cînte ; li se deschideau din nou larg porţile spre viaţă, vor porni din nou la luptă, va străluci din nou soarele, vor alerga din nou în întîmpinarea libertăţii.

Iar Dimez se ocupa de saci. Scosese la lumină toate acele comori. Cînd tovarăşii dădură cu ochii de pîinile

de grîu mari şi albe şi carnea afumată, se bucurarăi grozav de mult, iar Crt se aşezâ de bucurie în cap, îşi bălăbăni de cîteva ori picioarele prin aer, apoi, ca şi ceilalţi dealtfel, îl îmbrăţişă pe Pavlek şi-l sărută din toată inima.

Dimez însă împărţi porţii foarte mici, căci, dacă mîncau cu lăcomie aşa flămînzi cum erau, se puteau îmbolnăvi. Apoi avură grijă şi de ei şi-şi împărţiră toată rufăria pe care o adusese Pavlek ; înainte de a se îmbrăca însă se vîrîră sub stînca de pe care curgea apa de ploaie, se spălară şi stropiră totul în jur, încît nu se mai vedea decît o spumă în locul acela. Pentru ziua următoare se ordonă curăţenie generală, tuns şi bărbierit. În timp ce în căzâ- nel fierbea apa de mămăligă, Pavlek mai scoase din fundul sacului şi ţigările.

De fericire, mai-mai să-şi piardă minţile camaraziL Fumară, fumară şi din nou fumară, ascultîndu-l pe Pavlek, care le povestea cum făcuse rost de toate. Inimile li se umplură de o nouă credinţă, de noi speranţe- Da, greul trecuse ! În clipa aceea multe grupe mici de partizani, la fel ca aceasta, cutreierau prin toate pădurile Sloveniei. Oare toţi erau atît de fericiţi şi mulţumiţi ?

Acum vor merge din nou să-şi întîlnească tovarăşii. O, cît este de frumoasă viaţa ! îndrăgiseră din nou rîsul 1 Pavlek îi ascultă un timp cum îşi făureau planuri, iar apoi, sprijinit de Crt şi Sonja, căzu într-un somn dulce.

23

COMPANIA IN ATAC

Diviziile inamice se retrăgeau. Lăsau în urmă sate în flăcări, biserici dărîmate, lungi şiruri de cruci din lemn şi case pustiite. Rămăseseră însă partizanii ! Pe- aceştia nu reuşiseră să-i nimicească. Se adunaseră din toate pădurile noastre, se ascunseseră, creşteau din pă- mînt. E drept că se găsiseră şi cîţiva, care, lipsiţi de conştiinţă şi cu sufletul slab, se predaseră, mulţi căzuseră în lupte şi asedii, nucleul armatei de partizani însă rămăsese întreg. Părţile şi subunităţile ei împrăştiate se adunaseră din nou după acea poteră cumplită, însufleţiţi -şi mai mult de dorinţa de a continua lupta şi mai hotărîţi, iar din companii şi detaşamente se născură primele ■brigăzi slovene :

Brigada lui Sercer!
Brigada lui Tomsic!
Brigada lui Cankar!
Brigada lui Gubec !

Şi curînd brigăzile se unir în divizie !

Undeva, în mijlocul acestei armate, în imnul puternic al eroismului partizanilor din .întreaga lugolsavie, pe care o lega acum o legătură de sînge, se născu comandantul suprem Tito. Armata slovenă, parte a Armatei de eliberare naţională a tuturor popoarelor iugoslave, a crescut, s-a întărit şi în curînd puştile şi mitralierele partizanilor răsunară din Gorjanac pe întreaga Doljenska şi peste Ljubljana, peste Dolomit, pînă la munţii Karavanka şi, mai departe, peste Koruska şi Stajerska, pînă la Soca şi la mare ! Duşmanul închidea, omora, dădea foc, dărîma, prăda, prigonea, dar armata partizanilor creştea din zi în zi într-o armată şi mai puternică.

Compania lui Pavlek se adunase din nou. Din patruzeci de oameni rămăseseră numai douăzeci şi şapte. Cînd ■vechii camarazi se văzură din nou împreună, tabăra fu cuprinsă de o bucurie de nedescris. Îşi povestiră întîm- plările, se odihniră şi-şi făuriră planuri. Bucuria le fu însă şi mai mare cînd dădură cu ochii de aruncătorul uşor de mine eu care era înzestrată mica companie a comisarului Gregor.

— Unde-aţi dat peste jucăria asta ? îi întrebă comandantul.

— În ambuscadă, jos la Ambrus ! Albii plecaseră fără grijă din garnizoană să atace spre Zvirac, iar noi, aflînd din timp acest lucru, am pornit-o la asalt şi, aşa furioşi cum eram din cauza poterei, i-am aşteptat. Deşi i-am atacat numai cu puştile, căci alte arme nu aveam, aceştia.
încă de la primele împuşcături, au luat-o la goană înapoi spre garnizoană, părăsind pînă şi aruncătorul de mine. Păcat însă că nu se pricepe nimeni aşa cum trebuie la această armă.

— Dacă-i aşa, atunci daţi-o încoace ! le zise Bostjan. În Abisinia am slujit într-un detaşament de aruncători de mine. Asta este o armă grozavă. Dă s-o încercăm imediat !

Acum erau din nou tunşi, bărbieriţi, cîrpiţi, numai că o duceau prost în privinţa îmbrăcămintei. Totul era rupt, putred şi cîrpit; cu încălţămintea stăteau şi mai prost : unii erau desculţi, alţii aveau picioarele înfăşurate în bucăţi de saci vechi. Legătura cu Marele stat major fusese restabilită din nou, compania aparţinea acum de detaşament, se mărise cu noi partizani şi devenise în sfera ei de acţiune unitate

independentă, cu misiunea de a ataca şi a distruge garnizoanele gardiştilor albi. Dealtfel, acesta era şi singurul succes al ofensivei inamice. Înfiinţase multe garnizoane de felul ăsta pe tot teritoriul Sloveniei. Omul sloven, orbit şi corupt, primea arme din mîna duşmanului, ca, împreună ou el, să prigonească pe cei mai buni fii ai patriei, care se ridicaseră la chemarea patriei rănite şi mureau în luptă pentru a aduce poporului înrobit libertatea şi o viaţă mai bună.

În zilele liniştite care au urmat poterei comandantul Janez Stmad a exersat atît de temeinic cu compania sa, încît foarte curînd aoeasta devenise atît de iscusită în atac, surprindere, năvală, asediu, minare, tragere, informare, că luptătorii abia aşteptau să lupte din nou.

Frumoasele zile de toamnă au trecut însă repede. Crt se apucă cu o mare însufleţire de jurnalul de zi al companiei. Se găsise printre ei un desenator talentat care împodobea paginile scrise cu figuri de partizani şi partizane, purtînd în mîini drapele fluturînde. Crt scrise în jurnal despre cum venise el din Ljubljana la partizani, comandantul scrise un articol despre măreţia acestei lupte sfinte pentru libertate şi un viitor mai frumos, comisarul despre modul în care trebuia să fie partizanul, un luptător pregătit în luptă, în tabără, în pază, în atac şi cît trebuie să fie de devotat poporului. Sonja compuse o poezie frumoasă despre mamele slovene, care, renunţînd la fiii şi fiicele lor, i-au trimis la luptă. Şi, într-o seară frumoasă de toamnă, Crt citi în faţa companiei adunate toate poeziile şi articolele din jurnal. Toţi se bucurau de acest jurnal al lor, „Tovarăşii", cum se numea, şi în care vor putea scrie de acum înainte despre tot ce era vitejesc, vesel, bun şi dureros în compania lor.

Iar împielitatul de Pavlek se folosi şi el de aceste clipe libere şi se apucă de vînat pui de mistreţi. Fripseseră mulţi pe frigare, iar în anul acesta, cînd jirul crescuse- destul de bine, erau graşi şi mari. Dar partizanii nu au pace. Abia ce apucaseră să se odihnească şi ei mai bine, cînd sosi curierul de la Marele stat major şi aduse noi ordine. Luptătorii priveau cu încordare spre comandant şi comisar, care cercetau harta, şi aşteptau cu nerăbdare noutăţile pe care li le vor spune.

— Tovarăşi, ne-am retras cîteva săptămîni din faţa tancurilor, tunurilor grele şi avioanelor. Dar acum, cînd' duşmanul a obosit, cînd noi toţi ne-am odihnit, trecem din nou la atac. Ne aşteaptă o misiune grea. Va trebui să cucerim şi să

nimicim o garnizoană de gardişti albi, care este foarte bine întărită. În ea se află circa şaizeci de trădători şi patruzeci de fascişti. Sper să îndeplinim cu bine şi tot atît de curajos ca şi pînă acum misiunea. Sîntem prost îmbrăcaţi şi mai prost încălţaţi şi n-avem nici armament greu. În garnizoană sînt de toate ! După ţce se inserează, adunarjea şi plecarea ! Drumul este lung şi anevoios !

După ce comandantul termină, tabăra începu să zum- **7**.äie ca un viespar. Pînă la lăsatul serii mai erau cîteva ore. Îşi luară armele, le cercetară, le curăţară, le unseră ; unii se culcară să doarmă, căci aveau de străbătut un drum de o noapte întreagă, poate chiar mai mult, şi pe jos. Nimeni nu ştia unde se află garnizoana respectivă. Acesta era un secret militar si-l vor afla numai înainte de atac.

Cînd se întunecă coloana porni. Drumul era prost, căci, pentru a-şi putea ascunde poziţiile şi pentru a lua prin surprindere duşmanul, erau nevoiţi să ocolească toate aşezările şi drumurile circulate. În pădure noaptea era şi mai întunecoasă şi, din cauza întunericului atît de dens, nu se putea vedea nici umbra tovarăşului din faţă. Pentru acest lucru se ajutau de o frînghie, care -străbătea toată coloana şi de care se ţinea fiecare, deoarece deplasarea era atît de anevoioasă, încît s-ar fi putut pierde uşor cel care ieşea din rînd. Cînd şi cînd, din gură în gură, circula întrebarea :

— Există legătura ?

— Stai, legătura s-a întrerupt !

Se mai întîmpla şi ca cineva să se împiedice de vreo rădăcină în întuneric şi să cadă la pămînt, din care cauză coloana se oprea. Se refăcea însă repede şi se anunţa de la sfîrşitul coloanei către cap :

— Legătura a fost restabilită ! înainte !

Sau se anunţa din capătul coloanei :

— Conducătorul plutonului doi, tovarăşul Zarko, la comandant !

Şi atunci acesta păşea repede de la unul la altul, pe lîngă coloană, pînă ce ajungea la comandant.

Cam pe la miezul nopţii coloana se opri. Odihnă ! Pe acelaşi loc pe care se opriseră se aşezară pe pămînt. Dar numai pentru cîteva minute, să respire, să fumeze o ţigară şi să dea jos ranîţele din spate. Fiecare avea grijă să nu-l cuprindă somnul, căci toate ordinele se executau atît de încet, încît tovarăşii nu puteau observa în permanenţă în întuneric pe cel care ar fi dormit şi ar fi plecat în noapte fără el. Un astfel de

nefericit s-ar fi trezit părăsit. Ar fi rătăcit prin pădure, pierdut, pînă ce ar fi dat de vreo patrulă de partizani, care l-ar fi condus pînă la prima unitate de partizani şi de aoolo la subunitatea lui.

Cînd începu să se lumineze de ziuă se aflau pe un podiş. În vale era încă ceaţă. Era frig. Căutară un loc mai bun, sub castanii ale căror fructe erau deja coapte, şi trimiseră cercetaşi în toate părţile.

— Pun capul că aici sînt Gorjanci ! zise Crt.

— N-ai să-l pierzi ! întări Dimez. Aici sîntem în siguranţă, ca acasă la noi !

Făcură două focuri mari. Castani erau aici destui, iar castanele coapte sînt o adevărată minunăţie ! Pavlek, după vechiul obicei, cutreieră prin pădure şi dădu peste multe ciuperci, cenuşii, verde-închis, cărora le zicea fripturici. Aşezară o piatră subţire şi mare pe foc, sărară pălăriorele ciupercilor, le puseră pe piatra fierbinte şi, în cîteva minute, ciupercile erau coapte şi, într-adevăr, grozav de gustoase.

— Pavlek, o să te alegem intendent ! zice Crt. Cine ar fi crezut că din prăpăditele ălea de ciuperci o să iasă nişte fripturi atît de grozave ! Ai văzut, Dimez ?

— Dar fără sarea mea n-ar fi făcut nimic, drac împieli- ţat ce eşti ! îl bruftului Dimez.

Cercetaşii nu aduseră ştiri deosebite şi compania se odihni fără grijă pînă aproape de prînz. Frunzele pomilor se transformaseră deja în veşminte de toamnă şi cădeau pe pămînt la fiecare adiere de vînt. Frunzele ruginii zburau jn văzduh ca nişte fluturi mari. Se luminase de-a binelea. Ceaţa se ridicase şi soarele plăcut de toamnă încălzea luptătorii, care porniseră deja mai departe, pe podiş. Priveau dedesubtul lor micile sate ale Belokranjs- kăi, viile şi nenumăratele colibe din viile de pe munţii Semicka şi Tanca de lîngă Maverlen.

— Eh, Bela Kraijna ! Raiul partizanilor ! chiui cineva din coloană.

-— În primul sat vom organiza un frumos miting ! zise Sonja.

-— Da, aşa-i, ne aşteaptă un frumos miting ! zise Bostjan, care purta aruncătorul de mine. De data asta o să cîntăm cu instrumentul ăsta ! Este un contrabas pentru trădători !

înainte de căderea întunericului ajunseră la obiectiv. Aici îi aştepta informatorul asupra terenului, „care-i descrise cu exactitate comandantului întregul amplasament al garnizoanei.

— Comandantul albilor este Pepo Figaro din Sveti

Kriz. Sînt acolo cîţiva albi din Ljubljana, majoritatea însă sînt ţărani din Zdensko Selo, din Dobro Polje. Cazarma o au în şcoală, iar în clopotniţă au o mitralieră mare. Cei mai mulţi dintre ei dorm în biserică, în locul pentru corul bisericii. Au acolo şi un butoi cu vin. Fasciştii sînt în casa parohială. Au un aruncător uşor de mine, cîteva mitraliere uşoare şi două grele. În jurul garnizoanei este un gard de sîrmă ghimpată ; în partea de sud au două. cazemate din grinzi, iar în partea de nord, una. Garnizoana este complet liniştită şi, în general, nici prin gînd nu le trece că ar putea fi partizani prin apropiere. Sînt convinşi că acum albii sînt atotputernici stăpînitori şi că, de fapt, nici nu mai există partizani. De obicei noaptea cazematele sînt goale. Cît despre Pepo, taie şi spînzură ! Toţi flăcăii din sat care n-au vrut să intre în garda albă au fost trimişi de el în lagăre. În timpul ofensivei a judecat chiar el cîţiva partizani prinşi, pe care i-a torturat şi apoi i-a împuşcat. A silit tot satul să privească cum îi bătea cu gîrbaciul.

Abia după aceasta comandantul comunică luptătorilor tot planul. Chemă toţi comandanţii, le explică situaţia şi expuse în amănunţime misiunea fiecărui pluton în parte. Cam după ora zece seara începură să înconjoare garnizoana. Un pluton se răspîndi în trăgători în faţa cazematei din nord, două plutoane în faţa celor două cazemate din sudul garnizoanei ; grenadierii şi genieştii, cu foarfecele pentru tăierea sîrrnei ghimpate, erau gata. pregătiţi. La toate drumurile care ieşeau din sat instalaseră ambuscade. De asemenea amplasară o ambuscadă şi lîngă drumul principal, mai departe de garnizoană,, pentru a opri eventualele întăriri care ar fi putut veni destul de repede, din Crnomelje ori din Novo Mesto, în ajutorul garnizoanei atacate. Distruseră şi legăturile telefonice.

Pavlek, Crt şi Sonja stăteau culcaţi la pîndă după biserică. Cînd auzi că în garnizoană se află Pepo Figaro, care avea pe suflet pe maică-sa şi pe taicănsău, Pavlek începu să aştepte şi mai nerăbdător comand» de atac.

— În noaptea asta trebuie să pun mîna pe o mitralieră ! Trebuie, trebuie ! îşi spunea el.

Îi apăru din nou în faţa ochilor, în toată grozăvia lui,, tabloul de la carieră. Chipul tatălui lui îl striga fără încetare de sub pereţii însîngeraţi, mama îl striga din temniţă, cei împuşcaţi ori spînzuraţi îl strigau din toate părţile pămîntului nostru. În faţa ochilor îi apărură pe neaşteptate satele arse şi casele pustiite. îşi lipi faţa de puşcă şi aşteptă cu nerăbdare comanda de atac.

În acest timp grenadierii din faţa cazematei de la nord

începuseră deja să se tîrască spre gardul de sîrmă ghimpată. Grenadierii se apropiară de cazemată. Totul se petrecu atît de neauzit şi rapid, încît nu se putu desluşi nici un fel de zgomot. În acea clipă însă scrîşni sîrma sub foarfece.

— Stai ! Cine-i acolo ? răsună înăbuşit un glas din cazemată.

În loc de răspuns prima grenadă îşi luă zborul spre deschizătura cazematei, imediat o urmă a doua, iar după ea alta. Sîrma fusese tăiată. Din cazemată nu se auzi nici o împuşcătură. Ai noştri năvăliră în cazemată şi cit ai clipi din ochi se sfîrşi totul. Oricum însă garnizoana fusese alarmată. De după o casă începură să clănţănească mitrali- rele şi se auziră împuşcături. Ai noştri se aruncară la pămînt şi se adăpostiră. Se auziră explozii de grenade şi În partea de sud a satului. Din clopotniţă începu să ţăcăne mitraliera grea. Împuşcăturile se spărgeau înăbuşit în liniştea nopţii.

Din ascunzătoarea lor, Pavlek, Sonja şi Crt trăgeau necontenit în fereastra de la clopotniţă. De sus monstrul scuipa gloanţe în toate părţile. Gloanţele şuierau şi pe lîngă capetele lor şi, dum-dum, se spărgeau de trunchiurile copacilor.

— Ia te uită, a apărut Boătjan ! zise Crt, scoţînd curios capul din ascunzătoare.

Departe, în pădure, în faţa lor, fulgeră şi, după cîteva secunde, prima mină lovi în turn. Bubui îngrozitor, dar mina nu-i ochise, căci mitraliera continua să secere si mai departe prin întuneric.

— Eh, de-ar nimeri în gemuleţ ! Sonja, ţine pumnii strînşi ! mormăi Crt nerăbdător.

— Păi, îi ţin eu, n-avea grijă ! Bum..., ei, acum !

A doua mină şuieră ca un balaur, lovi în gemuleţ şi explodă în .turn. Mitraliera grea amuţi.

— Ura ! chiui Crt. Bravo, Bostjane !

Comandantul alergă prin întuneric şi le ordonă :

— înainte, pînă la cimitir ! Pregătiţi-vă pentru asalt! Au fost luate şi cazematele din sud. Albii s-au fortificat acum în biserică, iar fasciştii în casa parohială. Înainte, tovarăşi, trebuie să învingem ! PaVlek, acum e momentul, fugi după mitralieră !

Alergară peste o livadă mică şi se ascunseră l'îngă zidul-cimitirului. În clipa aceea începu să ţăcăne o mitralieră inamică prin dez-chizătura făcută în spatele altarului principal.

— Asta este *tatăl nostru* al albilor! zise Crt. O să-i dezvețe el Bostjan într-o clipă de asemenea molitve !

Mina fumegă deasupra deschizăturii. Dinspre ea se auziră nişte urlete sălbatice, iar mitraliera amuţi.

— Bostjan al nostru este un maestru ! strigă Sonja.

— Atac ! Atac ! răsunară strigătele tovarăşilor.

Pavlek, înoepînd să strige, sări peste zid, iar Sonja şi Crt îl urmară şi ei strigînd în gura mare. Gurile de foc din biserică şi casa parohială îi opriră însă. În faţa lor se prăbuşi un tovarăş din cealaltă companie.

— Uh, mi-a zdrobit genunchiul, gemu el şi încercă să se tîrască din locul primejdios în care se afla.

Crt şi Sonja îl apucară şi-l traseră după un colţ al casei. Apoi se întoarseră în fugă la luptă. Din toate ferestrele casei parohiale, zidite pe jumătate în cărămidă, fulgerau puştile. Lîngă ele cîntau mitralierele. Tot la fel şi din biserică. Ai noştri se trîntiră pe lîngă casă.

— Veniţi numai mai aproape, bandiţilor, că vă crăpăm noi tigvele ! strigau gardiştii albi din biserică.

— Laşilor, veniţi să vă frigem pe foc de vii !

.— Ţine tu, porc de cîine ! se distinse glasul cuiva, care urla din toate puterile prin mica deschizătură din locul pentru corul bisericesc, de unde pornea asupra alor noştri rafală după rafală.

. – Asta-i Pepo Figaro ! zise Pavlek. Il cunosc după voce, pronunţă *r* din gît!

— Grenadieri, înainte ! Atacaţi casa parohială !

Grenadierii se năpustiră peste drum şi grenadele lor începură să zboare dincolo de ferestre. Fasciştii urlau sălbatic, răniţii din clădire gemeau, iar în camere ardeau paturile, fumul începu să iasă prin ferestre, fasciştii alergară la primul etaj, de unde începură din nou să tragă. Dar nu pentru mult timp. Curînd limbile înalte ale focului cuprinseră scările de lemn şi luptătorii avură ţinte vizibile. Iar Bostjan aruncă cîteva mine pe

acoperiş, care se aprinse repede ; era cumplit numai să priveşti la lumina focului cum fasciştii alergau înnebuniţi dintr-o cameră în alta. Unii se urcau pe ferestre pentru a sări în curte, dar gloanţele dinafară îi trînteau înapoi în foc. Numai cîţiva reuşiră să se strecoare afară prin uşa din spate, dar acolo îi secerară cei din ambuscadă.

Casa parohială era cucerită. Dar, din biserică, albii continuau să tragă. Deşi ai noştri le strigaseră să se predea, că, cu excepţia comandantului, nu va păţi nimeni nimic rău, aceştia continuară să răspundă cu rafale. Iar comandantul vroia să distrugă complet biserica printr-o luptă susţinută. Dar cum să-i convingă oare ?

Pavlek observă la lumina focului că peste zidul bisericii, pe lîngă deschizătura rotundă de sub cupolă şi pînă la acoperiş, se întindea un cablu gros de paratrăsnet. Se tîrî pînă la comandant şi-i spuse ce intenţionează să facă.

— încearcă fiule, încearcă ! îi spuse comandantul. Nu uita grenadele !

Pavlek îşi îndesă grenadele în tolba de pîine, pe care şi-o atîrnă pe umăr. Se ridică pentru a vedea mai bine. Crt îl ajută. Se sprijini de zid – aici erau aparaţi de gloanţe –, îl apucă pe Pavlek de mîini şi-l ridică pe umeri. Pavlek i se urcă pe cap, se apucă de cablul de metal si se căţără pe el ca o pisică. Era înalt. Se ţinea cu toată puterea de cablul metalic alunecos şi era nevoit să se odihnească la fiecare piron care susţinea cablul. Mîinile îi sîngerau deja. Sonja şi Crt păzeau deschizătura cu puştile. Pavlek ajunsese la ea. îşi vîrî capul în ea şi apoi dispăru înăuntru.

În acest timp cei de jos deschiseră un foc cumplit înspre partea aceea a bisericii. Crt, care stătea sub deschizătură, sări brusc într-o parte. Il zgîriase ceva pe cap. De pe gemuleţul rotund atîma legănîndu-se cablul gros ; şi, în timp ce privi în sus prin întuneric, observă la lumina focului cum Pavlek îi face semn cu mîna să se urce pe cablu pînă la el. Şi Sonja oare ? Da, da 1

— Hai, Sonja, urcă-te, am să ţin cablul pentru a-ţi ii mai uşor la căţărat !

Sonja se prinse de cablu şi începu să se cţere pe el. Abia ce intrase pe ferestruică şi Crt se şi grăbi după ea. Dădu numai de cîteva ori din picioarele lui lungi şi-şi băgase deja ochelarii în gemuleţ, holbîndu-se nedumerit la Pavlek, ca şi cînd ar fi vrut să-l întrebe : te-a lovit damblaua la cap de ne-ai pus să ne căţărăm precum maimuţele la circ ? Ce înseamnă toate astea ?

Curînd însă înţelese totul. Se aflau deasupra tavanului cupolei bisericii, peste care era zidit acoperişul exterior. La picioarele cupolei, în realitate o boltă care semăna a cub, se termina un turn cu un fel de tranşeu. Sub ceasornicul bisericii, în locul unde cînta corul bisericii, se afla o ieşire ; şi, cînd cei trei ajunseră în patru labe pînă aici, putură vedea foarte bine prin această ieşire pe gardiştii albi, care stăteau ghemuiţi în ascunzătoare şi trăgeau în partizani. Pepo Figaro stătea lîngă mitralieră şi-i încuraja :

— Loviţi, flăcăi ! În fiecare clipă ne pot veni ajutoare din Cemomelje. Trageţi în ei !

La fiecare urlet de acest fel, prin ferestruică pornea o nouă rafală lungă. Se fortificaseră bine de tot aici sus. În faţa deschizăturii din zid puseseră bănci din biserică, iar sub ei, pe drum, aveau ţinte frumoase şi vizibile, în timp ce de pe drum era foarte greu să-i nimereşti aici ; de aceea se şi simţeau în siguranţă şi nu erau îngrijoraţi. Capul sfintei Cecilija de pe orgă fusese spart, ţevile orgii erau găurite şi îndoite, iar într-un colţ se afla un butoi cu vin.

— Păi, ăştia au mutat circiuma în biserică ! şopti Crt. Să sfîrşim repede cu porcii ăştia, sînt al dracului de însetat !

— Să-i atacăm toţi trei deodată ! îi sfătui Pavlek. După ce aruncăm primele grenade, voi doi puneţi mîna pe puşti, iar eu...

— Ei, ce-ai să faci ? îl întrebă mirat Crt.

— Să ştiţi, mitraliera e a mea ! şopti răspicat Pavlek.

Mîinile se puseră în mişcare şi în biserică se auziră nişte detunături cumplite. Sonja şi Crt înşfăcară din nou

puştile, iar Pavlek continua să arunce neîncetat grenade. Fulgerele de foc spintecau, unul după altul, sub arcade şi în biserică răsunau urlete desperate de groază. Cîţiva gardişti albi îşi făcură vînt înapoi spre turn, dar aici îi întîmpinară gloanţele lui Crt şi ale Sonjei; alţii alergau ca nebunii în jurul orgii, neputîndu-şi da seama de unde pînă unde acest atac surprinzător pe la spate. Iar cei de pe drum, cînd văzură că ai noştri reuşiseră, alergară spre uşă, o sparseră şi năvăliră spre treptele scării turnului.

Dar Pavlek nu-l vedea decît pe Pepo şi mitraliera lui. Şi Pepo şi mitraliera trebuiau să fie ale lui ! Sări de sus. de pe scări, deasupra lui, ca o pisică, îl strînse de gît şi se rostogolirăamîndoi pe podea. Ceilalţi trădători care supravieţuiau îşi ridicară mîinile în sus, în semn de predare. Pavlek şi Pepo însă continuau să se rostogolească pe jos. Fără îndoială, faţă de Pavlek, Pepo era un uriaş şi cu siguranţă că l-ar fi doborît curînd şi l-ar fi sugrumat. Crt însă îl lovi cu patul puştii în cap şi astfel Pepo îi dădu drumul lui Pavlek şi se rostogoli pînă într-un colţ, unde tovarăşii îl înşfăcară şi-l ţinură strîns. Privea cu sălbăticie în jurul lui, spumegînd tot; ochii-i ieşiseră din orbite cînd îşi dăduse seama că se afla într-un cleşte din care nu mai putea scăpa. Pavlek îi luă mitraliera şi şi-o aruncă pe umăr, deşi era istovit de atîta luptă ; faţa şi mîinile îi sîngerau, dar în clipa aceea n-ar fi dat mitraliera din mînă pentru nimic în lume. Cîţiva trădători răniţi gemeau şi se văitau prin colţuri. Toată biserica era plină de fum, de miros de sînge şi praf de puşcă.

Învinseseră ! împuşcăturile de iad se liniştiseră, iar luptătorii se adunaseră în faţa bisericii, căci, din cauza casei parohiale care ardea neîncetat cu flăcări mari, era lumină ca în plină zi. De prin pivniţele pe unde se ascun- seseră din pricina gloanţelor, apărură şi ţăranii şi începură să stingă focul, de teamă ca acesta să nu se întindă şi asupra caselor vecine, pe care limbile lui aproape că le atingeau. Comandantul ordonă companiei sale să-i ajute şi să salveze ceea ce se mai putea salva. Ceilalţi se adunară în jurul trădătorilor prizonieri. Pepo se afla şi el printre aceştia, legat, iar ortacii lui îşi aşteptau soarta cu ochii plini de spaimă. Erau conştienţi că partizanii le vor plăti cu aceeaşi monedă şi, cu toate că printre ei se aflau şi unii care fuseseră siliţi la această treabă odioasă, totuşi mîinile lor erau mînjite de sîngele de frate. Pepo se apropie pe neaşteptate de comandant şi-i zise cu o voce nevinovată :

— Eu nu-s vinovat ! Fasciştii ne-au ordonat să tra-

gem !

— În regulă, în regulă ! Dar cine îi înjura atît din biserică pe partizani ?

— Băuserăm cam mult... Slavă domnului că ne-aţi eliberat de fascişti ! Ne vom alătura vouă, tovarăşe comandant. Abia aşteptam prilejul ca să devin partizan ! se prefăcea Pepo.

Se aruncă apoi la picioarele comandantului, dar acesta îi întoarse cu sCîrfoă spatele. Se uită la Pavlek, cu mitraliera pe umăr, zgîri'at tot şi plin de sîmge.

— Pavlek, ai făcut o achiziţie bună ! De acum vei fi mitraiior ! îi zise comandantul, strîmgîndu-i m'îna.

— Sonja şi Crt m-au ajutat ! răspunse Pavlek, roşu tot de mîndrie.

— Da, da, ştiu tot. Sînteţi nişte luptători excepţionali! În această victorie voi aţi fost cei care aţi contribuit cel mai mult la obţinerea ei ! îi lăudă comandantul.

— Tovarăşe comandant, permiteţi-mi să-l întreb şi eu ceva pe criminalul ăsta ! zise Pavlek.

— Intreabă-l, acum ai ocazia !

Pavlek se apropie de Pepo şi-şi ţintui privirea în obrazul acestuia. Între feţele celor doi pluteau imaginea însîngerată a tatălui şi a feţei chinuite a mamei.

— Pepo Figaro, te acuz aici, în faţa tuturor, pentru uciderea tatălui meu şi a încă şaisprezece tovarăşi ai lui, pe care fasciştii i-au împuşcat la cariera de piatră din Zarecje. Eşti sau nu vinovat ?

Pepo păli şi se cutremură din tot trupul. În acea clipă recunoscuse în băiat pe fiul lui Blaz din Kal.

— Nu sînt vinovat. Fasciştii au găsit la mine lista celor care ţineau cu partizanii. îmi notasem numele lor, căci vroiam să-i sfătuiesc să fugă în pădure. Dar fasciştii m-au tras pe sfoară şi m-au mînat cu sila în garda albă, minţi Pepo.

— Percheziţionaţi-l ! Destul, Pavlek ! Monstrul ăsta ascunde totul şi vrea să ne ducă cu făţărnicia lui ! strigă comandantul mînios.

Îi scotociră toate buzunarele. În portofel îi găsiră cîteva mii de lire şi nişte fotografii. Gardiştii albi se fotografiaseră împreună cu fasciştii. Într-una din ele erau Pepo şi cîţiva din ai lui, care, împreună cu fasciştii, împuşcau în cimitir trei partizani prinşi. Comandantul arătă tuturor această fotografie. Sîngele îi fierbea şi, dacă ar fi putut, l-ar fi sfîşiat în bucăţi.

— Dar cine-s ăştia de lîngă tine ? îl întrebă comandantul.

— Dolinar, Smrkolj şi Cerne. Ceilalţi doi zac morţi în biserică, explică rece Pepo, arătînd cu capul spre cei trei, ale căror nume le pronunţase. Continua însă să se prefacă mereu.

— Fasciştii ne-au obligat să ne fotografiem astfel ! Pe cei trei trădători pe care îi indicase Pepo îi aşezară alături de el.

— Pepo, cît îţi plăteau cînd le vindeai oamenii noştri ? îl întrebă comandantul. N-ai nici o moşie, de muncit nu munceşti niciodată, de unde ai atunci atîţia bani ?

Cînd Pepo văzu că au atîtea dovezi împotriva lui, îşi schimbă modul de apărare. Căzu pe neaşteptate în genunchi şi-şi schimbă vocea în suspine de părere de rău.

— Am fost orbit. Îmi pare rău pentru tot... Credeţi-mă, voi fi un partizan bun, dacă mă primiţi ! se umilea el.

— L-ai vîndut pe Blaz din Kal, pe tovarăşii şi nevasta lui ?

— Nu ! Doar v-am spus cum s-a petrecut totul. După aceea Smrkolj a spus fasciştilor ce fel de oameni erau aceştia. Eu n-am vrut !

Smrkolj îl privi cu dispreţ. Şi el era de fel de pe undeva de sub Catez. Il privi încruntat, pe sub sprîncene.

— Minţi ! zise liniştit. Tu i-ai vîndut pe Blaz şi pe toţi ceilalţi. Pentru fiecare din ei ai căpătat cîte o recompensă de trei sute de lire. De ce mai ascunzi acum, doar pentru asta ai şi fost făcut comandantul garnizoanei. Eu ştiu ce mă aşteaptă şi de aceea n-am să ascund nimic.
Am ucis din ordinul tău ! Tu ai fost cel care i-ai rugat pe fascişti să ne fotografieze aşa !

— Dar tu, Dolinar, ai tras ? Te simţi vinovat ?

— Da, sînt vinovat. Ucideţi-mă ! O merit ! zise acesta liniştit şi rece.

— Cerne, ce-ai de spus la asta ?

— Sint vinovat, recunosc ! Puteţi face cu mine ce vreţi ! răspunse acesta înăbuşit.

— Pepo, de ce ascunzi tu totul cu atîta încăpăţînare ?

— Fii om, comandantule ! Oare nu-ţi dai seama că ăştia trei vorbesc aşa ca să mă înfunde pe mine ? Eu nu sînt vinovat !

— Dar cine erau cei trei pe care i-aţi împuşcat ?

— Un necredincios din Zavrh şi cei doi fii ailui !

zise Cerne şi se prăbuşi brusc în genunchi, strigînd : Indurare, îndurare, am nevastă şi doi copii ! gemea.

— Uitaţi-vă la el ! Cere îndurare cînd mai înainte a omorît cu sînge rece un tată împreună cu cei doi fii ai lui ! Moarte pentru moarte ! Sînt vinovaţi, tovarăşi ? îşi întrebă comandantul luptătorii.

— Vinovaţi ! Moarte pentru moarte ! răspunseră aceştia în cor, cu voci tunătoare.

— Duceţi-i ! ordonă comandantul. Faceţi cu ei ceea ce au făcut ei în fotografie ! Pe ceilalţi, puneţi-i sub pază şi-i vom lua cu noi !

încetul cu încetul, ţăranii începură să se strîngă în jurul partizanilor. Le aduseseră butelci pline cu vin şi pîini albe rotunde. Un bătrîn se apropie de comandant şi-i întinse mîna :

— Ne-aţi scăpat de cel mai mare necaz ! Asta ne sugruma ca pe nişte cîini rîioşi ! A căpătat ce-a meritat ! zise el.

Iar partizanii aşezară în căruţe mitralierele, aruncătoarele de mine, minele, puştile, muniţia, o mare cantitate de alimente, îmbrăcăminte, încălţăminte, pături, ţigări... Acum aveau de toate, din belşug ! Duseră la Gorjanac trei căruţe pline. Coloana străbatea din nou pădurea. Pavlek îşi ducea mitraliera. Stelele începură să se stingă.

PASIUNE VTNATOREASCA

A căzut zăpada. Compania îşi făcuse tabăra într-un mic cătun din apropiere de Trebeljan şi distrusese calea ferată Ljubljana-Novo Mesto. Distrugea trenuri, făcea să sară în aer poduri şi împiedica prin toate mijloacele traficul pe această arteră de circulaţie, care lega ţinuturile noastre cu vecina Croaţie, în care stăpîneau trădătorii ustaşi, aliaţii fasciştilor italieni şi nemţi. Pavlek era mitralior şi toţi cei trei prieteni deveniseră comandanţi de grupă. Steaua roşie în cinci colţuri strălucea ca focul pe mînecile lor drepte.

În timpul iernii partizanii tr.ebuiau să fie deosebit de atenţi, căci pe zăpadă se recunoaşte orice urmă. De cîte ori nu trebuiseră ei să rămînă pe înălţimile crestelor din cauza urmelor care îi trădaseră ! Se puteau desfăşura numai pe un teren îngheţat, dar şi atunci gerul îi mușca cu toate puterile lui. Ce-i drept, acum erau toţi bine îmbrăcaţi, dar îmbrăcămintea şi mai cu seamă încălţămintea se rup repede la partizani. Şi nu-i nimic de mirare, cînd tot timpul erau în picioare, pe stînci, prin apă, prin zăpadă ; partizanul nu putea fi niciodată sigur de o adăpost ascunzătoare. în care să rămînă mai mult timp, pentru a se feri

de ger, zăpadă şi ploaie. Duşmanii şi trădătorii îi spionau de pretutindeni.

Înainte de Crăciun compania s-a retras în pădurii? din Kocevska. Nu dădură pace nici căii ferate din Kocevska. Îşi amplasaseră corturile în uriaşele păduri ale Koprivnikului, dar curînd gerul îi alungă de sub aceste acoperişuri, unde te poţi adăposti de ploaie, dar în nici un caz de zăpadă şi ger. Îşi scuipară în palme şi începură să-şi clădească o baracă. În satele arse ale Kocevskăi se găseau destule scînduri, grinzi, ferestre şi uşi. Dădură chiar şi peste o sobă mare de tuci. France, care în sat la el se ocupase de tîmplărie, clădise acum cu măiestrie o baracă frumoasă, sigură şi uscată, ou despărţituri pentru dormit, cu un cămin zidit; se găsea aici şi o sobă, şi o masă cu bănci şi era atît de cald şi de plăcut,

că omul nu-şi dorea nimic mai frumos. Cam la vreo mie de metri de baracă se găseau lemne de foc, care, din cauza războiului, nu fuseseră ridicate de nimeni. „Emona", societatea fascistă pentru exploatarea pădurilor din Kocevska, încercase de cîteva ori să le ridice, dar partizanii îi alungaseră pe lucrători, ameoinţîndu-i că vor trage asupra oricui va încerca să se atingă de avuţia naţională. Abia ce se stabiliseră aici, că îi şi năpădiră fasciştii din Kocevlje, Mozlje şi Spodnji Log şi era cit pe ce să-i prindă. Un trădător de prin partea locului îi condusese pe fascişti pe cărările pădurii pînă aproape de baracă. Partizanii fuseseră nevoiţi să se retragă în pădurile de deasupra Kupei. Zăpada era atît de înaltă,, încât lui Vavlek îi ajungea pînă la brîu. Cu toate acestea el îşi purta vitejeşte mitraliera şi nu vroia s-o încredinţeze nimănui, deşi încercaseră cu toţii să-l convingă că aceasta era o greutate prea mare pentru el.

Şi aici clădiră o baracă. Găsiră suficient material într-un sat pe jumătate ars şi, cu ajutorul oamenilor goniţi în păduri şi care-şi aveau şi ei taberele ascunse prin aceste păduri, îşi construiseră din nou un loc pentru iernat. Acum era plăcut la căldură. Mulţi dintre ei citeau, învăţau, povesteau întîmplări de pe frontul rusesc, unde nemţii pătrunseseră deja pînă la Volga şi înconjuraseră Stalingradul, citeau poezii scrise de partizani, iar corul exersa. Armonica cînta în timp ce afară era un viscol atît de mare, încît trebuiau să înlăture tot timpul zăpada de sub ferestre. Iar a sta în pază ori a merge în cercetare era un adevărat chin. Aici erau în siguranţă. Aşteptau numai să îngheţe pămîntul ca să poată porni din nou la treabă – aşa cum spuneau ei cînd trebuiau să plece la luptă. Îşi cîrpeau îmbrăcămintea, pantalonii, îi îngrijeau pe cei

degeraţi, tipăreau noul număr al jurnalului „Tovarăşii". Toată treaba era împărţită în mod egal fiecăruia, nici unul nu era scutit, nici unul nu era împovărat.

Zăpada cădea fără încetare şi în curînd troienele îi despărţiră pe partizani de restul lumii. Din această cauză,, încetul cu încetul, proviziile de hrană începură să dispară. Pe o rază destul de mare satele fuseseră arse, iar jos, pe' lîngă Kupa, se aflau numai cîteva aşezări mici, unde s-ar

fi putut sătura un om, dar nu o companie întreagă, căci ţăranii nu aveau hrană suficientă.

— Dragul meu intendent, vei fi eliberat din funcţie ! -zise într-o zi Crt. Nu prea ai grijă de noi !

— Dragul meu Crt, n-ai decît să cauţi un altul ! îi răspunse Dimez supărat, plimbîndu-se încruntat prin baracă şi tot chibzuind unde-ar putea merge după hrană pentru a da de mîncare camarazilor flămînzi.

Chiar atunci se întoarse din pază Pavlek. Abia se putea mişca prin zăpadă. Singura cărare pînă la baracă fusese din nou întroienită, iar baraca era clădită într-o mică depresiune, aşa că omul se putea uşor rătăci dacă nu ţinea minte anumite repere, după care să-şi ghideze paşii pînă la ea. În faţa uşii se scutură de zăpadă, suflînd în mîini. Apoi, încălzindu-şi degetele îngheţate lîngă sobă, începu să povestească :

— La vreo sută de metri în faţa mea, în defileul ăia unde-s resturile aşezării arse de vînători, am văzut în zăpadă nişte făpturi ciudate. Una mai mare decît o căprioară, avea coarne mari ramificate, iar una mai mică nu avea coarne. Inima îmi bătea puternic, dar, cînd am bătut o dată din palme, amîndouă animalele au tresărit şi-au luat-o la fugă spre adîncul pădurii.

— Dacă avea coarne, să fii sigur că a fost dracul în carne şi oase, se băgă unul.

— La dracu, păi ăştia-s cerbi, băieţi ! strigă Dimez şi sări în sus de bucurie. Tovarăşe comandant, îmi dai voie să mă duc după ei şi să-i dobor ? Nu mai avem carne deloc. Iată, Sonja mai are puţin şi începe să zboare prin văzduh, atît a slăbit. S-a dus dracu toată osînza ei din toamnă !

— Păi, du-te, hai ! Vrei să te duci singur ?

— Pot merge cu mine Pavlek, Sonja şi Crt !

— A, desigur, trifoiul cu patru foi ! zise comandantul rîzînd. Dar, dacă vă întoarceţi cu mîinile goale, veţi intra toţi în paza de noapte.

— Hîm ! făcu Dimez, strîmbînd puţin din nas, din cauză că comandantul avea atît de puţină încredere în aptitudinile lui vînătoreşti.

— Hei, Pavlek, nu-ţi iei mitraliera ? îl necăjiră tovarăşii, cînd acesta îşi atîrnă pe umăr o puşcă obişnuită.

— Sonja, ia puţină sare să-i pui pe coadă !

— Numai că cerbul n-are coadă ! Aşteptaţi pînă dimineaţă, am să vă pregătesc un laţ pentru prins păsări !

— Am plecat ! zise Crt. Daţi-le încolo pe gurile astea sparte, care habar n-au ce-i ăla un cerb. Dar de mîncat, ştiu eu, o să-l mîncaţi, nu-i aşa, dracilor ?

— Ne legăm să mîncăm cu tot, cu oase şi blană, ceea ce o să aduceţi voi !

Şi aşa, însoţiţi de rîsete şi glume, îşi scoaseră nasurile în viforniţa de zăpadă. Crt îşi trăsese peste urechi un ciorap vechi mare şi, înalt cum era, păşea înaintea celorlalţi, cu traista sa de lînă pe cap, arătînd ca o adevărată sperietoare. Dimez îşi vîrîse pe cap un sac adevărat, iar Sonja avea o căciuliţă din lînă. Pavlek găsise jos în sat o căciulă, aşa că, oricum, urechile nu le vor îngheţa. Vîntul le şfichiuia obrajii, iar zăpada era atît de mare, încît Pavlek se înfunda de tot în ea şi Dimez trebui să-l tîrască prin troiene după el. Sus, pe creasta sub care, printr-un defileu adînc, curgea Kupa, era cît pe ce să-i doboare vîntul, care sufla tare, îndoia crengile şi arunca deasupra pomilor snopi argintii şi fragili de zăpadă. Mica rarişte în care se aflau casele arse ale vînătorilor nu era departe. încă de pe drum dădură peste urmele întipărite adine în zăpadă.

— Priviţi cît de greu au păşit animalele prin zăpada atît de înaltă ! le spuse Dimez. Aici s-au odihnit.

Pe drum le destăinuise în taină că acasă avea o puşcă de vînătoare, pe care o ţinea ascunsă, şi că, tot pe ascuns, la lumina lunii, prin pădurile interzise vînătorii, vînase nu numai iepuri, ci chiar şi cîte o căprioară.

— Ştiţi, prin mine curge sînge de vînător ! Cu toate că ştiam că este interzis şi că nu aveam voie să fac aşa ceva, întotdeauna mă trăgea ceva la vînătoare, deşi, de fiecare dată, eram în primejdia de a fi prins de paznicul pădurii şi de a ajunge în închisoare pentru această pasiune vînătorească a mea. Ei drăcie, aş fi vrut eu să vînez legal, dar cum putea un pîrlit de muncitor să plătească atîta taxă de vînătoare ?

Arătă cu mîna spre rarişte. Prin viscol zăriră siluetele a două animale mari, care se apropiau de casa de vînătoare de altădată. Prin zăpada pe care vîntul o îngrămădise în troiene mari pe rarişte, îşi tăiau drum încet şi cu mare greutate. În faţă păşea un cerb mare, cu nişte coarne uriaşe, iar după el, mult mai mică, mergea căprioara.

— Animalele sînt flămînde. Caută hrană. Aici, pe timpurile de pace, iarna, li se dădea hrană animalelor sălbatice şi acum ele se întorc acolo unde erau obişnuite s-o găsească, le explică Dimez. Acuim, atenţie însă ! Dacă animalele ne miros, ne-am şters pe bot ! Norocul nostru că vîntul suflă spre noi. Pavlek, tu ai să rămii aici ; Crt, tu strecoară-te cit poţi de repede în stingă casei. Sonja şi cu mine vom înconjura rariştea pe partea dreaptă. Numai fără zgomot, încet şi cu atenţie ! Animalul este foarte temător şi, dacă ne simte prin apropiere, s-a zis! O întinde!

PaVlek se ascunse printre nişte ienuperi mici, îşi pregăti puişca de tragere şi începu să aştepte. Zăpada cădea atît de deasă, incit abia se putea vedea la cîţiva metri' în faţă. Peste tot domnea liniştea şi nu se auzea decât un zgomot foarte uşor al zăpezii, care se atîma în cădere de crengi, şi vuietul vîntului, care, aici, în depresiune, nu era atît de puternic ca sus, pe creastă. Dintr-o dată, liniştea fu sfîrtecată de o împuşcătură. Apoi, foarte repede, o urmă alta. Pavlek pîndea. Curînd auzi prin zăpadă un tropăit greoi, stîngaci şi deodată zări în faţa lui cerbul, care alerga înnebunit pe pîrtia de zăpadă troienită. Din gît îi curgea sînge. Era aproape istovit de moarte. Pavlek ochi şi trase. Animalul se propti pe picioarele dinapoi, bătu de cîteva ori aerul cu picioarele din faţă, de parcă ar fi căutat un sprijin şi apoi se prăbuşi în zăpadă. Cu greu ridică încă de cîteva ori capul. Privirea-i era tristă şi înceţoşată.

— Al nostru-i ! strigă Pavlek.

Dimez trăsese primul în cerb, dar îl rănise numai, căci se afla la o depărtare destul de mare de el. Căprioara sărise imediat după el, însă acolo se speriase de Sonja şi se năpustise spre Crt, care o doborîse dintr-o singură lovitură. Cerbul era neobişnuit de mare, dar căprioara era mică şi gingaşă. Legară amîndouă animalele cu o funie şi le tîrîră astfel pînă la baracă. La cîţiva metri de baracă le lăsară însă în zăpadă şi intrară singuri şi încruntaţi înăuntru.

— Ha-ha-ha s-au întors vînătorii noştri ! începură să-i necăjească camarazii.

— Aţi tras după urşi?

Cei patru tăceau cu încăpăţînare şi-şi încălzeau mîinile la sobă.

— Mi-e foame ! gemu Dimez.

— Păi sigur, aiurau de foame şi vedeau cerbi şi fripturi pe tavă. Ah, ce grasă este, ce grasă ! Ia, Sonja, gustă !

— Am spus ori nu că voi mînca cu tot cu oase şi blană ce veţi aduce voi de la vînătoare ?

— Au, ce-mi mai chiorăie maţele de foame ! gemu şi Crt, apucîndu-se cu mîinile de burtă. Ce bine mi-ar prinde acum nişte ficat prăjit ! Grăsime avem, foc avem...

Dimez ascuţi într-ascuns cuţitul cel mare de bucătărie, îl încercă pe unghie, după care îşi aţinti privirea în tavan, atît de nevinovat şi jalnic, încît începură să chicotească toţi.

— Păcătoase mai sînt dorinţele tale, dragul meu Crt ! Dar, pentru că-mi eşti simpatic, mă duc în magazie, poate dau peste un ficat !

— Dimez al nostru a înnebunit. Comandante, să-i luăm puţin sînge !

— O să-i vină lui mintea la loc la noapte, cînd va face de pază ! zise comandantul, rîzînd celor care glumeau pe seama vînătorilor noştri. Ficat... Dracul ăsta de Crt mi-a făcut o poftă, de-mi lasă gura apă.

Sonja se uită în cazanul aşezat pe plita încinsă. Ridică decepţionată nasul şi mormăi :

— Iar cartofi! Cartofi şi iar cartofi... Dimeze... !

— Dimez al tău s-a dus după ficat, ha-ha-ha ¡strigară camarazii, hlizindu-se spre Sonja. Nu vrei să-mi dai mie porţia ta de cartofi, Sonja ? o întrebă Blaz.

— N-ai grijă, şi aşa diseară o să avem ficat!

— Aoleu, aiurează ! I s-a urcat ficatul la cap. Ţineţi-o, băieţi, trebuie s-o legăm ca să n-o ia razna !

De mult timp nu mai fusese atîta rîs în baracă. Tovarăşii săreau pînă-n tavan pe paturile de scînduri, iar din- tr-un colţ cineva începu să declame. Era camaradul Urh, care, pe timpuri, fusese chelner în Ljubljana.

— Daţi-mi voie, stimate doamne şi stimaţi domni, să vă prezint meniul. Şniţel de cerb în sos de măsline... Pilaf

cu antricot de cerb, salată de cartofi şi tăiţei... Muşchi de cerb în sos cu maioneză, macaroane cu unt şi salată... Dar, dacă-mi permiteţi, am să vă atrag atenţia asupra unei anumite delicatese de azi, ficat de cerb la frigare, pregătit â la Dimez... Vinul ? Avem vin de Burgundia, muscat, vin de Ierusalim şi vin obişnuit, de partizani, din viile Kocevskăi ! Deci doriţi ficat à la Dimez ?... Da, da, imediat, mă rog frumos ! Alo, bucătăria, un ficat...

— Vineeee ! strigă Dimez, care chiar în acea clipă intră în baracă.

Pe o tavă uriaşă, ficatul scotea încă aburi. Tovarăşii săriră din paturi, clipind de uimire ; chiar şi comandantul sări în picioare. Toţi se uitau miraţi la vrăjitorul de Dimez şi se holbau la comoara pe care o ţinea în mîini.

— Uitaţi-vă, nătîngilor, apucaţi-vă cu mîinile de tigve, ca să nu vi se învîrtească ! le zise Dimez cu un aer victorios. Şi ştergeţi-o mai repede afară să jupuiţi pielea celor două animale. Şi să vă pregătiţi pentru paza de noapte î Tovarăşe comandant, ăştia patru, care s-au îndoit cel mai mult de iscusinţa noastră vînătorească, ei, nu-i aşa ?

— Oricum ! De altfel nici eu nu prea am avut în-credere !

— Pe tine te vom ierta de data asta ! zise Dimez cu părtinire şi se apucă de tăiatul ficatului.

Toţi ceilalţi amuţiseră cu nasul în piept. Numai de la depărtare, într-ascuns, îşi întorceau nasul spre cazan şi-şi lingeau buzele. Te cred şi eu, căci de cîteva zile înfulecaseră numai cartofi şi, oricît de bun ar fi cartoful, cine nu s-ar bucura la o asemenea schimbare ! În baracă mirosea plăcut. Acum aveau carne ! Acum n-avea decît să ningă cît. vroia ! Nu vor mai fi flămînzi ! Chiar cînd Dimez punea ficatul în untură, în baracă năvăli curierul de la Marele stat major, năduşit tot şi istovit de drumul atît de anevoios.

— Tovarăşi, armata roşie a învins armata germană la Stalingrad ! Stalingradul a fost eliberat ! strigă el cu însufleţire.

Această noutate îi aruncă pur şi simplu în delir. Se îmbrăţişară şi începură să joace şi să chiuie de bucurie. După ce se delectară cu o cină minunată, pregătiră la repezeală un miting, pentru a sărbători această mare victorie.

Afară băuia viforul, dar în baracă se cînta şi se sărbătorea.

În noaptea adîncă visară despre victoria care va deschide şi partizanilor drumul spre casă. Victorie, victorie,, victorie... Ei, atunci !

25

ATAC ASUPRA TRENULUI

Primăvara bătea din nou la porţile pămîntului. Brigada lui Cankar şi cea a lui Gubec dobîndiseră în valea Jelena cea mai mare victorie a partizanilor asupra fasciştilor, distruseseră un întreg regiment inamic, achiziţionaseră o mulţime de puşti, mitraliere grele şi uşoare, muniţie, aruncătoare grele şi uşoare de mine, îmbrăcăminte şi cîteva căruţe de alte efecte militare. Armata partizanilor creştea, nici o forţă nu mai era capabilă să o distrugă. Luptătorii se strîngeau din toate părţile, din Koruska, Staerska, din Primorje. Cine ar putea distruge o armată de luptători care au luat drumul pădurii de bunăvoie, cu bucurie şi însufleţire, cu cîntec şi cu dorinţa de a învinge, de a lupta pentru libertate pînă la ultima picătură de sînge.

Zăpada se topise. Pe creste ardea roşu sîngele voinicului, înfloreau spînzul şi ghioceii, peste pămîntul odihnit sufla iar vîntul de munte, plugul brăzda din nou ogoarele, se ridica amorţeala, înverzea iarba. Compania lui Pavlek se apropiase din nou de calea ferată. Soarele de primăvară încălzea aşa de tare pămîntul, încît puteau face chiar plajă,, lucru care le pria grozav după o iarnă aspră şi lungă. O, cît este de însetat corpul de razele soarelui, pielea poate din nou respira cu toţi porii ei, gerul, care în timpul iernii se strecurase prin toate oasele, pierise, mușchii se destindeau, ■se întăreau şi din nou se încordau. În vale alergau trenurile, locomotivele suflau. Trenurile erau păzite cu arme, pe lîngă calea ferată erau străji în cazemate, podurile erau şi ele păzite, iar de ambele părţi

ale căii ferate pădurea era tăiată adînc, pentru asigurarea acestei artere de circulaţie, pe care ocupanţii îşi transportau armata şi efectele militare ■spre frontul de răsărit. Tocmai de aceea ai noştri trebuiau să atace această arteră de circulaţie, să năvălească asupra ei, căci fiecare stricăciune, fiecare oră de întîrziere a circulaţiei provocau duşmanului mari pierderi în angrenajul general al maşinăriei lui de război.

Unităţile de partizani erau informate cu exactitate asupra fiecărui tren. Lucrătorii de la căile ferate formau o ■armată secretă a partizanilor. Informau partizanii asupra trenurilor inamice, le aduceau hrană şi îmbrăcăminte din Ljubljana. Tot ei erau cei care transportau poşta partizanilor. Lucrătorii de la căile ferate adunau de prin oraşe pe toţi cei care erau de partea Frontului de Eliberare şi-i transportau pe poziţii. Cu toate că fasciştii aveau o poliţie specială a lor pe căile ferate şi fiecare tren era prevăzut cu gardă, putînd fi controlat de la locomotivă pînă la ultimul vagon, totuşi pe calea ferată se transportau toate lucrurile menite partizanilor. Da, lucrătorii de la căile ferate erau într-adevăr tăcuţi, partizani tainici de un anume fel.

— La miezul nopţii va trece pe aici un tren special de marfă cu alimente din Croaţia ! i-au informat lucrătorii de la căile ferate. Pe lîngă poziţiile voastre va trece la unu noaptea. În garnitură vor fi două vagoane acoperite, pline cu mitraliere şi aruncătoare de mine. În garda militară vor fi patruzeci de oameni.

Pentru acest atac compania se pregătise o săptămînă întreagă. Genistii au pregătit mine dintr-un exploziv special, pe care începuseră să-l lanseze partizanilor avioane ■aliate ; pregătiseră, de asemenea, nişte pari groşi pentru ridicarea căii ferate, mitraliorii curăţaseră şi încărcaseră încărcătoarele cu muniţie. Pavlek era tare îndrăgostit de mitraliera lui şi făcea multe exerciţii de montare şi demontare a ei, pe întuneric în cel mai scurt timp. Cînd se organizau întreceri în companie privind montarea şi demontarea ■armelor Pavlek dobîndea cele mai multe puncte. Imediat după el urma France, iar apoi Bostjan, cu aruncătorul lui de mine.

În noaptea aceasta va fi din nou muzică ! Pentru astfel de expediţii de război partizanii se pregăteau ca pentru nuntă şi abia aşteptau căderea nopţii. Porniră din micul sat, unde-şi aveau tabăra de mai multă vreme, spre orele zece seara şi

începură să caute acea porţiune a căii ferate la care lucraseră în timpul zilei experţii în minare. Luptătorii îşi ocupară poziţiile în pădure, deasupra căii ferate, care aici făcea o curbă pronunţată. Partea stîngă de deasupra căii ferate era foarte împădurită şi adîncă, iar cea dreaptă cobora într-o vale îngustă spre drum. Lîngă acest drum amplasară o ambuscadă, pentru a nu-i surprinde duşmanul noaptea în timp ce lucrau.

S-au sfătuit cu informatorul de la căile ferate ca el să vină cu ultimul tren dinaintea celui de marfă şi ca la această cotitură să dea partizanilor, cu un felinar roşu, nişte semnale în formă de cerc. Dacă nu vor observa aceste semnale, înseamnă că trenul pe care-l aşteptau nu va mai veni.

Şi aşteptară aşa, gata de atac, într-o linişte deplină. Dinspre Ljubljana se apropie un tren lung de marfă. Chiar în acel loc linia ferată urca şi locomotiva gemea din greu, abia trăgînd şirul lung de vagoane încărcate. Iar ceva mai înainte de miezul nopţii, din partea opusă, venise un alt tren. Acesta trebuia să fie trenul din care să se dea semnalul convenit. Toţi priviseră cu încordare la balaurul de fier, care uruia cu un zgomot asurzitor sub ei. În clipa aceea, de la penultimul vagon, observaseră cercurile roşii semnalizate în aer. Aşadar, la lucru !

Genistii coborîră pînă la calea ferată. Se tîrau cu atenţie, în patru labe, pentru a nu se împiedica în sîrmele special puse pentru a da imediat alarma, căci astfel s-ar fi trădat. Ridicară şinele cu ajutorul unor pîrghii şi aşezară în aşa fel mina, încît focosul ei să iasă chiar sub roţi. Acelaşi lucru făcură şi la cealaltă şină. Pentru orice eventualitate mai puseră o mină şi la cîţiva metri depărtare de primele două. Apoi se tîrîră înapoi în pădure. Pavlek şi France, cu mitralierele lor, ocupaseră o poziţie de unde aveau în bătaia focului toată această porţiune de cale ferată. Nimeni nu mai mişca. Dar aşteptarea este cea mai grea. Minutele treceau ca ceasurile lungi, dar trenul nu se ivea, iar vremea parcă se oprise-n loc şi nu mai vroia să se mişte. Oare trenul ăsta nu va mai ajunge ? Oare nu s-au răzgîndit cumva ? Şi, dacă va ajunge, vor izbuti oare ? Comandantul tresărea nerăbdător la fiecare zgomot, dar trenul nici gînd să apară. Ceasul arăta că trecuse de mult de unu. Nu cumva se răzgîndiseră cu adevărat ?

Sonja şi Crt stăteau trîntiţi foarte aproape de calea ferată. Fiecare era afundat în gîndurile lui. Linia asta ducea spre Ljubljana. Amîndoi erau de acolo. Cînd oare, cînd vor putea

din nou să se apropie de casa de bilete a gării şi să cumpere bilete pînă acasă ?

— E mult, tare mult de cînd n-am mai mers cu trenul ! şopti Sonja.

— Eh, de asta să nu-ţi pară r.ău ! Cît timp va mai fi război, cizmele vor fi singurul nostru mijloc de locomoţie. Cel mai ieftin şi cel mai puţin periculos ! Ce-ar fi fost să fi călătorit şi tu în noaptea asta în acest tren ? Ai fi zburat prin văzduh ! Nu e oare mai bine ca noi doi să rămînem pe pămînt şi să lăsăm pe alţii să zboare spre înălţimile albastre ?

— Auzi ? Mi se pare că vine trenul !

Da, în depărtare se auzea uruit de tren. Se apropia tot mai mult. Pămîntul de lîngă calea ferată se cutremura, firele electrice vuiau, în întuneric străluciră luminile locomotivei şi de după cotitură îşi făcu apariţia uriaşul monstru negru. Arunca roiuri întregi de scîntei, era ca un şarpe cu solzi de foc, părea de neînvins. Trenul era tras de două locomotive. Alerga prin defileu cu o viteză destul de mare. Aoum !... Nervii tuturor celor la pîndă erau deosebit de încordaţi. Fiecăruia i se părea că-l va sfîşia şi pe el această aşteptare nerăbdătoare. Acum !

O flamură uriaşă de foc ţîşni spre cer, un cutremur asurzitor zgudui toate dealurile din împrejurimi. Imediat spintecă noaptea o a doua coloană de foc. Prima locomotivă se rostogoli imediat şi căzu peste terasamentul abrupt, iar cea de-a doua se urcă peste ea ca o fiară sălbatică şi se rostogoli jos în drum. Cîteva din primele vagoane veniră unele peste altele, într-o grămadă înaltă, trosniră şi se

frînseră, se distruseră şi se sparseră, ca şi cum din noapte se năpustiseră mii de uriaşi, aruncîndu-se unii peste alţii cu o furie sălbatică pentru a se distruge. Din locomotivele răsturnate aburii ţîşneau şuierînd şi gîlgîind, focul din căldări se împrăştia peste şine. Aproape toată jumătatea din faţă a trenului era aruncată de pe şine şi răsturnată spre deal. Numai de sub locomotivă se auzeau gemete desperate şi strigăte de ajutor.

— Este mecanicul de pe locomotivă, a fost prins sub fierărie ! şopti Sonja. Hai să-l ajutăm !

Dar atunci, din ultimele două vagoane, ţăcăni spre pădure o mitralieră grea. Deci acolo erau ! Ambii mitra- liori, France şi Pavlek, îşi îndreptară ţevile mitralierelor spre vagonul armat şi traseră în el cîteva rafale. Dar armătura era destul de puternică. Din această cauză se tîrîră pe lîngă marginea pădurii pînă la vagon, astfel încît să poată ochi de sus în jos în deschizăturile armăturii, iar grenadierii se îndreptară tîrîş spre cealaltă parte şi începură să arunce grenade în cuirasă. Trebuiau să acţioneze repede, ca nu cumva să-i dea peste cap ajutorul care le-ar putea veni fasciştilor căci împotriva unui tren blindat, prevăzut cu tunuri automate, nu ar fi putut face nimic. Prin deschizăturile din vagoane zburară cîteva grenade şi curînd ambele mitraliere amuţiră, răsunînd numai vaietele şi gemetele fasciştilor răniţi de după pereţii de fier ai vagoanelor. Pavlek rămase cu mitraliera lîngă vagoane, pregătit să tragă. Acum nu era timp să se vînzolească pe lîngă fortăreaţa asta. Numai după ce o vor face inofensivă ! Îi aşteptau alte treburi, mult mai importante !

Imediat ce amuţiră mitralierele, partizanii alergară spre şine şi începură să atace vagoanele. Cîţiva se băgară în va- goane, iar ceilalţi rămaseră afară, pe calea ferată, dînd lucrurile scoase din mînă-n mînă spre pădure. Erau însă prea puţini pentru a putea lua totul. Din această cauză că- tară vagoanele încărcate cu lucrurile care le erau cele mai necesare. Dădură peste un vagon plin de piei tăbăcite, stofă pentru uniforme militare, slănină, zahăr, orez, conserve şi tutun. Cît de preţioase erau toate aceste lucruri pentru armata partizanilor ! Luptătorii le transportară în pădure, se întoarseră şi mai făcură încă un transport, încît le trosneau oasele de efort.

Crt şi Sonja alergaseră spre locomotiva rostogolită.

Mecanicul de pe prima locomotivă era mort, iar fochistul lui încerca să-l salveze pe mecanicul de la a doua locomotivă, care era prins sub o grămadă de fierărie. Locomotiva zăcea într-o rină. Aburii ţîşneau fără încetare, iar ţevile şuierau şi gîlgîiau, în timp ce focul împrăştiat lumina tot acest prăpăd, care reprezenta acum rămăşiţele jalnice ale mîndrei maşini de oţel. Crt şi Sonja săriră în ajutorul fochistului. Ridicară osatura de oţel cu nişte pîrghii puternice şi, după mari eforturi, reuşiră să-l scoată afară pe mecanic. Ambele picioare ale acestuia erau rupte şi opărite de apa fierbinte care şuroia din ţevile sparte ale căldării. Avea dureri îngrozitoare.

— Mulţumesc, tovarăşi! zise-încet, cînd îi recunoscu pe partizani. Acum este bine. Numai că trebuie să fugiţi înapoi în pădure. În fiecare clipă trebuie să sosească un tren militar !

La lumina focului Sonja îl recunoscu. Păi ăsta era vecinul ei ! Il văzuse zi de zi, plecînd cu servieta lui de piele la lucru, îl privise de multe ori pe fereastra camerei ei cum îşi îngrijea grădina din jurul căsuţei.

— Mă recunoaşteţi ? îl întrebă Sonja, îngenunchind lîngă el. Eu sînt Sonja Vrecar, am învăţat cu Marica dumneavoastră la şcoală...

Îi părea rău că a întîlnit aici, printre dărîmături, în foc şi sînge, pe un cunoscut din imediata apropiere a casei ei.

În ciuda durerilor, mecanicul rănit se sprijini pe coate şi-o privi drept în faţă. Sonja îşi luă de pe cap chipiul de partizan, astfel încît părul i se împrăştie în valuri, ridică capul şi-i surise, aşa cum îi surîdea mereu de la fereastra ei.

— Doamne, tu eşti, Sonja ?..., strigă surprins mecanicul. Fato, fato, cine ar fi crezut că ne vom întîlni în felul ăsta ? Sonja noastră să atace trenuri ?... Să-şi atace vecinul şi apoi să ajute la salvarea lui ! Ce se va mai bucura maică-ta cînd îi voi povesti !

— Cum mai e pe acolo, pe la noi ?

— A, noi cei din Ljubljana, ne ţinem bine ! Pe taică-tău l-a ridicat, dar maică-ta se ţine bine, deşi poliţia secretă o plictiseşte cam des din cauza ta !

— Oare ei îi pare rău că sînt în pădure ?

— În general, nu ! Vine la noi în fiece seară şi povestim despre partizanii noştri. Noi, în Ljubljana, ştim toţi

cum luptați voi. Ne bucurăm întotdeauna cînd aflăm despre vreo victorie de-a voastră. Dar acum trebuie să vă re- trageți, e timpul ! Bineînțeles că-i voi povesti maică-ti, bineînțeles ! Și despre tine, tovarășe ! Unde locuiește mama ta ? Pe Vice ? Da, da, o voi găsi, n-ai grijă ! Retra- geți-vă, păziți-vă ! Nu-mi purtați de grijă ! Acum mă vor lua ei ! Dar tovarășul meu de pe prima locomotivă este mort, nu ?... Ah, era un om sigur de-al nostru ! Numai cei mai buni cad.

Îi strînseră cu emoție mîinile și-i cerură iertare pentru bravul om. Fochistul, care ajutase la salvarea mecanicului, îi se alătură.

— Merg cu voi, tovarăși ! Pînă aici mi-a ajuns lopata !

— O, desigur, hai, tovarășe ! strigară Sonja și Crt.

— La revedere, în libertate ! strigă înăbușit mecanicul și lacrimi mari i se prelinseră pe fața neagră, crispată de durere, privindu-i în tinerețea și curajul lor.

Sonja și Crt alergară la comandant și curînd toată compania, încărcată din greu, se îndreptă spre munți. Abia mai puteau respira. Trebuiau însă să se grăbească ! În depărtare se auzea deja uruitul unui tren, care alerga în ajutorul trenului deraiat. Grenadele tunurilor automate începuseră deja să cadă prin pădurile din împrejurimile apropiate, numai că dușmanul nu știa unde sînt partizanii. Dracul însă nu doarme și, mai știi, poate să-i nimerească și pe ei vreo grenadă. Trebuiau deci să ajungă repede, repede în munți ! După creasta aceea vor fi imediat în siguranță. În vîrful ei îi aștepta o altă companie, care preluă o parte din încărcătură și astfel toate aceste comori călătoriră mai departe, spre atelierele partizanilor : spre croitorii, spre cizmării, spre șelării, spre spitale...

Omul nostru trebuia totuși să se ascundă în adîncul pădurilor, să se ascundă sub pămîntul său natal. Dar din pădure, cu fiecare zi, ieșea tot mai puternic, tot mai curajos, de parcă din rădăcini ar fi supt seva patriei sale. Jos, adînc în defileu, ardea trenul inamic.

26

TRĂDĂTORUL

Compania se retrăsese iar în aşezarea din pădure, pentru a se odihni şi a aştepta noi ordine. Pe vîrf erau într-adevăr puţine aşezări. Aici erau dispuse în semicerc şase gospodării, căci nu prea exista pămînt cultivatul, ci numai păduri uriaşe, care se întindeau în toate părţile ; veneau apoi un brîu îngust de vii şi cîteva case mici, albe, lipite de peretele abrupt. Odinioară aceasta fusese proprietatea nemţilor din Kocevska. Viile erau acum ale partizanilor, un fel de proprietate comună cu ţăranii. Aici, sus, era plăcut să trăieşti. Vitele păşteau liniştite în poieni, copiii cîntau cîntece de partizani, pe care le învăţaseră de la aceştia ; în fiecare casă, prin fiecare fînar, erau cîţiva partizani, care, împreună cu ţăranii, formau o mare familie. Da, era cu adevărat minunat să te odihneşti aici ! Îşi spălaseră şi îşi fierseseră toată îmbrăcămintea. Acum luptătorii companiei se întreceau în curăţenie. În zadar ai mai fi căutat un păduche pe ei ! Îşi cîrpiseră tot ce era rupt ; cizmarul companiei le reparase încălţămintea, Bostjan găsise în cătun o maşină de cusut şi, din mătasea paraşutelor cu care aliaţii le aruncaseră arme şi muniţie, croise rufărie, Neza, sanitarul companiei, vindeca micile plăgi, călcîiele crăpate, rănile de pe degete, tăieturile, leziunile de pe piele din cauza gloanţelor, turna picături pentru alinarea durerilor de dinţi Cariaţi şi lecuia rîia cu o pomadă pe bază de pucioasă. Se ocupa şi de copiii din sat plini de rapăn. Îi băga într-un hîrdău cu apă caldă, îi spăla şi îi freca, apoi îi ungea cu pomadă. După ce copiii văzură cît era de plăcut să fii curat şi să nu mai fii nevoit

Bă te scarpini, începură să sară singuri în hîrdău şi să roage să fie unşi.

La poalele pădurii, pe coastă, se întindeau cîteva vii frumoase ale kocevarilor, care se mutaseră peste graniţă. Ţăranii le-ar fi cultivat bucuroşi, le-ar fi săpat şi le-ar fi legat, dar nu exista mină de lucru. Oamenii fuseseră duşi în majoritate prin lagăre, în Italia sau în Germania, iar femeile singure nu puteau face faţă la toată munca, căci aici trebuia săpată fiecare bucăţică de pămînt şi trebuia cărat în cap

fiecare coş cu gunoi pentru a fi dus pe micul ogor, înconjurat de partea dinspre vale de un gard de nuiele, pentru a împiedica alunecarea pămîntului în josul povîrnişului. La îndemnul lui France cîţiva partizani se înhămaseră la îngrijirea viilor şi curînd acestea fură săpate cu pricepere, îngrăşate, cuiburile aranjate din nou, lăstarii tăiaţi. Da, jumătate din recoltă va reveni la toamnă companiei, iar jumătate, ţăranilor ! France se însufleţise din nou. Păşea mîndru printre butuci, era nesfîrşit de fericit că, odată cu renaşterea pămîntului, parcă se născuse şi el din nou din glia sa natală, după care tînjise tot timpul. Pămîn- tul era roşietic, greu. Il lua în palmă, îl sfărîma, îl mărun- ţea. Cită putere este în glia patriei ! O simţea în palmă, se simţea pe sine trăind în fiecare fărîmiţă, încolţind şi crescînd în mii de vieţi. Era ţăran. Intra prin grajduri, vorbea cu vitele şi, cînd se sătura de mirosul de vite şi de bălegar, de mirosul pămîntului, strălucea de bucurie, ca ţăranul în mijlocul ogorului şi al livezii sale.

Crt scria iar pentru noul număr al „Tovarăşilor". Din cînd în cînd se plimba îngîndurat de colo-colo, muşca creionul şi-şi însemna gîndurile pe hîrtie. Sonja făcea plajă şi exersa cu tinerii din sat pentru festivitatea mitingului. Iar Pavlek rătăcea mulţumit prin pădure. Păsările îşi făceau cuiburile ; găsise un cuib de mierlă şi în fiecare dimineaţă se ducea să-l vadă, incit şi mierla se obişnuise cu el şi nu mai zbura din cuib, numai mierloiul continua să se rotească neliniştit deasupra capului lui. Cîteodată vina cu puşca vreun vultur care stăpînea nemilos pădurea. Măria-sa plutea în văzduh, cobora şi se ridica, cu aripile nemişcate, dar răpise pînă acum destui pui din sat şi femeile îl rugau mereu pe Pavlek să-l omoare. Era greu să nimereşti o pasăre în văzduh. De cîteva ori Pavlek l-a speriat chiar în clipa cînd cobora să răpească un pui, iar după aceasta, cîteva zile, n-a mai apărut deasupra satului. Spre sfîrşitul săptămînii însă a apărut din nou şi a furat dintr-o dată doi pui.

— Aşteaptă, tu, iticălosule, ai să-mi pici în labă ! strigă Pavlek în urma lui, ameninţîndu-l cu pumnul.

Căută o sîrmă tare şi făcu o cursă. Apoi confecţionă un iepuraş, îl umplu cu paie, aşa că arăta ca viu, şi-l puse în cursă la marginea satului. Iepuraşul era legat de cursă şi cînd Pavlek, ascuns după o movilă, trăgea de fir, iepuraşul părea că-i viu şi că mănîncă liniştit iarbă. Aşteptă al dracului de mult, o întreagă

dimineaţă, o după-amiază întreagă, dar nu se dădu bătut. Nu se duse nici la masă. Vulturul zbură deasupra lui, iar apoi, neobrăzatul, se duse la marginea cealaltă a satului şi fură din nou un pui. Spre seară însă iepuraşul totuşi l-a păcălit. Vulturul s-a rotit un timp deasupra lui, foarte sus, apoi s-a năpustit spre el, ca un vifor, şi a vrut să-l înhaţe din zbor. Pavlek însă a tras firul şi cursa se prăbuşi peste ghearele vulturului. Cît era de uriaş ! Bătea cu furie din aripi şi-şi deschidea pliscul, încît Pavlek nici nu putu să se apropie de el. Abia cînd începu să strige, alergară comarazii şi-l omorîră. Copiii l-au dus victorioşi în sat şi l-au prins cu aripile desfăcute pe cel mai înalt fînar, spre groaza şi spaima tuturor răpitorilor de găini.

— Ce-ai de gînd să faci cînd se va termina războiul ? îl întrebă odată comandantul, în timp ce şedeau sub cireşii înfloriţi.

— Voi fi din nou ţăran. Mă voi întoarce la gospodăria mea. Tata nu mai este, iar casa trebuie să aibă un gospodar. Mă aşleaptă pămîntul, ogorul, livada, pădurea, vitele !

— Bine, dar aşa iubeşti tu lupta ? Eu am crezut că vei rămîne militar toată viaţa.

Acum sînt ostaş pentru libertate şi adevăr ! Acum sînt ostaş pentru ca, în timp de pace, să pot fi ţăran, oare nu-i aşa, tovarăşe comandant ? Acum sînt ostaş pentru că patria mă cheamă la luptă, sînt ostaş că trebuie să răzbun moartea Marickăi şi a tatei, întemniţarea mamei, chinurile îndurate de satul nostru, satele arse, mormintele ostate- cilor...

— Vorbeşti cu înţelepciune, Pavlek ! Da. este frumos să fii ţăran ! Vezi tu, eu sînt tîmplar. Pentru mine tîmplăria este cel mai frumos lucru din lume. Am avut o casă a mea. soţie şi doi feciori. Şi un atelier frumos !... Tu nici nu-ţi poţi închipui ce bucurie simt cînd dau formă lemnului ia strungul meu. Cînd bucata aceea tare, puternică, de lemn, ţi se transformă sub degetele mîinii tale în dulap, masă, rame... Vezi, şi eu am să mă întorc la strungul meu. Acum sînt luptător, pentru că erau în primejdie şi uneltele mele, şi uneltele tuturor tovarăşilor mei şi mă chemau la luptă toate fabricile de pe pămîntul nostru ! Da, da, acum sînt luptător... Şi Sonja se va întoarce la cărţile şi caietele ei, şi la fel şi Crt. Bostjan se va întoarce la maşina lui de cusut, iar Dimez la nicovala lui. Acum însă puşca este singura noastră unealtă !

Oare nu-i o blestemăţie că omul trebuie să fie învăţat minte de o armă ? Pentru acum altă cale nu-i. Omorîm pentru a ne apăra ! Omorîm pentru că dorim să distrugem din om fiara care rîvneşte neîncetat la pămîntul nostru, la libertatea noastră. Da, da, şi apoi îmi voi spăla mîinile de sînge şi mă voi întoarce la strung !

Apoi se afundară fiecare în gîndurile lui. Vrăbiile ciripeau pe acoperişuri, albastrul cerului era limpede ca un iac nemişcat. Nicăieri nu se vedea vreo urmă de război. Jos, pe ogor, femeile semănau porumb, undeva în sat cineva dogea butoaie, dintr-o casă se auzea un cîntec de partizani, despre libertate şi despre omul nou. Nu se mai auzeau bubuituri de tun nici măcar în depărtare.

— Cît va fi de minunat în toată ţara noastră după ce vom învinge ! zise comandantul şi pe amîndoi îi cuprinse un dor puternic de pace şi de viaţa de acasă.

Nimeni nu văzuse că în timpul nopţii cineva se strecurase afară din sat, cineva care avea ochi şi urechi peste tot. Acesta era un ţîrcovnic bătrîn, cocoşat, văduv acrit, care nu-i privise niciodată cu ochi buni pe partizani. Unicul său fiu făcea parte din garda albă din Novo Mesto. Ţăranii nu-l puteau înghiţi nicicum. Partizanilor le ascunsese adevărul despre fiul lui. Le spusese că fusese trimis de fascişti într-un lagăr, ţăranii însă le mărturisiseră partizanilor adevărul. Mai înainte, pînă ce nu se aciuaseră încă în sat partizanii, acesta îşi vizita în fiecare săptămînă fiul. Dar acum nu mai îndrăznea să iasă nicăieri din sat, căci partizanii nu-i permiteau. Într-o noapte însă a reuşit să se strecoare. Nimeni nu-l văzuse cum zorea pe cea mai apropiată cărare de pădure spre vale şi spre Novo Mesto. Nimeni nu-l auzise cînd vorbise cu căpetenia trădătorilor. Nimeni nu bănuise că după aceasta comandantul fascist telefonase la comandamentul armatei duşmane din Ljubljana. Da, nimeni n-avea de unde şti cum acolo un ofiţer se urcase într-o maşină, care-l dusese la aerodrom. Şi nimeni nu a putut vedea cum piloţii cercetaseră o hartă mare pe care era însemnat totul, pînă la cele mai mici amănunte, şi cum ofiţerul încercuise cu un creion roşu cătunul Zavrh...

I-a trezit din nou dimineaţa minunată de primăvară. Păsările ciripeau vesele şi neobosit pe crengile pomilor înfloriţi. Coroanele cireşilor erau toate albe, împodobite parcă de zăpadă ; merii şi perii se pregăteau şi ei de nuntă. În vii

piersicii înfloreau cu flori de foc. Cucii cîntau deja în pădure, primele rîndunici zburau ager spre albastrul cerului.

Dejunul era gata. Adunarea ! Unii se grăbeau să iasă de sub jetul de apă rece al cisternei, pentru a-şi lua gamela, să nu ajungă ultimii la rînd. Fluierau şi erau plini de bucuria primăverii şi de noi speranţe. Stăteau la rînd, în faţa cazanului. Dimez împărţea solemn porţii de ciorbă şi mămăligă. În văzduh se auzi zumzet de avion.

— Chiar azi şi-a adus aminte să zboare şi ăsta ! zise cineva.

— N-are decît, sîntem bine ascunşi. Aici n-or să ne găsească nicicum ! zise altcineva.

Zgomotul avionului se auzea tot mai aproape şi chiar în direcţia lor. La început comandantul nu s-a neliniştit, dar mai tîrziu, cînd zgomotul motorului deveni tot mai puternic, i-a străfulgerat dintr-o dată în inimă apropierea primejdiei şi începu să strige cît putu de tare :

— În adăposturi !

Partizanii părăsiră nu prea bucuroşi cazanul. Nici unuia nu-i era a grabă. Comandantul se ţine de exerciţii, gîn- deau ei. Dar ordinul e ordin. Se pierdură încet printre case ori rămaseră, simplu, pe sub streşini, ridicîndu-şi nasurile spre cer. Unde eşti, babă moarte ? Fantomă odioasă, ne-ai dat peste cap dejunul ! Sonja stătea la intrarea în fînar, cu gamela goală în mînă. Crt stătea culcat, fără grijă, sub un păr, iar Pavlek intrase în grajd, la vite. În noaptea aceea se născuse un viţel şi el se dusese să-l vadă. De avion însă puţin îi păsa. Zburase deasupra satului şi dispăruse. Dar cînd ajunse după biserică avionul se întoarse brusc şi, Sonja, care privea spre cer, strigă :

— Bombe !

În momentul acela, foarte aproape de ea, bubui prima bombă, cu o explozie îngrozitoare, incit zburară în văzduh chiar şi grinzile fînarului, de parcă ar fi fost nişte aşchii mici. Sonja fu acoperită de un vîrtej de foc, praf şi fum. Tot satul era învăluit într-un nor de praf, bombele cădeau unele după altele, distrugeau şi ardeau. Toţi alergau în pivniţe sau în pădure. Casa în care locuiau comandantul, comisarul şi locţiitorii lor a fost despicată în două, iar căsuţa de lîngă ea dispăruse de tot şi în locul ei se ivise o groapă uriaşă. Cînd tot satul fu cuprins de flăcări avionul pieri, tot atît de repede cum venise.

Atunci ieşiră toţi în fugă de prin adăposturi. Paviek alergă la fînarul distrus. Într-acolo alergă şi Crt. O găsiră pe Sonja sub o grămadă de pietre şi grinzi! O scoaseră de sub dărîmături şi o transportară repede în pădure, căci avionul se putea întoarce în fiece clipă. Acolo transportară şi pe cîţiva alţi răniţi : cinci partizani, două femei şi un copil, căruia o schijă de bombă îi tăiase piciorul. Sonja zăcea pe pămînt fără cunoştinţă. Cînd infirmiera Neza îi scoase jacheta plină de sînge, văzu în spatele ei o rană cumplită, din care gîlgîia sîngele.

— Sînt răniţi plămînii ! zise infirmiera, albă ca varul, în timp ce-i curăţa rana atît de îngrozitoare, cum nu mai văzuse pînă acum ; apoi o bandajă. Are o rană grea, cumplită, cumplită rană !

— Ce s-a întîmplat cu Crt ? murmură deodată Sonja, revenindu-şi pentru o clipă şi privind înceţoşat în jurul ei.

— Sînt aici, Sonja, lîngă tine ! Te doare tare ? o întrebă cutremurat Crt.

— Dar Pavlek ? gemu ea.

— Sînt deja în picioare, zise Pavlek, zîmbind cu amărăciune.

— Comandantul ?

— Nu te mai chinui, fată dragă, acum trebuie să fii complet liniştită ! zise comandantul, aplecîndu-se cu grijă asupra fetei rănite.

Doi dintre tovarăşi fuseseră ucişi. Focul bîntuia satul, vitele mugeau cu jale în grajdurile aprinse, alergau afară şi, înnebunite, se aruncau din nou în flăcări.

— Asta-i treabă de trădător ! Probabil că cineva a spus fasciştilor că ne aflăm aici ! zise comandantul întunecat. Tu Pavlek, Crt şi Neza ocupaţi-vă de răniţi, iar toţi ceilalţi, după mine, în sat, să salvăm ceea ce se mai poate salva ! ordonă el, îndreptîndu-se în goană spre casele care ardeau.

Partizanii prinseră vitele, intrînd în grajdurile aprinse şi gonindu-le din foc, scoaseră de prin pivniţe grîne, cartofi şi butoaie de vin. Lumea alerga ca ieşită din minţi prin jurul caselor distruse, ţipînd, gemînd şi blestemînd.

Ciudat însă, bisericuţa şi casa bisericii de lîngă ea rămăseseră neatinse. Ţîrcovnicul se învîrtea pe lîngă cei ale căror

case arseseră şi le şoptea ca o satană :

— Dacă n-ar fi fost partizani în sat, nu ne-ar fi pedepsit aşa !

— Dar cine s-a dus de le-a spus ?

— Nimeni altul decît ăsta ! zise ciobanul, care întotdeauna, în zori, mîna vitele la păşunat sub vii. L-am văzut cum năduşea tot urcînd dealul. Venea dinspre Novo Mesto. M-a întrebat unde-i straja şi atunci a ocolit-o pe departe !

— Mă dusesem să culeg ciuperci ! se apără ţîrcovnicul.

— Aduceţi-l aici ! ordonă comandantul, după ce-i ascultă pe cioban.

— Pe mine, un bătrîn ? !... Pentru vorbele unui cioban prost ?..., se mîră ţîrcovnicul, închinîndu-se.

— Haideţi cu toţii în biserică ! Acolo ai să juri în faţa lui Dumnezeu şi ai să spui unde-ai fost !

Ţîrcovnicul începu să tremure şi nu vroia în nici un chip să intre în biserică. Dar poporul, care ridicase deja pumnii strînşi şi începuse să murmure cuvinte înăbuşite de furie şi ameninţare, îl împinse înăuntru. Il tîrîră pînă în faţa altarului, partizanii se înghesuiră în spate şi, în biserica în care întotdeauna sălăşluia liniştea, acum se dezlănţuia furia poporului. Comandantul îi ordonă ;

— Spune după mine ! Jur în faţa tuturor jertfelor nevinovate că astă-noapte am stat tot timpul acasă...

Ţîrcovnicul, ridicînd mîna cu cele trei degete întinse în semn de jurămînt, pronunţă după comandant primele cuvinte. Apoi însă faţa i se schimonosi, de parcă ar fi văzut o fantomă cumplită. Privi desperat spre lume, mîna-i căzu şi, dintr-o dată, se lăsă în genunchi şi strigă cu o voce strangulată :

— N-am fost acasă... Indurare, îndurare !

— Spune aici, în faţa lumii, adevărul curat ! îi ordonă comandantul.

Omul, înspăimântat de moarte, se întoarse cu spatele spre altar, ca şi cum s-ar fi temut de pedeapsa lui Dumnezeu şi începu să bolborosească :

— La Novo Mesto am... Am spus că sînt partizani în sat... aşa mi-a poruncit pastorul...

— Cît ai primit pentru treaba asta de ludă ?

— Cinci sute de lire. Iată-le ! zise, scoţînd din tolbă cinci bancnote noi, împăturite în două. Să fie pentru cei

năpăstuiţi !...

Atunci lumea începu să se mişte. Pentru o nimica toată de cinci sute de lire acest nemernic adusese pîrjolul peste tot satul ?... Cîteva femei se năpustiră spre altar, îl înşfă- cară şi-l scoaseră din biserică. Acolo, afară, se ridicară pumnii, un strigăt de furie se înălţă deasupra satului ars, toiegele începură să cadă peste capul ţîrcovnicului, în popor se trezise fiara sălbatică a răzbunării.

Aşa îl judecă şi-l pedepsi poporul pe trădător.

27

RĂNIŢII

Pe cei răniţi îi transportară la spitalul partizanilor. Pregătiseră pentru aceasta două căruţe. Le acoperi- seră cu paie moi, le asiguraseră în părţi cu scînduri şi la fiecare căruţă înjugaseră cîte doi boi. În prima căruţă se aflau trei tovarăşi răniţi, iar în cea de-a doua Sonja, care era cel mai grav rănită, şi încă un tovarăş, care putea merge, dar îi erau atinşi ambii ochi. El stătea în faţă. Călătoria a fost deosebit de grea şi de lungă. Zece oameni însoţeau căruţele ca apărători, căci duşmanul îi pîndea de pretutindeni şi nu se ştia de unde-i putea ataca. Pavlek, cu mitraliera, şi încă trei tovarăşi mergeau la o oarecare depărtare în faţa căruţelor. Crt, Neza şi ceilalţi păzeau căruţele, le susţineau la povîrnişuri abrupte ori prin bolovănişuri, căci trebuiau să se deplaseze numai prin pădure, dar şi aici numai pe cărările cele mai singuratice, iar cîteodată prin locuri pe unde nu exista nici măcar o potecă, pentru a le ocoli pe cele periculoase. Răniţii, deşi zăceau pe paie, aveau dureri cumplite, căci căruţele se legănau cînd în dreapta, cînd în stînga, hurducăiau peste bolovani şi buturugi ; uneori erau nevoiţi să treacă răniţii pe braţe peste pîrîuri şi viroage. Boii oboseau şi ei repede. Din cauza acestora trebuiau să se oprească des. Într-un timp Sonja îşi reveni din starea de inconştienţă ; în majoritatea timpului era inconştientă, dar de fiecare dată cînd îşi revenea încerca să vorbească. Crt mergea în permanenţă pe lîngă căruţa ei. Îi

urmărea cu grijă fiecare mişcare, îi îndrepta aşternutul, îi ştergea transpiraţia de pe frunte şi-i uda cu o batistă înmuiată în apă buzele arse de fierbinţeală. Neza umbla neobosită de la un rănit la altul, îi îngrijea, le aducea apă şi-i îmbărbăta.

Cînd, înainte de a se însera, desjugară boii pentru a se odihni şi a paşte, în pădurea Gorjanac, Sonja îl întrebă dintr-o dată pe Crt :

— Unde mi-e puşca ?

— N-ai grijă de ea, o voi păstra eu ! îi răspunse acesta, liniştind-o.

Apoi Sonja adormi puţin şi, în afară de strajă, se culcară toţi obosiţi; adormi şi Pavlek, sprijinit de mitraliera sa. Numai Neza era trează, căci răniţii o strigau tot timpul.

— Tovarăşă Neza, ce crezi, are să-mi taie piciorul ? o întrebă îngrijorat un partizan.

— Nu-ţi face griji pentru asta, peste două luni ai să şi joci ! îl încurajă ea.

— Dar ochii mei ?..., gemu orbul de lîngă Sonja.

— Nu o să fie nici o grozăvie, tovarăşe ! Doctorul o să-ţi scoată aşchiile de metal şi ai să vezi din nou. Acum nu vezi din cauza cheagurilor de sînge, pe care n-am îndrăznit să ţi le înlătur singură. Dar doctorii au instrumente speciale pentru aşa ceva, sînt foarte pricepuţi. Curaj numai, ai să vezi din nou ! îl îmbărbătă Neza.

Rănitul căruia o schijă mare de bombă îi rupsese trei coaste, în timp ce alte schije mai mici îi răniseră tot trupul, avea temperatură şi aiura cu glas tare. Se învîrtea neliniştit în aşternut. Era un flăcău tînăr din valea Poljanska şi nu demult fugise din Gorjanska la partizani.

— Mă duceţi la maică-mea, nu ? întrebă, aiurind flăcăul. O să se bucure mama ! Uite-o, stă în prag... O văd deja ! Uite, Neza, ne face semn cu batista...

Atunci durerile îl apucară din nou şi ceru apă.

Neza îi turnă în apă un praf pentru calmarea durerilor şi rănitul bău cu sete o ploscă plină. Se linişti curînd şi adormi. După miezul nopţii porniră mai departe. Căruţele cu răniţi se mişcau încet de tot. Pavlek era din nou în grupa de acoperire. Noaptea era liniştită şi senină. Nici un zgomot. Peste tot tăcere. Se auzeau numai scîrţîitul roţilor şi îndemnurile înăbuşite ale celor ce mînau boii. Mai aveau mult, mult drum

de parcurs ! Greu, foarte greu ca Sonja să reziste. Toi erau foarte îngrijoraţi pentru ea. Crt nu se mişca de lîngă căruţa ei. Iar Pavlek, de cîte ori avea posibilitatea, se apropia de ea şi cînd o vedea stînd aşa, nemişcată, între viaţă şi moarte, i se rupea inima.

Se lumina. În pădure începură să ciripească păsărelele, viaţa adormită se trezea. Trei căprioare alergară speriate printr-un luminiş. Era frig. Sonja dîrdîia sub pătură şi Crt îşi scoase mantaua şi-o acoperi cu ea. Din cînd în cînd i se ivea sînge pe buze şi atunci se înăbuşea şi se convulsiona. Acestea erau clipele cele mai grele.

Crt o ţinu de mînă pînă la drumul peste care trebuiau să treacă. Acolo, în apropiere, se zărea o căsuţă. Acolo se va opri pentru un ceas, acolo vor pregăti dejunul. Neza, ca un spirit bun, umbla mereu de la unul la altul. Drumul îi chinuse mult, puterile le secătuiseră, răniţii erau extenuaţi, nu îşi mai dădeau seama de ceea ce se întîmplă în jurul lor, deveniseră nerăbdători şi cereau cînd una, cînd alta.

Căsuţa era propietatea cărbunarului Ilija. Il cunoştea orice partizan care trecea pe aici. Acum acasă era numai nevasta. Ilija ardea mangalul, sus în munţi. Cu cîteva zile mai înainte aranjase focul de lemne şi acum, zi şi noapte, trebuia să păzească mangalul ca să nu se ardă prea tare. Nevastă-sa îi ducea mîncare acolo, în fiecare zi. Aici, la ei, se opriseră foarte mulţi răniţi. Cărbunarul şi nevastă-sa erau credincioşi, devotaţi, călăuze iscusite pe toate cărările ascunse ale Gorjancilor. îmbătrîniseră deja. Aveau doi fii la partizani. Ajutau şi ei cît puteau.

— Oh, Neza, iar duci chinul şi nevoia ? o întîmpină femeia, cînd Neza intră în tinda afumată.

— Da, da, maico, numai dă repede foc ca să fierbem ceaiul ! Şi puţin fîn pentru boi ! o rugă Neza.

— Imediat, imediat, copilă ! Aduceţi-i în odaie ca să se încălzească. Oh, bucurie ! Poate o dată ai să-mi aduci încoa şi pe vreun fecior de-al meu... Nu i-ai văzut ?

— Ţi l-am văzut pe cel mic în brigada lui Guncev. L-a făcut comandant de companie !

— Oho, ia te uită la flăcău ! exclamă femeia cu bucurie şi ochii i se umeziră.

Apoi dădu şi ea ajutor la aducerea răniţilor în casă. Avea pentru fiecare cîte un cuvînt cald, duios. Soba ardea şi răniţii

prinseră viață sub acoperișul cald, se însufleţiră şi aşteptau cu nerăbdare ceaiul fierbinte. Lapte nu era pentru toţi. Pe lîngă căsuţă nu aveau decît o capră, iar maica o mulsese şi laptele era deja pe foc.

— Pentru biata fată ! zise maica privind spre Sonja, care, cu faţa palidă ca un mort, deschisese ochii chiar în acea clipă.

— Crt, eşti lîngă mine ?..., întrebă cu chin. Sînt atît de însetată !

— Vei căpăta lapte cald, copila mea ! îi zise bătrîna. Numai să nu vorbeşti, trebuie s-o asculţi pe Neza, căci ea ştie ce ai voie şi ce nu. Numai să taci !

Cînd se întoarse în bucătărie îşi şterse pe furiş lacrimile.

La o anumită depărtare de ambele părţi ale căsuţei puseseră străji. În timp ce Crt îi ţinea Sonjei cana cu lapte la gură şi aceasta sorbea însetată înghiţitură după înghiţitură, în casă năvăli prin uşa de la tindă cărbunarul Ilija. strigînd :

— Fugiţi, fugiţi prin uşa din spate, în pădure ! O patrulă de treizeci de fascişti poate pica în orice clipă aici !

Toţi săriră în picioare, înşfăcară armele, iar Crt se dezmetici imediat şi ordonă :

— Pavlek, tu vei apăra retragerea cu mitraliera, du-te repede cu ajutorul în faţa casei ! Minaţi boii în pădure pe cealaltă parte ! Adunaţi răniţii şi duceţi-i după cărbunar ! Repede !

El singur o luă în braţe pe Sonja, deschise uşa cu piciorul şi alergă spre pădure. Ceilalţi luară răniţii care mai rămăseseră. Neza îl ducea de mînă pe orb. În clipa aceea răsună împuşcătura primei santinele, jos, lîngă drumul care trecea pe lîngă casă, şi se auziră strigătele fasciştilor, care urcau în fugă drumul. În faţa casei, lîngă perete, stăteau la pîndă Pavlek şi ajutorul său. Pavlek era liniştit. Îşi căutase cel mai potrivit loc faţă de drum, în aşa fel încît acesta să fie perfect expus focului mitralierei sale şi aşteptă. Fasciştii începură să tragă ca turbaţii în căsuţă. Primele gloanţe loviră zidul, undeva se sparse o fereastră, o ţiglă căzu pe pămînt, gloanţele şuierau ca nişte fulgere deasupra capului său. Santinela, care se afla chiar lîngă drum, se întoarse înapoi şi începu să tragă.

— Culcă-te la pămînt ! îi strigă Pavlek.

Era însă prea tîrziu. Santinela se apucă cu mîinile de piept, lăsă arma şi căzu cu faţa în ţărînă.

Fasciştii, care erau convinşi că au împuşcat toţi partizanii din colibă, alergau victorioşi pe drum, strigînd ca nişte apucaţi. Atunci însă începu să ţăcăne mitraliera lui Pavlek. Căzură primii morţi sau răniţi, iar ceilalţi se opriră o clipă, înspăimîntaţi de moarte, apoi se împrăştiară în fugă, întocmai ca peştii cînd arunci cu o piatră în heleşteu. Pavlek sări în picioare, îşi sprijini mitraliera de gard şi începu să tragă asupra lor. Doar cît te-ai întoarce şi numai cîţiva din ei reuşiră să ajungă pînă la cotitură, unde copacii îi ascunseră. Crezînd că era numai rănit, Pavlek alergă spre camaradul său, care zăcea pe pămînt. Murise însă. Îi luă acestuia puşca, şi-o atîrnă de umăr, luă mitraliera în spate şi, trăgîndu-şi camaradul mort, se îndreptă cît putu de repede spre pădure.

Crt o purta în braţe pe Sonja. Tovarăşii îi cărau pe ceilalţi răniţi. Ilija mergea în faţa lor, arătîndu-le drumul. Urcau. Crt asudase, dar urca tot mai sus, cu o voinţă de fier. Auziseră împuşcăturile şi strigătele fasciştilor, auziseră şi mitraliera lui Pavlek, dar apoi se aşternuse o linişte mută. Oare nu cumva căzuse Pavlek ?...

Crt se sprijini de un pom, mort de oboseală. Sonja îi privea faţa. Auzise şi ea împuşcăturile.

— Crt... Să nu mă laşi !..., zise cu o respiraţie precipitată şi-i zîmbi uşor.

— Nu, nu Sonja, n-or să ne prindă ! Nu te teme ! îi şopti Crt.

— Nu trebuie să mă prindă vie !... Dacă o să fie necesar, Crt, curaj ! îl imploră Sonja.

— O voi face, Sonja, nu ne vor prinde ei vii pe nici unul dintre noi !

O, da, Crt era pregătit pentru orice. Ştia ce-ar fi făcut fasciştii cu răniţii, dacă ar fi pus mîna pe ei. Nu le rămînea în această situaţie decît o singură soluţie... moartea de propriile lor mîini ! O, era pregătit pentru orice Crt! Acum însă era epuizat. O aşeză pe Sonja pe pămînt şi, luîndu-şi puşca, se aşeză şi el alături de ea.

Dar nu mai era nevoie de puşcă. Venea Pavlek. Erau

salvaţi ! Atunci Crt se culcă lîngă Sonja, îi prinse mîna şi un val de uşurare, greu de descris, îi străbătu tot corpul. Se deschideau din nou pentru ei porţile vieţii ! Păcăliseră din nou moartea !

Pavlek îngenunche lîngă Sonja.

— Pavlek... Pavlek... Ne-ai salvat ! murmură Sonja, apucîndu-i capul creţ şi sărutîndu-i-l. Dar tu eşti rănit... Eşti plin de sînge...

Abia atunci Pavlek observă -că-i curgea sînge din braţ. Neza era deja lîngă el. Acum mina începu să-l doară şi să-l ardă atît de tare, încît mitraliera îi alunecă şi căzu la pămînt.

— Glontele a trecut prin muşchi, pe deasupra antebraţului ! zise Neza. Rană, nu glumă ! Ai pierdut mult sînge.

I-o curăţă şi i-o bandajă.

— Acum am să duc eu mitraliera ! zise Crt.

— Numai să ai grijă de ea ! îl rugă Pavlek, nu prea bucuros că era nevoit să se despartă de arma lui dragă. Să ştii însă, numai pînă ce mi se vindecă mîna !

— Răniţii în căruţă ! înainte ! ordonă Crt şi pomi în faţa coloanei.

28

TOVARĂŞII ÎŞI IAU RĂMAS BUN

Într-un mic sat croat păşiră pe pămîntul teritoriului eliberat de partizani. În sat se constituise un spital pentru partizani; aici îi primeau pe răniţi, îi bandajau şi apoi îi trimiteau la spitalul central al partizanilor, care era ascuns adînc în pădure. Sonja pierduse mult sînge şi, după ce doctorul o văzu, ordonă să rămînă în sat, căci drumul pînă la spitalul din pădure era lung şi foarte prost, iar Sonja era prea slăbită pentru a putea rezista. Şi Pavlek rămase în sat, căci rana lui era uşoară şi, împreună cu Sonja, îl aşteptau pe Crt să se întoarcă, căci plecase să-i aducă pe ceilalţi răniţi, urmînd ca apoi să pornească împreună înapoi la companie.

— Să te întorci repede, Crt! îi zisese încet Sonja. Repede, repede !

În cuvintele ei era atîta rugăminte încordată, încît Crt simţise că-i îngheaţă inima.

— Am să mă întorc imediat, Sonja, imediat ce duc răniţii. Am să mă grăbesc, să nu-ţi faci griji ! îi promisese el.

Doctorul se aplecă deasupra rănii ei, i-o curăţă şi pansă,

apoi privi lung fața palidă a tinerei fete, care zăcea într-un pat în mica încăpere țărănească, luminoasă și curată.

— Cumplită, cumplită rană... șopti el. Și cu cîtă răbdare suportă sărmana toate durerile ! Sau poate că se simte mai bine ?... Cîteodată tinerețea face minuni ! Poate, poate... Numai de n-ar mai pierde atîta sînge și de nu i s-ar aprinde plămînii !

O mîngîie ușor pe fața palidă. Sonja deschise ochii și-i surîse cu recunoștință.

— Mai mîngîie-mă o dată, tovarășe !... Așa mă mîn- gîia totdeauna tata ! șopti ea.

În colțul ochiului se ivi o lacrimă grea, strălucitoare, care, alunecînd pe față, se rostogoli pe pernă.

Și doctorul îi mîngîie fața palidă, chinuită. Sonja își vedea cu ochii închiși casa și pe cei dragi. Niciodată pînă acum nu simțise atîta dor de casă. Acolo este mama, care o așteaptă... Acolo sînt cărțile și caietele ei... Acolo, lîngă casă, este o grădină mare, în care florile au și înflorit... Se vor deschide și petuniile roșii și cele albe, florile roșii în formă de inimioare probabil că au și îmbobocit, narcisele înmiresmează aerul, ciuboțica-cucului arde ca o flacără, liliacul spaniol se poate deschide în fiece clipă în buchete mari de flori... Oh, acolo este și frumosul și însoritul drum spre Gradascica, care duce, pe sub mesteceni, la școală... Deasupra casei se află o terasă frumoasă, de unde se poate vedea întreaga Barje. Prin Barje curge Ljubljanica, pe care, pînă la Podpeca, plutesc bărcile, scufundacii negri se afundă, trestia fîșîie lîngă apă, deasupra Barjei se ridică Krimul... Patul moale și alb este făcut și o așteaptă... Mama stă lîngă mașina de gătit și pregătește prînzul...

Fața îi era albă, ca din porțelan. Părul ei negru, care-i cădea în valuri, era ca un cadru conceput pentru acest portret. Buzele i se mișcau ușor și, din cînd în cînd, un surîs slab îi tremura în gropițele din obraji.

Doctorul o privea adînc, cufundat în gînduri. În fața lui se afla tabloul înălțător a tot ceea ce se petrecea atunci. Citea pe această față toată măreția luptei, suferinței și renunțării de

sine a poporului chinuit, care pornise la luptă pentru libertate. În ochii ei văzuse toată forța acestor inimi tinere, care se ridicaseră prin sînge și foc pe baricadele umanismului omului nou... Pe cîți dintre ei îi bandajase ? Pe cîți dintre ei îi îngrijise ? Pe cîți dintre ei îi însoțise la moarte ? Și cîți vor mai fi încă ? Și, aproape toți, numai tineri ! Toți numai tinerețe minunată, în floare ! Se așează pe marginea patului și suspină :

— O, patrie, patrie, cîtă dragoste ceri ! Cît de mult i-ai fermecat cu frumusețea ta ! Îți închină totul, îți jertfesc totul, tinerețea lor, ochii lor, picioarele și mîinile lor, viața lor... Și toate acestea, pentru ca odată să poți respira liberă cu ogoarele și pădurile tale !

Sonja se bucura mult că Pavlek rămăsese lîngă ea. Vorbea greu, în șoaptă și cu întreruperi, deși doctorul ii ordonase cu cea mai mare seriozitate să stea liniștită, să nu-și forțeze plămînii răniți. Acum, după ce-i dăduse un calmant, i se părea că nu-și mai simte deloc corpul și că se odihnește și se leagănă într-o alinare de nedescris.Se simțea de parcă ar fi fost într-o oază, unde-i o pace nesfîrșită, o a- semenea pace, încît se putea sprijini de ea, și unde nu există nici un rău și nici o suferință. Undeva, într-un pom înflorit, cîntă păsări minunate, colorate ca un curcubeu, undeva susură un izvor și pretutindeni în jurul ei simte parfumul unor flori ale căror nume nu le cunoaște. Se afunda în vise, deschidea din nou ochii, zîmbea imaginilor care i se arătau, vorbea în șoaptă, cînd cu mama, cînd cu tatăl, cînd cu prieteni și cunoscuți... Pavlek stătea nemișcat lîngă patul ei și nu se sătura privind-o, atît era de frumoasă în durerile ei de moarte, pe care nu le mai simțea... Gazda mergea în vîrful degetelor, ca să nu sfărîme liniștea din jurul ei. Făcuse totul pentru a-i fi bine în casa ei. O, cît erau de minunați acești țărani din Gorjanac ! Toți erau săraci, dar această femeie făcuse înconjurul tuturor satelor din împrejurimi, pentru a-i aduce Sonjei lapte și miere. Copiii satului au început să-i deschidă ușa încetul cu încetul, să-i vină în vizită și s-o privească cu grijă și respect. Îi aduceau flori, căci știau cît îi este de greu ; o iubeau ca pe o eroină din povești... Cel mai mic copil al gazdei, prislea, îi adusese ceea

ce îi era ei mai drag – un miel mic alb, care abia se născuse... Îi trăseseră patul chiar lîngă fereastră ; de aici vedea sub ea toată Bela Krajina, Kupa cea verde, viile şi căsuţele din vii, satele albe şi, în depărtare, pădurile mari ale Rozei.

— Pavlek, Pavlek, am să mă îhzdrăvenesc repede ! îi şoptise după cîteva zile acestuia.

În aceeaşi zi era roşie ca focul la faţă.

— Mă simt atît de sănătoasă, nu mă mai doare nimic ! Ah, ce minunat va fi din nou în companie ! Cine ştie pe unde şi-au făcut acum tabăra ? Păcat că nu vin încoace, aş vrea tare mult să-i văd, tare mult mi-ar place !... Nu mai ştii nimic despre ei ?

—■ Păi, ai să-i vezi curînd şi atunci vom fi din nou împreună ! Eh, compania noastră ! Vor mai fi încă lupte, nu glumă ! Vom mai ataca noi garnizoanele duşmanului... Pînă ce vom elibera şi Ljubljana ! Atunci te vei putea duce acasă ! îi spusese Pavlek.

— Acasă... Ei, Pavlek, cînd vom mărşălui oare în Ljubljana ?... Ştii, aşa, ca partizanii, cu puşca pentru onor, iar tu, în faţa noastră, cu mitraliera ! Şi vom cînta, vom cînta... *Să ascuţim coasele...* şi *Hei, brigadă...* şi *Slovenii de cremene...* Ştii, mi se pare că sînt deja aproape de casă... O simt, o văd... şi ştii ce-aş dori mai mult acum ?..., şopti Sonja.

Zîmbi ştrengăreşte, clipi din ochi ca odinioară, cînd vroia să necăjească pe careva, se gîndi, ca şi cum ar fi privit adînc în sine şi ca şi cînd şi-ar fi adunat amintirile îndepărtate, care se treziseră în adîncurile fiinţei ei.

— Ştii, aş fi vrut să mă vadă mama acum... Cînd ne vom întoarce la casele noastre... Ei, nici n-o să le vină să creadă prin cîte am trecut... Odinioară am fost foarte răsfăţată acasă... Plîngeam pentru orice fleac, eram veşnic răcită, mă durea tot timpul cîte ceva... Da, da, acum ar trebui să mă vadă mama, să vadă cît m-am schimbat... Ori atunci, pe muntele Travna, cînd eram atît de înfometaţi, zdrenţăroşi şi păduchioşi... Nici nu i-ar veni să creadă. Atunci şi-ar fi luat capul în mîini şi ar fi strigat : „Oare aceasta e Sonja mea cea dragă, Sonja mea cea gingaşă ?... Sonicka mea ?...” Aşa mă

chema ea cînd mă răsfăţa cel mai mult... aşa mă chema ea... Sonicka... Ştii, în realitate, eu nu m-am schimbat cu nimic... Numai trupul mi s-a călit prin păduri şi în luptă, prin ploaie şi zăpadă şi pe pămîntul gol... Dar şi inima a început să-i simtă altcum pe cei din jur... Duşmanul ne apasă... Ne înăbuşă... Trebuie să-l nimicim ! Şi totuşi eu tînjesc după ce-am lăsat acasă... mama, tata, surorile mele... Ştii, aici, printre voi, am mai descoperit o mare iubire, care este mai complexă decît cea de mai înainte... iubirea pentru tovarăşi... iubirea pentru toţi cei care luptă, pentru toţi cei care suferă... Şi acum, cînd gîndesc astfel despre toţi, cînd ştiu c-am luptat pentru ei, nu mă mai tem nici un pic de moarte...

— Păi, tu nici n-ai să mori, Sonja ! strigă Pavlek înfricoşat.

— Bineînţeles că nu voi muri... sau, poate da ? ! Prietene drag, nu este nimic îngrozitor, ştii, nu-i îngrozitor să mori... Greu este numai să vă părăsesc pe voi, care aţi fost atît de buni cu mine... Tu, băiatul meu drag, tu mi-ai fost un prieten minunat... Şi Crt... Comandantul... Da, mai ales Crt... Lunganul de el... Cum şi-a pus viaţa în primejdie pentru mine cînd am fost atacaţi !... Ah, şi cum mă mai făcea să rîd mereu ! Ştii, Pavlek, l-am iubit tare mult... Şi dacă n-o să mă mai vadă... să-i spui că m-am gîndit mult, mult de tot la el şi că...

Pe faţă i se împrăştie o uşoară roşeaţă ; clipi apoi ruşinată, ca şi cum ar fi vorbit prea mult. De cîteva ori îi veni pe buze cuvîntul acela oare-i rămăsese în gît, dar zîmbi numai, ca vrăjită, apoi îşi aţinti privirea în zidul scăldat în soare. Pe Pavlek însă aceste cuvinte îl tulburară.

— Ce-i cu tine de vorbeşti atît de ciudat, Sonja ? Doar nu vrei să-ţi iei rămas bun de la noi, doar nu vrei să mori ?, bîigui el, simţind cum o jale adîncă îi apasă inima.

Sonja era aşezată în plin soare şi era scăldată toată în lumină. Pe faţă i se oglindeau o linişte de neînţeles şi o resemnare calmă, încît Pavlek, în timp ce o privea cum se afundă din ce în ce mai mult în tristeţe, simţea cum gîtul i se strînge, ca omului care se desparte pentru totdeauna de un prieten.

Un cal purta în goană pe drum un călăreţ. Era înalt, blond, vîntul îi flutura părul de sub boneta de partizan, pe umăr purta puşcă. Gonea calul, atît de tare-l gonea prin defileul spre sat, încît calul era tot o spumă, pe care vîntul o împrăştia.

— Cine aleargă aşa pe drum ? întrebă Sonja, ridicîn- du-şi capul spre fereastră. la uită-te, Pavlek, zboară ca o furtună! Ai mai văzut vreodată un călăreţ atît de frumos?... Este înalt, tînăr, are puşcă... Este un partizan... Doamne, păi este el !... Este el... E Crt, dragul meu Crt...

Faţa-i fu inundată de un val de bucurie, iar în ochi îi apăru o ruşine de neînţeles cînd îşi ţintui privirea în uşă. Crt năvăli în cameră. Era tat prăfuit, ars de soare şi vînt şi atît de istovit, încît se împletici pînă la pat şi acolo căzu în genunchi. Luă mîna pe care ea i-o întinsese, şi-i şopti în palmă, cu respiraţia tăiată :

— De cînd te-am văzut prima oară, Sonja ! Inima m-a adus. Am mînat calul pe viaţă şi moarte... A trebuit, a trebuit să ajung la tine chiar azi !

— Să ne luăm rămas bun ! îi şopti Sonja, mîngîindu-i părul.

Apoi căzu epuizată. închise ochii. Pe buze îi rămase surîsul blînd şi, cu capul culcat pe pernă, părea atît de liniştită, ca şi cînd nu ar mai fi dorit nimic de la viaţă. Toţi trei se cufundară în această linişte ciudată. Toţi simţiseră că se întîmplă ceva neobişnuit, toţi simţiseră că aceasta este lupta dintre viaţă şi moarte şi toţi se resemnară la gîndul clipei finale, în faţa căreia cad armele tuturor armatelor din lume. Şi totuşi nu le venea să creadă.

încetul cu încetul se lăsă întunericul. Se pierdea ultima lumină. Gospodina intră în încăpere. Mergea în vîrful degetelor şi brusc se sperie de tăcerea adîncă, care îi învăluia pe toţi trei. Privi spre Sonja. Nu cumva era moartă ? O, nu, iată, zîmbeşte... Femeia ieşi. Nu vroia să-i stingherească pe cei trei prieteni adevăraţi.

Iar jos, pe cîmpul de la Metlika, lupta era în toi. Mitralierele ţăcăneau, şi cele uşoare, şi cele grele, minele şi tunurile

bubuiau. Dintr-o dată ecoul luptei ajunse pînă la ei. Pe cîmpul de luptă loviturile erau atît de puternice, încît răzbăteau pînă aici şi făceau să zornăie ferestrele. Sonja deschise ochii, faţa i se însufleţi dintr-o dată, întoarse capul spre fereastră, îşi desfăcu mîiniie şi strigă cu mare efort :

— Prieteni... Oare nu auziţi ? La luptă ! La atac !

Vru să sară din pat, dar cei doi o reţinură şi o aşezară uşor la loc pe pernă. Privea spre fereastră, ascuiţînd atentă, ca şi cum nici nu s-ar fi aflat aici, în încăpere. Apoi îşi dădu seama unde se află, îşi aminti de rană şi întrebă :

— Ce se întîmplă ?

— Ai noştri, atacă Metlika ! îi răspunse Crt. Sînt acolo două brigăzi !

— Ridicaţi-mă, să pot privi prin fereastră ! îi rugă ea.

— O ridicară încet, cu pernă cu tot. Jos, în cîmpie, zgomotul luptei creştea din ce în ce mai mult. Văzu focul aruncătoarelor de mine, explozii de mine şi fulgerele loviturilor de tun. Privea spre cîmpie cu însetare şi dorinţă ; o cuprinsese o flacără puternică, dar nici Crt, nici Pavlek, nu observară cum ochii i se închiseră încet şi cum priveau numai undeva, spre o întindere îndepărtată, ca şi cum nu o putea cuprinde.

— Brigăzile noastre atacă !... şopti ea. Tată, tată, vin acum după tine... Se vor deschide toate temniţele... Libertate... Mamă, uită-te la noi cum mergem înainte... Crt, Pavlek, Dimez, Blaz... Ah...

— Sonja, Sonja ! strigă Crt, devenind dintr-o dată conştient că ea pleca.

— Crt..., zise ea horcăind, apoi căzu pe pernă.

Murise.

Copiii satului au presărat flori peste ea. Stătea mută şi liniştită între flori, surîzînd. La capul patului, de fiecare parte, o privegheau prietenii ei. Crt avea privirea ţintuită undeva în depărtare şi se gîndea... Pavlek privea mut spre cîmpie, cufundat şi el în gînduri... Iar femeile din Gorjanac, care veniseră să-şi ia un ultim rămas bun de la fată – de la eroină –, şopteau :

— Cît este de frumoasă şi tînără !

— Şi n-are nici mamă, nici tată lîngă ea...

S-au aplecat deasupra ei şi-au sărutat-o.

— Da, sărmană copilă, te sărut în locul mamei tale...

— Da, sărmană copilă, te mîngîi în locul mamei tale...

Şi cînd, a doua zi, au aşezat-o într-un sicriu alb, pe care l-au făcut tovarăşii infirmieri, femeile i-au presărat sicriul cu flori, iar bătrînica cea măruntă a alergat în casă şi i-a adus o pernă, pe care i-a aşezat-o sub cap.

— Şi tu ai murit pentru noi... Ai murit pentru noi toţi, copilă..., suspină bătrînica. Pentru noi, sărmano... Pentru noi, cei călcaţi în picioare... Ei, de-ai fi fost fata mea, cum m-aş mai fi mîndrit! şopti femeia în casa căreia murise.

Tovarăşii din companie, care aveau tabăra în sat, îi aduseseră o coroană de flori. Steagul partizanilor flutura în vîntul de primăvară, iar compania de luptători păşea tăcută în urma sicriului, pe care-l purtau infirmierii. Crt şi Pavlek mergeau de o parte şi de cealaltă a sicriului. Pavlek purta din nou pe umăr mitraliera. Soarele strălucea.

Îi săpară groapa într-un cimitir mic, sărăcăcios. Tovarăşii îşi luară ultimul rămas bun. Îşi jurară în suflete să nu o uite pînă la moarte. Crt stătea lîngă mormînt, înalt şi mut. Inima i se sfîşia, dar capul nu i se înclină. Cînd peste morminte se ridică „Cîntecul pentru cei ce s-au jertfit" îşi strînse atî-t de tare puşca, incit unghiile i se înfipseră în lemn, şi cîntă. Acoperiră groapa. Copiii aşezară peste ea flori, femeile plîngeau. Tovarăşii bătură în pămîntul mormîntului o cruce de lemn, pe care aşezară coroana de flori.

Pavlek îşi aşează mitraliera pe mormînt, înlătură cu lacrimi în ochi florile care-l acopereau, îmbrăţişă pămîntul mormîntului cu pieptul şi inima lui şi zise sugrumat : – Pentru Sonja noastră – o ultimă rafală !

Şi mitraliera cîntă peste toată cîmpia, trimiţîndu-şi -ecoul cîntecului de luptă în primăvară : răsuna din munte în munte, din inimă în inimă.

Tovarăşii plecară de la mormînt, puternici şi cutezători. Se întorceau la tabăra lor curajoşi şi hotărîţi. Se întorceau ca

dintr-o mare călătorie. Sufletul Sonjei era cu ei.

29

DUŞMANUL TREBUIE CĂUTAT PRETUTINDENI

Între Krka şi Sava se întinde minunata cîmpie Krs. De ambele părţi se ridică Gorjanci, cu viile şi clisura Gad, unde se cultivă cei mai renumiţi struguri de doljenska, iar în continuare, pînă la Sutla, se văd dealuri acoperite de vii şi livezi de pomi fructiferi. Între aceste două rîuri este aşezată bogata comună slovenă Poljanci : Cerklje, Buseca Vas, Mrasevo, Pirosica, Krska Vas, Skopice... pînă la Krs şi Brezica, pe Sava. Aici este cîmpie, aici creşte grîu, secară şi hrişcă, aici sint ogoare mănoase, sate mari şi frumoase, case aspectuoase, din cărămidă – o adevărată bogăţie ! Pe aici ţăranul ară şi seamănă, sapă şi altoieşte via, culege struguri şi fructe, coseşte şi pescuieşte. Aici răsunau cîntece slovene despre secerat şi cules dintotdeauna, de cînd îşi aminteşte neamul sloven.

Dar s-a năpustit ca un trăsnet forţa duşmanului. Duşmanul a prădat patria noastră de aceste sate bogate, însuşindu-şi-le. Şi-a extins graniţele peste pămîntul sloven, ne-a despărţit poporul în două, dar nici asta nu i-a fost de ajuns. Populaţia din aceste sate a fost obligată să-şi părăsească casele ; i-au tîrît cu sila la mii de kilometri depărtare, în străinătate. Au fost nevoiţi să-şi părăsească casele, viile, livezile şi vitele. Duşmanul a înghesuit toţi oamenii noştri în camioane şi i-a dus să robească în Germania. În Silezia şi chiar mai departe de Berlin, în Polonia... Şi cine mai ştie unde f lar în satele noastre au fost aduşi kocevari, căci graniţele germane trebuiau păzite numai de nemţi ! Acum, în aceste sate, trăieşte un popor străin, oameni străini, care s-au înstăpînit în casele deportaţilor şi şi-au însuşit avutul lor. Iar pe cîmpia Cerkljan, care este netedă ca o masă, au făcut un aerodrom inamic. Acolo, din hangarele mari, avioanele se ridicau şi

coborau ca nişte păsări de pradă, aducînd moarte pe pămîntul cotropit.

Pavlek se strecura pe lîngă graniţă, pe lîngă Krka, aproape de Buseca Vas, cercetînd pe unde şi cum s-ar putea trece mai bine şi mai sigur rîul. Dar ce căuta Pavlek al nostru pe lîngă graniţă ? Fugise cumva din companie 7 Nici vorbă ! El trebuia să treacă de partea cealaltă cu orice preţ. Trebuia să cerceteze garnizoana inamică, trebuia să se apropie de aerodrom, să afle amplasarea cazematelor, efectivele inamicului, trebuia să cerceteze legăturile telefonice... Grea misiune ! Dar Pavlek era un băieţandru de ţară, desculţ, cu o pălărioară ferfeniţă pe ochi, care-l transforma din nou într-un ciobănaş. Pe el nu-l va întreba nimeni de autorizaţie de trecere. Era parcă născut pentru cercetaş ! încă înainte de plecare comandantul îi desenase toate drumurile şi toate satele prin care trebuia să treacă, îl făcuse atent asupra primejdiei care-l aştepta acolo, ca şi asupra însemnătăţii deosebit de mari a acestei misiuni. De el depindea toată reuşita atacului pentru care compania se pregătea încă de mult.

— Vezi, îţi încredinţez ţie această misiune, deşi eşti cel mai tînăr din companie ! îi spusese comandantul. Vom ataca aerodromul, va trebui să distrugem avioanele şi să luăm vitele de la kocevari, pentru ca armata noastră să aibă hrană suficientă. Hai, du-te, fiule, mă bizui pe tine !

— Dar dacă nu voi reuşi ? îl întrebase Pavlek îngrijorat.

— Niciodată partizanul nu trebuie să-şi pună o astfel de întrebare ! Pentru un partizan nu există nici graniţă, nici obstacol ! îi spusese comandantul.

— Am înţeles ! răspunsese Pavlek şi, înfundîndu-şi pălăria pe cap, o pornise la drum.

„Trebuie, trebuie, trebuie !" îşi spunea din cînd în cînd.

Cît timp stătu pe burtă la marginea apei şi cercetă terenul inamic nu observă pe nicăieri vreun post duşman de pază. Ţăranii noştri de prin părţile acestea îi spuseseră că santinela de pe partea nemţească se arată rar, dar că acolo, pămîntul era minat. Pe cîmp văzuse cîteva femei care săpau cartofii,

altceva nimic deosebit. Privind această idilă, omului nici nu i-ar fi venit să creadă că e război. Din fericire, apa rîului nu era adîncă. În apropierea malului opus era într-adevăr de un verde închis şi acolo, cu siguranţă, îi va ajunge pînă la gît. Dacă ar fi fost mai adîncă nu s-ar fi încumetat s-o treacă, căci nu ştia să înoate ! Căută un băţ solid şi intră în apă. Pipăia cu băţul înaintea lui. Aluneca grozav pe prundişui neted şi mai ales în mijlocul apei, unde aceasta îi ajungea pînă la gură. Îi trecuse prin gînd chiar să se întoarcă, dar, voinţa îl mînă înainte : cu fiece clipă va fi pe celălalt mal. Şi, în cele din urmă, reuşi. Ieşi pe mal, se îmbrăcă repede din nou şi porni să cerceteze cu atenţie împrejurimile. Se tîra palmă cu palmă pe pămînt şi-şi încorda ochii în iarbă, ca nu cumva să nimerească peste focosul vreunei mine blestemate. Cerceta fiecare locşor din faţa lui. Nu trebui însă să caute prea mult. Dintr-o tufă. răsări, ca un fir mai gros de iarbă, focosul unei mine. Scoase din buzunar o sîrmuliţă pregătită de mai înainte, desfăcu focosul minei şi băgă bucăţica de sîrmă în ea. De acum. mina nu mai era periculoasă. O ridică şi o băgă în pîrîiaşui puţin adînc, care se vărsa în Krka şi pe lîngă care creşteau din abundenţă arini. Aceştia constituiau o ascunzătoare grozavă pentru cine nu vroia să fie văzut de pe drumul ce ducea de la rîu spre Cerklje. Găsi şase mine. Bineînţeles că, de fiecare dată cînd trebuia să desfacă focosul,, inima i se strîngea. O asemenea mină te spintecă în bucăţi. Cu fiecare mină, ţinea în mînă o moarte cumplită. Şi chiar aşa n-ar fi vrut să moară ! Curăţă cîţiva metri de mal, aşa că, acum coloana va avea un loc sigur de trecere. Apoi ieşi curajos, în drum, îşi înfundă mîinile în buzunare şi începu să păşească nepăsător spre sat.

În Buseca Vas îl opriră copiii. Îi vorbeau nemţeşte şi el nu-i înţelegea. Ce să facă acum ? Vroise să se ascundă de ei, dar copiii strigau după el şi, cînd îşi dădură seama că nu era de-al lor, începură să arunce cu pietre. Doamne, ce-l mai mîncau palmele pe Pavlek ! Cum îndrăznesc mucoşii aştia de ţărani să arunce cu pietre după un vechi partizan ? Trebui însă să se stăpînească şi s-o şteargă, repede din sat. Cîteva pietre îi trecură chiar pe lîngă urechi, dar mucoşii nu reuşiră să-l nimerească. Nici unul măcar ! În acest loc al Krkâi există o

cotitură mare, pronunţată şi, înainte de a ajunge la Cerklje, trebuie să treci peste un pod. Pe partea pe care se afla nu existau case, dar de cealaltă parte, deasupra defileului abrupt, se vedeau o biserică şi casa parohială. Tot satul era adunat în jurul bisericii şi de-a lungul drumului principal, care leagă Novo Mesto de Brezica. Pe pod, lîngă pasarela, de lemn, stătea sprijinit un soldat neamţ, cu ochii aţintiţi în apă. Prindea peşte. Era un om pipernicit şl mai în vîrstă. Pufăia din lulea şi scuipa adesea în apă. Pavlek ajunse pe pod. Acum fie ce-o fi ! Soldatul nici nu.

se uita la el. Pavlek se sprijini şi el de pasarelă şi-şi aţinti privirea la pluta undiţei, care se legăna în apă. Oho, în Krka era peşte cît vroiai ! Numai că, dracu să-i ia, nici unul nu vroia să muşte din momeala grasă, care se învîrtea în undiţă atît de îmbietor. Treceau pe iîngă ea, ba cîte unul deschidea chiar gura, dar apoi, dînd din coadă, în ultima clipă se răzgîndea şi pleca mai departe. Soldatul privi de cîteva ori spre băiatul curios, dar nu-i adresă nici un cuvînt. La un moment dat o mreană frumoasă, grasă, înhăţă viermuşul. Firul undiţei se întinse, soldatul trase de băţ şi peştele se bălăbăni o clipă deasupra' podului.

— Tot am prins-o ! strigă soldatul în slovenă.

— Cît e de frumoasă, fir-ar ea să fie ! zise Pavlek, aple- cîndu-se deasupra peştelui.

— Este tare grasă, afurisita ! mormăi soldatul mulţumit. Apoi se întoarse brusc, ca şi cînd s-ar fi speriat de ceva, şi întrebă repede în nemţeşte :

— Von wo bist du eigentlich, Kerl ? Was suchst du hier ? [1]

— Nu înţeleg, întrebaţi-mă în limba noastră, domnule soldat ! îi zise Pavlek.

— Ei, păi te-am întrebat de unde eşti ? Spune-mi drept,, să nu te temi de mine ! îi zise soldatul cu sinceritate, privind cu atenţie în jur.

— Sînt de fel din Kal, de sub Sveti Kum !

— Doamne, păi eu sînt din Zagorje ! Aşteaptă numai să mergem acolo, după tufiş, şi să-mi povesteşti. Sînt nevoit să port hainele astea nemţeşti, dar cînd aud graiul nostru îmi vine să înnebunesc de bucurie !

Merseră un timp pe lîngă Krka, apoi se aşezară într-un loc izolat, într-un tufăriş, unde ciripeau nişte bot-groşi înfoiaţi şi de unde se vedea foarte bine aerodromul. De aici se auzea perfect zgomotul motoarelor, dar pînă acum nu decolase nici unul.

— Nu cumva ştiţi cum le merge în Germania

---

1 – De unde eşti tu, băiatule ? Ce cauţi aici ?

celor din Kal ? îl întrebă Pavlek.

— Eh, încetul cu încetul se vor prăpădi toţi ! O duc greu, tare greu o duc toţi deportaţii noştri. Vezi casa aia frumoasă şi luminoasă de pe defileul Cerklje ? Aceea era casa ţăranului Brac, am slujit amîndoi în armata iugoslavă. Avea un ogor minunat, livezi, două vii, cîteva iugăre de pădure, opt capete de vite ! Iar acum trăieşte în Germania occidentală, în Gleihenberg, undeva prin apropiere de Berlin. Lucrează ca argat la un ţăran, aşa cum a fost şi el odinioară, iar nevastă-sa spală vase la o popotă militară. Amîndoi fiii lui sînt pe frontul rusesc. Noroc că pe unul dintre ei l-au luat ruşii prizonier ; celălalt însă zace grav rănit pe undeva prin Stajerska şi va rămîne fără piciorul drept. Pe unde-s cei din Kal nu ştiu, l-am văzut numai o dată, în Graz, pe Frece, negustorul ăla umflat. Rînea bălegarul din grajdurile cazarmei noastre... Dar tu ? Spune-mi drept, de mine nu trebuie să te temi, cu toate că sînt îmbrăcat în zorzoanele ăstea, ca un Friţ. A trebuit!

— Eu... Rătăcesc pe aici şi lucrez ca ţăran. Azi aici. mîine dincolo şi, uite aşa, aştept să se sfîrşească războiul, îi explică Pavlek. În partea cealaltă însă n-am curaj să merg, acolo-s mulţi partizani !

— Zici că sînt cu adevărat mulţi ? E drept c-au început să apară şi prin părţile astea ! Ce-i al lor e al lor însă ! Sînt curajoşi, nu de mult au atacat mina din Zagorje ! se minună soldatul.

— Ăştia sînt desigur numai nişte tîlhari ? zise Pavlek cu prefăcătorie.

— La noi li se spune *bandiţi.* Dar, de-aş fi mai tînăr, pe cuvînt de onoare c-aş fugi la ei, atît de tare urăsc această uniformă şi toate aceste zorzoane străine, pe lîngă care eşti silit să trăieşti. Nu mă încumet nici măcar să vorbesc în graiul nostru. Şi, uite aşa, tac toată ziua ; de altfel nici n-am încotro, căci în garnizoana asta sînt singurul sloven.

— Dar sînteţi mulţi ?

— Numai şaizeci, împreună cu piloţii. Acum au aici şase avioane. Uită-te, chiar acum o să decoleze unul !

De aici se vedea destul de bine cum scoteau din hangarul

din mijloc un avion. Soldaţii din jurul lui păreau nişte puncte negre. Se auzi un zgomot puternic de avion. Atunci pasărea de fier începu să alerge pe pîrtie şi apoi se înălţă în văzduh ; se roti de cîteva ori deasupra aerodromului, apoi se ridică în înălţimi cu o viteză fulgerătoare şi dispăru în depărtări.

— Ce frumos este ! strigă Pavlek, ca şi cum toate acestea l-ar fi minunat cu adevărat.

— Frumos, pe dracu ! Eşti încă prea tînăr şi cred şi eu că pentru un băiat ca tine ăsta este un lucru grozav. Gîndeşte-te însă că toate acestea sînt făcute pentru a semăna moarte !

— Dar ce-i aia din dreapta hangarului ?

— Aceea este cazarma. În stînga cazărmii sînt magaziile, îngropate pe jumătate în pămînt. Vezi movila aia din spatele cazărmii ? Acolo este amplasată o cazemată în pămînt, pentru bombe de avion, iar pe cealaltă parte, una ia fel, pentru benzină. O, la astfel de lucruri nemţii sînt meşteri nu glumă ! Ştiu ei. Tot aerodromul este ca o adevărată fortăreaţă mai mică. De fiecare parte a lui se află cîte un foişor, îngropat pe jumătate în pămînt, şi toate foişoarele sînt legate între ele prin nişte şanţuri. Dar acum, tăcere ! Cel ce vine încoace nu trebuie să audă că vorbim în slovenă !

Pe cărare venea un ţăran cu coasa pe umăr.

— Asta este comandantul apărării locale a kocevarilor. Un cocoş înfumurat ! Toţi veneticii ăştia sînt înarmaţi şi fiecare sat îşi are paza lui locală. Se tem grozav de partizani ! Îi apasă probabil conştiinţa pentru că au alungat oamenii de aici şi se înfruptă din bunurile lor. Priveşte, acolo au chiar şi un telefon, prin care ţin legătura cu comandamentul nostru. Ce să-i faci, aşa-i cînd n-ai conştiinţa curată ! Ştii, tu aşteaptă aici, eu trebuie să plec ! După ce mă pierd în pădure poţi pleca şi tu. Dar nu cumva să te duci în Cerklje, acolo-s toţi daţi dracului de răi. Păi, atunci drum bun ! Na, uite ceva mărunţiş, isteţule, n-am nimic altceva ce să-ţi dau !

Soldatul ieşi în drum şi-o porni după ţăran, iar Pavlek rămase pe loc. Ehei, avusese un noroc drăcesc ! Vezi tu telefonul... Asta-i un lucru foarte important, ăsta va trebui

imediat distrus ! Ţinea bine minte totul, îşi întipărise poziţia exactă a aerodromului, apoi se înfundase în iarbă şi se odihnise pînă pe la prînz. Cînd clopotul bisericii trase de amiază se strecură încet înapoi pînă la Krka, trecu rîul şi ieşi neobservat la malul nostru.

Se lăsa o noapte întunecoasă. Încet, fără zgomot, spre Krka, înainta o coloană lungă. Pavlek era o bună călăuză. Coloana trecu prin apă neauzită, nici cel mai mic zgomot de pas nu trăda şirul lung de oameni care se opriseră lîngă Krka. Pavlek trecu singur pe cealaltă parte a rîului, se strecură pînă la drum şi, după ce văzu că nu era nimic suspect, se întoarse la tovarăşii săi. Ei, acum toţi în rîu ! După el ! Oamenii păşeau pas cu pas prin apă, într-o linişte deplină şi, dacă vreunul dintre ei aluneca şi se mura tot în apa rece, se abţinea chiar să-i tragă o înjurătură. Cînd ajunseră pe malul nemţesc Pavlek îşi atîrnă din nou mitraliera pe umăr. Ajutorul său, Crt şi încă doi luptători mergeau spre sat, împreună cu el, în faţa coloanei, ca cercetaşi. Cînd ajunseră aproape de podul de lemn Pavlek se strecură pînă la cablul telefonic şi-l tăie. Aşa, acum kocevarii n-aveau decît să urle cît poftesc în telefon, căci comandamentul aerodromului tot n-are să-i audă. Atenţie însă vine cineva ! Pe pod se mişcau două umbre întunecate.

— Straja kocevarilor din sat! Crt, trăsneşte-i ! Dar fără zgomot ! Nu trebuie să ajungă nici o împuşcătură pînă la garnizoană ! Crt, azi trebuie să arătăm într-un mod deosebit ce putem. Pentru Sonja ! Ştii, partea ei de luptă trebuie s-o luăm asupra noastră. Să-i aşteptăm pînă ce ajung la capătul podului ! îi şopti Pavlek.

— Da, da, ăştia doi nu trebuie să ne scape ! îi răspunse Crt. Îi lăsăm întîi să treacă şi, poc, un pat de puşcă în cap !

După ce kocevarii trecură cîţiva paşi de ei, discutînd fără grijă, Crt, şi Pavlek săriră în picioare şi-i trăsniră pe fiecare cu patul puştii. Kocevarul lui Crt fusese doborît la pămînt, dar Pavlek era prea mărunt şi el reuşise numai să-l atingă pe al lui. Acesta se ridicase şi o luase la goană pe drum. Dar Crt îl ajunse imediat. Îi sări în cîrcă ca o pisică, îl doborî la pămînt şi-i legă repede mîinile.

Cînd ajunse în faţa satului, coloana se împărţi în trei părţi. Primul detaşament avea misiunea de a asedia satul şi de a pune mîna pe vite, al doilea trebuia să înconjoare aerodromul dinspre dreapta, iar cel de-al treilea trebuia să se deplaseze peste cîmp, pe cealaltă parte a drumului principal, pentru a ataca aerodromul dinspre stînga. Oricum, garnizoana trebuia luată prin surprindere ! Detaşamentul care trebuia să asedieze satul îşi începea acţiunea numai după ce auzea primele împuşcături pe aerodrom.

Soldaţilor de pe aerodrom nici prin minte nu le trecea de un atac prin surprindere. Nici măcar nu le trăsnea prin cap că cineva ar putea îndrăzni să atace aerodromul. De aceea nici măsurile de prevedere pe aerodrom nu erau aşa cum ar fi trebuit să fie pe timp de război. Cînd ai noştri trecură prin sîrma care înconjura tot aerodromul, nu se arătă nici ţipenie de santinelă. Legătura dintre cele două detaşamente fusese stabilită chiar sub îngrăditura de sîrmă, deoarece ambele detaşamente trebuiau să atace concomitent. Abia cînd luptătorii se apropiaseră cam la cincizeci de metri de cazarmă, din întuneric strigă cineva :

— Halt! Ver da ? [1]

Ai noştri însă alergau deja spre cazarmă, trecură peste santinelă şi pătrunseră înăuntru. Şvabii surprinşi săriră peste ferestre, fugeau în toate părţile numai în cămăşi, strigau şi urlau, iar partizanii aruncau grenade ! Dar duşmanii îşi reveniră repede. În spatele hangarului de avioane începu să ţăcăne o mitralieră de-a lor şi să bată repede, mînioase, şi automatele. Văzduhul fu spintecat de o rachetă roşie, prin care cereau ajutor de la Brezica şi Krsk. De sub cazematele din beton şvabii trăgeau necontenit în ai noştri. În felul acesta

[1] – Stai ! Cine e ?

ne era împiedicat accesul spre avioane, silindu-ne să ne adăpostim, căci altfel mitraliera inamică ne-ar fi secerat năprasnic.

— Trebuie să-i luăm din spate ! îi zise Pavlek lui Crt.

Se tîrîră amîndoi prin spatele celui de-al doilea hangar, care începuse deja să ardă, şi dintr-o dată se prăbuşiră într-un şanţ adînc. Cînd străluci fulgerul unei rachete albe observară că nimeriseră în tranşeul de legătură, care ducea spre cazematele unde se îngropaseră duşmanii cu mitraliera lor.

— Ei, acum înainte ! Sîntem pe drumul cel bun !

Şanţul era şerpuit. Pe marginfea lui se aflau lăcaşuri pentru tragere. Se apropiară repede de locul unde şanţul se termina cu o cazemată. Aha, aici erau ! Ei, acum încet şi cu chibzuinţă, frăţioare ! Înaintară în patru labe şi aproape lipiţi de pămînt. Cînd ajunseră la ultima cotitură a şanţului observară umbrele întunecate ale şvabilor şi fulgerăturile dese ale mitralierei şi automatelor lor. Se apropiară la zece paşi de ei.

— Hai, pregăteşte-ţi orga ! O să le cîntăm niţel prohodul ! zise Crt.

Pavlek se culcă pe pămînt şi-şi aşeză cu grijă mitraliera lîngă el. Crt se trînti şi el alături şi-i pregăti benzile. Cînd în văzduh ţîşni din nou o rachetă luminoasă Pavlek deschise focul.

Mitraliera inamică amuţi. Şvabii începură să strige, cîţiva din ei căzură, alţii săriră în şanţ, căci nu ştiau de unde vine focul. Cînd văzură în şanţ flăcările groazei şi ale morţii, săriră din nou în cazemată. Dar, cum amuţise mitraliera inamică, cele două detaşamente ale noastre se năpustiră şi-i terminară cu grenadele şi pe ultimii nemţi care mai rezistau. În furia năvalei cîţiva partizani zburară din cazemată în şanţ, drept peste Pavlek şi Crt, pe care la început îi socotiseră şvabi, iar acum abia le venea să creadă că cei doi sint de-ai lor, ca şi cum ar fi orbit dintr-o dată la asemenea arătare.

Săriră toţi afară din şanţ. Toate hangarele ardeau. Din cauza luminii pîrjolului puternic totul strălucea. O parte dintre

ai noştri distruseseră deja avioanele. Tăbărîseră pe ele cu securile.

— Aici nu mai este nici o treabă pentru noi, zise Crt.

— Pe aici, pe undeva, trebuie să fie depozitul, începu să ghicească Pavlek.

Din deschizătura care ducea spre depozitul de beton se năpusti dintr-o dată afară un neamţ pe jumătate gol, îl răsturnă pe Pavlek, sări peste şanţ şi se pierdu în întuneric. Pavlek se ridică supărat de jos şi îndreptă mitraliera spre el.

— Lasă-l dracului ! N-are decît să zboare la Hitler al lui să-i spună că am năvălit peste cetatea sa şi că puţin ne mai pasă de toate armatele lui !

Apoi începură să cotrobăiască prin depozit. Ce n-aveau nemţii aici ! Unt, marmeladă, bidoane mari cu miere, slănină, ţigări şi o întreagă magazie plină cu îmbrăcăminte, cizme şi pături. Partizanii au strîns tot ce le era mai de trebuinţă, dar cel mai mult se bucurau de cizme, căci încălţămintea lor era din nou ruptă toată. Au încărcat cît au putut duce, iar Crt, care era mort după miere, în- şfăcă şi un bidon cu miere, din care înfulecă cît putu cu o lingură scoasă de sub centura pantalonilor. Îi înştiinţară apoi pe ceilalţi tovarăşi şi în cîteva minute depozitul era gol. Plecară peste aerodrom. Avioanele stăteau ca nişte coţofene jumulite.

Compania se strînse în coloană. În clipa aceea se ridică în văzduh o flacără uriaşă şi un zgomot înăbuşit făcu să se legene pămîntul sub ei. Se aruncară toţi la pămînt. Ardea depozitul de benzină ! Acum era lumină ca în plină zi şi aveau drumul luminat pînă la Krka. Se grăbiră spre Cerklje. Acolo îi aştepta deja cel de-al treilea detaşament cu vitele kocevarilor. Oho, ce frumuseţe de boi şi vaci ! Şi un întreg munte de porci înjunghiaţi ! Minunea lui

Dumnezeu, nu alta ! înainte, coloană, înainte ! Cercetaşii, cei care mînau vitele, apoi luptătorii, apoi cei care duceau bunurile cucerite, iar la sfîrşit veneau şi cei din apărare, care rămăseseră la răscrucea din capătul satului pentru a asigura trecerea în locul unde drumul principal se întretaie cu drumul dinspre Krsk. În depărtare se auzi duduit de camioane. Partizanii se îndreptară în mare grabă spre rîu. O luară pe lîngă cununa de dealuri mici acoperite de vii, se strecurară în afara luminii pîrjolului de pe aerodrom şi primii boi treceau rîul. În depărtare ţăcăneau mitralierele.

— Prea tîrziu, scumpii mei Friţi ! zise comandantul după ce toată compania, împreună cu prada, se afla deja pe cealaltă parte a rîului, iar cei din apărare păşiseră şi ei în apă.

Iar Crt, plin tot de miere, căci. tot drumul pînă la pîrîu linsese miere din bidonul cel mare, căzuse chiar în mijlocul apei şi cînd apa-i furase bidonul cu miere, îl apucase o furie drăcească.

— Nu te mai amărî, Crt, am în tolbă un bidon cu miere la fel cu cel pe care l-ai pierdut ! îl linişti cumva Pavlek.

— Mierea este pentru răniţi ! interveni Neza.

— Ei, ăsta-i alt cîntec ! zise Crt. Nu pot zău ! Nici chiar aşa ! După ce-am lins atîta miere, să mă las rănit ? Nu-i nimic, medicamentul are efect chiar dacă-l iei înainte de a te îmbolnăvi, nu-i aşa, doctoriţă a tuturor doctorilor de partizani ? Pavlek, dă-i imediat mierea să nu care cumva să cădem în ispită !

Apoi, toată noaptea, merseră fără întrerupere înainte prin pădure. La loc sigur ! La odihnă !

— Pavlek s-a evidenţiat din nou ! La fel şi Crt ! îi lăudă comandantul pe cei doi prieteni în faţa companiei adunate. Sînteţi propuşi pentru comandanţi de plutoane !

— Dacă merge tot aşa, în curînd vom fi generali ! zise Crt în repausul de după-amiază, în timp ce se desfătau trîntiţi sub un brad înalt, cu ochii la cer.

—’ Ei. de ce nu-i şi Sonja aici ! Ar fi devenit şi ea comandant de pluton ! suspină Pavlek.

— Tot timpul cît i-am atacat pe şvabi m-am gîndit la ea ! zise Crt.

Curierul de la Marele stat major le povestise că italienii

dintr-o garnizoană îi rugaseră pe partizani să încheie pace.

— Mie mi se tot pare că plutește ceva în văzduh ! zise Crt.

— Nu văd nimic ! zise Pavlek, scrutînd cerul.

— Eh, păi asta nu se vede acolo ! Dar, știi, fasciștii parcă s-au mai potolit puțin... Nu prea le mai arde de ofensivă. Ocolesc cît pot lupta. Data trecută, în plină zi, a ieșit în drum toată brigada noastră și n-au tras. Stăteau ascunși în cazemate și nimic !... Se zice chiar că l-au închis pe Mussolini...

— Și ce va fi după asta ?

— După asta o să ne putem bucura curînd de tot pentru ce am luptat !

— De libertate ?

— Dar de ce altceva dacă nu de libertate ! Dacă l-au fluierat pe Mussolini, îi vor bate clopotele și lui Hitler. Numai că șvabii sînt cei mai fanatici dintre fasciști. Ăștia n-or să se potolească pînă ce nu le-om pune creierii la saramură chiar la Berlin !

— Păi, atunci s-ar putea să fie eliberată și mama !

Amîndoi se afundară apoi în vise. Crt se gîndea la Sonja, la casa lui, unde-l așteptau mama, tata, cărțile lui... Pavlek se gîndea la taică-său și maică-sa, la gospodăria lui, la cîmpuri, ogoare, vite și grauri...

30

VICTORIA

Crt presimțise într-adevăr ceva. Acest ceva plutea în văzduh ! Neobișnuite semne de resemnare din partea fasciștilor se arătau acum în fiece zi, din ce în ce mai des. începuseră deja să se întoarcă cei de prin lagăre și închisori, autoritățile deveniseră dintr-o dată ciudat de îngăduitoare, atît prin orașe, cît și prin sate, poporul parcă începea să respire mai liber. Fascismul începea să se sfărîme.

Da, plutea ceva în văzduh !

Se apropia încet sfîrșitul verii, merele și perele se cop-

seseră, grîul fusese secerat, livezile cosite, dar compania noastră se afla tot în pădure, organiza atacuri, ataca garnizoanele gardiştilor albi, distrugea căi ferate şi şosele. Cu fiecare zi păşea pe noi drumuri de succese şi victorii.

În primele zile ale lui septembrie Pavlek şi Crt îşi conduceau fiecare plutonul său spre misiunea din „Kacje Ride", lîngă Trebnje. Obţinuseră informaţii că pe acest drum va trece, din Novo Mesto spre Ljubljana, un regiment inamic. Un întreg regiment ! Asta însemna multe sute de soldaţi, o mulţime de puşti, de mitraliere, de aruncătoare de mine, măgari, cai, echipament... Cînd ambele plutoane îşi ocupară poziţiile în desişuri, cam la vreo şaizeci de metri deasupra drumului, mai domnea încă întunericul. Stăteau culcaţi în iarba plină de rouă ; erau dispuşi în locurile cele mai potrivite pentru adăposturi sigure şi bine ascunse. Asemenea expediţii nu li se mai păreau acum deloc primejdioase. Cu timpul se obişnuiseră cu cele mai grele lupte şi nu se mai gîndeau niciodată dinainte la insucces. Dacă se mai întîmpla cîteodată ca victoria să-i ocolească şi să nu-şi poată îndeplini misiunea, atunci era de vină numai trădarea ori forţa mult prea mare a inamicului. Dar azi aveau arme suficiente ! Acum erau toţi bine înarmaţi !

Drumul de sub ei rămase mult timp tăcut şi pustiu. Nimic nu se mişca pe el. Dimineaţa era frig, iarba era plină de rouă ; dîrdîiau puţin, căci stăteau culcaţi pe pămîntul gol. Imediat însă ce se lumină de ziuă drumul se însufleţi neobişnuit de repede. Soldaţii italieni alergau încolo şi-ncoace pe motociclete ; automobile după automobile se duceau cînd spre Novo Mesto, cînd înapoi, spre Ljubljana, şi toate erau pline numai cu ofiţeri italieni

superiori. În Trebnje fasciştii începuseră să strige şi să cînte cu noaptea-n cap... În vale, spre Ljubljana, alerga un tren lung, soldaţii stăteau pe acoperişurile vagoanelor, cîntau şi gesticulau cu mîinile de parcă s-ar fi dus la nuntă. De pe un vagon flutură un steag roşu. Nu cumva se întorsese lumea asta cu capul în jos ?

Ai noştri uitaseră de misiunea care-i aştepta, căutînd să ghicească ce vroiau să însemne toate acestea şi se simţeau aşa de lipsiţi de griji, încît astăzi ar fi putut chiar vorbi tare. Părăsiră poziţiile şi se adunară în jurul lui Crt, care cerceta drumul cu un binoclu.

— Pluteşte ceva în văzduh, tovarăşi ! zise acesta. Nu ştiu de ce mi se tot pare că azi nu vom mai avea de lucru.

În clipa aceea observă cum o mulţime de ţărani, bărbaţi şi femei, grăbeau spre Trebnje ; după mersul şi gesturile lor se putea înţelege uşor că erau neobişnuit de veseli şi de vorbăreţi, de parcă se duceau la nuntă. Bărbaţii gesticulau des, cineva chiui chiar, femeile sporovăiau tot timpul şi rîdeau. Ce dracu i-o fi apucat azi ?...

Se gîndise chiar să dea o fugă pînă-n drum, ca să se convingă singur de ceea ce se petrece, dar misiunea este misiune, ordinu-i ordin !

—■ Pavlek ia-ţi boneta de partizan de pe cap, scoate-ţi cizmele din picioare, scoate-ţi şi bluza şi dă o fugă pînă-n drum ! Dar numai pînă acolo la cotitură şi tot acolo aş- teaptă-i, la defileu. Se pare că azi au înnebunit cu toţii ! Regimentul despre care am fost informaţi trebuia demult să fie aici !

Dincolo de cotitură mărşăluia un grup de flăcăi şi fete. Ce ?... Oare vedeau bine ai noştri sau erau acolo numai nişte vise nebune ?... Cineva ducea un steag mare sloven, care flutura în vînt !... Acest steag al nostru, pentru care încă ieri ne aruncau în temniţe ori ne împuş- cau ? ! Steagul sloven sub nasul fasciştilor din Trebnje ? !...

O, dar şi-au ieşit de tot din minţi, oare n-auziţi ce cîntă ?...

„Înainte, steag slăvit,
Luptă, sînge de voinic!"...

— Cel mai sfînt cîntec al nostru ? Pavlek, Pavlek

aleargă în drum.

Cît ai clipi din ochi Pavlek era din nou un ţărănuş şi o şterse cît putu de repede spre defileu, prin hăţiş ; îl ajunse chiar în faţa Trebnjei.

Ai noştri îşi aprinseseră ţigările, se aşezaseră în jurul lui Crt şi începuseră să aştepte cu nerăbdare întoarcerea lui Pavlek. Discutau în voie, nu mai simţeau nici o primejdie pe drum ; tare ar fi vrut să meargă acolo şi ei şi să li se alăture. Astăzi drumul li se părea al lor, atrăgător şi pe fiecare dintre ei îi apucă o dorinţă puternică de a ieşi o dată în drum, în plină zi, de a merge liniştit pe el pînă la primul sat, de a nu se mai tîrî pe lîngă movile şi de a nu se mai ascunde ca nişte fiare în păduri săptămîni întregi.

Pavlek se întoarse repede. Flutura o bucată de hîrtie în mînă şi ţipa cît îl ţinea gura, de răsuna toată pădurea.

— Tovarăşi, am învins ! Ura, am învins !

Sărea într-un picior, îşi îmbrăţişa toţi camarazii şi în cele din urmă se atîrnă de gîtul lui Crt, care, din cauza emoţiei puternice, de nedescris, abia reuşi să deschidă gura.

— Băieţi, daţi fuga repede după hingheri, Pavlek a turbat.

La urmă îl strînse pe acesta la pieptul său şi strigă cu nerăbdare pe deasupra lui :

— Trăsnet şi iad, deschide-ţi o dată pliscul şi spune-ne ceva ca lumea !

Pavlek îi vîrî sub nas hîrtia pe care o ţinea în mînă.

Crt îşi trecu repede privirea peste hîrtie, citind cu jumătate de glas, se apucă cu mîinile de cap, ca şi cum nu i-ar fi venit să-şi creadă ochilor :

— Armata italiană a capitulat... A semnat tratatul pentru predarea totală a armelor... Frontul de Eliberare al poporului sloven preia în mîinile sale toată puterea pe teritoriul sloven... Trupelor italiene care se mai află încă pe teritoriul sloven li se permite trecere liberă... Dar toate armele, toate depozitele, tot echipamentul vor rămîne neatinse. Se va uza de forţă împotriva unităţilor şi subunităţilor care se opun dezarmării... Miile de locuitori ai litoralului şi munţilor să.fie

pregătiți pentru a intra în armata slovenă de partizani...

De bucurie tovarășii începură să sară în sus și să-și arunce bonetele în aer. Nici o forță nu-i mai putea ține în pădure. Se îmbrățișară printre chiuituri vesele și acești luptători care fuseseră nevoiți să se ascundă prin păduri mai mult de doi ani, alergară pe drum și începură să cînte liber, ca niciodată.

Dinspre Trebnje venea în goană un camion mare, plin cu soldați italieni. Soldații din camion cîntau și ai noștri auziră din depărtare strigăte de :

„Eviva i partigiani ! La guerra e finita ! „ [1]

Pavlek se și culcase în ascunzătoarea lui cu mitraliera, întratît îi intrase în sînge pregătirea de luptă și lupta. Toți ceilalți aruncaseră puștile și priveau de la marginea drumului, numai Crt rămăsese în drum. Pășea larg, părul îi flutura în vînt și-și ridică pușca deasupra capului.

Camionul se opri. Partizanii și dușmanul se priveau ochi în ochi. Dușmanul nu ridica armele ! Crt lăsă pușca în jos. Tovarășii se adunară în jurul camionului.

— Cine-i comandantul ? întrebă Crt cu hotărîre.

Din camion ieși un tînăr ofițer, se apropie de Crt, îl salută regulamentar și spuse :

— Pentru noi războiul s-a sfîrșit. În numele tratatului în vigoare, rog trecere liberă !

— În ordine ! Dar mai întîi predați toate armele ! zise Crt.

Ofițerul părea că se răzgîndise. Apoi însă se apropie de soldații săi și le comunică cererea partizanilor. Soldații nu stătură mult pe gînduri. începură să-și arunce puștile în iarbă, își desfăcură cartușierele de la centuri și-și aruncară caschetele, strigînd :

— Războiul s-a sfîrșit ! Mergem acasă ! Acasă ! Trăiască partizanii !

Tovarășii fură cuprinși de un simțămînt de amărăciune. Toată această armată jalnică striga acum de bucurie și doar că nu-i îmbrățișa... Dar ar fi fost vai și amar de partizanul care

---

1 „Trăiască partizanii ! Războiul s-a sfîrșit !"

le-ar fi căzut în mînă nu mai tîrziu decît ieri ! L-ar fi chinuit ca pe o fiară ! O, ce-ar mai fi vrut ei să se năpustească asupra acestora şi să-i omoare pînă la unu ! Poate că sînt chiar cei care le-au incendiat satele, le-au ucis mamele şi taţii... Dar tratatul este tratat ! Partizanii nu-l vor încălca !

În cele din urmă ofiţerul îşi lăsă capul în jos, mîinile-i căzură pe lîngă corp, apoi, cu o mişcare bruscă, îşi desfăcu centura şi-i predă lui Crt revolverul. Salută obosit, pe partizanii victorioşi şi vroi să se urce în camion. Soldaţii lui cîntau.

— Jos din camion ! În numele tratatului vă permit liberă trecere vouă, dar toate celelalte rămîn la noi, captură de război ! ordonă Crt.

Şoferul apăsă pe pedală şi camionul porni încet. Şi acum încercaseră să-i înşele. Dar luptătorii săriră cu toţii în drum şi îşi îndreptară puştile spre ei. Pavlek se aşeză în faţa maşinii cu mitraliera... Soldaţii însă săriseră deja pe drum şi se îndreptau repede spre Ljubljana. Acasă, acasă, cît mai repede ! – aceasta era dorinţa lor supremă. Nu ar mai fi dat piept cu partizanii pentru nimic în lume.

Tovarăşul din Ljubljana, care ştia să conducă, sări în camion şi de bucurie că după atîta vreme putea din nou să conducă maşina parcă-şi ieşise din minţi.

— Intraţi, domnilor, dar mai repede, grăbiţi-vă, căci plecăm acuşica ! le zise el.

Tovarăşii aruncară armele italienilor în camion. Crt se încinse cu centura cu revolver a ofiţerului, Pavlek se căţără deasupra cabinei şi, de atîta bucurie, trase spre cer o întreagă rafală de mitralieră, ca un strigăt de victorie.

Flăcăii săriră în camion, iar acesta se îndreptă în goană spre Trebnje, în timp ce peste livezi răsunau cîntece vesele de partizani. Hei, drum alb, la lumina albă a zilei, du-ne direct în garnizoana inamică ! Mînă, frăţioare, mînă ! Ura ! înainte ! înainte !

Flăcăii chiuiau. Toate şoselele erau pline de oamenii noştri. Cînd îi văzură pe partizanii din camion, le făcură semne cu batistele şi-i salutară cu însufleţire. O femeie se aşezase în mijlocul drumului şi gesticula atît de tare cu mîinile, încît fură

nevoiți să oprească camionul.

— Mama lui Borka ! strigă Pavlek și sări de pe acoperișul camionului drept în drum. Mamă a lui Borka, am învins, ura, am învins !

Pavlek o îmbrățișă și o învîrti în praful drumului.

— Pavlek, tu ești mă, partizănoiule ? ! se bucură femeia. Noroc, copiii mei, noroc, tovarăși ! Luați-mă și pe mine în camion ! Faceți-mi și mie hatîrul ăsta, ca măcar o dată să mă plimb și eu la lumina zilei cu partizanii !

O traseră în camion și toți cei care erau jos începură să se urce în camionul care o porni ușor, în cîntece și chiuituri.

— Știți ceva despre maică-mea ? o întrebă Pavlek pe mama lui Borka.

— Cum să nu, mi-a scris de cîteva ori ! Mai întîi au dus-o la Rab, iar mai tîrziu a fost trimisă la Gonars. Acum este cu siguranță liberă și poate în fiece clipă să ajungă acasă. Zilele astea s-au întors mulți !

Cînd auzi și această bucurie Pavlek înmărmuri. Privea departe pe drum, dar nu-l vedea... Iar camionul duduia vesel înainte, fără întrerupere. Rampele închise dinspre Trebnje fuseseră deja distruse, îngrăditura de sîrmă ghimpată, tăiată, nu mai exista pe nicăieri pază fascistă. Ajunseră la Trebnje cu cîntec și cu fețe biruitoare.

În fața clădirii școlii, unde cu cîteva zile mai înainte dușmanul își flutura steagul pe o prăjină înaltă, flutura acum steagul partizanilor. Aici deja își terminase treaba brigada Cankar. Iată-l pe comandantul Ciril cum privește cu emoție grămada uriașă de arme, pe care fasciștii le depun în piața din fața tribunalului, și iată cum dușmanul, fără nici o armă acum, stă încovoiat în rîndurile străjuite de luptătorii brigăzii ; e drept că pînă la urmă se va întoarce el acasă, dar învins și stigmatizat, pentru că făcuse atît rău în această țară. Se îngrămădeau puștile, scurte și lungi, erau cu miile, sute de mitraliere, banduri grele, puști- mitralieră, aruncătoare de mine, tunuri, depozite uriașe de muniție de tot felul ; magaziile erau arhipline de alimente, îmbrăcăminte, încălțăminte... Partizanii duseseră în grajduri măgari, cai, sub hambare, tunuri și tancuri. Unul legase de gîtul unui cîine o mulțime de

fotografii de fasciști ; cîinele fugea cu ele, iar poporul rîdea și aplauda. Pe drum, în camioane și căruțe, pe motociclete și cai, în trenuri, alergau deja partizanii... Primul tren de partizani care venea dinspre Novo Mesto era împodobit cu flori și steaguri, mecanicul purta pe cap boneta de partizan, iar lîngă căldarea de aburi îi stătea sprijinită carabina.

Același tablou pretutindeni, de-a lungul patriei : în Novo Mesto, în Ribnica, în Kocevlje... Pretutindeni ! Cît era de minunat ! Luni de zile trebuiseră să sufere prin păduri, în ploaie, zăpadă și ger. Iar acum stăteau din nou fără grijă în casă, discutau cu oamenii, intrau la un vin în cafenea, se duceau prin prăvălii să cumpere una sau alta, stăteau în fața bisericii și discutau cu fetele despre mitingul pe care-l va organiza în curînd în sat batalionul.

Pe trădători însă îi cuprinsese o spaimă de moarte. Fugiseră din toate garnizoanele în puternica fortăreață a Turjakului și se întăriseră acolo. Fasciștii îi părăsiseră și acum îi așteptau pe nemți ca să-i elibereze. Li se ofereau pentru a-și măcelări frații. Nemții erau la Ljubljana ! Trădătorii se rugau ca ei să ocupe cît mai repede toată Slovenia, numai nu cumva să pună mîna pe putere partizanii ! Trădătorii tremurau, înjurau, se temeau de pedeapsa poporului...

În casele țăranilor domnea o bucurie de nedescris. Cei care de luni și luni își priviseră casele numai din depărtări puteau acum să și le revadă, fugeau pentru cîteva zile în permisie, să-și îmbrățișeze mamele, soțiile, copiii ! Privește cît este de mîndră femeia care se plimbă prin sat cu bărbatul ei, partizanul ! Privește cu cîtă dragoste se uită mama la fiul ei, partizanul ! În unele case însă nu domnește bucuria. Din cînd în cînd, de după o fereastră, se ivește cîte o față îngrijorată. Ochii nu-i scînteiază, fața se retrage înapoi, în întuneric, de cum se ivește pe drum vreun partizan. În această casă se află cineva care a fost acolo unde n-ar fi trebuit să fie ! în această casă cineva devenise ceea ce astăzi majoritatea poporului numește cu scîrbă : trădător ! Se ascundea în Ljubljana, apărat de sîrmă ghimpată, de cazemate și de fasciștii nemți.

Mii de soldați italieni plecau. Erau sătui de război. Își predau

armele cu bucurie. Armata germană însă le cotropise şi lor ţara. Vroia să salveze fascismul care se afunda. Mulţi soldaţi duşmani sînt gata acum să se alăture armatei de partizani. Duşmanul de ieri se înfrăţeşte cu duşmanul. Se vor mai da încă lupte crunte ! Acum nemilosul fascism german a devenit duşmanul comun al slovenilor şi italienilor ! Acum vor lupta împreună împotriva celui mai mare duşman al omenirii. împotriva răului care a vrut să înrobească toate popoarele lumii, ca un singur popor să se bucure de bunurile tuturor popoarelor. Toţi erau conştienţi că vor mai fi lupte, şi încă ce lupte !

Pe drum se întorceau cei din lagăre. Porţile lagărelor şi închisorilor din Italia se deschiseseră. Privește cîţi sînt ! Sînt înfometaţi şi rupţi. Cu bocceaua pe umeri, merg aceste feţe senine în satele lor eliberate. Mulţi se întorc doar la ruine. Mulţi se întorc doar la morminte... Dar credinţa lor este încă vie, salută partizanii cu lacrimi în ochi şi cîntă împreună cu ei cîntece de victorie.

Dar Pavlek privea şi iar privea. Poate în clipa aceea o va zări pe maică-sa. El este partizan. Războiul nu se terminase încă ! Comandantul Janez a fost inclus cu toată compania în Batalionul întîi al brigăzii „Cankar". Noi ordine ! În tren ! întregul batalion – direcţia Ljubljana !

Trebuia cucerit tot teritoriul pînă la îngrăditura de sîrmă ghimpată a Ljubljanei !

Hei, primul tren de partizani ! Partizanii sar în vagoane, se bucură de această călătorie ca nişte copii. După atîta timp călătoresc în sfîrşit din nou cu trenul ! Nu este oare un vis ? Nu, nu, locomotiva fluieră vesel, suflă, acum în vagoanele de marfă sînt încărcaţi măgari şi tunuri. O armată adevărată, o adevărată armată ! Din micile unităţi neînsemnate de partizani crescuse peste noapte o armată invincibilă !

Pavlek şi Crt stau pe locomotivă. Fiecare pe o parte. Fochistul cu chipiu de partizan aruncă cărbuni sub cazan, mecanicul lustruieşte barele şi alămurile locomotivei. Comandantul Ciril, comisarul Frenk şi tovarăşul Janez discută cu aprindere. Apoi comandantul Ciril dă semnalul, partizanii

încep să cînte, steagul partizanilor flutură pe locomotivă. înainte, înainte spre Ljubljana !

Trenul aleargă. Suflă. Trece în fugă pe lîngă sate şi ogoare, pe lîngă şosele şi rîuri. Pretutindeni flutură steaguL sloven, poporul face semne cu mîna şi salută. Copiii flutură chipiuri de partizani şi salută cu pumnii strînşi ridicaţi.

În palatul Bostanj s-au întărit trădătorii. Ai noştri au atacat palatul peste noapte. Palatul este în flăcări, trădătorii – care încotro ! înainte, înainte, spre Ljubljana ! Crt flutură steagul, Pavlek cîntă.

La Skoflica trenul se opreşte. Mai departe nu se poate. Trenul îşi continuă gol drumul spre Ljubljana. Fochistul şi mecanicul îşi ascund bonetele de partizani sub cărbuni.

— Ne vom întoarce, ne vom întoarce ! le strigară ei partizanilor care coborau din tren.

Acolo, în faţa lor, este Ljubljana.

Comandantul Janez, Crt şi Pavlek se urcă pe un dîmb. În faţa lor se întinde Barje şi după ea strălucește în soare alba Ljubljană. Turnurile bisericilor se ridică strălucitoare spre cer, bătrîna cetate priveşte visătoare spre Krim, iar acolo, departe, bubuie tunurile partizanilor asupra forţă- reţei trădătorilor. Se clatină zidurile Turjakuiui.

— Să ne aşezăm aici, la soare, flăcăi ! zise comandantul Janez. Să ne odihnim. E timpul ! Doi ani am luptat!

Jos, în sat, cîntau partizanii. Poporul se aduna. Pe drumurile care duceau spre Ljubljana se vedea o mulţime de oameni.

— Ia te uită, cei din Ljubljana fug la noi ! Cei din Ljubljana se alipesc armatei noastre !

Tineri, bărbaţi şi fete, veneau în grupuri pe şoseaua albă. Cînd îi zăriră pe partizanii despre care auziseră atitea din spatele îngrăditurilor de sîrmă ghimpată, începură să alerge spre ei şi să strige :

— Iată-ne, mergem cu voi !

Armata partizanilor creştea şi creştea !

— Dar pe noi ne aşteaptă lupte grele încă ! zise

comandantul Janez. Acum neamțul s-a ascuns. Infrîngerea fascismului italian l-a surprins. A mai putut să țină sub ocupație numai Ljubljana și cîteva garnizoane de pe calea ferată principală. Il bate armata roșie. Dar înainte de a muri această fiară va lovi în țara noastră. Trebuie să fim pregătiți ! Nu ne putem culca pe laurii primelor victorii !

— Păi, nici nu ne vom culca ! N-au decît să vină ! Îi vom aștepta ! zise Crt. Țara mormîntului Sonjei este aici, în inima mea !

— Maricka și tata mă strigă din mormînt! șopti Pavlek.

— Cei doi fii ai mei mă strigă ! zise comandantul. Dar, să nu uit... puțin mai înainte am primit un ordin de ia statul major al brigăzii : Crt, ai fost numit locțiitorul meu ! Locțiitor al comandantului de batalion ! Pavlek, ai fost numit comandantul companiei întîi a batalionului meu. Vă felicit ! Ați meritat!

Crt rămase pe gînduri, privind spre Ljubljana. În sufletul lui se bucura că va rămîne în unitate împreună cu ceilalți. Amîndoi mulțumiră călduros comandantului.

— Și acum, te rog, tovarășe comandant, să-mi dai măcar trei zile permisie. Doi ani nu te-am rugat nimic !

— Se înțelege, dragul meu Crt! Dar îmi poți spune pentru ce ?

— Pentru Sonja... l-am promis că am să mă duc s-o văd și că vom sărbători împreună victoria ! Știu, știu că n-o să mă mai audă, că pentru ea totul e sfîrșit... Dar i-am promis... A fost o tovarășă de luptă curajoasă, credincioasă!

— Du-te, du-te, prietene drag ! Jertfelor le datorăm victoria ! Du-i salutul meu și salutul întregii noastre companii. Dar tu, Pavlek, ai vreo dorință ?

Pavlek privea în josul drumului. Inima-l trăgea spre drum. O mulțime de oameni ciudați îl veneau în întîmpi- nare. Unii erau desculți, mulți dinitre ei în zdrențe ; erau tineri și bătrîni, bărbați și femei, unii purtau pe umeri copii.

— Se întorc din lagăre. Cîți nefericiți de felul acesta am întîlnit azi ! Fug de Ljubljapa pentru a nu cădea în mîinile nemților. Vin pe jos din Italia ! explică comandantul.

Am întîlnit deja printre ei pe niște cunoscuți de-ai mei. Arătau groaznic, dar erau fericiți că se află din nou într-o țară liberă. Și suferințele acestora își au partea lor în victoria noastră !

Grămada de oameni se apropia din ce în ce mai mult. Deodată Pavlek sări ca ars, își puse palmele streașină la ochi, privi atent spre cei care veneau și strigă cuprins de o bucurie nemărginită :

— Mama, vine mama mea !

Și o luă la fugă spre femeia care se oprise la auzul acestui strigăt. Il recunoscuse imediat după voce. Alergară pe drum și se îmbrățișară suspinînd.

— Ah, copilul meu, copilul meu drag ! zise ea cu respirația grea și nemaisăturîndu-se privindu-l.

Îl pipăia, îl strîngea la piept și nu mai știa ce să facă de atîta bucurie.

— Ia te uită, păi acesta este comandantul Janez ! zise ea cu însuflețire cînd îl văzu.

— Da, tovarășă ! Fii binevenită pe pămîntul liber al Sloveniei ! o întîmpină comandantul cu ochi strălucitori, cînd văzu cît de fericiți erau mama și fiul.

— Și tu ești aici, Crt !

— Păi cum altfel, toţi, toţi sîntem aici !

— Dar, tata, Pavlek ?

Toţi tăcură.

Mama păli. Se aşeză lîngă ei pe iarbă, îl trase pe Pavlek lîngă ea şi şopti liniştit şi resemnat :

— Eh, tu, pămîntul nostru drag, cîţi au pierit pentru tine ! Pretutindeni am întîlnit morminte... Pe Rab, în Uonars, în Renicije... Pînă la Triest, pe întreaga noastră glie...

— Da, tovarăşă, libertatea este un lucru măreţ ! zise comandantul. Se plăteşte scump ! Cu atît mai mult vom şti să o preţuim !... încotro ai de gînd să te duci ?

— Acum nu mă mai duc nicăieri ! zise mama, privin- du-şi fiul. Acum sînt acasă ! Acum sînt cu Pavlek ! În lagăr am ajutat la spital... Am mai învăţat cîte ceva... Aş vrea să vă fiu de ajutor... Mă primiţi ca infirmieră ?

— Bucuros, tovarăşă !

— Mamă, mamă, păi atunci înseamnă că vom fi mereu împreună ! strigă Pavlek.

Mama îşi privi fiul.

— Pavlek a fost un luptător curajos ! Acum este comandant de companie ! zise Janez.

— Oh, dragul meu partizan viteaz ! şopti mama, săru- tîndu-l.

Apoi căzu pe gînduri. Privi trist la comandant, ca şi cum l-ar fi implorat, dar totuşi şopti :

■— Aş dori ca înainte să mă duc acolo..., tovarăşe comandant ! Să capăt putere şi încredere... rezistenţă... şi să-i mulţumesc !...

— Mergeţi, dragii mei, fiecare unde-l îndeamnă inima ! Aşa şi trebuie ! Ne vom întîlni la brigadă ! zise comandantul şi le strînse cu tărie mîinile.

Apoi plecară. Crt privi cu nostalgie spre Ljubljana cotropită, apoi îşi reveni şi păşi ca şi cum ar fi plutit prin cîntecul de slavă al victoriei şi bucuriei acelor zile măreţe. Pavlek şi maică-sa se îndreptară spre partea opusă, pierzîn- du-se ca într-un vis pe cărările care duceau undeva, spre un viitor luminos, scăldat în soare.

CUPRINS

Cuvînt înainte..... . 5

1. Se adună nori întunecaţi 7
2. A început să tune . .16
3. S-a prăbuşit pământul .. 26
4. Heil Hitler! . . . .
.33
5. Pavlek şi Marea Germanie .. 39
6. Patria bate în inimi .. .46
7. Taina din pădure ... .52
8. Printre puşti şi baionete . 59
9. Semnul sfînt al patriei . .
67
10. Pavlek devine agent ... .72
11. Prima întîlnire cu partizanii . 79
12. Botezul focului .... .86
13. Pavlek devine partizan . . .94
14. Prietenii se cunosc ...
.103
15. Povestirea partizanului UroS 112
16. Patrula biruitoare. . 11(5
17. În cercul de foc 124
18. La atac ! La atac ! 130
19..... Pe lîngă ambuscadă 137
20. Aţi căzut ca nişte eroi în lupta pentru popor 140
21. Prizonierii fascişti şi perelecoapte .
148
22. Pavlek în acţiune pe contropriu .
156
23. Compania în atac 169
24..... Pasiune vînătorească 184
25. Atac asupra trenului 191
26. Trădătorul . . 198
27..... Răniţii
..... 205
28. Tovarăşii îşi
rămas bun. 211
29. Duşmanul trebuie
pretutindeni 219
30. Victoria..... 231

Bun de tipar 0i.04.I974. Apărut 1974. Tiraj 20 770 exemplare. Hîrtie ofset A de 50 g/m². Format 540X840/16. Coli tipar 15,5, B 112.
Tiparul executat sub comanda c. 40 180 la Combinatul poligrafic Casa Scînteii - Piaţa Scînteii nr. 1, Bucureşti,
Republica Socialistă România

EDITURA MILITARĂ
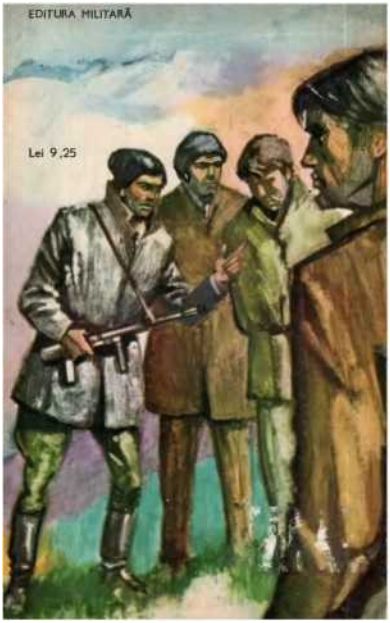
Lei 9,25